AHMET BÜKE
YALÇIN TOSUN
AYHAN GEÇGİN
CEMİL KAVUKÇU
BEHÇET ÇELİK
AYFER TUNÇ
BURHAN SÖNMEZ
HATİCE MERYEM
ŞULE GÜRBÜZ
HAKAN GÜNDAY

MURATHAN MUNGAN'IN
SEÇTİKLERİYLE

Bir Dersim Hikâyesi

AYŞEGÜL ÇELİK
HAYDAR KARATAŞ
MURAT YALÇIN
KARİN KARAKAŞLI
MURAT UYURKULAK
GAYE BORALIOĞLU
SEMA KAYGUSUZ
YAVUZ EKİNCİ
SERAY ŞAHİNER
MURAT ÖZYAŞAR
JAKLİN ÇELİK
GÖNÜL KIVILCIM
BARIŞ BIÇAKÇI

metis

MURATHAN MUNGAN'IN
SEÇTİKLERİYLE
Bir Dersim Hikâyesi

Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle

BİR DERSİM HİKÂYESİ

Metis Yayınları
İpek Sokak 5, 34433 Beyoğlu, İstanbul
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com
Yayınevi Sertifika No: 10726

Metis Edebiyat

Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle
BİR DERSİM HİKÂYESİ

Derleme Eser © Murathan Mungan, 2012
© Hikâyelerin yayım hakları yazarlarına aittir.
© Metis Yayınları, 2012

İlk Basım: Mayıs 2012
Üçüncü Basım: Kasım 2016

Metis Edebiyat Yayın Yönetmeni: Müge G. Sökmen

Kapak Resmi:
Tunceli, 3. Ordu Manevrası Hatırası, 26.VIII.1938,
madalya ön ve arka yüzleri

Kapak Tasarımı: Emine Bora, Semih Sökmen

Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197 Topkapı, İstanbul
Matbaa Sertifika No: 11931

ISBN-13: 978-975-342-872-9

Eserin bütünüyle ya da kısmen fotokopisinin çekilmesi, mekanik ya da elektronik araçlarla çoğaltılması, kopyalanarak internette ya da herhangi bir veri saklama cihazında bulundurulması, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine aykırıdır ve hak sahiplerinin maddi ve manevi haklarının çiğnenmesi anlamına geldiği için suç oluşturmaktadır.

MURATHAN MUNGAN'IN
SEÇTİKLERİYLE

Bir Dersim Hikâyesi

metis

İçindekiler

ÖNSÖZ

Süt, Kan ve Kelimelerin Kemikleri

Murathan Mungan 11

Herkes Ana Kuzusu

Ahmet Büke 17

Karganın Merhameti

Yalçın Tosun 21

Yıkımın Tarihi

Ayhan Geçgin 26

"Bunlar Masal mı Munira Hala?"

Cemil Kavukçu 34

"Lori... Lori..."

Behçet Çelik 38

Yük

Ayfer Tunç 49

"Tarih Öncesi Köpekler"

Burhan Sönmez 56

Beyaz Kartal
Hatice Meryem 62

Çok Uzakmış, Ancak Tayyareyle Gidilebilirmiş
Şule Gürbüz 70

Zerre
Hakan Günday 78

Işık Ağaçları
Ayşegül Çelik 82

Masal Bitti O Gece
Haydar Karataş 89

Üç Dersim
Murat Yalçın 98

Sabiha
Karin Karakaşlı 106

Kaju
Murat Uyurkulak 115

Pepuk Kuşu
Gaye Boralıoğlu 122

Yıllar Önce Ben Bir Meydandaydım
Sema Kaygusuz 130

Dedemin Madalyası
Yavuz Ekinci 139

Çifte Sultanlar
Seray Şahiner 147

Kalan
Murat Özyaşar 160

Ziyaret
Jaklin Çelik 167

Yasak Ülke
Gönül Kıvılcım 174

Ekber, Sen...
Barış Bıçakçı 182

Biyografiler 187

ÖNSÖZ

Süt, Kan ve Kelimelerin Kemikleri

Murathan Mungan

ADINDAN DA ANLAŞILACAĞI GİBİ elinizdeki kitap 1938 Dersim katliamını eksen alan, "ortak bir tema üzerine çeşitlemeler" diye nitelendirilebilecek öykülerden oluşmaktadır. Yazarların önceki yazdıklarından bir derleme olmayıp, bu kitap için özel olarak kaleme aldıkları öyküleri içermektedir.

Resmi tarih hegemonyasının, dilinin, söyleminin, red ve inkâr politikalarının, geniş kesimlerin gerçekleri bilme, öğrenme tutkusu, adalet arayışı ve vicdani gereklilikler karşısında gün günden zayıf düştüğü bir dönemden geçiyoruz.

Vardığımız toplumsal ve tarihsel dönemeçte bugün toplumun bazı kesimleri artık "tarihimizle yüzleşmek" zorunluluğundan söz ediyor. Geçmişimizle köklü bir hesaplaşmayı, yaşananlara ilişkin sorumlulukları üstlenmeyi önerenler çoğalıyor. Çeşitli dönemlerde yaşanan kanlı olaylar, bu konularda yapılan tartışmalar eskiyle kıyaslanmayacak ölçüde gündelik yaşamda yer tutmaya, yüksek sesle dillendirilmeye başladı.

Anadolu, kanlı sahne. Onca uygarlığın kurulduğu, dağıldığı, el değiştirdiği; onca dilin, dinin, inancın, kültürün yaşadığı, çatıştığı, iç içe geçtiği zorlu bir coğrafya burası. Ve her geçen gün biraz daha öğreniyoruz bu topraklarda her inkârın ardında yakın ya da uzak tarihli bir toplu mezarın yattığını... Toprağa yalnızca ölülerin değil, hakikatlerin, dillerin, kültürlerin, kelimelerin gömüldüğünü...

Zaman'la kabaran toprak yalnızca ölüleri, kemikleri değil hakikatleri de geri verir. Zaman'ın rüzgârı estikçe toprağın altına gömülen ne varsa yavaş yavaş çıkmaya başlar ortaya.

Bugün birçok araştırmacı, Anadolu toprağında çeşitli dönemlerde işlenen kırımlar, kıyımlar, katliamlar, insanlığa karşı işlenen toplu suçlar konusunda belgeler, kitaplar yayımlıyor. 4 Mayıs 1937' de başlatılıp 1939'da sona eren ve her ne kadar devlet tarafından adına "Dersim Harekâtı" dense de apaçık bir soykırım olan bu katliama ilişkin son yıllarda sayıları giderek artan biçimde belge, bilgi gün yüzüne çıkmaya başladı. Tarihi kilit altında tutmaya çalışan devlet ve genelkurmay arşivleri hâlâ kapalı, ama o kapalı kapıların ardından dışarıya gerçeklerin bilinme, görülme ihtiyacı sızıyor.

Tarih ve araştırma kitapları, belgeler, incelemeler bazı okurların ilgisini çekmeyebilir, kimileri özellikle uzak kalmayı isteyebilir, okunanlar çabuk unutulabilir. Oysa hikâyelerdir akılda kalan. Anlar, durumlar, sözler, sahneler, kişiler kalır. Bu seçkinin bir amacı da tarihi edebiyatla güncellemek... Hayatları ellerinden alınmışlara hayat kazandırmak.

İyi edebiyat "özcü" değildir. Olguları öze, töze bağlamaz. Olup bitenler için bir ırkı, bir ulusu, bir halkı suçlamaz. Süreci belgeleyip anlamlandırır. Onun özü insani olandır. Bu nedenle elinizdeki kitabın bir edebiyat yapıtı olduğu unutulmamalıdır. Edebiyat kin tazelemek için değil, hafıza tazelemek için yapılır. İyi edebiyat insanlara gerçekleri algılama, hakikatleri üstlenme, sorumluluk alma, gerçeğe dayanma gücü kazandırmak ister. Kırımları, kıyımları, katliamları halklar yapmaz, zihniyetler yapar. Barbar olan iktidarlar ve onun kurumlarıdır. Sosyolojik kumaşı amaçlarını gerçekleştirmek için devletin ideolojik aygıtlarıyla dokumak, "iktidar olmanın" politikasıdır. Bu nedenle mücadele edilmesi gereken halklar, uluslar değil, zihniyetlerdir. İyi edebiyat bunu bilir, bunu gösterir.

Kendisi farkında olsun ya da olmasın bu ülkede herkesin bir Dersim hikâyesi vardır. İlle de içinde olmaları gerekmez. Bazen bir ucunun kendisine değdiğini bile bilmeden yaşayıp gitmişlerdir.

Ben de bu kitap için yazarlardan bunu istedim: Bir Dersim hikâyesi anlatmalarını.

Kuşkusuz benim de bir Dersim hikâyem var: Üniversite yıllarımda, Ankara'da, Bahçelievler'de Dersimli bir komşumuzdan dinlemiştim. Hiç unutmam: Ilık bir yaz öğleden sonrasıydı. Evde olduğumuz halde birileri duyar korkusuyla fısıltıyla anlatmıştı Dersim'de yaşanan zulmü, kıyımı. Asıl hikâye kocasınındı: 40 yaşından sonra birdenbire alkolik olmuş, şiddet eğilimleri ortaya çıkmış olan kocası başkomiserdi; gösterdiği şiddetin ölçüsü kabul edilemez olunca Emniyet Teşkilatı tarafından sık sık izne çıkarılmış, psikolojik yardım alması için doktorlara gönderilmişti. Çocukluğunda aile büyüklerinden dinlediği bir hikâye kalmış aklında adamın. Dersim katliamına katılan bir asker akrabaları, çocuğunu emzirirken süngülenmiş bir kadın görüyor. Anne çoktan ölmüş, ama kucağındaki bebe annesinin memesini emmeye devam ediyor. Adam bakmış bebenin emdiği süte kan karışmaya başlamış, dayanamayıp alıyor bebeyi ölü kadının kucağından. Sahipleniyor, kendi oğlu gibi büyütüyor. Ona anlatılan buydu.

Başkomiser 40 yaşına geldiğinde annesi ölüm döşeğindeyken hakikat göğsünde süte kesiyor, tutamayıp kendini, anlatıyor sözü edilen o bebenin aslında bizim başkomiser olduğunu... Hikâyenin geri kalanını, saklanan yanlarını... Uzak akrabaları olan o askerin kaputa saklayıp bebeyi kaçırdığını, buna ilişkin bir sürü ayrıntıyı. Sonra getirip çocukları olmayan bu çifte evlatlık verdiğini. Ölüm döşeğinde helallik istiyor büyüttüğü bebeden.

Sözünün sonunda komşumuz, kocasının yıllar sonra dönüp dolaşıp bir Dersimli kadınla evlenmesinde kaderin işaretini bulduğunu söylemişti. Başkomiserin kendisine nasıl davrandığını sorduğumuzdaysa, "Dersimli olduğumu bilir ya, eli bir bana kalkmaz," demişti. Tüylerim ürpererek dinlemiştim gerçek olamayacak kadar gerçek bu hayat hikâyesini. Azıcık patlak gözlü, bir ayağı aksayan, dudağının kıyısında hep bir sigarayla gezen o başkomiseri her gördüğümde gözümün önüne emdiği süte kan karışan bir kundak bebesi gelecekti artık... Bu hikâyedeki, o güne dek bize

anlatılanlara hiç benzemeyen, bebesini emziren bir kadını göğsünden süngüleyen askerin ve benzerlerinin hikâyesi ise yıllardır açılmayan genelkurmay arşivlerinde duruyor olmalı.

Amacı ne olursa olsun edebiyat bir yanıyla çok kişiseldir. Elinizdeki seçki varlığını benim o zaman dinlediğim bu ürpertici hikâyeye borçludur bir bakıma. Hep günün birinde yazmayı düşlemiştim; yıllar sonra böyle bir seçki yapmak düşüncesiyle tomurcuklandı.

Sonradan öğrendim: o Dersimli komşumuz da, başkomiser kocası da ölmüşler. Hikâyeleri, emanetleri bende kalmasın istedim.

2012'nin şubatında kapılarını çaldığım, kitapta yer alan tüm yazarlara emekleri, katkıları, dostlukları için ayrıca teşekkür ederim. Öykülerin art arda dizilmesinde, kurgulanmasında kendimce bir roman dramaturjisi, sinematografik bir montaj dikkati gözetmeye çalıştım.

Dersim'in bir diğer adı da "Kalan"dır. 23 yazar arkadaşımdan ve benden kalan olsun bu kitap da...

Bilirsiniz: İnsandan daha uzun yaşar kemikleri. Dillerini ne kadar toprağa gömerseniz gömün, kelimelerin kemiklerini örtecek toprak yoktur. Gün gelir, yazılır, söylenirler.

Mayıs 2012

Bir Dersim Hikâyesi

Herkes Ana Kuzusu

Ahmet Büke

Taşın kendi dilinde dediğiydi:

"Yerimde ağırım. Çok oldu kalkamadım. Çok oldu bile diyemem. O zaman 'zaman' yoktu daha. Zamanın zıddı vardı. Bir çukur gelsin aklınıza. Çok derin. O çukur kazılırken atılan, üst üste yığılan toprak var ya: İşte o toprak büyüdükçe önce kuzgun bir tepe oldu. Ot bürüdü. Mavi donlu çiçekler çıktı. Aya doğru açtılar taçlarını. Gündüz oldu arılar geldiler. Sağrısında Kur'an taşıyan bir at geldi. Sonra kınalı kumrular. Çukur derinleştikçe tepe büyüdü. Beni temel yaptı da dağ ufağı oldu. Böcek uçtu, kurt gezdi, boynuzları gergin dağ keçileri geldi. Canavar dediler kurt irisi oldu. Tepe dağ oldu neredeyse. Ama hepsi benden başladı. Kan gibi bir leke büyüdü sonra. Çukur derinleştikçe tepe dağa yürüdükçe, zaman dedikleri bir koku aldı ortalığı. İki kuzu yavrusu, biri kundakta daha, öteki ağlamayı bilememiş. İki süt damlası yürüdü üzerimde."

"Esker geldi."

Asker uzakta iyiydi. Yabancıydı, esmer ve kavruktu, mavi gözlü, al döşlüydü. Uzakta o da ana kuzusuydu.

Naze, Dêwa Bınene, Hopu

Kirvemiz Aliyê Mıstafa

Kırmele köyü

Qaçan aşiretinden

Satoğli

Ekmek dolabına dayandım. Bu bakkal yutacak beni. Kocaman ağzı var her şeyin. İçerideki gofretlerin, pirinçlerin, turşunun, deterjanın ve de veresiye defterinin. Daralınca kapıya çıkmak bile iyi geliyor. İki dakika dünyayı görmek, yağmur çamur bile olsa içerisinden iyidir.

Yağmur da yoktu ama. Dün yağan kardan son kalanlarla güneş vardı. Sonra Aliye Teyze göründü bahçede. Torunu kumral kızın koluna girmiş. Mırıldanıp duruyor kendi kendine.

"Aliye Teyze, nasılsın?"

Durdu. Başını kaldırdı. Mavi durgun gözlerini dikti. Işığı seçti sadece.

"Hele sen misin Cemal," dedi.

"Benim, benim. E, bak atlatmışsın hastalığı ne güzel. Maşallah."

Gülümsedi. Torununun kolunu çekti.

"Ölem ben dediydim ama beklediğim varmış. Vazgeçtim. Ha, ölmeyeceğim daha. Misafirimiz gelecek hem. Ölünür şimdi?"

Kızla bakıştık. Ben de gülümsedim.

Girdim yuvama yeniden.

Akşama doğru sesleri duydum. Kulak kabarttım. Apartmanın girişindeydi olanlar. Sanki kalabalık, sanki bir kaynaşma oldu. Dükkânın kapısı açıldı. Zeynel Abi.

"Hayırlı işler."

"O, abi hoş geldin ya."

"Hoş bulduk. Bir uzun Samsun alayım."

"Abi, hayırdır, gülüyor yüzün."

"Çocuktum ben, Marçik'e gittik babamla. Aşiret atları altımızda."

Xozat'ta kar var, adam boyu. Duydunuz mu komşular?

Seyit Hemed

Davarları getirdik. Seç birini, kurban olsun, dedi anam.

Dilê Ağa demiş ki, ben teslim olmam. Ölsem de inmem oraya. Siz gidin, yalvarın, ağlayın. Esker de ana kuzusu. İnsan insana kıymaz.

Lıl'ın oğlu Xıdır

Sure mezrası

"Saan'ı vurdular en son."

Fecira

Halvoriye

"Ya, öyle oldu. Misafirimiz var. Bayram gibi oldu."

"Uzaktan mı?"

Anlatmadı Zeynel Abi. Sigarasını da unuttu tezgâhın üzerinde. "Anlatması çok zor," dedi.

"Misafirimiz var."

Arkalarından baktım. Beyaz örtülü bir divanı taşıyorlar. Yaşlı bir kadın uzanmış. Ellerini kavuşturmuş.

Misafirin kendi dilinde dediğiydi:

"Aliye. Şimdi yanımda uyuyorsun ya, o zaman da böyleydi. Babam geldi. Anam ağladı. Babam, hadi, dedi anamıza. Dönüp alırız, onlar çocuktur bir şey yapmazlar. Saklanır geliriz sonra. Gelmediler. Sen uyandın. İki gün çok ağladın. Anamdan gördüydüm. Göğsüne dayıyordu seni ağlayınca. İki gün göğsüme dayadım. Ama susmadın. Sonra sardım seni sofra bezine. Komşumuza geçtim. Orada büyük kadın Goê yatıyor minderin üzerinde. Dedi, beni de bıraktılar. Dedi, sizi de mi bıraktılar? Dedi, ben ertesi güne ölürüm, şu peyniri ye sen. Sonra kardeşinin ağzına damla damla tükür. Birazını da sen yut. Dedi, dereyi takip et, o seni Pir Hesen'in yanına götürür. Dedi, orada insan varsa kurtulursunuz. Yoksa görüşürüz nasılsa. Ben Goê'nin gözlerinden öptüm. Su verdim ona. Peynirin de yarısını bıraktım. Dedi, bırakma sakın, gözüm görmüyor

Baba, Thıte, İksor

Kirvemiz Zerê

"Qume, top atışını duyunca ormana koşmuş. Çocukları bulurum, demiş. Onları alır saklarım, demiş. Demiş, hepimiz kırılsa bile, bir erkek bir kız çocuk bulurum. Onları saklarım, demiş."

Begê Bozali

Xıdır çadıra girmiş. Bakmış karısı melek gibi uyuyor. Soyunmuş o da.

Korte neresi?

Yıbısê Thü kim?

Kıhekıl kim?

Hemed kim?

Yusufanlı, Kureşanlı

Laçi geldi, dil döktü. Ağladık önce. Sonra heybelere dar

ama kokusu geliyor bana. Ben dedim dereye, bizi Pir Hesen'e götür. O dedi, tamam. Ama benden bir taş al, ne olur olmaz. Belki göremem bir daha sizden birini. Ben ondan taşı aldım. Çok yürüdük. Ayaklarım kanayınca sofra bezini çözdüm. Ayaklarıma bağladım. Seni iki elimle göğsüme bastırdım. O zaman sustun sen. Göğsüm acıdı çünkü. Dedim, bu kar benden mi düşüyor? Dedi, ben kar değilim, ben sütüm.

"Sonra çok yürüdüm. Pir Hesen'in damı görününce büyük bir adam tuttu beni. Sonra seni aldılar koynumdan. Çok ağladım. Hesen Amca koştu geldi. Dedi, günahtır. O zaman dediler, büyük kız sende kalsın. Ufağı başımızdakine götüreceğiz. Hesen Amca sustu. Beni de susturdu. Ağzımı kapattı böyle ekmek kokan eliyle.

"Sonra çok geçti seneler. Bebelerim oldu. Saçım dedi ki, ben beyaza gidiyorum torunların var senin. Sonra küçük torun geldi. Dedi nene, senin kardaşın varmış. Var, dedim. Onu bulduk biz. İyi, dedim. Sağ mıdır? Sağdır ama ölmek istermiş şimdi, dedi. Dedim, beni ona götürün. Şimdi bak, sen yanımda uyuyorsun ya, ben senin bacınım. Ben senden büyüğüm hem. Ben ne dersem o olur. Ölmek yok daha. Bak, Pir Hesen bana dediydi: Esker mi büyük, Allah mı?"

ile bulgur doldurduk. Dediler ki, gidiyoruz. Nereye? Gogane'ye.

Pışkek Mağarası

Marçik

"Tüfek çatmışlar. Tütün içiyor başçavuş. Ötekiler kuru ekmeği matara suyuna banıp yemişler. Dedem, su, demiş Türkçe."

Pax neresi?

Xaçeliye Köyü nerede?

Rayber kimin dayısı?

Dedim, Pir Hesen. Kardaşım ufaktır. Ölür. Dedi, ölürse de bizimdir, kalırsa da. Ekmek verdi bana ağzında çiğneyip.

—

Karganın Merhameti

Yalçın Tosun

ESMA KALFA'YI dün toprağa verdik. Annemle babamdan sonra hayatta en çok sevdiğim insandı. Hatta bazen onlardan da çok seviyorum gibi gelirdi de kovardım aklımdan bu düşünceyi. Yanlış gelirdi böyle hissetmem.

Artık bu dünyada bir Esma Kalfa yok. Ama dünya bundan fazla etkilenmemişe benziyor. Dünya hiçbir şeyden yeterince etkilenmişe benzemiyor zaten, tıpkı annem ve babam gibi. Oysa ben daha yeni anladım ki insanın sevdiğinden ayrılması pek zormuş. Yüreğim yerinden sökülüveriyor gibi geliyor ansızın. Bu benim ilk kez başıma geliyor, daha önce bir sevdiğimi kaybetmemiştim. Büyük hüzünler görmeden, istekleri –büyük bir coşkuyla olmasa da– gecikmeden yerine getirilen bir çocuk oldum hep. Çocukluğum da kalmadı ya artık. Esma Kalfa takılırdı son zamanlarında bana, birkaç yıla kalmaz babanın subaylarından biri cesaret eder de ister kızım seni diye. Gidip gıdıklardım ben de onu. Yemenisinden göründüğü kadarıyla gıdığını ve boynunu mıncıklardım. Annem gürültümüze gelerek beni odama gönderene kadar sürerdi bu mutluluk.

Annem de tıpkı babam gibi ciddiyet timsalidir. Tek çocukları olmam hiçbir şeyi değiştirmedi, annem ve babam tarafından hiç şımartılmadım. Albay Samim Bey ve eşi Nahide Hanım'ın kucaklama, öpme ya da koklama gibi his dolu hareketlere olan mesafeli yaklaşımlarından ben de nasibimi aldım hep. Birbirlerine de bırakın kucaklamayı, bir ince söz, bir zarif bakışla dokunduklarını dahi görmemişimdir. "Soğuk nevale," derdi Esma Kalfa anneme, ba-

bama da "Monşer Kolonel". Babamla asker arkadaşlarının aralarında Fransızca konuşurken birbirlerine monşer bazen de mösyö demelerine çok gülerdi. Kimi zaman bizim yanımızda da Fransızca konuşmalarının nedenini sormuştum da, "Konuşmaz, usulüne uygun pratik etmezsek nisyanla malul olur ecnebi lisanımız," demişti babam, arkadaşlarına göz ucuyla bakarak. Ama ben bu bakışta başkaca anlamlar sezerek küsmüştüm içten içe.

Kendimi ne zaman yabancı, ne zaman bedbaht hissetsem Esma Kalfa'nın kucağında alırdım soluğu. Çocukken daha fazla olurdu bu kaçmalarım, geceleri yatağımdan kaçarak onun sıcağına sığınırdım. Ne görünüşümün, ne huylarımın benzediği annem ya da babamın yanına gitmek aklıma bile gelmezdi. Esma Kalfa'nın arapsabunu kokan memelerine sokar başımı uyurdum. Ne zaman onun yanına gitsem, ona sarılsam adını şimdi bile tam koyamadığım, eski bir tanışlığı andıran o duygu dolardı içime. Çoktan yitirmiş olduğum bir şeyi tekrar bulmuş gibi hissederdim orada. Ama bu şeyin ne olduğunu bulmaya yaklaştığım her seferinde, tam da o anda büyülü ve derin çocuk uykuma dalıverirdim. Şimdi bile kati olarak hatırladığım ve beni en az o zamanki gibi tedirgin eden ve biraz da korkutan o rüyayı da, Esma Kalfa'nın koynunda uyuduğum her gece gördüğüm gibi yine göreceğimi bilirdim. Tıpkı sabah olunca rüyamı ona gene aynı sözcüklerle anlatacağımı, onun da yüzü yere dönük –ve asla gözlerime bakmadan– sessizce dinleyeceğini bildiğim gibi.

"Aynı rüyayı gördüm ben gene Esma Kalfa. Hani küçüklüğümdeki halimin ve bir sürü karganın olduğu rüyayı. Meğer mor bir dağ üstünde bir mağara varmış da, elleri ve saçları kınalı kadının sırtıma bağladığı bebekle ve bir elime tutuşturduğu ekmek çıkınıyla o mağaraya gitmem gerekiyormuş. Bebeği zar zor taşıyacak yaştayım ama sesimi çıkarmıyorum. Aynı kadının nasırlı elleriyle saçımı okşadığını ve üstümüze eğilerek önce beni, sonra sırtımdaki bebeği kokladığını hatırlıyorum. İçeride, yere oturmuş kasketli bir adam bir yandan sigara içiyor, bir yandan bize bakarak dudaklarını kıpırdatıyor. Kadın, 'Siz gidin hele, hemen ardınızdan

geleceğiz,' diye bizi yolcu ederken sırtımdaki bebek önce biraz vızıldanıyor, sonra susuyor. Kadından öyle huzur dolu, sıcacık bir ekmek buğusu gibi kokan bir rüzgâr hissediyorum yüzüme doğru esen, ayrılmak zor geliyor. Ama gitmem gerektiğini biliyorum, nedenini bilmesem de. Sonra sıcakta oflaya puflaya dağın yamacına tırmanırken görüyorum kendimi. Yol boyunca her şey çok tanıdık ve rahatlatıcı geliyor bana. Mor dağın hissedilmeye başlayan ılık esintisi saçlarımın arasından geçerken, sırtımdaki bebek de huzurla uyuyor. Ama mağaraya yaklaşıp da karanlık ağzını görünce bir korku düşüyor içime. Hemen önünde, sürekli havalanan ve sonra geri konan bir sürü karganın bulunduğu mağaranın karanlık ağzı bizi yutuverecek gibi geliyor. Korkum gitgide çoğalıyor, neden oraya girmem gerektiğini anlayamıyorum. Çalıların arasına gizlenip gözümü mağaraya dikiyor ve bekliyorum. O sıra, mağaraya telaşla giren başkalarını görüyorum, onları görmek de korkumu geçirmiyor. Sonra gökyüzünden daha önce duymadığım gürültüler gelmeye başlıyor ve korkunç bir patlamanın etkisiyle yüzüstü yere atıyorum kendimi. Bebek, diye düşünüyorum, uyanacak şimdi. Ama uyanmıyor. Gözlerimi açıp baktığımda mağaranın ağzının alev alev yandığını görüyorum. Elimle sırtımdaki bebeği yokluyorum, kımıldamıyor. O an, yangının olduğu taraftan bir karganın bize yaklaştığını görüyorum. Uçmuyor karga, yalpalayarak yanımıza yaklaşıyor. İyice burnumun dibine geldiğinde kanatlarından kan damladığını görüyorum. Etraf iyice kararıyor. Birden kafamı kaldırıyorum; gökyüzü silme karga dolu. Hepsi havalanmış, mağaranın üstünde kapkara bir bulut gibi dolanıyor. Gökyüzü çığlıklar atarak uçan kargalar oluyor. Burnumun dibindeki kargaysa dikiyor gözünü gözlerime, kan damlatan kanatlarıyla yere düşüyor ve hareketsiz yattığı yerden bana bakmayı sürdürüyor. Sonra gözlerimi kapatıyorum yine. Rüyamda rüya görüyor olmayı diliyorum. Cesaretimi toplayıp gözlerimi tekrar açtığımda bir adamın başımda dikildiğini seçiyorum. Önce tuhaf giysiler içinde bir yabancıymış gibi geliyor, sonra yüzünü seçerek kim olduğunu çıkarıyorum. Başımda dikilen adam asker kıyafetleri içindeki babam-

mış meğer. Beni usulca kucağına alıyor. Rahatsız olsam da biraz, ses çıkarmıyorum. Bebeği yokluyorum, sırtımda değil artık. 'Bebek nerde,' diye soruyorum, babam ne dediğimi anlamıyor. Bu kez 'Bebek nerde,' diyerek sırtımı gösteriyorum. Hiçbir şey yapmıyor babam. Ağlamaya başlıyorum ben de hıçkırarak ve kollarımı boynuna doluyorum. Başka yapacak bir şey yok çünkü. Hiç sarılmadığımı gibi, sıkı sıkı sarılıyorum ben de babama..."

Tam bu noktada, anlatırken ayakta görür gibi bir kez daha yaşadığım bu rüyadan yeniden uyanıyorum. Esma Kalfa gözlerindeki yaşı yemenisinin ucuyla silerek dizlerine yatırıyor beni. Hiçbir şey demiyor önce, sadece saçlarımı okşuyor. Birden "Sonra," diyor, "sonra bir şey görmüyor musun rüyanda?" Sonrasında pek bir şey yok, diyorum. Sonrasında pek bir şey hatırlamıyorum.

Gece yatmadan evvel pencerenin yanına giderek Esma Kalfa'yı düşünüyorum; sonra uzun zamandır o rüyayı görmediğimi, Esma Kalfa da öldüğüne göre belki bir daha hiç göremeyeceğimi, bu rüyamı annemle babama hiç anlatmadığımı ve anlatmak da istemediğimi...

Yatmak üzereyken, bir karga konuyor pencere pervazına. Parlak siyah tüyleri gecenin içinde bile belirgin. Zamanın başlangıcından beri böyle bakıyordur belki kargalar, diyorum, bakışları hiç değişmemiştir, kim bilir. Oysa bakmayı sürdürüyor gözlerime. Bir şey anlatmak istermiş ya da öfkeliymiş gibi değil ama. Hiçbir şey yapmadan ve kıpırdamadan öylece bakıyor. Korkuyorum kargadan, gözlerime diktiği delici bakışlarından. Rüyamdaki kargadan korkmadığım kadar korkuyorum ondan. Bir an önce uçup gitmesini, beni rahat bırakmasını istiyorum. Dayanamayıp babama sesleniyorum. Biraz sonra davetlilerle sohbet ettiği salonu terk ederek yanıma geliyor. Neden beni rahatsız ettin der gibi gözlerime bakıyor. "Karga," diyerek pencereyi gösteriyorum. "Ne kargası," diyor babam, "burada hiçbir şey yok." "Var," diye ısrar ederek elimle işaret ediyorum. Sonra o da fark ediyor gecenin içindeki hareketsiz kargayı –ya da beni yatıştırmak için fark etmiş gibi yapıyor, bilmiyorum– ve pencerenin camına vurarak kovuyor. Beni yatağıma

yatırarak yanıma oturuyor. Rüyamdaki gibi sarılmak istiyorum babama. Hatta rüyamdaki yabancılık hissi olmadan sarılmak istiyorum. Cesaret edemiyor, parmak uçlarımla koluna dokunuyorum. O da biraz rahatsız olduğunu belli etse de yavaşça elime dokunuyor ve üstümü örterek odadan çıkıyor.

Sessizlik içinde, sakin gökyüzünün bir parçasını görebiliyorum yattığım yerden. Bomboş gökyüzü, yeniden yaratılmış gibi bomboş.

Nereden geldiğini anlayamadığım bir huzur duyarak rüyasız uykulara karışıyorum.

—

Yıkımın Tarihi

Ayhan Geçgin

HABER BİRKAÇ GÜN ÖNCE, siz tatildeyken geliyor. Nisanın sonları. Tatil yeri, bir ada, henüz boş, pek kimse yok. Kaldığınız koca otel de boş. Gidip gelirken sessiz koridorda adımlarınızın sesi yankılanıyor. Ara sıra da çalışanların sesleri. Henüz iş havasına girmemişler. Ağır ağır hareket ediyor, ayaklarını sürüyerek yürüyor, şakalaşıyor, şunun ya da bunun için birbirlerine uzaktan bağırıyorlar. Sabahları erken kalkıyor, ücrete dahil kahvaltınızı yapıyor, sonra deniz kenarına gitmek için çıkıyorsunuz. Hava gün gün değişiyor. Dün serindi, bugün sıcak.

Soluk mavi göğün altında, iki ya da üç katlı bahçeli evlerin, çiçek kokularının arasından, sessiz sokaklardan geçiyorsunuz. Çoğunlukla konuşmuyorsunuz. Halbuki konuşmak, bozuk olan neyse onu düzeltmek için geldiniz buraya. Daha doğrusu bu karının fikriydi. Bunun için ikiniz de işyerlerinizden izin aldınız. Sekiz yıldır evlisiniz, birlikteliğiniz ise çok daha uzun, on bir yıl olmalı. Ama uzun süredir birbirinizle konuştuğunuz yok, sürüp giden yaşamın akışı içinde dalgın, yarı uykulu, her biriniz kendi köşenizde, bu olan neyse sona ersin diye, bekliyorsunuz.

Alandan minibüse biniyor, on beş dakikalık bir yolculuktan sonra adanın güneyindeki, kumu taşla, çakılla dolu küçük koya geliyorsunuz. Denizin en güzel olduğu yer burası, öyle diyorlar. Su duru, kımıltısız. Ara sıra hafif bir rüzgâr çıkıyor, denizin yüzeyini orada burada titreştirerek esiyor. Koyda bu saatte kimse yok. Denizden az öteye, ortalara bir yere yerleşiyorsunuz. Ufak şemsiyeyi

açıyorsun, ayağını taşlarla sıkıştırıyorsun. Havlularınızı seriyorsunuz. Karın yerleşmek için hazırlanıyor, ortalığı düzenliyor, ardından yağlanıyor, yüzünü kremliyor. Cildi beyaz, çok hassas, biraz güçlü bir güneş hemen kabarcıklar oluşturuyor. Sen yağlanmıyorsun, ihtiyacın yok. Esmer derini güneş delip geçemiyor.

Birkaç kısa konuşma: "Rahat mısın?" "Gözlüklerini almadın mı?" "Of, şurada, sırtıma, şuraya gelen koca bir taş var galiba." "Dur, yardım edeyim." "Tamam, tamam." Sonra uzanıyorsunuz. Karın kitabını açıyor, sen gözlerini kapatıyorsun. Deniz soğuk. Tek kötü yanı o. Yazın bile denizi soğuk olurmuş. O yüzden suya girmiyorsunuz. Tüm günü deniz kenarında geçiriyorsunuz.

Bir süre bu durumda, sessizce geçiyor. Gök soluk ama güneş yakıcı. Bedeninin yarısı şemsiyenin dışında. Hafif hafif kıyıya vuran dalgaların sesini dinlemeye çalışıyorsun. Ama uzun süredir kendini hiçbir şeye bırakabildiğin yok. Peki karın, gerçekten kitap okuyor mu? Ara sıra bir taşın altından başını çıkaran tanımadığınız, tuhaf bir hayvan gibi bir şey, bir ağırlık ya da cendere beliriyor, üzerinize çöküyor.

Doğruluyorsun. Deniz ufka yaklaştıkça bir buğunun içinde iyice belirsizleşiyor, neresi gök neresi deniz karışıyor. Ufka yakın bir yerde, ışıldayan beyaz yelkeniyle bir tekne duruyor. Başını eğip taşlarla oynamaya başlıyorsun. Eşeliyor, karıştırıyor, ileri doğru birer ikişer atıyorsun.

Karın başını kitaptan kaldırıyor, soruyor: "Gerçekten gitmeyecek misin?" Sesine uzun süredir kötü, yavan, küçümsemek isteyen bir ton yerleşmiş. Konuştuğunda, aslında, hep aynı şeyi söyleyen bu tonu duyuyorsun.

"Ne gerek var ki." Taşlarla oynamayı sürdürüyorsun.

"Ama deden o."

"Ne olmuş? Zaten yıllardır görmedim, biliyorsun."

"Baban da bozulacak."

"Bozulsun biraz."

Bir süre gözlerini sana dikiyor. Hissediyorsun ama dönüp bakmıyorsun.

"Gerçekten hiç gitme arzusu duymuyor musun? Ben gitmek istiyorum."

Kestirip atıyorsun, "Hayır, hiç."

Ötede, arkada, yoldan geçen bir motosikletin sesi geliyor. Durgun havayı ucu sivri, paslı bir demir çubukla çizer gibi geçiyor.

"Kaç yaşındaydı?"

"Doksan falan olmalı, öyle diyorlar ama onlardan hiç kimse öyle tam yaşını bilmez."

"Düşündükçe, nasıl olur diyorum? O yaşta insan –duruyor– bunu niye yapar?"

Söylemekten kaçındığı sözcüğü bilerek, içten içe zevk alarak yüksek sesle söylüyorsun:

"Kendini asar mı?"

Öfkeyle baktığını hissediyorsun. Ama bir şey demiyor. Sen de sessizliğini koruyorsun. Aslında niye öyle yaptığını, nedenini çok iyi bildiğini düşünüyorsun. Ama bunu söylemek istemezsin.

Haberi aldığınızdan beri konuşmanız gereken şeylerden değil –ama bir şey konuştuğunuz yoktu zaten, belki o evrenin de çoktan geçtiği böylece açığa çıktı– soğuk sessizliğin aralarında bir nakarat ya da tekerleme gibi bu konudan söz ediyorsunuz.

"Dediklerine göre," diyorsun, "son zamanlarda, hep bizim bu kadar yaşamamız günahtır deyip duruyormuş. Yerinde hiç durmuyormuş, sürekli geziyormuş, o yaşına rağmen dağ bayır dolaşıyormuş. Aynı hayalet gibi diyorlarmış."

Uzakta bir yerlerden, belki tarlalardan gelen bir motorun homurtusu duyuluyor. Bir süre çalışıyor, sonra kesiliyor.

"38'den bahseder miydi hiç?"

"Birden 38'e bu ilgi de nereden çıktı? Konuşuluyor diye mi?"

"Bilmem, olabilir. Onunla bir ilgisi var mıdır diye aklımdan geçti."

Omuz silkiyorsun.

"Anlattıysa da ben bilmiyorum. Ama sanmıyorum."

"Benim hâlâ anlamadığım," diye sürdürüyorsun, "babamın yaptığı. 'Kırk yıl sonra', öyle diyor ya, övünür gibi, 'kırk yıl sonra'.

Annemi de peşi sıra sürükledi. Ne var orada? Hiçbir şey. Çorak topraklar, taşa, toprağa karışmış, dümdüz edilmiş bir köy. Adam gidip ev yaptırdı kendine. Bir ev."

"Dönmesinin nesi garip? Doğduğu yer, memleketi. Bir şeyler değişiyor. Orada da insanlar artık normal bir yaşam kurmaya çalışıyorlar."

Değişiyor? Normal? Bunlara inanıyor mu gerçekten? Niçin inanmak istiyor?

"Bu bizim yaşadığımız normal mi? Tüm bu insanların yaşadığı –kolunu herkesi içine almak ister gibi açıyorsun– normal mi?"

"Tepemizde savaş uçakları, helikopterler uçmuyor en azından."

"Uçsa neyin önemli olduğunu belki anlardık."

"Neymiş o önemli olan?"

İkiniz de sinirlenmek üzeresiniz. Ama sinirlenmek en son istediğiniz şey. Kavgalardan, tartışmalardan yoruldunuz, bıktınız. Susuyorsunuz. Önemli olan, diyorsun içinden, ama tamamlayamıyorsun. Yanıtı bilmiyorsun. Bu değil, bu şimdideki, şimdide olup bitenler değil, bir tek bunu biliyorsun.

Taşlarla oynamayı sürdürüyorsun.

Az sonra karın yanına sokuluyor. İsmini fısıldıyor, bana, yüzüme bak, diyor. O iri, sana olağanüstü gelen gözlere bakıyorsun. Gözbebeklerinin rengi bu ışıkta iyice açılmış. Yine de sanki ışığın silemeyeceği bir gölge, bir koyuluk onları kaplamış. Gözlerinin içine bakıyor.

"Niçin böylesin?" Sesi yumuşak, hatta yalvarır gibi çıkıyor. "Niçin zor olan şeyleri daha da çok zorlaştırıyorsun? Niçin hiç yardım etmiyorsun? Bak işte çabalıyorum, bir şeyleri onarmak istiyorum."

Bir süre bu güzel, parıldayıp sönen gözlere dalıp gidiyorsun. Keşke demek istiyorsun ona, burası dünyanın bir ucu, hiç bilinmeyen bir ada olsaydı, keşke senle ben ilk erkekle ilk kadın olsaydık. Karın elini tutuyor. "Lütfen," diyor, fısıltıyla, "lütfen. Konuşalım, her şeyi konuşalım. Bu insana verilmiş bir hediye değil mi? Öyley-

se konuşalım, artık kaybedecek bir şeyimiz olmadığına göre her şeyi açık açık konuşalım. Bir şey söyle?"

"Ne söyleyebilirim?"

"Sen, sen." Ama kendini tutuyor, burada kesiyor. Yoksa karşılıklı suçlamalar yeniden başlayacak. Eski konumuna dönüyorsun. Taşlı, çakıllı kumlara elini sokuyor, eşeliyorsun. Karın iç çekiyor, kalkıyor, üstüne uzun, pembe plaj giysisini geçiriyor, geniş kenarlı hasır şapkasını takıyor, kıyı boyunca yürümeye başlıyor, ilerdeki alçak kayalıklara kadar gidiyor. Onu izliyorsun. Şimdi belirsiz, açıktaki beyaz gövdesiyle giysisinin pembesinin birbirine karıştığı, buğulu bir parlaklığa dönüşmüş. Bu uzaklıktan bir başka kadın o, bir yabancı, parlaklığı, narin biçimiyle merak uyandırıcı. Ama artık aranızda yalnızca kötü bir uzaklık var.

Dönüyor, kımıltısız denize bakıyorsun. Benim gitmeme gerek yok ki, diyorsun kendi kendine, ölüler zaten burada, benim içimde. Onları kim yatıştırabilir, kim mezarlarına geri döndürebilir? Dedem belki de ölülerle baş edemediği için kendini öldürdü. Şimdi o da içimde.

Kadın ağır ağır yürüyerek geri geliyor, eski konumunu alıyor, kitabına kapanıyor.

"Bana ise," diyorsun, "çoğu zaman, dil bir armağan değil de insanların bir kurnazlığıymış gibi geliyor."

"Öyleyse bundan sonra hiç konuşma."

Sonra da hiç konuşmuyor, kitabına gömülüyor. Aranızdaki o düşmanlık, birbirinizi yok etme arzusu ya da yok olsun dileği zaman zaman yoğunlaşıyor, havayı soluk alınmaz kılıyor.

Boylu boyunca uzanıyorsun. Dalgaların kıyıya serilip hışırtıyla çekilişini, ara ara bir yerlerden yükselip sonra kesilen cırcırböceklerinin sesini dinliyorsun. Bir süre sonra uyku gibi bir şeye dalıyorsun. Geceleri pek uyuyamıyorsun. Uykuların rüyasız, düzensiz, kesik kesik. Karınsa gündüz soğukkanlılığını koruyor ama gece olunca tuhaf rüyalar görüyor. Karabasan bunlar. Bazen uykusunda kendi kendine sayıklıyor.

Bir sınır aşıldı, diye aklından geçiyor, uykuya dalarken, çok-

tan aşıldı. Şimdi kim, neyi, nasıl onarabilir? Bizden önce, çok önce aşıldı. Düşüncelerinin neyle ilgili olduğu senin için de açık değil, dağılıyorlar, burayı, şimdiyi elinde tutamıyorsun. Konuşmak, diye düşünüyorsun, konuşmaya inanmadığından değil, kim bilir belki kadından çok daha fazla konuşma arzusu duyuyorsun, ama bir şey, ne olduğunu kavrayamadığın bir şey sözcükleri ağızdan çıkar çıkmaz yararsız, ölü, yabancı kılıyor, ne karının sözcükleri sana, ne de seninkiler ona ulaşabiliyor. Bu dil değil diyorsun, geveze bir dilsizlik.

Ölüler, ölüler, belki de gerçekten konuşması gerekenler çoktan ölüp gittiler. Yaşayanların konuşmaya başlayabilmesi için belki önce ölülerin konuşması gerek. Mahşer günü düşüncesini şimdi anlamaya başlıyorsun. Sur iki kere üflenmeli. Yerle gök karışmalı, ölüler dirilerle yüz yüze gelmeli. Belki ancak ondan sonra bir şeyler yeniden yerli yerine oturabilir, ölülerle dirileri ayıran sınır yeniden kurulabilir, belki yeniden başlayabilir.

Ama karının diyebileceği gibi saçma düşünceler bunlar. Gerçek: Ölüler ölüdür, konuşmak bir yana, artık bir şey bile değillerdir.

İnsan sesleriyle uyanıyorsun. Terlemişsin, salyaların akmış. Güneş iyice yükselmiş, havanın rengi değişmiş. Deniz ışıltılar içinde. Sağınıza solunuza birkaç kişi gelmiş. Yakınlarda çocuklu bir aile, öteki tarafta iki genç erkek. Kayalıklara doğru bir çift. Yoldan tek tük arabalar geçiyor.

Karın ayakta, toparlanıyor. Nereye gittiğini soruyorsun, "Bir şeyler yemeye," diye kestiriyor. Şapkasını, gözlüğünü takıyor. Gitmeden önce bir an seni tepeden süzüyor. Güzel bir kadın, diye geçiyor içinden, hâlâ çok güzel. Aslında kadına duyduğun hayranlık yıllar boyunca hiç eksilmemiş.

Birkaç saat daha, tek başına, deniz kenarında oyalanıyorsun. Top oynayan, suya giren, neşeli çığlıklar atan çocukları izliyorsun. Söylemiyor ama kadının çocuk istediğini hissediyorsun. Bir çocuk yapsaydık her şey farklı mı olurdu? Böyle giderse kadın delice bir şey yapacak diye korkuyorsun. Belki çekip gidecek ya da önüne

ilk gelenle yatacak.

Öğle güneşi ortalığı iyice ısıtmaya başlıyor. Toparlanıyorsun. Gelen minibüse biniyor, adanın merkezine dönüyorsun. Dar sokaklarda, beyaz badanalı evlerin arasında kadına bakınarak dolaşıyorsun. Onu bir kafenin bahçesinde, büyük bir ağacın gölgesinde, otururken buluyorsun. Etrafı seyrediyor. Seni görmedi. Şimdi çok hafif görünüyor, hatta neşeli. Yeni biriyle tanışmaya, yeni bir hayata başlamaya, eskisini tümüyle unutmaya hazır. Ben olmadığımda demek böyle, diyorsun.

Yanına gidip oturuyorsun. Kısa kısa, havadan sudan konuşuyorsunuz. Yan masadaki sizin gibi tatile gelmiş bir çifti dinliyorsunuz. Diğer birkaç masada yerli halktan ya da konuşmalarından uzunca süredir burada yaşadığı anlaşılan insanlar var.

Akşam yemeği için bir lokantaya gidiyorsunuz. Balık yiyor, birkaç kadeh rakı içiyorsunuz. Hafif hafif çalan, hüzünlü Yunan havalarını dinliyorsunuz. Yemeğin ardından bir bara gitmek istiyor kadın, neredeyse boş barda, ortadaki boşlukta kendi kendine dans ediyor. Akşam ve tüm gece boyunca senin farkında değilmiş, tek başınaymış gibi davranıyor. Sen de ona uyuyorsun, geride duruyor, kadını izliyorsun.

Otele dönmeden önce bir kafede kahve içiyorsunuz. Dönerken kadın koluna giriyor, yıllardan beridir ilk kez yapıyor bunu, otele kadar serinlemiş havada, kol kola, sessizce yürüyorsunuz. Perişan görünen, tüyleri dökülmüş, bir deri bir kemik iki sokak köpeği de otele kadar yanı başınızda size eşlik ediyor.

Odaya çıkıyorsunuz. Yorulmuşsunuz. Kadın duşa giriyor. Yatağın kenarında su sesini dinleyerek onu bekliyorsun. Çıkıyor, geceliğini giyiyor, kendini yatağa bırakıyor. Sen de soyunuyor, yanına uzanıyorsun. Uyumuyorsunuz. Dışarıdan, otelin bahçesinden gelen ışıklar odayı hafifçe aydınlatıyor. Mahşer günüyle ilgili düşünceler yeniden aklından geçiyor. Sonra aklına başka bir olasılık daha geliyor: hiç bitmeyen, hesapları kapatamayan mahşer günü, burada, dünyada, her gün, kendini yenileyip duran, anlamsızlaşmış, boş, sıradan bir mahşer günü.

"Dedemin niye kendini öldürdüğünü sana söyleyeyim mi?" diyorsun birden.

Bir şey anlamamış gözlerle sana bakıyor.

"Bütün ömür boyu düşünüp sonunda bu çözümü buldu. Kendi payını gerçekleştirdi: Hepimiz ölene, yeryüzündeki son insan da ölene kadar hiçbir şey çözülmeyecek."

Bir kötülük senden kadına doğru akıyor. Bunun farkındasın ama elinden gelen bir şey yok. Kadın ağlamaya başlıyor, "Hayır," diyor, sesi tiz, hıçkırıklar içinde çıkıyor, "hayır, artık üzülmek istemiyorum. Tüm bunlara, senin bu hallerine katlanmak istemiyorum. Bu ağırlığı artık taşımak istemiyorum."

Bir süre iç çeke çeke ağlamasını, hıçkırıklarını, burnunu çekişini dinliyorsun. Sen bırakmadıkça kadın gidemeyecek, bunu görüyorsun. Senin kurnazlığın da bu, kadına sıkı sıkı yapışman, özsuyunu emmek ister gibi yapışman. Ona doğru eğiliyor, öpmeye başlıyorsun. Uzanıyor, geceliğini beline kadar sıyırıp külotunu çıkarıyorsun. Üzerine abanıyorsun. Karşı koymuyor. Ama yüzünü çeviriyor. Gözyaşları hâlâ azar azar akıyor.

Her şey bittikten sonra kadın sırtını dönüyor, az sonra da uykuya dalıyor. Senin uykun yok. Yatakta, yarı doğrulmuş, odanın içindeki loşluğa bakıyorsun. Öyle loşluğa bakarken kulaklarındaki uğultuyu fark ediyorsun. Aslında bu uğultunun bütün gün kulaklarında olduğunu yeni fark ediyorsun. Aynı zamanda gözlerinin önünde, loşluğun içinde beyaz bir noktanın büyüdüğünü görüyorsun. İyice büyüyor, kör edici, anlamsız bir beyazlığa dönüşüne kadar büyüyor, sonunda bütün görüş alanını kaplıyor.

—

"Bunlar Masal mı Munira Hala?"

Cemil Kavukçu

MÜNİRE HALA'YA anneannem "Munira" dediği için, ben de öyle diyordum. Arada yemek yapmak dışında hiçbir işe karışmıyordu. Daha doğrusu annem karıştırmıyordu. Çok yaşlanmıştı. Ona kalsa hâlâ genç kız gibi her işe koştururdu. Annem için, benim yanımda olması yeterliydi. Çünkü Munira Hala'dan başka kimseyi istemiyordum. Refakatçilere, beni eğlendirmek zorunda olduğunu düşünerek başucumda oturanlara, acıdıklarını belli etmemeye çalışan ikiyüzlülere dayanamıyordum. Munira Hala onlardan biri değildi. Gözlerinin önüne bir bulut inmişti. Beni görüp görmediğinden de emin değildim. Başka yerlere bakıyordu. Hem yanımdaydı, hem değildi. Ne onun baktığı yere bakabilir ne de onun gördüğünü görebilirdim. Gerçek halam değildi ama ben onu çok seviyordum. Babamı bile o büyütmüş. Aramızda gizli bir anlaşma vardı. Bana anlattığı masallardan kimseye söz etmeyecektim. "Biliyor musun güzel kızım," demişti, "bu masalları kimseye anlatmadım, babana bile." Aralarında korkunç olanlar da vardı. Annem, özellikle de babam duyarsa kıyametler kopabilirdi. Bana güzel, içimi açacak konulardan, sonu mutlu biten hikâyelerden söz edilmeliydi. Anlattıklarından korkmuyor, yine de kimi zaman önleyemediğim bir titremeyle sarsılıyordum. Saçlarıma dokunmaktan ürkermiş gibi başımı okşayan iri ellerinden çok, sesi huzur veriyordu bana. Bir yandan da ürperiyordum. Bir gizemi paylaşmak ne güzeldi. Kocaman bir kuşun kanatlarına oturup el ele tutuşuyor, onun bildiği, ama be-

nim bilmediğim bir yere doğru uçuyorduk. Kendimi çok özel hissediyordum.

"Ne zaman iyileşip ayağa kalkacağım, ne zaman sokağa çıkacağım, ne zaman herkes gibi ben de okula gideceğim?" dediğimde, "Çok yakında," diyorlardı. Kandırıyorlardı beni. Munira Hala'ya sorduğumda ise cevap vermiyor, uzaklara bakıp saçlarımı okşuyordu yalnızca. Bu, "hiçbir zaman" anlamına gelse de canımı yakmıyordu. Kocaman elleri tutmak istediğim bulutlar gibiydi. Teselli etmek yerine beni anlayıp yatıştırırdı.

Ne istersem yapılıyordu. Üzerime titriyorlardı. Özellikle de annem. Yüzüme gülerken bile ağladığının farkında değildi. Ben de şımarmış, bu durumu kullanarak, "Yatmadan önce Munira Hala bana masal anlatsın, o zaman daha rahat uyuyorum," demiştim. O, bunun şımarıkça bir istek olmadığını biliyordu. Masalları ikimizi de başka başka yerlere götürüyordu.

Baş başa kaldığımızda eğilip de kulağıma söylediği, çok daha korkunçtu. Yeniden parmaklarını saçlarımın arasında gezdirir ve, "Benim adım Munira değil güzel kızım," derdi. Bu, anlatacağı masala gireceğim ürkütücü, kötülüklerle dolu, bilinmez bir kapıydı. Gözlerimi yumar, adeta fısıltıyla sözcükleri tane tane söyleyerek, "Senin adın Munira değil hala," derdim. Beni yattığım yerden kaldırmayan bacaklarımın sızısını bu sihirli sözcüklerle unuturdum. Önce gözlerimin önünde usulca açılıp kapanan dudaklarım belirirdi. Ayna karşısında olduğumu, sesimi çıkarmadan, sadece ağzımın hareketlerine bakarak içime doğru konuştuğumu hissederdim. Adımı da, halamın buruşuk yüzünü de unuturdum. Kendimden ayrılır, onun halam olmadan önceki haline bürünürdüm. "Senin adın Munira değil hala!" İşte o zaman alçak dağ yamaçlarında koşturan, tırmandığı ağaçlarda gökte uçan şahini gözleyen bir çocuk olurdum. Anlattıklarını görür, koklar, bütün bedenimle duyardım. "Benim küçükken konuştuğum dil bu değildi," derdi. "Biliyorum," derdim. Çünkü her masal böyle başlardı. O dilin sözcüklerini fısıltıyla da olsa söylemezdi. Yoksa unutmuş muydu? Bir süre konuşmadan beklerdi. Gözlerimi kısıp onu izlerdim. Sessizlik bü-

tün dillerde aynı anlama mı geliyordu? Kendini ya da anlatacaklarını dinliyor olmalıydı. Derin bir nefes aldıktan sonra, "Uzak, çok uzak bir ülkede gökyüzündeki bulutlardan rüzgârın yönünü anlayan bir kız varmış," derdi. Ve rüzgârın yönünü bulutlardan anlayan o kız ben olurdum. Sarı çiçeklerle, yeşil otlarla kaplı dağın tepesine kadar tırmanır, kollarımı iki yana açıp hareketsiz bir ağaç olurdum. Rüzgâr kollarıma çarptıkça, saçlarımı savurdukça gıdıklanıyormuş gibi gülerdim. Sonra baykuşlar gibi, toprağın altında hareket eden solucanın sesine bile kulak kesilirdim. Küçücük bir kıpırtı duyduğumda onu taklit ederek eğlenirdim. Adım Fatma'ydı. Bibim gibi gök gözlüydüm. Onun için bibimin adını vermişti annem bana. Üç kardeştik; Ali benden dört yaş küçüktü. Ayşe ablamla da aramızda iki yaş vardı. Ali'yi tahta beşikte sallayarak severdim.

"Fatmaların köyü öyle güzel bir yermiş ki," derdi Munira Hala, oraları anlatırken dalıp giderdi.

Bir gün dayanamamış, "Fatma sen misin?" demiştim. Yüzünde gülmeye benzeyen ama gülme olmayan bir ifade belirmişti. "Bunlar masal güzel kızım," demişti.

Masalın en can alıcı yanını anlatmaya başladığında istesem de Fatma olamıyordum. Munira Hala'nın içinde beliren tedirgin kıpırdanmalar bana da geçerdi. Fatmalar'ın köyden kaçması ikimizi de etkiliyordu. Neden mi kaçmışlar? Ne onlar, ne de başkaları biliyormuş bunu. Duydukları, askerler köylere geliyor, anneleri, babaları, büyük ağabeyleri, ablaları alıp götürüyorlarmış. Fatma'nın babası, "Askerler bizim köye geliyormuş, hemen toparlanıp kaçalım," demiş. Sabahın çok erken bir saatiymiş. Ortalık bile aydınlanmamış daha. Kümeslerin derin uykuda olduğu, kabadayı horozların ötmediği bir saat. Fatma'yı ve kardeşlerini dürte dürte, zorla uyandırmış annesi. "Kalkın, toparlanın, gidiyoruz!" dediğinde Fatma hemen ağlamaya başlamış. Babası öyle bir bağırmış ki, korkudan susuvermiş. Annesi yanlarına alacakları en gerekli şeyleri bir bohçaya toplarken sessizce ağlıyormuş. Ortalıkta kimsecikler yokmuş evlerinden çıktıklarında. Yalnızca havlayan köpekler. "Geç kaldık," demiş babası, "herkes çoktan kaçmış bile." Ya

yakalanırlarsa? Fatma'nın küçücük yüreği güp güp atıyormuş.

Munira Hala öyle güzel anlatıyordu ki, aynı masalı dinlemekten sıkılmıyordum; aksine, her defasında heyecanlanıyordum. Masalda anlamadığım tek şey, hiçbir suç işlemediği halde onca insanın neden kaçtığıydı. Askerler onları neden arıyordu, bulduklarını ne yapıyordu? Her sorduğumda da aynı yanıtı alıyordum, "Masal bu, güzel kızım," diyordu, "masal bu..."

Bir mağaranın önüne gelip durmuşlar. Mağaranın ağzı kocaman bir canavarın ağzı gibiymiş. İçerisi de alabildiğine karanlık. Canavarın iyi mi kötü mü olduğunu kimse anlayamamış. Ama gidecek başka bir yer de yokmuş. Babasının bir elinde kocaman bohça, kucağında da en küçük kardeşleri Ali varmış. Annesi, Fatma ile iki yaş büyük ablası Ayşe'yi ellerinden tutuyormuş. Hep birlikte mağaranın ağzına doğru tırmanmışlar. Babasını ilk kez bu kadar endişeli görüyormuş Fatma. Onları sakinleştirecek, yatıştıracak yerde hepsinden çok korkuyor gibiymiş. Terler akıyormuş kaygılı yüzünden. Mağaraya sığınmışlar ama kimsenin ağzını bıçak açmıyormuş. Sonra o korkunç sesler duyulmuş. Bağıra çağıra birileri mağaraya doğru geliyormuş. Onları görüp takip etmişler. Fatma başını annesinin karnına gömmüş. Ama annesinin sıcak güvenini değil onun korkusunu duyuyormuş yalnızca. Birden mağara askerlerle dolmuş. Annesiyle babasını sürükleyerek dışarı çıkarmışlar. Kardeşleriyle yavru köpekler gibi kalmışlar o mağarada. Ağlamaya bile çekiniyorlarmış. Bir daha ne annelerini görmüşler ne de babalarını. Fatma'yı bir komutan alıp evine götürmüş. Kardeşlerine ne olduğunu hiçbir zaman öğrenememiş. Saçını makineyle tıraş etmişler. Erkek çocukları gibi olmuş. Sonra kısa çoraplar, elbiseler giydirip başına lengerli şapka takmışlar. Onu bu eve getiren komutan "Bir daha Kürtçe konuşursan yakarım seni!" demiş. Fatma da o günden sonra Kürtçe konuşmamış. Ölmekten değil, kardeşlerini bulma, köyünde ağaç olma hayalinin sönmesinden korkuyormuş.

Sonra? Sonrası yoktu. Munira Hala'nın masalı burada bitiyordu.

—

"Lori... Lori..."

Behçet Çelik

KUZENİM SALİH kaş göz edince balkona çıktık. Alışkanlıkla bana da sigara uzattı; istemedim. Derin bir nefesle çektiği dumanı gri göğe üflerken görüşmeyeli neler yaptığımı sordu.

"Bildiğin gibi," dedim, "senden n'aber?"

"Aynı," dedi. Bir süre caddeye baktık konuşmadan.

Dedemi mi, ölümü mü düşündüğümü sordu.

"İkisi de değil," dedim, "şu içerideki odada kimin ağladığını..."

Ağzı yayılıverdi yüzünün iki yanına. Sigarasının küllerini annemin kurumuş çiçeklerinin dibine silkeleyip, "Bilmiyorsun," dedi, "sen yokken çok şey değişti buralarda."

Ne olduğunu sordum; dedemin son zamanlarda bir kadınla görüştüğünü söyledi.

"Hadi canım," deyip yüzüne merakla baktım, "bin yaşında adam."

"Nüfusta doksan iki, gerçekte Allah bilir kaç?"

"'Yüzü görür,' diyordum."

Birkaç yıl önce, buraya son gelişimde dedeme de söylemiştim bunu, "Yüz olacağım da ne olacak sanki?" demişti sıkıntıyla. İşte, bak bu olacakmış, dede; bu yaşta adın çıkacakmış bir kadınla.

"Eee," dedim, "o mu içeride ağlayan?"

"Evet, evet... Az önce kadınların oturduğu odanın önünden geçerken gördüm."

Kafasını iki yana salladı. Taksilerde, dolmuşlarda gözüme ili-

şen, araba sarsıldıkça kafası oynayan oyuncak köpeklere benzediğini düşündüm; onlar kadar sevimsizdi.

"Ciddi misin? Dalga mı geçiyorsun? Ne kadını?" diye sordum.

"Biz de tam olarak öğrenemedik. Liseli âşıklar gibi caddenin karşısındaki parkta bir kadınla kafa kafaya vermiş konuşurken görmüşler kaç kez."

İnanılır gibi değil. Kimselerle konuşmayan, oğullarıyla, gelinleriyle, torunlarıyla oturup tek kelime etmeyen adam, yabancı bir kadınla... Bir yandan da hiç şaşırmıyorum; her şey beklenirdi rahmetliden.

"Sormadınız mı dedeme, 'Kimdir, necidir bu kadın,' diye?"

"Babam sormuş, küfrü yemiş. Küsmüş mü ne sonra? Günlerce konuşmamış. Pek konuşmazdı bilirsin, başını çevirir olmuş babamı görünce."

Dedem ve bir kadın; olacak iş değil. Eski bir hikâye mi acaba?

"Sanmam," diyor Salih, "bayağı gençmiş kadın dedemden; genç dediğim altmışında, yetmişinde vardır gene. Ona göre genç."

"Bunamaya falan başlamış olmasın?" Dedemden sağmış gibi bahsettiğimi fark edince şaşırdım; ölümsüz sanmışım demek. Gerek duymadım düzeltmeye. "Bunamış, askıntı olmuş olmasın elin kadınına, kadın da kibarlığından..."

"Deli misin abi, adam senden benden daha cindi."

Bilmem mi? Bir de şikâyet ederdi bundan. Millet aklım başımda dursun ister; o ise nerede kafası karışmış, çocuğunu, kardeşini bilemez olmuş birini duysa imrenir, eseflenerek iç çeker, ağzını buruşturup "Şanslı herifmiş," diye mırıldanırdı.

"Yahu, maşallahın var, sapasağlamsın, sağlıklısın," der, elâlemin nesine imrendiğini sorardık.

"Gidin başımdan," deyip yüzünü çevirirdi. Her zamanki köşesinde, salondaki divanın ucunda; saatlerce pencereden dışarı bakardı kımıldamadan.

"Kadın kimmiş peki? Bir şey öğrenemediniz mi?"

"Yok canım, öyle ciddiye de almadık. Bugün kadın kalkıp başsağlığına gelince anladık ki düşündüğümüzden öte bir şeymiş."

Hâlâ gülümsediğini görünce kapıya doğru itekledim.

"La'nolum, yas evindeyiz, kafayı taktığın şeye bak."

"Ne yası Altan Abi, Allah aşkına? Adamcağız yıllardır, 'Öleyim artık,' demiyor muydu?"

Haksız da değil ama böyle gülüşmek de doğru değil.

"Göbek mi atalım, göçüp gitti diye?" deyip içeri sürüklüyorum Salih'i. Ânında donuyor yüzündeki gülümseme, ciddi, yakınını kaybetmiş, kederli bir adam oluyor yeniden.

Biz balkondayken tanımadığım birileri gelmiş. Beni tanıştırıp hatırlatıyorlar. "Rahmetlinin İstanbul'daki torunu." Aklım içerideki kadında, konuşulanlara katılmıyor, bir şey sorduklarında başımı hafifçe sallayıp her anlama gelebilecek belli belirsiz bir gülümsemeyle sessiz yanıtlar veriyorum bir süre. Gözüm kapıda. Evin girişi görünüyor oturduğum yerden. Kadınlar girip çıkıyorlar, ellerinde tencere, tabak çanak. O kadını görürmüşüm, görsem tanırmışım gibi dikkatle bakıyorum. Boş iş biliyorum, kimseyi tanımıyorum ki doğru dürüst. Başlarındaki örtüler, hızla geçip gidişleri kapının önünden, nereye ne yetiştirme telaşındalarsa artık, kimin kim olduğunu anlamama engel oluyor; çoğunu yıllardır da görmedim zaten. Bir tek annemi rahatlıkla seçiyorum aralarında. Yengem sandığım kadın komşulardan biri olabilir pekâlâ; terliklerini şaplatarak yürüyen kilolu kadın, küçükken hayranları olduğum komşu ablalardan biri çıksa hiç şaşırmam. Bizim bu tarafa çay getiren kızlar da akrabam olmalı; yüzlerinde bildik izler, ama kimin kızı olduklarını, aramızdaki akrabalığın derecesini kestiremiyorum.

Arada sırada ağlama sesine benzer bir ses geliyor öbür odadan. Derin derin iç çeken birinin acıyla bıraktığı soluk, içli, uzun bir "Ah!" Salih'in söz ettiği kadın olmalı. Bizimkilerin ağlayacağını sanmam dedemin ardından. Yıllardır bir gölge, bir siluet halinde yaşadığını, daha fazla yaşamakta gözü olmadığını bilir, onun adına sevinmeseler de, babamın sabahtan beri başsağlığı dileyenlere yineleyip durduğu gibi, "Kurtuldu," derler.

Biz büyürken iyice kapanmıştı içine. Bizim evde ya da amcamlarda, pencereden bakarken hatırlıyorum onu. Kimi gün elin-

de tespih, dudakları kıpır kıpır, kimi gün elindeki metal bardaktan bir şeyler içiyor. Nenem öldükten sonra kendi evini dağıtmıştı; bizde, amcamlarda ya da yazları köye gidip bacısının yanında kalıyordu. Nereye giderse gitsin, o bardak elindeydi. Ne anlardı bilmem o bardaktan; kim bilir ne anısı vardı? Askerde hemen her sabah benzer bir bardakla çay içerken döner dönmez dedeme o bardağın hikmetini sormaya karar verirdim. Terhis olunca unuttum gitti.

Salondakilerin hiçbiri, en yaşlıları bile, dedemin akranı değil; ama görmüş, tanık olmuş gibi onun hakkında bir şeyler anlatıyorlar. Çocukluklarında evlerde, köy odalarında anlatılmıştır dedemin yapıp ettikleri; oradan kalmış olmalı akıllarında. Hoş, dedem de ömrü boyunca unutturmamış kendini. İkide bir ortadan kaybolmuş; günlerce, haftalarca haber alamamış hiç kimse. Sonra köyden haber gelmiş, dere tepe dolaşıyormuş; çobanlar görmüş, azıklarını vermişler almamış, iki kelime etmemiş, az biraz soluklanıp devam etmiş yoluna. Delikanlı yaşında oğulları, babamla amcam, dağda onu ararken şehre dönmüş ansızın. Bir başka sefer köyden bir kısım tarlayı, bahçeyi satıp gelmiş, dükkân açmış, sabahın köründen gece yarısına dükkânda durmuş, iyi de kazanmış. Elinde tutmamış parayı, rivayet doğruysa, şarkıcı bir kadına yedirmiş hepsini, belki de fazlasını. Biraz daha tarla sapan satmış.

Bu kadar adamız şu odada, hemen hepimiz akraba, hısım, bir asra yakın yaşamış dedemin neyi, neden yaptığını bilmediğimiz gibi, sıralamasını da tam olarak çıkartamıyoruz. Deminden beri uğultu içinde bunu tartışıyor yaşlısı genci. Evden çıkmayıp kendini duaya, namaza verdiği yıllar mı önceydi, sabahtan içmeye başladığı yıllar mı? Başkası olsa, "Önce içmiş, sonra tövbe etmiştir," deyip çıkarız işin içinden; ama dedemden konuşuyoruz – tanıdığım en kapalı, en tuhaf insandan.

Babam geceleri evden çıkıp sabaha karşı döndüğü zamanları hatırlatıyor. Amcamla bir gece peşine takılıp takip etmişler. Hayatında bir başka kadın, belki başka bir ev mi var diye kaygılanmışlar. Dedem sabaha kadar sokak sokak bütün şehri dolaşmış. Ertesi

günlerde cesaret bulup –bilmiyorlarmış gibi– sabahlara kadar ne yaptığını sormuşlar. "Duramıyorum," demiş, "uyuyamıyorum, çıkıp geziyorum." Hangisinin aklına gelmişse akşam yemeklerine uyku ilacı katmışlar. Bu kez gece yarıları bağırarak uyanır olmuş.

"Baba, gel seni doktora götürelim," dediklerinde, öfkelenip kükremiş, "Deli miyim ben, ne doktoru, eşoğlueşekler," diye çıkışmış. Gıkları çıkmamış babamların.

Bizim buraların delisi çokçadır; ama onlardan söz edilirken ister istemez yüzler gevşer, kelimeler, vurgular gevrekleşir. Dedemin deli olmadığı oradan belli; onun yapıp ettikleri anlatanın da, dinleyenin de yüzünü düşürüyor –ölmüş birinden konuşuyor olmamız değil nedeni, sağlığında da böyleydi–; adı anıldığında kalınca bir duman, insanı yaşamaktan bezdiren bir hava yayılır yıllardır. Acımıyoruz, acı da değil duyduğumuz; onu anlamamış, bilmemiş, tanımamış olmamız hiç değil. Ondan bize kalan bu; tek mirası. Hiç konuşmayan, gülmeyen, sıkıntı içinde camdan dışarı bakıp duran, yaşlı ve mutsuz biriyle aynı evde büyümüşse insan, uzaklara kaçmak da kâr etmiyor; gittiğin, sığındığın yere götürüyor, sevdiğin, seviştiğin insanlara da solutuyorsun bu havayı.

Kırk yılın başı evdekilere telefon açıp biraz da laf uzasın diye dedemi sorduğumda, ne iyileşen ne kötüleyen bir hastadan söz edercesine, "Bildiğin gibi," derdi babam her seferinde. Bildiğim bir şey yoktu oysa. Onun da yoktu. Hiç hastalanmazdı dedem, hiç konuşmadığı, hiçbir şeye karışmadığı gibi. Çalışmadığı halde atmaya kıyamadığımız dolaplı saatten farklı değildi evdeki varlığı. Bütün bu hayalet varlığına rağmen ev halkı, eş dost, akraba severlerdi dedemi. Sevdiklerini bilmeden severlerdi. Bildik bileli evdeydi, bizleydi, buradaydı, bildik bileli bir tuhaftı, elini öptüğümüzde şaşırır, kızarırdı. Hep bir şey diyecekmiş gibi bakar, sanki bir türlü söyleyemezdi aklından geçenleri. İnsan bir şeyler değişmesin istiyor, eski bir konak, kırık dökük bir çeşme olduğu gibi kalsın öyle, ona bakıp bir şeyler hatırlayalım, kendimizden bir şeyler bulalım. Dedem de bir şeylerin değişmediğinin işaret taşıydı ailede. Onlar gibi ben de severdim. Sevmesem niye pişmanlık

duyayım, bir gün olsun onun hallerine kafa yormadığıma, neden sessizdi, nasıl biriydi, neyin gölgesiydi diye aman aman merak etmediğime? Etseydim, sorsaydım, anlattırsaydım... Yanıtlar mıydı? Tuhaf ama yanıt verecek olsa, kendi kimsesizliğime de çare bulabilirmişim, o fırsatı kaçırmışım gibi geliyor. Yarına kalmaz geçer bu pişmanlık; kimsesizlik kalır ama, o hep benimle.

Anlatılanların tamamını defalarca dinlemişim. Bir tek şu ceviz hikâyesi yeni. Selahattin Amca anlattı. "Cevizyemez"e çıkmışmış adı. Ceviz buralarda baş ikramlardan olduğu halde ağzına koymazmış. Yanında yenmesinden de hazzetmezmiş, biri ceviz yemeye başlarsa kalkar gidermiş. Huysuzluklarımın irsi olduğunu tahmin ediyordum. Ayçekirdeği içleyenlerin yanında duramam ben de; o tekdüze, çıt çıt sesi beynimi deler. Ceviz yerken de ses çıkar mı? Belki kabuklarını kırarken; ama tekdüze değildir onun sesi, düzensiz bir çatırtı işitilir en çok. Niye sinir olur ki bir insan yanında yöresinde ceviz yenmesine? Emin olmak için bir daha soruyorum. "Evet, evet," diyor Selahattin Amca, "yemezdi rahmetli, teklif edilmesini, yenmesini dahi istemezdi yanında."

Ölenin ardından kimse "tuhaf" yada "rahatsız" diyemiyor; ama herkeste onun hakkında öbürlerini şaşırtacak bir şeyler anlatma iştahı var sanki. Buralardaki uzun, sessiz konukluğuna böyle bir veda! Hiç istemezdi eminim; ama yapacak bir şey yok.

Anlatılanlara, eski zamanlara dalmışım, salonun kapısından annemin kaş göz edip beni çağırdığını görünce ayıkıp fırladım yerimden.

"Ayten Hanım'ı evine bırakır mısın oğlum?" diye sordu, yanıtımı beklemeden, "Sen de hava almış olursun biraz, geldin geleli sıkılmışsındır," diye ekledi. Düşüncelidir böyle, beni rahat ettirirse daha uzun kalacağımı umar.

"Tabii ki," deyip cebimi yokladım, babamın külüstürünün anahtarları yanımdaydı. Ayakkabılarımı giyerken annem gözleri kızarmış, esmer, altmış-yetmiş yaşlarında bir kadınla döndü. Salih'in söz ettiği kadın olduğunu düşündüm; o da yanımızda bitiver-

di zaten kadını görünce.

"Sen gelme," dedim, "burada bir şey lazım olur, ilgilenirsin." Bozuldu gibi, ama abisi sayılırım, beni dinlemek zorunda.

Ayten Hanım'ın anneme, "Hiç gerek yok canım, şuradan bir dolmuşa atlar giderim," dediğini işitince, hemen pardösümü üzerime geçirip dışarı çıktım. Kararlılığımı görünce bir şey demedi, dönüp anneme sarıldı, yanaklarını iki avucunun arasına alıp akranı kadının saçlarını bir kız çocuğunu sever, teselli eder gibi okşadı bir süre. Tuhaf oldum birden. Ensemden sırtıma bir şeyler indi.

Hava daha kararmamış ama ortalık karanlık. Yere yaklaşmış, siyahlı grili bulutların arasında toz sarısı, çiğ bir ışık, kâh görünüp kâh saklanıyor. Yağmur başlamıştı sonunda ama yapış yapış, sarıya çalan, bulanık bir sıvı halinde dökülüyordu tepemize. Daha duru bir yağmur isterdi dedem, diye düşündüm, dağ başlarında yağan cinsten; sonra metal bardak geldi aklıma, belki de böylesi daha iyiydi.

Ayten Hanım arabada yanıma oturduktan sonra sol eliyle kolumu sıkıp, "Zahmet oluyor oğlum size," dedi. Dokunuşu gibi ses tonu da sert ama sıcaktı.

"Estağfurullah," dedim ama devamını getiremedim. Göz göze gelince sustum. Gözbebekleri kızarmıştı. Nereye gideceğimizi sordum anacaddeye çıkarken; şehrin dış mahallelerinden birini söyledi.

Babamın külüstürü benzin, yağmur ve ıslak giysi karışımı, iç bulandıran bir kokuyla dolmuştu. Çok tanıdıktı; ama bir şeyler hatırlamak içimi yakmıyor, boğuyordu o an. Hangi yoldan gideceğimizi sorsam mı diye düşünürken, "Anneniz çok kibardır, siz de öylesiniz, sağ olun," dedi.

"Görevimiz," dedim, "kalkıp gelmişsiniz."

"O da benim görevimdi," deyip başını yavaşça öbür yana çevirdi. Dedemin pencere önündeki değişmez görüntüsü geldi aklıma. Her ne idiyse aralarındaki bağ, çok geç karşılaşmışlardı. Onca yıl pencerenin önünde dedemin ne yaptığını anladım o an. Beklemişti, belki zamanın geçmesini, belki zamanın gelmesini.

"Dedemle tanışır mıydınız?" diye sordum. Konuşmasını istedim; yağmura, sileceklerin gıcırtısına, dedemin hatırasına dayanabilmem için susmamalıydık. Salih kadar değilse de, merak etmiştim dedemle hikâyelerini.

"Anneniz de sordu bugün, ona da anlattım. Kızım size yakın oturuyor, sık sık gelirim, torunumu parkta gezdiririm. Orada tanıştık Cemil Bey'le."

Sustu. Koluma dokunup, "Size bir şey diyeyim oğlum," dedi.

"Buyurun," dedim, ama bir şey söylemedi.

Yağmur iyice hızlanmıştı, yavaş ilerliyordu trafik. Burnunu çektiğini duyduğum halde onun olduğu taraftan kaçırdım gözlerimi, yola diktim, önümdeki arabanın arka camındaki imzaya. Konuşmasını, anlatmasını istiyordum, o da anlatmak istiyordu sanki, ama yeniden ağlamasından çekiniyordum.

"Torunum koşarken düşmüştü," dedi bir süre sonra, "onu kucağıma alıp teselli etmeye çalışırken, kuzuma, ciğerime, farkında bile değildim, ninni mırıldanmışım. Cemil Bey yanımızdan geçerken duymuş, bir-iki adım yaklaşıp selam verdi, 'Nerelisiniz?' dedi. Çekindim önce..."

"Neden çekindiniz ki?"

"Şey," dedi, sesi alçaldı sanki, "yabancı bir adamdır sonuçta; hem Türkçe değildi söylediğim ninni. Bizim oralıları buralarda..."

"Ha!" dedim önce, ardından, "Anlıyorum," gibisinden bir şeyler geveledim.

"Cemil Bey gelip yanıma oturdu, ninniyi duymuşmuş meğer çok eskiden, hatırlamış..."

Yarım saat önce yan odadan gelen sesini duyar gibi oldum. İşitip kulak verenin canını yakıp içini kavuruyordu; ama bir yandan da usulca okşayıp avutuyordu sanki – hem ninniydi hem ağıt.

"Hangi köyden olduğumu sordu sonra. Söyledim..." deyip sustu yeniden; yan gözle işaret parmağının göz kenarına gittiğini seçtim. Devam etmeyecek gibiydi. Israr etmemeye karar verdim. Herkes her şeyi bilmemeliydi.

"Bak, sana bir şey diyeyim, güzel oğluma," dedi bir kez daha;

"Evet," dedim, "söyleyin lütfen." Başını öbür yana çevirip sustu yine. Bu kez ısrar ettim kibarca, "Bir şey diyecektiniz."

"Bunları," dedi, "annenlere anlatmamışım; dilim varmadı."

"Evet, anlıyorum," demeye çalıştım başımı sallayarak.

Kucağındaki çantadan mendil çıkarıp burnunu sildikten sonra, "Cemil Bey," dedi, "rahmetli" diye ekleyip devam etti, "bir zaman oturdu öyle yanımızda. Kaldık öyle, konuşmadık. Torunum huysuzlandı, tanımadığı bir adam gelmiş oturmuş yanımıza. Gidelim diye tutturdu. 'Ayıptır oğlum, olmaz,' dedim... Hemen kalkacakmışız gibi oğlanın atkısını, beresini düzelttim ama ağırdan aldım. Parkta da olsa misafirimiz sayılır... Diyecek bir şeyi varmış, gelmiş, oturmuş. Koca adam..."

Sesinde sert bir tını vardı. Aynı dili konuşuyorduk; kelimeler yakın anlamlar taşıyordu birbirimize; ama ne olduğunu bilemediğim bir engel, bir engebe, aşamadığımız bir yabancılık seziyordum, cümlelerin birbirine bağlanmasını zorlaştıran bir pütür. Her an vazgeçiyor gibiydi anlatmaktan, peşinden yeniden başlıyordu. Aksan ya da vurgu farkı değil, daha derin, kelimelerin, cümlelerin ruhuyla ilgili bir farktı galiba. Onun misafir dedikleri benim bildiğim misafirlerden miydi mesela, emin olamıyordum. Ayıp dediği bildiğim, sakladığım ayıplardan başkaydı mutlaka. Dar odalarda, cılız ışıkta, kalın, tozlu sözlüklerde bodur kalmış kelimeler onun ağzından masal diyarlarının geniş, bitimsiz ufuklarını kuşanarak çıkıyordu. Ama ben uykuya hazırlanırken masal dinleyen bir çocuğun hafiflemesini değil, bilmediği bir dünyaya düşmüş masal kahramanının tedirginliğini duyuyordum.

"Adam sağ elini yumruk yapıp ağzına götürmüş," dedi, "torunumla konuşurken fark etmemişim. Başımı çevirince gördüm, şaştım kaldım. Koca adam sanki yumruğunu ısırıyor. Bizim oralarda biz kadınlar yaparız bunu, çok dertlenip de ağlayamadığımızda, bir başlarsak susamayız diye..."

Sustu; bu kez de o elini yumruk yapıp ağzına götürecek sandım, yapmadı.

"Daha sonra da gördüm. Selam verip önümüzden, yanımızdan

geçiyordu. Bazen uzakta oluyordu. Görmediğim günlerde de biliyordum, ötelerden bir yerden bakıyordur bize. İnsan hissediyor."

"Tedirgin olmadınız değil mi?" diye sordum. Yanıtını beklemeden, "Kimseye zarar vermezdi dedem," diye ekledim, "ben bildim bileli, böyle tuhaflıkları vardır ama."

Titreyen çenesini buruşturup başını salladı. Söylediğimi kabul etmemişti sanki. "Öyledir," değil de, "Sen öyle san," der gibiydi bakışı.

"Bir sabah gelip oturdu yanıma. Torunum az ötede öbür çocuklarla oynuyordu. Halimi hatırımı sormadan, 'Sizin orada askerliğimi yaptım, bir yıldan çok kaldım,' dedi. Bizimkilerden, akrabalardan birilerini tanımış olabilir diye, 'Ne zamandı?' diye sordum."

Sustu. Çenesindeki titreme artmıştı, altdudağını ısırıyordu. Yağmur da hızlanmıştı iyice; sileceklerin hızı dökülen kirli suyu camdan sıyırmaya yetmiyordu. Bulanık bir caddeydi önümüzde uzanan; kırmızı fren lambalarının ışığı dışında hiçbir şey seçilmiyordu.

Konuşursam bulanık sular durulur sanıp, "Hangi yılmış?" diye sordum.

Yanıt vermedi. Sarsılarak ağlamaya başladı. Kenara çektim arabayı, durdurdum. Ne yapacağımı bilemiyordum. Silecekler çalışmayınca camda hızla akan kirli sular görünüyordu sadece. Dünya akıp giden kirli bir sudan ibaretti; birazı da göz kenarlarımda birikmişti. Öpmek için ellerine sarıldım, öptüm de; ama alnıma götüremeden çekiverdi. Başımı eğersem gözlerimi kaçırırım sandım; olmadı, hafifçe çenemden tutarak kaldırdı başımı, "Hızır bükük boynunu doğrultsun rahmetlinin," dedi, "gamını kederini unuttursun."

Anneme yaptığı gibi yanaklarımı avuçlarının içine aldı. Sarsılmadan ağlıyordu şimdi, incecik iki ırmak iniyordu yanaklarındaki kırışıklardan. Kaldık bir süre. Saçlarımı okşadı, bir şeyler mırıldandı, anlamadım, ellerini yüzümden çekmeden, gözlerini gözlerime dikip, "Komutan, 'Kurşun pahalı,' demiş bunlara," dedi sayıklar gibi, "bunun üzerine dipçiklerle vurmuşlar çoluğa çocuğa... Sonra da..."

Artık istemiyordum sürdürmesini, ne var ki bir kez başlayınca ne yağmur durmak biliyordu ne gözyaşları.

Dedem de onca yılın ardından bir kez başlayınca susamamış olmalıydı.

"Fazla kurşun harcanmasın, tüfekler de zarar görmesin demişler, bu sefer de meşe kütükleriyle..."

—

Yük

Ayfer Tunç

GİDERKEN BİR FACİAYA yol açmak gibi bir niyetimiz yoktu, kesinlikle yoktu. Hem zaten nasıl tahmin edebilirdik ki böyle bir şeyi? Biz sorularımızı sorarız, ister cevap verir, ister vermez, en fazlası kovar bizi evinden. Böyle düşündük.

Tabii bu kadar basit değil. Şeref madalyaları belgeseli yapmıyoruz sonuçta. Gitmeden önce aramızda epeyce tartıştık. Nasıl soralım? Harekât mı diyelim, katliam mı mesela. Soru sorarken seçtiğiniz kelimeler çok önemli. Soykırım kelimesinden bahsetmiyorum bile. Gerçeğin perdesi demirden olur, altında kalırsanız ezilirsiniz. Zaten tarih yazıcılığının en trajik kısmı da budur. Açayım derken perdenin altında kalanlar. Onların tarihini kimse yazmaz.

Neyyire Hanım'a gitmeden önce çok tartıştık. Dürüst olalım, harekâta katılan subaylardan biri olan babanızın elli binden fazla kadın, erkek, çocuk, yaşlı, hatta bebeğin katlinin sorumlularından olup olmadığı hakkında ne düşünüyorsunuz? diye doğrudan soralım diye konuştuk. Ama kadıncağız çok yaşlı, seksen yıldır babasının şerefli bir subay olduğuna inanıyor, böyle doğrudan sormak da zalimlik olur.

Öte yandan soracaklarımızı öyle ya da böyle sormazsak bin senedir cilalanan o şeref madalyalarını bir de biz cilalamış olacaktık, ki amacımız kesinlikle bu değildi. Dolayısıyla yumuşatarak soralım, dedik. Bazı tarihçiler de diyor ki... diye başlayan cümleler kurmak, kendimizi tarafsızmışız gibi göstermek... Sahtekârlık elbette, tarafsız değiliz, amaç gerçeğe ulaşmak ise gerçeğin tarafındasınız yani tarafsınız demektir.

Dürüst müydük? Dürüstlük nerde başlar, nerde biter tartışmasına girecek değilim ama açıkçası pek de dürüst değildik, bunu söyleyebilirim. Neyyire Hanım'ın evinin kapısını yalanla açtık çünkü. Bazı kapıları dürüstlükle açamazsınız. Yaşlı bir kadının evine girip ömrü boyunca yaşadığı yalanı yerle bir etme ihtimali olan soruları sorabilmeniz, gerçeğin demir perdesini aralayabilecek belgelere göz atabilmeniz için önce güvenini kazanmanız gerekir. Öyle sanıldığı gibi kolay değildir dürüst olmak, ki tarihin karanlık sayfaları söz konusuysa dürüstlük bazen gerçeğin düşmanı olabilir. Evet çelişkili bir durum, gerçeğe dürüst olmayan yollardan ulaşmaya çalışmak, ama gerçekle dürüstlük her zaman aynı hatta yer almıyor ne yazık ki.

Görüşmek istediğiniz kişiye, cumhuriyet tarihinin en kanlı sayfalarından biri hakkında bir belgesel yapıyoruz, bu katliamda babanızın oynadığı rolle ilgili sorular sormaya geleceğiz diyemezsiniz. Derseniz konuşmaz. Niye konuşmaz? Çünkü o andan itibaren düşmansınızdır gözünde, inandığı gerçeği yıkmaya gelen düşmanla niye konuşsun? Ayrıca o da sormuştur bu soruyu kendine, iki buçuk milyar saniyeden fazla süren ömrünün bir yerinde, saniyenin onda biri kadar kısa bir an, "Acaba?" diye sormuştur, belki rüyasında, belki bilinçdışında, ama muhakkak sormuştur ve ömrünün kalanı o kısacık ânı unutmaya çalışmakla geçmiştir.

Dolayısıyla sıfatsız, sıradan bir başlık seçersiniz. Söyleşi sırasında sorularınızın ağırlığını yavaşça artırırsınız. En son sorulacak soruyu en başta sorarsanız eli boş dönme ihtimaliniz yükselir, bu yüzden söyleşeceğiniz kişinin psikolojisini dikkate almanız, tansiyonu hep kontrol altında tutmanız gerekir. Sonuna kadar gidebileceğiniz de şüphelidir üstelik. Muhakkak asıl mevzuya uyanma ânı yaşanır çünkü, o an size duyulan güvenin yıkıldığı andır. Bu da işin bedeli. Gerçeğin demir perdesini aralamaya çalışırken yıktığın güven nedeniyle kendini bok gibi hissetmek!

Sonuçta şeref madalyalı katliamcı subayın kendisiyle değil, onun bu millet için canını fedaya hazır bir vatansever olduğuna inanmış, ömürleri bu şerefe layık olma çabasıyla geçmiş kızıyla ve

torunuyla konuşacaktık.

Neyyire Hanım'ın kızı Serap Hanım'ı arayıp, tarihimizin en kanlı harekâtına katılan subaylar hakkında bir belgesel yapıyoruz, annenizle de konuşmak istiyoruz demedik, "harekâta" katılıp şeref madalyası almış subaylarla ilgili bir belgesel yapıyoruz, dedik, ayrıntıya inmedik. Kadın uçtu sevinçten. Dedesinin şeref madalyasını tarihe sabitleyeceğiz sandı. Kabul ediyorum, ahlaklı bir tutum sayılmaz.

Ama söyleşi hiç beklemediğimiz bir şekilde gelişti. Kimya gibi bir şey oldu. Başka nasıl tarif edilir bilmiyorum. Hani bir şeyle bir şey bir araya gelir de birden bir patlama olur ya, öyle. Ama bizim bir kabahatimiz yoktu, niyetimiz vardı ama kabahatimiz yoktu, gerçekten.

Neyyire Hanım kendi açtı kutuyu, ışık dolunca içindeki şey patladı.

İşimizi kolaylaştırdı bir bakıma, böylece kendimizi bok gibi hissetmemize neden olacak o güven yıkımı ânı yaşanmadı. Ama gene de çok sarsıcıydı, insanca bir parçalanmaya tanık olmak, üstelik katliamcı subayın kızı değil, torunuydu parçalanan, kadın iflah olmaz artık.

İnsan tedirgin oluyor tabii, söyleşeceği kişiye dair gizli bir gündemi varsa. Ama öyle bir ülke ki burası, öyle bir zaman ki yaşadığımız ve kurcaladığımız öyle kalın demir perdeler arkasına gizlenmiş bir tarih ki, başka çaremiz yoktu. Gidebildiğimiz kadar gitmeye karar vermiştik. Bazı tarihçiler de diyor ki... kalıp cümlesiyle başlayıp o kanlı katliama uzanmaya niyetliydik. Sonuçta göğse takılan her şeref madalyası kana batırılmıştır.

Ama şekerle sıvamayı düşündüğümüz bu sorulara sıra gelmedi. Serap Hanım pervane oluyordu çevremizde. Çay koyuyor, kek ikram ediyor, yiyin Allah aşkına, lütfen... Mesleğimizin zorluklarından bahsediyor kadın, taltif ediyor bizi, samimiyetle üstelik. Bu işin en pis tarafı bu. Acıtıcı sorular sormaya hazırlandığınız kişilerin size değerli bir misafirmişsiniz gibi davranmaları. Hayır çay is-

temiyoruz, kek istemiyoruz, lütfen, canınızı sıkacak, sizi kedere üzüntüye gark edecek sorular sormaya geldik, diye bağırası geliyor insanın.

Kameraman arkadaşıma önce fotoğrafları kayda alalım dedim. Ne olur ne olmaz. Kovulursak hiç değilse bunların görüntüsü elimizde olsun. Önemli fotoğraflar vardı çünkü, bazıları katliamın belgesi niteliğindeydi. Şeref madalyalı babaları otuz iki diş meydanda gülüyor, şakilerin başını ezmiş.

Acıklı olan, Serap Hanım aile albümünü, dedesinin madalyalarını, nişanlarını sehpanın üstüne sıralamış, bu şerefli tarihi dünya âleme duyuralım diye bizi destekliyor.

Neyyire Hanım'ın zihinsel durumundan emin değildik aslında. Az buz değil, kadın seksen üç yaşında. Bunamış olması büyük ihtimaldi. Ama korktuğumuz gibi olmadı, zihni pırıl pırıldı, hafızası yerinde, aklı başında, cin adeta. Önce hal hatır sorma faslı, evet köprüde çok trafik vardı, evet bu şehir giderek yaşanmaz oluyor. Sonra sizi şuraya alalım, mikrofon takalım, ışık kuralım, koltuğu buraya çekmemizde bir sakınca var mı? Yok elbette, mükemmel bir sahne düzeni için evi altüst etmekte serbestiz.

Nerede, ne zaman doğdunuz, biraz ailenizden söz eder misiniz, çocukluğunuz nasıldı diye başladık. Benim için çok rahatsız ediciydi. Cevaplar umurumda değildi çünkü. Satır aralarında gevşesin, giderek kendini daha çok açsın diye sorulan ısıtma sorularıydı bunlar. Ama Neyyire Hanım sorularıma şaşırtıcı ölçüde berrak cevaplar veriyordu; temiz, net, anlaşılır ve gerektiği kadar ayrıntılı.

Yaşlı kadın babasına adeta âşıktı. Yeryüzünde kendi babasından daha iyi bir baba olamayacağını, hiçbir babanın çocuklarını onunki kadar sevemeyeceğini söyledikçe, kızının da yüzüne gururun parlaklığı yayılıyor, benimse içim daralıyordu. Şeref madalyalı babanın cesetlerin başında poz verdiği fotoğrafları bu ihtiyar cadının gözüne sokmamak için kendimi zor tutuyordum. Söyleşinin nasıl sonuçlandığına bakarsak babasına duyduğu aşkı böyle ciğerden anlatmasını, babasına duyduğu, kahramanlık halesiyle taçlan-

mış bu hayranlığı şaşırtıcı buluyorum. Bir yandan da ölümün başladığı sınıra birkaç adım kalmışken hayatını içten içe zehirlemiş bir vicdan yükünden arınmak istedi diye düşünüyorum. O anda mı karar verdi? Yıllardır düşündüğü bir şey miydi? Bilmiyorum, öğrenemeyeceğim.

Çok tuhaf, ama şaşırtıcı son annesinin nasıl öldüğünü sormamla başladı, kaza mı, hastalık mı? Laf olsun diye sormuştum üstelik, biraz çocukluğundan, aile ilişkilerinden söz edip konuyu babasına getirmek için. Şimdi düşünüyorum da, işimde başarılı biri olduğum söylenemez aslında. Satır aralarına ve masumane sorulara gereken önemi vermemişim. Gerçeğin demir perdesi şans eseri yere düştü, benim bir katkım olmadan.

Önce bir sessizlik oldu. Tekrar sordum. Gene sessizlik. Uzayınca Serap Hanım cevap verdi. Anneannem hastalanmış ya anne, dedi, hani anlatmıştın, yeni doğum yapmıştı, lohusa hummasına yakalandı, kurtaramadılar diye.

Neyyire Hanım, yalan söyledim, dedi.

Böyle başladı. Patlama öncesi an.

Serap Hanım şaşkındı, sanki kaldıramayacağı kadar ağır bir aile sırrının gelmekte olduğunu hissetmiş gibiydi, ne olduğunu o da bilmiyordu, bundan eminim, yüzündeki şaşkınlık ele veriyordu durumunu, ama söylenmemesi, hatta unutulduğu yerden daha derinlere gömülmesi gereken bir şeyler olduğunu hissetmişti. Bu yüzden konuyu değiştirmeye çalışıyordu. Canım nasıl öldüyse öldü, geçelim bu soruyu, diyordu. Ama Neyyire Hanım geçmek istemiyordu. Anne kız, evet-hayır diye inatlaşmaya başladılar. Serap Hanım annesinin kararlılığını görünce söyleşiyi bitirmek istedi. Gidin, dedi bize, gitmedik. Bunun üzerine annesini bunamakla suçladı, bizi annesinin aklını kaybettiğine inandırmaya çalıştı umutsuzca.

Neyyire Hanım birden annesinin intihar ettiğini söyledi, apaçık bir cümleyle. Annem, babamın beylik tabancasını kaparak başına dayadı, tetiği çekti, dedi.

Kızı, Hayır! diye çığlık attı, patlama ânı.

Başka türlü tekrarladı yaşlı kadın.
Annem–babamın–beylik–tabancasıyla–intihar–etti.
Nokta.
Sonrası tam bir infilak.

Olay şu:
Şeref madalyalı subay baba nihayet harekâttan dönmüş. Büyük bir sofra hazırlamışlar. Ev çok kalabalıkmış. Çoluk çocuk, tüm akrabalar masanın çevresinde oturuyorlarmış. Neyyire Hanım dokuz yaşındaymış, kömür sobasının güp güp güp diye tatlı bir ses çıkararak yandığını ve içpilav doldurulup çevrilerek kızartılmış bütün bir kuzunun sofrayı neredeyse kaplamış olduğunu çok iyi hatırlıyormuş. Babasının dönüşü şerefine küçük amcası kızarttırmış kuzuyu. Henüz iki aylık olan en küçük kardeşi annesinin kucağında, mışıl mışıl uyuyormuş, nazar boncuğu omzunda. Babalarının harekâttan sağ salim dönüşü nedeniyle tam bir mutluluk havası varmış evde. Mutluluk elle tutulacak kadar yoğunmuş.

Koca kuzuyu yemişler.

Babası, amcaları, amca çocukları, yengeleri, babasını tebriğe gelen asker ve sivil dostları ve onların karıları sohbet ediyorlarmış. Su uyur düşman uyumaz, diyorlarmış. İçerdeki ve dışardaki düşmanlardan söz ediyorlarmış, içerdeki düşmanların daha tehlikeli olduklarından, vatanın bağrında yuvalanıp kanını emdiklerinden, şehit kanlarıyla daha yeni sulanmış olan bu vatanın bölünmez bütünlüğünden, bu milletin yüz yaşındaki ihtiyar anasından daha doğmamış bebesine kadar asker bir millet olduğundan, vatan için nasıl can verilmesi gerektiğinden. Harekâttan şeref madalyasıyla dönen babası şakilerin kökünü nasıl kuruttuklarını anlatıyormuş, bütün ayrıntılarıyla. Şakilerin çocuklarının ve bilhassa hamile kadınlarının ölmeleri gerektiğini, bu milletin bekasına kastedecek piçlerini doğurmamaları gerektiğini söylüyormuş, bu nedenle vatanı hainlerin hamile kadınlarından ve çocuklarından temizlediklerini. Herkes babasını coşkuyla onaylıyormuş.

Geç saatlere kadar oturmuşlar, yiyip içmişler. Annesi gece bo-

yunca ağzını açmamış. Sessizliğini heyecanına, sevincine yormuşlar.

Gece herkes gittikten sonra annesi bir süre sessizce kucağındaki bebeğine bakmış, sonra yatırıp sofranın başına oturmuş.

Ağlamaya başlamış. Bebekleri de mi öldürdünüz? diyormuş. Hamile kadınları da mı öldürdünüz? Eli kolu tutmayan ihtiyarları da mı? Babası çok şaşkınmış, sorgu değil övgü bekliyormuş, karısı kahramanlığına hayran olsun, madalyasıyla gurur duysun istiyormuş. Ama annesi mütemadiyen ağlıyormuş ve neden? diye soruyormuş. Neden bebekleri öldürdünüz? Babası köklerini kurutmasaydık da büyüyünce bu milletin başına bela mı olsalardı? diye bağırmış.

Neyyire Hanım'ın içi cız etmiş. Kavga etmesinler istiyormuş.

Annesi birden babasının beylik tabancasını kapmış, başına dayayıp ateş etmiş. Birkaç saniye içinde olmuş hepsi. Duvardan yere sızan kan hâlâ gözlerinin önündeymiş. Bu kadar.

Neyyire Hanım, artık ölebilirim! diye bağırıyordu. Artık ölebilirim! Artık ölebilirim! Yaşlı kadını kızının elinden zor aldık.

—

"Tarih Öncesi Köpekler"

Burhan Sönmez

KIZ GECELEYİN bileklerini keserken, bir şarkı mırıldandı. Her yerde kar var, dedi, kalbim senin bu gece. İngiltere'nin küçük bir şehrindeydi. Kaçıncı intihar girişimiydi bilinmez, sevgilisi acil servisi aradı, kızı hastaneye yetiştirdiler.

Ben tercümanlık yapıyordum. Kız, doktorların sorularına ağır ağır cevap veriyor, kendinden geçmiş halde bazen Zazaca bazen Türkçe konuşuyordu. Ben küçüktüm, diyordu, köyümüz de küçüktü. Bir gece askerler gelip babamı ve annemi götürdüler. Aynı odaya soktular onları, anneme tecavüz edip, babama zorla seyrettirdiler. Ablamla birlikte günlerce bekledik. Gözümüzü ufka diktik, ama her yerde kar yağıyordu. Annem ve babam bir gece yıkık halde çıkıp geldiler.

Dünyanın bütün acılarını bir insanın sırtına yüklemek büyük insafsızlıktı. Annem bu yükü taşıyamadı, sırtında çarmıhla yürüyebilen evliya değildi o. Köyümüzün yakınında bir uçurum vardı. Annem kendini oradan attı ve babam bize tek kelime söylemeden o gün çekip gitti. Aklındaki yer her nerede ise, daha oraya varamadan vurdular babamı. Ablam on beş yaşındaydı, geceleri ona sarılarak uyudum, birbirimizden gizli ağladık. Sonra o da gitti. Köylüler bana ablamın geri döneceğini söylediler. Sabır, sahte bir şekerdi o zamanlar, insanı kandırır, ama tat vermezdi. Kaç mevsim geçti? Bir gün ablamın cesedini getirdiler. Dağdakilere katılmış ve aylar sonra köyümüzün yakınındaki bir çatışmada ölmüştü.

Köyde zararsız deliler gibi yaşadım. Akrabalarım beni sahip-

lendiler ve sakın dağa gidip ölme, dediler her gün. Zamanımı, sabah akşam mezarlığı seyrederek geçirdim. Sonra iyiliğim için beni İngiltere'deki teyzemin yanına gönderdiler. Zulmün kılıcına kim kalkan olabilirdi? İngiliz bir sevgilim var şimdi, dilim onun diline tam dönemese de, kalbim onundur. Türkiye'de birbirimizin dilini ne kadar anlıyorsak, burada da o kadar. Bir gün sinemaya gittik, Mel Gibson'ın *Cesur Yürek* adlı filmini izlerken kahkahalarla güldüm, gözlerimden yaş geldi. Sevgilim bir şey anlamadı. Ben de anlamadım ve ilk kez o gece intihar etmek istedim. Bir kutu ilaç içtim.

Benim çocukluğum, haritalardaki kurumuş nehir yataklarına benziyor şimdi. Dikkatli bakarsanız görürsünüz, o haritaların her tarafına kar yağıyor. Takatim tükendi, annem gibi zayıf düştüm. Bu acıyı ve günahı bir çarmıh gibi taşıyamıyorum. Kuzenim, sırtımızda o çarmıhla çıkabileceğimiz tek yer kendi dağlarımızdır, demişti bana. Ben de, yapma, demiştim. Yapma. İntihar etmek en güzelidir, her tarafa kar yağarken.

Teyzemin yanından geçen yıl kaçtım. Sürekli gülüyor, bana geçmişi unutmamı söylüyordu. Onun ne çocukluğu vardı anlatacak, ne de eski hayatı. Buna rağmen intihara cesaret edemedi. İnsanlar neden çekinir, anlamıyorum. Siz hiç denediniz mi? Başım dönüyor, doktorlar gereğinden fazla ilaç veriyorlar. Sahi, siz benim dilimi nereden biliyorsunuz?

Benim de dilim o, dedim, aynı yerden geliyoruz. Elimi tuttu. Akraba mıyız, dedi. Sesi titrek, eli sıcaktı. Belki, dedim, belki. İlk defa gülümsedi. Gözlerinden bir ışık geçti. Teyzemi, dedi, teyzemi bulursanız, iyi olduğumu söyleyin.

Buldum ama teyzesi tarif ettiği evde değildi. Dört ay önce huzurevine alınmış, şimdi odasından çıkmakta bile zorlanıyormuş. Bakıcıların söylediğine göre, sağlığı kötüleşse de sürekli gülüyor ve daha çok konuşuyormuş. Odasına girdim, pencerenin kenarındaki sandalyeye oturdum. Dışarıda kar yağmaya başlarken, gözlerini açtı. Kendimi tanıttım, Esma'nın selamı var, dedim. Yesma nasıl, dedi gülerek, asıl adı bu. İyi, dedim, sakince. İyi olsa kendisi gelirdi, dedi, Dersim'den çıkıp buraya ayak bastığı günden beri ra-

hat uyumadı. Geceleri kâbuslar gördü, çığlıklar attı. Bana sarılmak yerine, sabretmeyi öğrenmesi gerektiğini bilmiyordu. Durmadan bana annesini soruyor, çocukluğumuzu anlatmamı istiyordu. Oysa gülmek veya susmak daha faydalıdır bazen. İnsan hayatı boyunca yaralarını gizleyince, bunu daha iyi anlıyor.

Sen ağbime benziyorsun, dedi yaşlı kadın gülümseyerek. Öldüğünden beri ağbimi hiç rüyamda görmedim, dedi. Onun parmakları da böyle ince, uzundu. Adı Vareno'ydu, Kara Vareno. En son gördüğümde, on yaşındaydım. Askerlerin herkesi öldürdüğü haberi duyulunca, köyün ardındaki dağda, mağaralara saklanmıştık. Diğer erkekler nereye gitmişlerdi bilmiyorum, ama ağbimin beyaz atını nişanlısının köyüne doğru sürdüğünü görmüştüm. Ertesi sabah doludizgin, toz bulutları içinde geri döndü. Yalnızdı. Beyaz atıyla dağın yamacına gelerek, yukarıya doğru bağırdı. Geriye gidin, en dibe saklanın! Herkes dağılmıştı zaten, yirmi-otuz kadın ve çocuk kalmıştık. Geriye gidip zifiri karanlığa daldık, taş gibi susarak annelerimize sarıldık. Dışarıdan, dağın aşağı tarafından silah sesleri duyuldu. Saat nedir bilmezdim o zaman, ama sonsuz kadar sürdü çatışma. Sonra annelerimiz, akşam oldu, diye fısıldadı. Silah sesleri kesildi. Mutlak sessizlik ve mutlak sonsuzluk. Çocuklar her zaman uyuyabilirdi. Bir rüya görürken birden uyandım. Aşağıdan birileri hem Türkçe hem Zazaca bağırıyor, herkesin dışarı çıkmasını söylüyordu. Çıkmadık. Bu sefer annelerimiz bize sarıldı.

Askerlerin bizi bulması kolay olmadı, dağın sarp yamacındaki bütün mağaraları tek tek aramaları gerekiyordu. Ertesi gün dışarı çıkınca gözlerimiz güneşten kamaştı. Korku ve susuzluk vardı üzerimizde. Bize hiç benzemeyen askerler silahlarını doğrultmuş, bağırıyorlardı. Sonra içlerinden biri gelip Zazaca konuştu. Bekleyin, dedi, kıpırdamadan bekleyin. Kaçmaya çalışırsanız sizi oradaki eşkıya gibi öldürürüz. Dağın sağ tarafına bakınca ağbimi gördük. Kan içinde toprağa uzanmış, beyaz atı da yanında cansız yatıyordu. Şimdi gülüyorum, ama orada hiç gülmedim. O ceset çürüyecek, dedi asker, at da kurda kuşa yem olacak. Damağımız kurumuş, sıcaktan tenimiz yanıyordu. Sonra güneş battı, her yana karanlık

çöktü. Kaçmayalım diye bizi bir mağaraya soktular. Isınmak için ateş yakmamıza izin vermediler. Annem ve diğerleri durmadan ağlıyordu. Ben soğuğu hissetmedim, yavaş yavaş susuzluğum da kesildi. Toprağa gömülmeyen ağbim beni bekliyordu. Mağaranın karanlığında gözyaşlarına ve uykuya sığınan kadınların yanından sessizce ayrıldım. Dışarıda iki asker nöbet tutuyor, diğerleri görünmüyordu. Küçük bedenimle kayaların arasından süzüldüm.

Ağbimin yanına vardığımda, kurt yok, kuş yoktu. Yüzündeki kanlara yıldızlar yansıyordu. Tereddüt ettim, fistanımın eteğiyle kanları silsem yıldızlar da gider miydi? Elini tutup, saçlarıma götürdüm, ağbimin saçlarımı okşadığını hissettim. Bütün gün hiç ağlamayan ben orada ağladım, usulca. Yıldızlar alçaldı, uzaklardan gelen bir kuş sürüsü etrafımıza yayıldı. Ağbimin parmaklarına dokundum. Tek tek. Doğrulup kalkmak istedi, dur, diye fısıldadım, dur, üzerini toprakla örteceğim. Yüzü gevşedi, ama dudağındaki keder dağılmadı. Aşağı köyde nişanlısını görememişti demek, bunu anladım. Nişanlısının yerine onun saçlarını ben öptüm. Sonra avuç avuç toprak serptim, küçük ellerimle. Artık rahatça yatabilir, huzura erebilirdi. Kara Vareno'nun ardından beyaz atın üzerini de toprakla örtecektim. Kurda kuşa yem olmayacaklardı. Geceye güveniyordum, sabaha daha çok vardı.

Arkamda ayak sesleri işittim. Yıldızlar birden göğe çekildi, kuşlar uzaklaştı. Dönüp bakınca elinde silahıyla bir asker gördüm. Yanıma yaklaştı, kolumdan tutup ayağa kaldırdı. Söylediklerini anlamadım. Gülmeye başladı, öğrendiği birkaç kelimeyle Zazaca konuşmaya çalıştı. "Ti Antigone ya?" Sen Antigone misin, diye sorduğuna göre beni birisiyle karıştırıyordu. Dilim tutuldu. Antigone'nin Yunan mitolojisinin kahramanlarından olduğunu, ağbisinin cesedini toprağa gömdüğü için cezalandırıldığını o zaman bilmiyordum. Sesimi çıkarmadan askere baktım. Beni çekip atın üstüne yatırdı. Bir köpek gibi soluyarak tecavüz etti. Acıya rağmen bağırmadım, ağbim duymasın diye. Kanım, beyaz atın kanına karıştı. Uygarlık, ölü bir at ve benim on yaşım. Yıldızlar çoktan karanlığa yenilmiş, gökyüzü parçalanmıştı.

İki gün boyunca annemin kucağında yatarken sürekli güldüm. Kadınlarsa, gülmek varken, ağlıyorlardı. Birkaç gün sonra bizi kalabalık bir grupla birlikte trene bindirdiler. Başımıza birkaç asker verdiler, sürgün yoluna çıktık. Geceleyin herkes uykudayken ağrım arttı, karnıma bıçak saplanıyor sandım. Kimseyi uyandırmamaya çalıştım. Sırtımı vagonun kapısına yasladım. Yan tarafta bir oğlan fark edip geldi. Benden bir-iki yaş küçük olmalıydı. Acıya rağmen güldüğümü görünce, sen deli misin, dedi. Yok, ben kadın oldum, dedim, artık kimse almaz beni. Bacaklarımın arasından sızan kana parmağımla dokundum, gülerek oğlana uzattım. Kanı kokladı, korkma ben seni alırım, dedi. Adı Cemal'di. Yıllar sonra şair olduğunu gazetelerden öğrendim. Serin elini alnıma koydu. Sana mektuplar yazarım, dedi, ve büyüyünce gelip seni alırım. Gel, dedim, gelip beni al. Dışarıda köpekler havlıyordu. Cemal, dışarıda köpekler havlıyor, dedi.

Kızım doğdu, bana sormadan adını Elida koydular. Yıllar sonra şair Cemal'in soyadındaki bir y harfini çıkardığını duyunca, bunu gizli bir mektupla bana gönderdiğini anladım. Y harfini alıp kızımın adının başına ekledim, Yelida oldu. Ama kızım beni annesi değil ablası biliyordu. Aile karar vermişti. Bir çocuktan bir çocuk doğmaz, sen ona ancak abla olabilirsin, demişlerdi. Ben gülmekle ve yıllar sonra ona bir harf vermekle yetindim. Özel bir bakım merkezinde kalıyordum. Akrabalarım köye dönme kararı aldığında, onlarla dönmek istemedim, asla. İngiltere'de bir ailenin yanına gönderildim. Yola çıkarken, Yelida sordu: Neden bana bu harfi verdin? Ablalık hakkı, dedim ve gözlerimden yaş gelene kadar güldüm. Tarih öncesi köpekler havlıyordu, Cemal'in dediği gibi.

Yıllar sonra torunum Yesma yanıma geldi, ama beni teyzesi sanıyor. Gerçek çoğu zaman tek yanlıdır, hayat gibi. Yesma'nın bir gün intihar etmeyi başaracağını biliyorum, belki bunun için memlekete dönüp dağa çıkacak. Orada, gazetelerde ölü sayısı verilen ama adları ve hikâyeleri bilinmeyen dağlılardan biri olarak hayata veda edecek. Kimse ağlamaz onlar için. Kötü olmaktan başka kaderleri yoktur ve lanetlidirler. Bir masal için bu dünyaya gelmiş,

ama sırtlarında bir çarmıhla uyanmışlardır. Oysa ne ölmek onların muradı, ne de öldürmektir saadetleri. Geceleri birbirlerinden habersiz, aynı şarkıyı mırıldanırlar. Her yerde kar var, kalbim senin bu gece...

Yaşlı kadın gözlerini kapatarak, şarkının sözlerini mırıldandı. Eski huzurevinin ölüm kokusu çoğaldı. Pencereden baktım, dışarıda bembeyaz bir dünya vardı. Yaşlı kadının sesi ağır kar taneleri gibi yavaşladı ve yorgun bir halde uykuya daldı. Biraz bekledim. Beyaz saçlarına ve kırışık yüzüne baktım. Çocuk ellerine, bir zamanlar ağbisini seven ellerine dokundum. Usulca battaniyeyi omuzlarına örttüm. Ben odadan çıkarken, kapının sesiyle uyandı. Cemal, sen misin, dedi. Bana değil, benim de içinde yer aldığım boşluğa bakarken gülümsedi. Sonra gözlerini tekrar yumarak, tarihin parçalanmış bir sayfasına çekildi.

—

Beyaz Kartal

Hatice Meryem

keşif uçuşu

Sakince uçuyorum. Dersim semalarındayım. Elli bin askerimizin elverişsiz tabiat koşulları yüzünden aşamadığı fevkalade sarp dağların üzerinde keşifteyim. Güneş tam arkamda. Doğmak üzere. Dünya henüz soğuk. Topraktan sıcak hava dalgaları yükselene dek uçup açı ve dereceleri ölçebilirim. Aşağıya bakıyorum. Bölge engebeli. Sarp kayalıklar çok. Ziraat alanı az. Dereler. Kar kütleleri var. Vaziyete hâkimim. İçim onurlu vazifemin verdiği kıvançla dolu. Ankara, "Buraları tutamıyoruz, hücum yiyoruz, taarruza geçemeden şehit gazi veriyoruz, çünkü *mahkûmda*'yız," dedi. *Mahkûmda*. Ordu. Türk ordusu. *Mahkûmda*. Olmaz. Olamaz. Buradayım işte. Tayyâremle. Orduyu. Türk ordusunu temsilen. *Hâkimde*. Tek başıma. Türk ordusu *hâkimde*. Şimdi. Benimle.

Süzülüyorum. Haritam sağ dizimde. Rotam kırmızı mürekkeple mimli. Ama lüzumu yok. Hafızamda zaten. Aşağıya bakıyorum. Ak bir kuşak gibi Munzur. Işıldıyor. Buz mu tutmuş? Bu mevsimde? Mimliyorum haritama. Arka taraftaki subayım da fotoğraf çekiyor.

Keşif uçuşu çok mühim. "Pusu," derdi eğitimdeki kıymetli öğretmenlerimiz, "Sizler birer kartalsınız. Yüksek irtifada süzülürken avınızı tespit edeceksiniz. Gözbebekleriniz büyüyecek. Öyle büyüyecek ki kafanız kadar olacak. Safi göz olacaksınız. Avınızı binlerce metreden göreceksiniz. Çöküp ümüğüne gafil avlayacaksınız."

Yatıp süzülüyorum. Safi gözüm şimdi.

Aşağıda. Bir koyun sürüsü. İsyancılar, aldatılmışlar yakınlarda olmalı. Mağaralarda gizleniyorlar. Tayyâremin gürültüsünü duymuş olmalılar. Yerden ateşe maruz kalabilirim ama korkmuyorum. Ellerinde çok güçlü silahlar var. Yaralanabilir, ölebilirim ama korkmuyorum. Tayyârem muhkem. Vurulmayacağım. Vazifemi layığıyla yerine getirmek için. Babamı üzenleri mahvetmek için. Düşman noktalarını haritama mimlemek için. Asilerin. Askeri birliklere, mevzilerimize baskın yapanların. Kanun nizâm tanımayanların. Yerlerini. Mimlemeliyim. Suyunda yıkandıkları dereleri. Gölgesinde dinlendikleri ağaçları. İbadet ettikleri camileri. Yaşadıkları köyleri. Kestikleri yolları. Haritama. Mimlemeliyim. Aşağıya bakıyorum.

Yok. Cami yok. Yok. Yol yok. Yok. Köy yok. Beş-on haneli yerleşim yerleri sade. Dereler. Sarp kayalıklar. Mimliyorum. Haritama.

Aşağıda bir hareketlilik. Asiler olmalı. Koşturuyorlar. Motörümün sesini duymuş olmalılar. Yerlerini işaretliyorum. Hangi yöne koştuklarını. Şimale doğru. Yamaca sarıyorlar. Dağılıp saklanıyorlar. Boşa. Hep boşa. Yarın sabah geleceğiz. On beş tayyâre. Korkacaksınız. Çok. Siz. Bizden.

Babam, "Biz barışı birlikte sağladık; birlikte sağladığımız barışa kan bulaştırmak istiyor bu maceraperestler, yazık, çok yazık," dedi. İşte bu sözler üzerine gönüllü oldum harekâta katılmaya. Hiç düşünmedim. Gözümü kırpmadım. Gerekli izinleri aldım.

Bulutların arasındayım. Korkaklar sürüsü. Bozguncular. Kaçıyorsunuz. Böyle göklerden gelince. Böyle ejder gibi çıkıverince tayyâremin burnu bulutların arasından, korkup saklanıyorsunuz. Ey köprüleri yıkanlar. Ey silahlanıp isyan çıkaranlar. Ey bu vatanı bölmek isteyenler. Ey evladını askere yollamayanlar. Ey vergi vermeyenler. Çıkın da gösterin yüzünüzü. Ey korkaklar.

Babam bir gezi sırasında, geçtiğimiz yerlerde sağlıklı insanlar, düzgün yollar, ekilmiş tarlalar, elektrikli köyler, fabrikalar görmek istediğini söylemişti. Daha başka görmek istedikleri de var biliyo-

rum. Benim gibi kızlar görmek istiyor. Benim gibi uçmaya, öğrenmeye, çalışmaya hevesli kızlar. Bütün kızlar şarkı söylesin, dans etsin, hesap yapsın, dilbilgisi çalışsın, resim yapsın istiyor. Kızlar eski zamanlarda olduğu gibi kafesler ardında cariyelik etmesin istiyor. Ben de öyle istiyorum. Ben. Babam. Ben. Babam. Şeftali kokulu o Bursa sabahı ben nasıl attıysam kendimi önüne. Okumak için. Yatılı okumak için. Nasıl feryat edip bağırdıysam avaz avaz. Paşam ben okumak istiyorum! Babam bütün kızlar benim gibi olsun istiyor. Benim gibi cevval.

Bir leylek sürüsü geçiyor ileriden. Aralarına girmek zorunda kalabilirim. Biri motöre, kanatlara, hatta yüzüme çarpabilir. Korkmuyorum. Uçuş gözlüklerim var. Korur gözlerimi. Bir pilotun en hayati organı gözleri. Aldığımız uçuş eğitimlerindeki ilk derslerde söylediler bunu. Diğerleri aklında tuttu mu bilmem. Ben tuttum. Derslerimi yalnız defterlere yazmadım; aklıma, zihnime asla silinmeyecek şekilde nakşettim.

Gözüm altimetremde. Taciz ateşi yemek istemiyorum. Biraz irtifa kazanıyorum. Hava inceliyor. Böylece takatim düşüyor ama heyecanım onu yeniyor. Göstergeleri tekrar kontrol ediyorum. Ufka göre meylim düzgün. Yağ ısısı düzgün. Yağ basıncı düzgün. Manyetolar, pistonlar, silindirler kılıç gibi çalışıyor. Karşıdan hafif rüzgâr esiyor ama mühim değil. Toprak yavaş yavaş ısınıyor. Güneş doğdu doğacak.

Babamla gittiğimiz o açılış töreninde. Yan yana oturuyorduk. Göğün yüzünde taklalar atan, akrobasi yapan planörlere bakıyordu o. Ben ona; onun alev alev yanan gözlerine, planörlere bakan gözlerine. Bir planör olmak istedim o an. Madem bu denli mutlu ediyor onu. Ben de etsem. Artık nasıl delici, nasıl hasetle bakıyorsam planörlere. Babam dönüp ışıl ışıl güldü. "Sen de ister misin?" deyiverdi. "Siz?" diye yanıtladım. Onun isteği daha önemli. O isterse. Ben. Planör. Olurum. Her şey. Olurum.

Saate bakıyorum. Vakit tamam. Dönüş faslına geçiyorum. Rota, irtifa, yakıt seviyem normal. Hatta havada yirmi-yirmi beş dakika kalacak kadar fazlalığım bile var. İstikamet meydan. İniyo-

rum. Tayyâremi makiniste teslim ediyorum. "Faaldir, mükerrer bakıma gerek yoktur, gözden geçirilsin," diyorum.

gece

Yatağımdayım. Dönüp duruyor, uyuyamıyorum. Omzuma gocuğumu alıp dışarı çıkıyorum. Tayyâremin yanına. Makinist orada. Beni görünce gülümsüyor. "Bu tayyâre Türk değil, Fransız!" diyor. Küstahça. Sinirleniyorum. "Her tayyârenin bir ailesi vardır. Bir ordu bir tayyâreyi ailesiyle beraber alır. Dilinden anlayan birilerinin olması gerekir," diyor. İyice sinirleniyorum. Karargâha dönünce görevden alınmasını isteyeceğim. Orayı terk ediyorum. Hızlı hızlı yürüyorum. İpekböcekleriyle kaplı bir ağaca doğru. Çocukluk arkadaşım Kâniye orada. Şaşkınlık. Sevinç. Sarılıyoruz birbirimize. "Nasılsın?" diyorum. Bilmediğim bir dilden konuşmaya başlıyor. Biraz anlar gibiyim. Babam beliriyor birden Kâniye'nin tam arkasında. Kaşları nasıl çatık. Kâniye'nin konuşmasına sinirlendiğini anlamamak ne mümkün! Onu üzmemek için susuyorum. Konuşmuyorum çocukluk arkadaşımla. Kulağıma güçlü adımların sesi geliyor. Uzaktan. Çok uzaktan. Sanki Şark'tan. İçimde bir korku. Etrafa bakınıyorum. Makinist orada. Tayyâremin annesi, eli, kolu, her şeyi. "Geliyorlar," diyor gülerek, "tayyârenin dilinden anlayanlar geliyor!"

Tekrar uyumuyorum. Heyecanım büyük. Bölgeye barışı sağlamak için geldim. Taklalar atacağım Dersim semalarında. Yatağıma seriyorum haritamı. Güzelce. Bakıyorum dikkatle. Kısıyorum gözlerimi. Bir kartal gibi. Asileri görüyorum. Aldatılmışları. Sözden anlamayanları. Kanun nizâm dinlemeyenleri. Saçları sakalları karışmış birbirine. Yakıp yıkıyorlar. Haritam tutuşacak gibi oluyor. Üstünde kadınlar, çocuklar, hayvanlar, masumlar kaçışıyor. Bastırıp parmağımı söndürüyorum yangını.

Sabahki keşif uçuşunda tek köye tesadüf etmedim. Oysa Avru-

pa'da gördüklerim var. Babamın görmek istediği gibi. Elektrikli evler, bakımlı bahçeler, güleryüzlü köylüler. Babam buradakiler de öyle olsun istiyor. Bizim köylülerimizin dağbaşlarındaki kovuklarda yarı vahşi yaşamalarına mani olmak istiyor. Bir mağara içinde hayvanlarla insanlar bir arada. Olmaz. Olamaz.

Ankara'dan yola çıkmadan önce konferans verdiler bize. Bura yaşayanları hakkında. Bu dağlı insanlar hakkında. "İnlerine sığınmış, yiyecekleri bile kalmamıştır," dediler. "Aç kalan bu haydutlar karlar altından çıkan yabani susam ve pancar yemektedir, büyük ümitsizlik içindedir," dediler. "En basit sanattan bile mahrumdur," dediler. "Ne dülgerlik yapabilir, ne elbise dikebilir, ne ayakkabı yapabilir," dediler. Kadınlar dikiş bile dikemezmiş. Ben hiç dikiş dikmedim.

bombardıman sabahı

Kahvaltıda tok ve sıcak tutacak doyurucu besinler yiyoruz. Peynir, yumurta, ekmek, pekmez, tahin. Koyu şekerli çay da. Su içmiyoruz. Bazısı kabız yapıcı ilaçlar yutuyormuş duyduğum kadarıyla, ama ben yutmuyorum. Saatler önce keşif sonuçlarını değerlendirmişiz. Hücum mevkileri belirli. Asiler ricat ederse nereden tıkama yapacağımız da. Komutanlıktan gelen emir belli. Şayet yerden taciz ateşi alırsak. Tayyâreyi terk etmek zorunda kalırsak. "Güneye, askeri birliklerimizin yakınına düşmeye gayret edin." Düşmeyeceğiz. Vurulsak da düşmeyeceğiz. Düşsek de ölmeyeceğiz. Öleceksek de; öldüreceğiz.

Tüm pilotlar meydandayız. Tayyârelerimiz yan yana dizili. Kalkış sırasına göre. Üç grubuz. Her grup beşerli. On beş tayyâre. Hava akını muhtemel on beş ila yirmi dakika sürecek. Başlangıcı ve bitişi.

Bir numaralı kolun lideriyim. Diğer pilotlarla mevkilerimizi konuşuyoruz. Son kez. Hedefe kuzeyden giriş. Yedi bin metreden üç bin metreye dalış. İki bin beş yüz sınır. Bombalar bırakılacak.

"Tanrı yüzümüzü kara çıkarmasın. Gazanız mübarek olsun. Ne mutlu Türk'üm diyene arkadaşlar!" diyorum.

Kabinime tırmanıyorum. Kozama. Paraşütüm üstümde. Tabancam üstümde. Dolu. Kuşanıyorum. Kemerin tokasını takıyorum. Yakıtı açıyorum. Arkamda subayım hazır. Başımla işaret veriyorum. Makinist pervaneyi çeviriyor. Takozlar çekiliyor. On beş tayyârenin pervaneleri çağıldıyor. Motörler kükrüyor. Sağ ve sol koldaki pilot arkadaşlarıma bakıyorum. İşaret verip gazı artırıyorum.

Beş kartal koşmaya başlıyoruz.

Yüz.

Yüz elli.

Yüz yetmiş beş.

İki yüz.

Dönüş yok artık.

Çekiş.

Bombayı düşünüyorum. Bombayı. Babamı. Asilerin kemiklerini un ufak edecek kudreti. Ağızlarını burunlarını taşla toprakla kumla dolduracak. Kulaklarını sağır edecek kudreti. Çocuklar gibi şenim.

Kırk beş dakika sonra hücum bölgesindeyiz. Akın için tayyâreleri yatırıp dönüşümüzü tamamlıyoruz. Güneş arkamızda. Hafifçe alçalmaya başlıyorum. Yerden ateş alırsam. Yaralanırsam. Paraşütümle atlamak zorunda kalırsam. Asilerin eline düşersem. Ne yapacağımı biliyorum. Silahımla önce onları vurup birkaçını yok ettikten sonra son mermiyi kendime sıkacağım. Babamı utandırmamak için. Ölmeyi tercih ederim.

Aşağıya bakıyorum. Yer yaklaşıyor. Motörlerin uğultusundan korkan isyancılar kaçışıyor. Sağa sola. Fareler gibi. Koyun kuzu gibi. Hayvanat gibi.

Dalışa geçiyorum. Kartal kollarını açtı. Boşa. Kaçışmayın. Boşa. Kartal pençelerini açtı. Size, tarlalarınıza, kadınlarınıza, bebelerinize. Dönüş yok artık.

Bombanın tayyâreden mekanik kopuş sesi. Derin bir nefes alıyorum. Safradan kurtuluyorum. Tayyârem hafifliyor. Komutası

tüy gibi. Safra gitti. Sırtımda taşıdım ben onu. Onca zaman. İçimde taşıdım. Kızgın yağ gibi. Elli kilo. Koyu haki yeşil renkte. Ucunda fünyesi. Güzel. Metrelerce çevresinde ne varsa biçer. Safra. En sert kayaya da çarpsa, sekip yeni kurbanını aramak için yola koyulur. Takati kesilene kadar. Biçer. Arkasında lüle kuyruğu. Güzel. Kudretli. Gökyüzünde yüzüyor. Safra. Bomba. Balık gibi. Mutlu bir fener gibi. Huzurla süzülüyor. Dağın yamaçlarından. Dağın gölgesinden. Patlamadan kaçmam için değerli zamanı kazandırıyor bana. O alçaldıkça yükseliyorum ben. Babama doğru.

Kayaya değil de toprağa düşerse büyük bir çukur açacak. On metre genişliğinde. Dört-beş metre derinliğinde. Düşmanın kulaklarını patlatacak. İsabet etmese bile ayağının altından toprağı çekecek. İsabet ettiğinde vücutlarını parçalara ayıracak. Şuurlarının açık olduğu o son saniyelerde vücutlarının parçalarını görecekler. Kollarını. Bacaklarını. Başlarını. Söz dinlemeyen başlarını. Kanun harici yaşayanlar. Parça parça. Ağızlarından burunlarından. Kum. Taş. Toprak. Gelecek. Orduyu. Türk ordusunu *mahkûma* mahkûm edemeyecekler. Ordu *hâkimde*. Hep öyle kalacak. Asiler, aldatılmışlar *mahkûmda*. İlelebet.

Tayyâremin burnunu yukarı çekiyorum. Yükseliyorum. Aşağıda sesler. Gürültü. Bakıyorum. Toz bulutu. Büyük bir toz bulutu. İçinde. Babamın kurduğu güzel ülke. Mucizevi şekilde. Demir ağlarla örülü. Elektrikli köyler. Bakımlı güleryüzlü köylüler. Vergisini ödeyen. Evlatlarını askere gururla, coşkuyla, ulviyetle yollayan. Sanatkâr köylüler. Öyle güzel ki! Bakmaya doyamıyor, irtifa kazanıyorum babama doğru.

İniyorum. Motörden tatlı bir egzoz ve sıcak yağ kokusu geliyor. Soluyorum. Kanunun kokusu bu. Nizâmın. Disiplinin. Hayatımın. İçime çekiyorum. Yağ, benzin, tütün, üstüpü, ayakkabı boyası, tahta, vernik. Vücudum titremeye başlıyor. Kalbim ensemde. Güp güp atmaya başlıyor. Yukarıdayken bir şeyim yoktu. Ter boşalıyor. Sesler. Yankılanarak geliyor kulağıma.

Makinist selam veriyor. Gözlerinde sonsuz bir sevinç. "Tayyâremde arıza yoktur, bakıma ihtiyaç yoktur," gibi bir şeyler söylü-

yorum. Şarkı söyler gibi. Sesimin titrememesine dikkat ediyorum. Subayımın yüzüne bakıyorum. Yüzünde aynı sonsuz sevinç. Zorlukları omuz omuza yenmenin coşkusu var her birimizde.

O ânı biz mi yaşadık? Evet. Başımı kaldırıp göğe bakıyorum. Babamın gözlerinin rengi. Aşkla seviyorum onu. Ben nereden kalkarsam kalkayım babama konacak bir kartalım.

—

Çok Uzakmış, Ancak Tayyareyle Gidilebilirmiş

Şule Gürbüz

O YILLARDA BURALAR imparatorluk artığı gibi de değildi, yeni bir devlet gibi de değildi. Bir şeyi bakiye görecek mesafe alamamıştık, yeninin uydurukluğu da o kadar üstündeydi ki bir inşadan söz etmek akla gelir şey değildi. Otomobil Desoto Airflow, Plymouth Deluxe, Studebaker, Pontiac'dı. Arada görünür, çokça kaybolurdu. Gördüğünden bahsetmek bir bilgi aktarımıydı. Balık uskumru, gümüş, az da olsa barbundu, olmasa da fazla dokunmazdı. Karşı sahiller tenha, balık pazarının girişinde kazevi içinde satılan tütün ve kahve âlâydı. Aklımız bir gelir bir gider, nerde olduğu çok da aranmazdı. Yokluk tabii, bir palto kâfi, hayat müsavi idi. Muhitte satılan en lüks şey un kurabiyesi, ortası galeta, yoksa çarşambaları pazarda kabakla dereotu garanti idi. Evlerde kendi halinde bir Mevlevi ayini yapmak büyük mesele idi. Ayine yer açmak için ev sanki komple boyanacak ya da kumla ovulacakmış gibi bütün eşya bahçeye yığılır, gelene geçene duvardaki, döşemedeki döküntü gösterilip perişanlıktan yanıp yakınılırdı. Akşam karanlık çökünce de yavaştan gelmeye başlayanlar ile kendini Hz. Pir'in yıkılmamış son kalesi, "El avam kel havam"ın müstehzi bir nişanesi, devlete zıt gitmenin çilesini sırtlanmış hak ve hakikat minderinin kurra hafızı olarak telakki etmemek elde değildi. Akılda zaten fazlası ve başkası yoktu. Bu el bu aklı okşar ve pek beğenirdi. Herkes kendi içine çakılı bir çivi gibiydi ve etrafını görmek için ne kadar dönse kendi çapı kadar döner, o kadar görürdü. Kişinin dış dünyanın zorlama-

sına rağmen aklen ve vücuden yekpare olduğunu duyduğunda hissettiği muhkemlik Boyacıköy'de, 1930'larda, bizde vardı. Kendimizi kanaatkâr ve çilekeş duyardık. Bir önceki neslin yarı divan şiirinden, yarı tekke levhalarından akıllara kazınmış taç mısraları, istifleri, hikmetli sözleri hayattaki mihengimizdi. Onlara tutunarak, onları aklımızdan geçirip yerli yerince söyleyerek toprağı altımızdan fazla kaydırmamaya, sırat-ı müstakimden şaşmamaya çalışırdık. Zaten şaşkındık, dünya da şaşılacak yerdi doğrusu. Herkes hayattan payına düşen eziyeti ve cefayı olgunlukla sırtlamaya çalışır, görünürde bir derdi zoru olmayan da "Benim de huyum başıma bela, neler çektiğimi, nelerle ta be sabah, minesseher ileşşam güreştiğimi bir ben bilirim, bir dahi Allah," der, sıradan yaratılmayışına anlayış duyamayanlara anlayış göstererek az çok büyüklenmenin bir yolunu bulurdu. Biz de onlara olgunluk göstererek belki olgun sıfatını kazanırdık, kim bilir? Kazancın sahih mi, çalıntı mı olduğunu sahibi çıkmadıkça aramazdık.

Kültürlü müydük? Herhalde. Kültür dünyayı bilmek değildi, hatta öbür dünyayı bilmek buraya da fazla değmemekti. Ama o zaman "kültürlü" tabiri de yoktu. Kültür gazete okuyabilmeye, merhamet şu muvakkithanenin oradaki sarı köpeğe rast geldikçe başını okşamaya ve arada iki lokma vermeye eşti. Daha derin merhamet için çekilecek daha derin acı yoktu. Belki de vardı da bu mahalleden taşınmıştı. Belki kalp dardı da geniş şeyler sığmıyordu, bilemiyorum. Yetişmiş, okumuş insan vardı, hele Avrupa görmüş pek azdı, "Avrupa görmüş"ü görmek bile bir şeydi. Mesela Emirgan'da böyle birinden bahsedilirdi. Ben de gördüm; devetüyü paltosu, sarı ayakkabıları ile değişik bir zattı. Muhterem diyemeyeceğim, çünkü birinin bir şey söylediğini işitince ya işitmezden gelir ya mukabele olarak müstehzi gülermiş, ama bir şey dediğini duyan olmamış. Ne desin adam, dediğini anlayacaklar olduğu kanaatinde değildi demek ki. Bize ne denirdi acaba? Biz o kadar belli idik ki, bize biz denirdi, tanıma ihtiyaç duymazdık. Bir de taşralı vardı. Taa Sinop'tan gelen, Hisar'a yerleşen bile vardı. Peyami Safa "Bir gün o kadar meşhur olacağım ki taa Samsun'da beni tanıyacaklar," de-

miş, gazetede yazıyordu. Oldu da, belki oldu da. Dünya neyle küçülür, neyle büyür ben bilemedim. İmam-ı Azam "Dünya senin tanımadığın ıstıraplar sebebiyle dev gibidir, aksi halde bir çocuk gibi başını okşar, teselliyi sen verirsin," demiş. "Dünyaya teselli vermek" dünyadan büyük olmayı gerektirmez mi, neyse, akılla söylenir şeyler değil ama işin acı yanı büsbütün anlaşılmaz da değil.

Taşra, yemekleri ve âdetleri ile kapının dışına bıraktığı ayakkabıları ile bir başkalıktı. Biz bir tanıdık vasıtası ile ikram olunursa yemeklerini bazen yerdik, genelde çok itibar etmezdik. "Her kuş cinsiyle uçar," demiş Hz. Pir, biz bu söze güvenirdik. Denklik ve denk olmak sevilen, güvenilen bir şeydi. "Dengi değil" dendiği vakit üstüne söz olmazdı. Açıklamalar levhalar gibi kısa, özlü ve netti. Açıklamaya hacet bırakmaz, savuştururdu. Söz işitene "Zaten an'ası kıt ki söz işitecek halde," denir, bu çaresiz duruma uğrayan kaburgası kalın, pek merhamete gelmezdi. İnce şeylerle meşgul olmuşa, *Fihi Ma Fih* okumuşa, "Ömür dediğin sahilhane direği üç gün yürür, dördüncü gün çürür"e iman etmiş ve hislenmiş olana, "Kabre sığdım sığmaz iken âleme" sözünü söyleyebilene kalın hatlı, yüzü gözü yırtan şeyler hitap etmezdi. Bir seyrimiz vardı, dünya o zaman da döner, o zaman da yanardı, dert kimin başında ise o başı ağrıtırdı. Diğergâm olmak kıymetliydi, söz olarak dahi kıymetliydi, bilinirdi ama cenazeye gitmek, ölü evine yemek götürmek, yedisine, kırkına yetişmek ne kadar diğergâmlıksa sanki yapılışı ya da bizlerin yapışı kelimeyi fazla özetliyor, aslından sezdirmiyordu. Ölü evine yemeği bırakan kendi evine dönüp neşe içinde akşam yemeğini yiyordu. Diğeri böyle değildi. Öyleyse bu diğergâm değil düpedüz gamdı, ama bunu yapan da insandı. Deniyordu ki başkasının acısı için insanın elinden bir şey gelmez, bu yapılanlar ananedir, gelenektir, geleneğin sırtını sıvazlamaktır. Ölüsü olan bütün bu yedilerin, kırkların, böreklerin, pilavların içinde kendi ıstırabında yalnızdır. O esnada komşusu pilav yiyerek ona eşlik eder ve ağzı dolu iken:

"Sen de ye, ölenle ölünmez," der.

Seyrimiz hayat yolunda iken bize çok da fena gelmezdi. Bir

dert gelip dayandığında incelik faydasız, yapılan cılız, yalnızlık kat'i gelirdi. Bu kat'ilik katılaşır, hayatın tabisi gelir, o katılığa karşı çok sıvı olmamak gerektiği düşünülür ama elbet yapılamazdı. Hayat sert, insan yumuşaktı. Hayat bir tane ve çok dayanıklı, insan milyarlarca ama sinek gibiydi. Öğütülür durur, yenisi gelir, yenisi eskiye göre eskiden beter, asla göre hepsi birbirinden beter, uç uca ekli bir silsile idi. İnsanın yumuşaklığı kalbinde değildi, kalbi gayetle sert ve tıkızdı da kendi kendine çok mağlup düştüğü için zamansız kırılıverir, takatten düşerdi. Yoksa eline fırsat geçse her şeyi yapardı; üzüntüsü, bu her şeyi yapamamaktı.

Bizden eskiler, siz dünyanın iyi devrine, refaha doğdunuz, izansız ve kadir kıymet bilmezliğinize sebep budur, derlerdi. Bir çorabın örücüden gelişini, yağsız tavaya yılda bir kırılan yumurtaları, paltosu ve paltosunun rengi ile hatırlanan ve isimlendirilen eski ahbapları, isli lamba camlarını, bir tülbende sıkıca sarılmış tereyağın kaynayan yemeğe şöyle bir batırılıp çıkarılması ile yemeğin yağlandığını... Hırslanarak ve ne kadar hırslansalar bize bir şey anlatamayacaklarının ifadesi ile yüzümüze tükürür gibi bakarak hızlı hızlı söyler geçerlerdi. Harp zamanı cephelerden dönüp ağaç diplerine açlıktan kıvrılıverip bayılmış ya da bizzat ölmüşlerin, Divanyolu'ndan Mısır Çarşısı girişine kadar onlarcasına tesadüf edildiği bu zamanda Pandeli'nin lokantasının ise tıklım tıkış dolu olduğu bir başka hırsla ilave edilir, bunu da görmemiş bizlerle konuşmanın beyhudeliği ve yoruculuğu idrak edilerek aniden sükûta geçilirdi. Halbuki ben kendimi hiç de ferahta, fezada duymuyordum. Duymamıştım da. Ceketim, elhamdülillah, ama benim tahammül ettiğimdi, ayakkabılarım bana tahammül eden, yediğim anca dünyadaki rızkımdı, içtiğim ancak kurutup öldürmeyen. Evim başımı soktuğum, bahçem kedinin köpeğin, dört tavukla bir horozun, bir çit gülü ile iki limonun, el arabası ile kömürlük girişinin, bazen gece görünen kirpinin bu dünyadaki mekânı benim de imkânımdı. Bana bunlar söylenirken bazen camdan bahçeye bakar da eşelenen tavuklarla kümesin tepesine çıkmış kediye gözlerimi uzatır, dünyanın keşfine mazhar olamadığımı, zenginlikleri fark

edemediğimi düşünürdüm. Öyle ya, kişinin zenginlikleri başkaları tarafından fark edilir, dertleri, acı ve ölümleri yalnız kendine aittir. Onları fark ettirmeye çalışmak, bildirmeye ve anlatmaya çalışmak boşunadır. Ve böylece her şey sahibine koşar, dert sahibine, güzellik başkasına.

Benim de iki kızım, bir oğlum var, Allah bağışladı. Bağışladı ama bu bağış bana sık sık "Mal ve evlatlar sizin için fitnedir" ayetini hatırlatır. Yani evlatlarımla sınanır, evlatlarımla perişan edilir ve bu kurtulunamaz duruma bend edilmiş yaşarım. Evlat tadından bahsedene, rabbim affetsin, enikonu şaşarım. Bunlar bana dünyanın tatsızlığının ispatı gibi gelir, susarım. Evlat bu dünyanın tadı, kabak da cennet taamı ise ne dünyada, ne ahrette gözü olmayan ehl-i zahidi, abidî, mutasavvıfı pekiyi anlarım.

Konuşmak insanın ağusunu alır derler, zehrini yani. Alır da ne yapar acaba, nereye atar, böyle söze inanılır mı? Başkasının acısı gündelik bir havadisattır, işitilir yani kulak şöyle bir duyar sonra bir iç çekilir de "Çıkarken şu ocağı kapat" diye seslenilir. Ocak ve konu aynı anda kapanır. Konusu kapanan acı acaba ne olur?

İki kızım, bir oğlum akşamları benim yanımda sanki görev icabı durur, biraz nezaketen otururlar. Hakikaten oturmaz, nezaketen otururlar. Bu da bellidir. Halbuki gerçek nezaket sezilmez, sahi sanılır, onu nezaket yapan da belki budur. Bu benimkiler Karakaş Efendi'nin oyununa gitmişiz gibi eğreti durur, bende de hal bırakmazlar. Gitseler başımdan rahatlarım ama arkalarında bir sıkıntıyı bırakıp da giderler. Doğrusu ben artık biraz zor rahatlarım. Akşamları bir arada oturduğumuzda sağdan soldan biraz konuşuruz, söylenenlerin kimseyi ilgilendirmediği, kimseye değmediği bellidir. Bunu belki büsbütün kopmamak ya da büsbütün koptuğumuzu bilmemek için yaparız. *Radyo Haftası* dergisi bütün bir haftanın yayın programını verir, ordan takip ederiz. Sanatçıların konuşmalarını okur, pozlarını seyrederiz. Bir istirahat ânının resmi, yatağa yüzüstü uzanmaktır mesela. Bana bunlar ters gelir. Benim kızlar benim düşüncemden sıkılır, dergiyi alıp uzaklaşırlar. Radyo bazen hiç çalmak istemez, yumruk, tehdit kâr etmez. Gazeteler akşamle-

yin okunur. En çok da *Akşam* gazetesi, *Ulus* ve *Cumhuriyet*. Tefrikalar, günlük haberler ve resimler herkesten, her şeyden inandırıcıdır. "Gazete yazıyor," demek amel defteri görmek gibidir. Şimdi bazen gazetede yurdun ücra köşelerinin, mağaralarının, köprülerinin, değişik giyimli, saçlı sakallı adamlarının resimlerini görüyoruz. Bazen tek başına bir adam, bazen birkaç kendine benzer adamla kıraç bir yerde. Yüzleri, sakalları, duruşları, bakışları başka başka. Tunceli'den başka yerlere de götürülüyorlar, bu iyi midir, kötü mü, bilemiyoruz. Allah da bunları böyle yaratmış deyip bırakmak mı lazım, ama şimdi ordumuz, askerlerimiz, komutanlarımız, devletimizin kendisi takım elbiseli, gazetelerde Jeep bile görüyoruz. Bir ülkenin evlatlarıysak birinin saçı yerde, öbürünün yüzü matruş bilmem ama birliğe aykırı mı bunlar acaba? Gazeteler bunların muasırlığa çelme olduğunu yazıyor. Mağarada yaşamak neyin nesi acaba, mahallerin, yerlerin adı ne tuhaf. Gazete, isyancılar ve çapulcular diyor bu kimselere. Onlar da pek perişan görünüyorlar. Yüzlerinde bizim bir bilmediğimiz okunuyor, okunuyor da bunun ne olduğu belli değil. Ama eğer yüze bakarak bir şey okunacaksa bu çorak toprakta, dağda taşta duran ve çevirmiş yüzünü bakan suretler sanki haklarında denileni bile bilmiyor. Geçen akşam benim oğlana "Nedir bu haberler?" deyiverdim. Bu habere dikkat çekmemi yadırgayarak sanki omuz silker gibi yaptı ama tam bigâne kalmamak için "Yazıyor işte ne olduğu, ne bileyim ne, dünyanın bir ucu, tayyare ile zor gidiliyormuş, dertleri ne, biz nerden bilelim," dedi. Benim büyük kız "Tayyareyi bir kadın kullanıyor, resmini gördüm, hem de bomba atıyormuş, genç kızlar örnek alsın yazıyordu," dedi. Kızdım "Sen de bin de bombala o zaman," deyiverdim. Cerrarlıkla "Nerde, tayyareye binebilsem durur muyum burda," dedi. Konuşmak ne zor. Daha önceden gelip yer almış doğru mu, eğri mi belirsiz bir yastığa dayanmak oluyor konuşmak. Bu yalansa ki konuşulabildiğine göre yalanı uydurulabilmiş demek herhalde, ben de ona mı dahil olacağım? Susulanlar, henüz hakkında bir yalan uydurulamamış olanlar mı? Ben bazen susmayı namus sayardım da aslında söylemek isterim, yaşayanda namus olur mu?

Gece oldu yattık. Sabah oldu kalktık. Sanki bunları hep mecburiyetten yaptık. Hayatta olmayı derin bir sıkıntı olarak yanı başımda gördüm. Dünya ben tanımadığım için kocamandı. Kimsenin ne olduğu, ne yaptığı ve onlara ne yapıldığı belli değildi. Biz ânın içinde andan habersizdik. Aynı anda yaşıyor ve birinin her yeri ağrıyorsa bu ağrılardan bize düşecek paya vereceklerimizi ne vakit ödeyecektik? Herkes şahsi borcunu bir şekilde öder ya da borçlu gider. Ödenmemiş borç, unutulmuş ya da affedilmiş değildir, bilirim ama kalabalığa, topluma ait borçlar kime kesilir, bu da pay mı edilir, sonrakilere kalır da parasını yiyip içenin, bir şey bırakmayanın kınandığı gibi ayıplar da bize mi kesilir?

Akşamüzeri birkaç ahbabım geldi. Önce iğretiden oturdular sonra lafı koyulttuk. Hayat sanki ortadan ayrılmış gibiydi. Memnun gibi davranan gayri memnunlardık. Adaçayı yeni mahsuldü. Demlenince keskin kokusu bahçeyi sardı. Birer ikişer bardak içtik. Memduh *cafe glace* mi ne bir şey, dedi, gato, dedi. Sus Allah aşkına, yeni âdet getirme, dedik ama bana, öbür ahbabımıza, adaçayına mesafesini de anladık. O da bunu anlattığına memnun gibiydi. Onun anlattığı ve bizim anlayışımız masaya iki misafir daha yerleştirmiş gibi ortamı samimiyetsiz bir kalabalıkla doldurmuştu. Gazeteyi göstererek "Ne diyorsunuz bunlara, nedir bunlar?" dedim. Memduh en bildiği şeyle karşılaşmış gibi "Memleket düşmanları asilik ediyorlar, baksana şunlara, vahşiler," dedi. Tayyareden, mağaradan, Elaziz'den, idamlardan falan bahsetti. Konuşurken sanki diliyle, eliyle her şeyi düzeltiyor, vahşileri tıraş ediyor, mağaralara elektrik götürüyordu. Bunları yapamayacağını anlayınca da sanki her şeyi ateşe atmak istiyordu. O konuşurken adaçayı buz kesti, bardağını elleyip "Ooo soğumuş bu, neyse," dedi. Tazelemeye kalktığımda "Sağ olasın, bana kâfi, artık kalkayım," dedi. Onu uğurlayıp geri oturduğumuzda sanki çok tenhalaşmıştık. Gazetede sakallı bir adamın resmi bana bakıp duruyordu. Ahbabım "Herkesin hayatı zor, biz de eksikler içindeyiz ama isyan etmiyoruz, şikâyet etmiyoruz, bir yiyip bin şükrediyoruz, ne var şu hallere düşecek, altın taş üstün tokaç mı, memleket harp etmekten

helak oldu, bir de bunlarla uğraşacak, neyse ki hakkından geliyoruz," dedi. "Doğru," dedim, "herhalde doğru, baksana, gazete yazıyor." Küçük kızım geldi, ahbaba görünüp el öpmemek için merdivenin yanından giriş kapısına süzüldü. Ben ahbabı oyalamak için "Hayat zor kardeş, herkes biraz hırlı dursa," derken o, "O zaman dünya cennet olur, bize cehennem lazım," dedi. Gazeteyi katladım, "Doğru diyorsun, zaten gazetede de öyle yazıyor," dedim. Küçük kızın odasının ışığı loş bahçede cehennem ateşi gibi birden gözümüzü aldı. Karanlıkta sanki daha iyiydik.

—

Zerre

Hakan Günday

BİR GÜNEŞ GÖMÜLÜYORDU Yılan Dağı'nın çatallı zirvesine. Işıklarını toprağa sapladıkça söne söne giriyordu yerin altına. Gündüze dair ne varsa o güneşle birlikte kayboluyordu Yılan Dağı'nın ağzında. Öyle bir ağız ki, kustuğu lavları diliyle toplayıp yutan bir volkanın kızarmış dudakları gibi zamanı geri alıyordu. Dersim'e bir akşam daha geliyor ve gölgeler yok olmak üzere son bir kez gerinip uzuyorlardı.

Daim, nefesini tartıp bir adım daha attı ve başını çevirip kayalara serilmiş gölgesine baktı. Gölgesinin bittiği yerde Ahlat vardı. Elinde tüfeği, sırtında küreği, ağzında sigarası ve gözlerinde nefretiyle Hozatlı Ahlat. Konuştu:

"Durma, yürü!"

Daim'in teri nefesine karışmış, alnındaki kırışıklar yamacın tozuyla dolmuştu. Dönüp yürümek istedi. Ama bitmişti Daim. Ne atacak adımı kalmıştı ne de çenesinden başka sözünü dinleyecek bir yeri. Nefesindeki teri tükürüp konuştu:

"Ne yapacaksan yap artık!"

Ahlat, sigarayı ağzının bir kenarına yuvarlayıp gülümsemesine yer açtı.

"Acelen ne Daim efendi?"

Üç saattir yürüyorlardı. Daim önde, Ahlat peşinde. Hayat önde, ölüm gölgesinde. Ama yorulmuştu Daim. Zerre kadar umurunda değildi, hayat.

"Zerre'yi de vuracak mısın?"

Bir avuç duman çıktı Ahlat'ın yüzünden. Bir avuç da kelime.

"Bilmem, belli olmaz..."

Daim, yamaç aşağı üç adımda yapıştırdı karnını tüfeğin namlusuna. Bir de konuşmak için uzattı boynunu Ahlat'a doğru. Bağıracaktı ama yapmadı. Sadece yuvarladı kelimeleri. Aşağı doğru.

"Eğer Zerre'nin kılına dokunursan..."

Geldiği gibi fırlattı lafı Ahlat.

"Ne yaparsın?"

"Cehennemin dibinden çıkar, keserim gırtlağını!"

Ahlat'ın boştaki eli omzundaki ipe gitti ve bir yay gibi çekip aldığı küreği Daim'in boynuna bir kılıç gibi dayadı.

"Geri git!"

Karnında tüfeğin namlusu, boynunda küreğin demiri ve gözlerinde Ahlat'ın kini. Daim daha fazla dayanamadı. Yavaşça çekildi. Üç nefes boyunca baktılar birbirlerine. Güneş, Daim'in omzundan son kolunu da yavaş yavaş çekip alırken Ahlat küreği ayak uçlarına fırlattı.

"Kaz!"

Daim bir küreğe, bir Ahlat'a baktı. Bir ellerine, bir gökyüzüne baktı. Sonra başını çevirip Dersim'e indirdi bakışlarını. Şeffaf bir karanlığın gözkapağı gibi örttüğü Dersim'e. Orada bir yerdeydi Zerre. Belki Hozat'ta. Belki Mazgirt'te, belki Çemişgezek'te, belki de Pülümür'ün taşlı kıyılarından birinde. Kim bilir nerede? Bugün pazar, diye düşündü Daim, eğilip küreği yerden alırken. Kardeşiyle yürüyordur şimdi, dedi içinden, küreği toprağa saplarken. Ellerinde palazlar, heybeler, kilimler, kapı kapı, köy köy dolaşmış, avuçlarındaki üç kuruşla yollardan geçiyorlardır diye düşündü. Belki de artık köye dönüyorlardır, diye fısıldadı, küreğin kenarıyla, açtığı çukurun ağzını yararken.

Ahlat'ın gözleri de, Daim'in bakışlarının peşinde dalıp gitmişti Dersim'e. Tütününü sarmış, alevlemiş ve ilk nefesini çekmişti ki gülümsedi. Zerre'nin bir bakışı gelmişti aklına. Bin bakışından biri. Hangisinin en güzeli olduğuna karar veremediğinden belki beininci, belki de birinci. Diğerleri gibi, adı olan bir bakış: çan çiçeği.

En azından Ahlat için öyleydi. Zerre, başını çan çiçeği gibi eğer, iki tutam saçı alnının iki yanından boşluğa düşer, kaşları yükselir ve gözleri büyürdü. Ne zaman böyle baksa, yüz adımdan çan çiçeği kokardı Zerre. Munzur Dağları'nın leylak rengi kirpikleri gibi kokardı. Şimdiyse aralarında yüz adımdan katbekat fazlası vardı ama Ahlat yine de bir umut, çekti burnuna havayı. Baktı ki ocak kokularından başkası yükselmiyor Dersim'den, çevirdi başını Daim'e. "Kaz!" dedi. "Sallanma!"

Kazıyordu Daim. Sanki kendi mezarını değil de, ucu Zerre'ye çıkan bir tünel kazıyordu. Kürekle dövdüğü toprağı teriyle serinletiyordu. Bir ölüm boyu Zerre'nin rüyasını görmeye yatmak için sabırsız, iki yanında topraktan duvarlar örüyordu. Ne zaman ki mezarında dizlerine kadar battı, Ahlat'ın sesini duydu:

"Yeter!"

Daim durdu. Aralarındaki bir parmak karanlığa rağmen Ahlat'ın gözlerini gördü. İkisi yüzünde, biri de elindeki tüfekte. Ölecekti ama korkmadı. Kızmadı. Bağırmadı. Küfretmedi. Çünkü tam da o an, Ahlat'ı anladı. Ahlat'ın da en az kendisi kadar Zerre'ye âşık olduğunu ve uğruna ölmekle öldürmek arasında hiçbir fark olmadığını anladı.

"Daim!" dedi Ahlat. "Salavat getir."

Daim gözlerini kapatmış ve son nefesini Zerre'ye adamışken Yılan Dağı'nın çatallı zirvesinde uğuldayan bir ses duyuldu. Öyle bir sesti ki, akıllarına ilk gelen, doğduklarından beri dinledikleri Yılan Dağı efsanesindeki dev yılan oldu. Öyle bir sesti ki ancak dev bir yılana ait olabilirdi. Öyle bir sesti ki, eğer dev bir yılana ait değilse, bir kıyametin habercisiydi.

Başlarını kaldırıp göğe baktılar ve karanlığı tarayan gözleri gördükleriyle büyüdü. Karanlıktan da koyu altı canavar gördüler. Yeniyetme yıldızların arasında kanat çırpmadan yol açıyorlardı kendilerine. Yılan Dağı'nın üzerinden geçmiş Dersim'e doğru alçalıyorlardı. Avının sırtına pençelerini saplayacak şahinler gibi süzüldüler boşlukta. Altı canavarın karnından altı göktaşı düştü Dersim'e. Altı tunç göktaşı. Düştükleri gibi de kavurdular Dersim'in

altı harfini. Topraktan yükselen alevler, savaş uçaklarının yeni doğum yapmış karınlarını yaladı ve güneş henüz batmıştı ki Dersim yeniden aydınlandı.

Ahlat'la Daim'in ateş kaplı gözleri birbirine baktı ve ağızlarını "Zerre!" diye bir çığlık yırttı. Ne kendi kavgalarını düşündüler, ne de doldurulmak için açılmış olan mezarı. Zerre kadar sevmedikleri için hiçbir şeyi, Dersim'in neresi yanıyorsa oraya koştular. Dillerindeki dualar düşmesin diye de ağızlarından nefes bile almadılar. Birbirlerine tutuna tutuna, düşe kalka, büyüye büyüye koştular.

Yılan Dağı'nın sırtından bir çığ gibi inmişlerdi ki üç demir canavar daha göründü gökyüzünde. Üçü de birbirinden hamile. Onlar nereye ekeceklerini düşünürken ölümü, canavarları gören âşıkların ağzındaki dualar daha da büyüdü:

Zerre'yi bulmak yetmez Allah'ım
Emret de şu bombalardan önce bulalım
Olmuyorsa da azat et,
Dersim'le beraber yanıp kül olalım.

—

Işık Ağaçları

Ayşegül Çelik

"Göğün huzuru bozulmadan az önceydi... Güneş, kayaların ucundaki tahtına kurulmuş, dağ rüzgârıyla çene çalıyordu. Yüzünü bulutlara dönmüştü. Çünkü ne zaman bulutlardan çıkacak olsa kayısılara bir çil daha düşüyordu. Çünkü aşağıda, dağın toprağa değdiği yerde meyve ağaçlarıyla dolu, kadim bir vadi uzanıyordu.

O tuhaf çınlama duyulduğunda göğün mavisi sıtmaya tutulmuş gibi titremeye başladı. Güneş ve dağ rüzgârı, ne olduğunu anlayamadan bulutlar yarıldı, gökten kopmuş bir yıldız, havayı yırtarak yanlarından geçti. Ardından bir tane daha, bir tane daha! İrili ufaklı yıldızlar çınlayarak vadiye iniyordu. Bunlar toprağa değer değmez köklenip göğe uzayan ışık ağaçlarına dönüştüler. Göz açıp kapayana kadar vadinin asırlık çınarları, görkemli çamlar, genç erikler yerlerini ışık ağaçlarına bıraktı. Güneş eski ve yaşlıydı fakat daha önce böyle bir şey görmemişti. Civar köyler ve bütün vadi ışık ağaçlarıyla dolup taştı."

"Işık ağaçları", abimden duyduğum ilk masaldı. Bundan sonra "dereye binip giden köylülerin, cennetten buluta, buluttan dünyaya düşen kadının ve köyü yutan uçurumun" hikâyesini anlatır, en sona "iki kardeş ile dikenli yılan"ı bırakırdı. Bütün hikâyeleri bilirdi abim. Çünkü düşlerle, masallarla aynı kumaştan yapılmış bir adamdı. Benim gibi hem kambur hem ihtiyar kadınların sözüne itimat edin. Masalların yapıldığı o ikircikli madde, insan için iyi değildir.

Bizim buranın eriği üzümü yerine masalı, efsanesi meşhurdur. Fakat her yerde duyup okuduklarınıza benzemezler... Olan şeyleri olmamış gibi söylemek âdettir. Misal, "Bir varmış bir yokmuş" diye başlamaz hikâye, sadece "yokmuş" denir "ve hatta hiç var olmamış..." Bazı kelimeler saklıdır burda, bazıları da puslu, gözü alışmayan göremez. İşte abimin kelimeleri de öyleydi...

Lafı döndürüp dolaştırıp ona getirdiğimi düşünenler yanılıyor. Evirip çevirdiğim bir şey yok. Cenazeden sonra kâğıt kalemin başına geçmemin nedeni belli... Abim öldüğünden beri yaptığım tek iş bu, onu anlatmak.

Abim "Hamakçılar"dandı. Bileğim kalınlığında urganları ehlileştirip sağlam düğümler atar, güzel de sepet örerdi gençliğinde. O Hamakçılar'dan ya, ben "Karalar"danım. Soyadlarımız, köylerimiz, evlerimiz farklı da olsa biz özbeöz kardeştik. Bundan ben diyeyim 60, sen de 70 sene önce ben üç o on bir yaşındayken başka ailelere evlatlık verilmişiz. Benim bir şey hatırladığım yok, büyük depremlerin olduğu zamanlarmış... Anam babam, amcalarım, halalarım, anamın iki kardeşi, dedelerim, nenelerim, galiba bir atımız, keçiler, tavuklar, evimiz, bahçemiz, bahçedeki erikler, kayısılar, suya gelen boz tilki, kargalar, serçeler, kim var kim yoksa hep birlikte toprağın altını boylamışlar. Öyle hızlı, öyle derine düşmüşler ki, adlarını söyleyecek, onlardan bahsedecek kimse kalmamış geride. Nasıl olmuşsa bir ben kurtulmuşum, bir de abim, mucize kabilinden. Dünden, yani onun ölümünden beri büyüyen ve bir günde kocaman olup her şeyi anlayan aklımla düşünüyorum da, masalların yapıldığı o madde var ya, abimi koruyan o idi mutlaka. Dağ taş devrilir, yer yarılıp köy içine düşerken kaçıp kurtulan küçücük abim bir yolunu bulmuş, kendiyle birlikte beni de hayatta tutmuş. Ama felaketler bitmemiş, bir de kaza geçirmişim ben, traktörün altında kalmışım. Omzumdaki bu kambur da, sırtımdaki kancalı yara izleri de o kazadan...

Karalar, çok iyi insanlardı. Benim gibi kambur bir kız çocuğunu evlerine aldıkları yetmezmiş gibi abimle görüşelim diye yazın, kışın veya erik mevsiminde yollara dökülür, Hamakçılar'ın köyü-

ne götürürlerdi beni... Babalığım ölünce ziyaretler aksadı. Yatılı okuldaydım, sonra da yüksekokula gittim ta nerelere. Öğretmenliği de öğrencilerimi de çok sevdim. Ama bir bedeli oldu bunların, bütün erik mevsimlerini kaçırdım.

Sekiz yıl önceydi, iki günü birleştirip uçağa atlamış, buraya kaçmıştım. Abimin çok şaşıracağından emindim ama, "Nihayet be kızım," diyerek karşılamıştı beni. "Seni bekliyordum." Sarıldık, elini öptüm, sonra karşısına geçip öylece durdum. Başkalarının aksine, abim bana bakmayı severdi. Fakat, o gün bir telaşı vardı, "Artık bir ayağım çukurda! Sana söyleyeceğim şeyler var!" diyerek şu mindere oturttu beni. Hayriye Hanım'ın şerbet getirmek dışında yanımıza uğramadığı, iki yusufçuğun görünüp kaybolduğu, rüzgârın toprak koktuğu o turuncu akşamı çok iyi hatırlıyorum. Abim sedirde oturuyordu. Yüzünde daha önce görmediğim bir şey vardı, kaşları çatık, sayıklar gibi, "Bizim burada ağaçlar zor büyüyor," diye mırıldandı. "Çünkü bu toprağın hikâyeleri zehirli!" İrkildim, daha önce ondan böyle bir şey duymamıştım ki. Benim abimin masalları hep iyi biterdi.

O akşam, bütün eski hikâyeleri yeniden anlattı bana, hepsini! Günbatımının içinde duruyorduk. Ben ağır ağır 50'li yaşları bitiriyordum, o bir heves 70'e merdiven dayamıştı. En sona yine iki kardeş ile dikenli yılanın hikâyesini bırakmıştı. Sözü bitince "Hepsini aklında tutacaksın," diye tembihlemiş, fakat koskoca kadının ne diye hikâye ezberlemesi gerektiğini söylememişti.

Ondan sonraki ilk gelişim bu işte, aradan sekiz sene daha geçmiş... Oysa her yıl söz veriyordum kendime, "Bu yıl takvimi meyve nevinden tutacağım," diyordum. "Kiraz mevsimini, erik mevsimini kaçırmayacağım."

Geleli bir hafta oluyor, şimdiye çoktan geri dönmüş olmalıydım ama iki gün önce bir kaza geçirdi abim. Attan düşüp hendeğe yuvarlanmış. Getirdiklerinde iyi değildi, Hayriye Hanım döşek serdi, yatırdık. O uykudan sayıklayarak uyandı. "Babamı öldürdükleri iyi oldu," deyiverdi. "Öldü de kurtuldu. Anneme olanı, bize olanı görseydi nasıl ölecekti? Vallahi ölemezdi!" Hali beni çok

korkuttu. Sayrılar hiçbir zaman iyiye alamet değildir. Biraz su içirmeye çalıştım, sonra nabzını saymak geldi aklıma. Ama hiçbirinin yardımı olmadı. Bir yer kanıyordu içinde, bulamıyordum. Canı yanıyordu ama ağrının yerini söyleyemiyordu. Onun yerine, "Keşke babamla beraber beni de öldürselerdi," diyordu. "Hamakçı'nın beslemesi değil, babamın oğlu olarak ölseydim," diyordu. Aklı karışık diye düşündüm, travmanın etkisi, kim bilir ne kâbuslar görüyor dedim... Vallahi de billahi de başka bir şey gelmedi aklıma. "Dinlen abi," dedim, "açma gözlerini."

Uykusu uzun ve derindi, son kez uyandığında, "İki kardeşle, dikenli yılanın masalını anlat," dedi bana. "Ama sakın lafı dolaştırma, canım burnumun ucunda duruyor, üflesem uçacak!" En son sekiz sene önce, turuncu akşamda dinlediğim masalı bölük pörçük hatırlıyordum. "Sen başlasana abi," dedim, "biraz hatırlat."

"Güzel, çok güzel bir kadın varmış," dedi abim, derken gülümsedi. "Erik ve kayısı ağaçlarının arasında, küçük bir evde yaşıyormuş. Gölgeli çınarlara benzeyen bir kocası, iki de çocuğu varmış. Bunların biri ceviz kabuğuna sığacak kadar küçük bir kız, öbürü erikleri sayacak kadar büyük bir oğlanmış. Mor eriği daldan çekip alınca ilk iş burnuna götürüp koklar, sonra iki parmağının arasında güneşe tutarmış. Çekirdeği görünürse ne âlâ. Beş erik, altı erik... Sepet yavaş yavaş dolarmış... Yine bir gün iki parmağı arasındaki erikten güneşe bakarken, gökte bir tuhaflık fark etmiş, incecik bir çınlama geliyormuş bulutların gerisinden. Daha ne olup bittiği anlaşılmadan çınlama kulakları sağır edecek kadar büyümüş, bulutlar savrulmaya, yer zangır zangır titremeye başlamış. Küçük oğlan olduğu yere çömelip kulaklarını kapatmış elleriyle. Çömeldiği yerden erik sepetinin de bu sesin dehşetine dayanamayıp devrildiğini, numaralı eriklerin hoplayıp zıplayarak toprağa dağıldığını görmüş. Vadinin ışıklarla dolduğu, herkesin ışık ağaçlarına binip gittiği günmüş..."

Masalı hatırlamıştım ama onun sözünü kesmek istemedim. Zaten biraz sonra dermanı kalmadı, sustu. O zaman ben devam ettim, "Güzel kadın bir ışık ağacının dalına tutunmuş, gökyüzüne gitmek

üzereymiş. Olduğu yerden oğluna seslenmiş, 'Bu ağaç beni burda bırakmaz,' demiş. 'Ben gideceğim, ama siz burada kalacaksınız. Kardeşin sana emanet!' Bu sırada ışık ağaçlarıyla gelen bir dikenli yılan peyda olmuş yanlarında, küçük kızı kaptığı gibi kaçıvermiş. Müthiş bir hızla toprakta kayıyormuş, her yanı da dikenlerle kaplıymış. Küçük oğlan hemen peşine düşmüş. Çıplak ayaklarına, yeni yıldız yağmurlarının başlayacak olmasına aldırmadan koşuyormuş. Masal bu ya, bir çavlanın kıyısında yakalamış ikisini. Yılan, küçük kızı kolundan tutmuş savurup çavlana atmak üzereymiş. Oğlan üstüne atılınca şaşkınlığından küçük kızı kayalara düşürüvermiş. Fakat bu yılan hem çok kuvvetli hem de vicdansızın tekiymiş. Oğlanı önce çavlanın taşlarına, sonra yerlere, kayalara, ağaçlara vurmuş. O boğuşmada ne kadar dişi varsa dökülmüş oğlanın, derisi eski kitap sayfaları gibi yırtılmış, büyük bir yara açılmış gövdesinde, bir kenara düşüp kalmış. Onları öldü sanan yılan da çekip gitmiş.

"Küçük oğlan kendine gelince kardeşinin yanına koşmuş, bir de ne görsün... Küçük kızın omzu gövdesinden çıkmış, tıngır mıngır tepeden aşağı yuvarlanmıyor mu! Hemen yakalayıp getirmiş ama bir türlü yerine takamamış. Bir elinde kardeşi, bir elinde omzu oturmuş kayaların dibine, ağlamaya başlamış. Bilge bir kaplumbağa duymuş onu, otların arasından başını uzatmış, 'Biz kaplumbağalar,' demiş, 'ağaçlardan ceviz çalıp kabuğunu sırtımıza takarız. İstersen kardeşinin omzunu nasıl takacağını gösteririm, ama sizin omzunuz gibi değil, bizim kabuğumuz gibi tortop olur.' Küçük oğlan 'Kurban olayım kaplumbağa,' diye fırlamış, 'nasıl olursa olsun, razıyım!' Böylece bilge kaplumbağa tarif etmiş, küçük oğlan da kardeşinin omzunu yerine takıvermiş. Küçük kız rahat bir nefes almış, uzanıp elini tutmuş abisinin. Bir daha da bırakmamış... İki kardeş, sonsuza kadar mutlu yaşamışlar."

Hikâye bitince gülümsemesini bekliyordum abimin ama öyle olmadı. Yorgunluğu artmıştı, usulca "Sen bu hikâyeyi hiç unutma," diye fısıldadı. Alnında ter boncuklanmıştı, az sonra da kendinden geçti. Hayriye Hanım merhemler, havlularla geldi, yeleği-

ni, içliğini sıyırıp mavi bir havluyu sırtında gezdirmeye başladı. Nefesimin kesildiğini hatırlıyorum, çünkü abimin ihtiyar sırtında dev bir yara izi vardı. Heybetli bir yaraymış ki sırtından başlayan izler koltuğunun altından dolaşıp göğsüne iniyordu. Fakat göğsündekiler benim kancalı yaralarımın aynısıydı. Hayriye Hanım şaşkınlığımı fark edince mavi havlu da duraksadı. Niyetlendiği son daire yarım kalmıştı fakat Hayriye Hanım bunu umursamadı. Alelacele abimin sırtını örttü, merhemleri, havluları toplayıp odadan çıktı. Onca kötü sayıklamaya rağmen huzurlu bir gülümseyişle uyuyordu abim. İşte bu uykudan uyanmadı.

Köylüler cenaze için kendiliklerinden toplandılar. Belki 20 belki 25 kişi mezarlıkta bir araya geldik. Gelenler yanlarında fısıltılar getirmişlerdi. "Çok eziyet görmüştü," diyorlardı, "artık dinlensin zavallı." "Bu kadar yaşaması mucize," diyorlardı, kimden söz ettiklerini anlayamıyordum, yanlarına yaklaştığımda susuyorlardı. Hayriye Hanım'ı buldum el yordamıyla, "Ne diyor bunlar?!" dedim. "Eziyet gören kim? Şimdi burda konuşulacak şey mi bu!" Yaşlı kadın gözlerini kaçırdı benden. O zaman birdenbire anlayıverdim, zavallı diye abimden bahsediyorlardı! Koluna yapıştım. "Anlat! Ne demek bunlar!" Yaşlı kadın başını iki yana salladı. "Yapamam!" dedi, aklımı oynattı yerinden, "Anlatacaksın!" diye bağırdım. "Abime ne olduysa bilmem lazım!" Sonra canını yakana kadar bileğini sıktım. Yaşlı kadın "Yapma!" diye inledi. "Biz zulmün kelimelerini gömdük, bir daha alamam ağzıma!"

Sonra da ağlamaya başladı. Halimizi görenler yanımıza koştular. Onun koluna girip gözlerini sildiler. Hayriye Hanım derin bir nefes aldıktan sonra, "Zaten her şeyi biliyorsun," dedi. "Abin anlattı ya sana... Masalın kelimeleriyle..." Kadınlardan uzun boylu, gözleri küçük ve kısık olan yineledi, "Zaten her şeyi biliyorsun!"

Dinlediği masalların lanetli gerçekler olduğunu anlayan bütün ihtiyar kadınlar gibi ilk iş derin ve karanlık bir uçuruma yuvarlandım ben de. Abimin emanet ettiği masallar, etrafımda fır dönüyordu. Gözüm alışınca, kelimeleri ve altında gizlenenleri görmeye başladım. Bir kere ne kadar anlatılırsa anlatılsın, hikâyelerde hiç-

bir şey değişmiyordu. Ne uzuyor, ne kısalıyor, hep aynı yerden birbirine bağlanıp kusursuz biçimde tekrarlanıyorlardı.. Oysa ihtiyar bir adamdı abim, kafası karışıktı. İsmini bile bir defada söyleyemediği oluyor fakat hikâyeleri unutmuyordu. Sonradan anladım, abim bu hikâyeleri aklında değil, kalbinde tutuyordu.

Ondan bana kalan ilk şey köklü ve kuvvetli bir yalnızlıktır, sonra da hikâyeler.. Ah, ben de onun yaptığını yapacağım. Bu hikâyeleri kalbimde tutacağım...

—

Masal Bitti O Gece

Haydar Karataş

BEŞ DAĞ ÇIKIP DÖRT DAĞ İNİN, çıktığınız her dağın yamacına konmuş hayatlar görecek, indiğiniz her dağın dibinde, dereler içine saklanmış küçük köyler, hayatlar bulacaksınız. Belirsiz hikâyeleriyle, efsaneleşmiş evliyalar diyarı her dağın başı.

Dersim'de kaç dağ var kimseler bilmez, ama her dağı, her tepeyi, su akaçlarını birer ziyaret kabul ederseniz ve her ziyaretin de bir hikâyesi olduğunu düşünürseniz, bu topraklarda ne kadar çok efsane ve hikâyenin dolaştığını varın siz hayal edin!

Bütün çocukluk yıllarım boyunca insanların konuştuğunu pek az gördüm; dağlar tepeler konuştu, insanların ziyaret yeri diye belledikleri yerlere gidip nasıl toprakla bir olduklarına, toprağın nasıl dile gelip onlarla muhabbet ettiğine kaç kez tanık oldum. Derdini beylere, hükümetlere anlatacakları yerde dağa taşa anlatıyorlardı.

İnsanın toprağa sığınması öylesine tuhaf bir şeydir ki, benim gibi büyük şehirler, hapisler görmüşseniz, uzak memleketlere çekip gitmişseniz bile, toprağa inleyen o insan sesi hep peşinizden gelir. Ve bir de saz elbet! İnsanı öldürerek susturacağını sanan hükümetler, Anadolu'da sazı ve toprağı susturabilseydi, Dersim acısı bir daha da konuşulmayacaktı belki. Tabii bir de masal anlatıcıları...

* * *

Sanırım altı-yedi yaşımdaydım, babamlar üç kardeş, küçük bir toprak parçasından dolayı, size anlatacağım hikâyeden birkaç gün önce kavga etmişlerdi. Sonbahardı, evlerimizin sırtını dayadığı tepenin dibinde, yonca tarlası içinde koca bir ceviz ağacı vardı; o çocuk halimle niye oraya gitmiştim, hatırlamıyorum.

Yonca tarlasını kendine tümsek alan bir taşın üzerine oturmuş öyle bakıyordum. Nice sonra ceviz ağacının altında bir adam fark ettim. Tuhaf bir adamdı, elinde bezlere sarılmış bir saz vardı. Körebe oynuyor gibiydi. Biri sanki gözlerine kara bir bant çekmiş de yerdeki kuru yapraklar arasında ayaklarını sürüyerek ceviz bulmasını söylemişti. Hayretler içinde bu adama baktım, ayaklarını ustaca kuru yapraklar arasında sürüyor, bulduğu cevizleri alıp cebine koyuyordu.

Bir süre sonra topladığı cevizleri kırmak için bir taş aradı. Oturup kırmaya başladı, yeniden kalkıp ayaklarıyla ceviz aradı; işte o esnada bir şey daha oldu, dere yatağının içinde küçük amcamın başı göründü, orada oturmuş aşağılara bakan bendeki tuhaflığı fark etmiş miydi bilmiyorum, etrafına bakındı ve birden, adeta çığlıklar atarak:

"Husen!" dedi, "Bıra Husen!" Diğer kardeşleriyle kavga etmiş, bir hayli de üzülmüş olan bu amcam Hızır aleyhisselamı görmüş gibi koştu, ne yapacağını bilemez halde adama bir dokundu, sonra geri gitti, etrafında dolandı, kayıp yavrusunu bulmuş karaca geyiği gibiydi. İnliyor, sevinç çığlıkları atıyordu.

Kırmançki dilinde:

"Bıra Husen, Hüseyin gardaş, sen nereden böyle Hızır gibi çıktın?" dedi.

Bu amcam güneşi gördüğü her tepede durur toprağı öper, etrafında dönerdi. O aradığı güneşi bulmuş gibi döndü bu tuhaf adamın etrafında. "Gardaş," dedi, "Husen gardaş sen Muhammed Ali' nin misafiri gibi çıkıp gelmişsin..."

Bu seslere babam ve diğer amcam geldi ve adamı adeta kucaklayarak büyük amcamın evine götürdüler.

Böyle eller üstünde taşınan bu adamın ismi Hüseyin Doğanay' dı. Kör bir ozandı, koyu kara bir gözlük takıyordu.

Eve getirilen adamı, hayretler içinde tepeden tırnağa izlemeye koyuldum.

"Çabuk Husen'e çay koyun." Koşuşturdular, çay koydular.

"Çok yol gelmişsindir, nasıl geldin Husen?" dediler. O gururlanarak anlattı. Kara gözlükler arkasına saklanmış gözlerini bir şey görecekmiş gibi yukarı dikti, etrafındaki havayı koklayarak anlamak istercesine burnunu çekiştirdi. Biz çocukları yanına çağırdı.

Babam,

"Korkma," dedi, "Korkma, gel Pir Husen seni koklasın." Çekine çekine gittim, elini yüzüme sürdü, saçlarımı karıştırdı. Başka çocukları da aynı şekilde yokladı, el sürdü.

"Korktum," dedi. "Korktum yol beni başka yere götürür diye..." Sözlerinin arkasını getirmedi, sazı yanında mı diye yokladı. Bezlere sarılı saz davulunu okşadı. Herkesin tek tek ismini sordu, seslerini seçti. Hiç bu dünyadan konuşur gibi bir hali yoktu. Yemekler yapıldı, locen denen duvara gömülü ocağa meşe kütükleri yerleştirildi. Gecenin ilerleyen saatlerinde, çaputa sarılı sazın dolaması açıldı. Ocaktaki odun yalazının alevleri sazın saman sarısı davuluna düştü. Ne kadar güzel bir sazdı!

Ozan Doğanay sazın teline ağır ağır vurmaya başladı. İşte o esnada Doğanay'ın saz sesinin, o âna kadar köylülerimizin ziyaret yerine giderken, toprağa inleyen dua sesleri olduğunu fark ettim. Aynı o tapınma esnasındaki insanlar gibi ses veriyordu bu alet. O saz, sanki rüzgârdı, kendini dağ yamacına yatırmış, önüne kattığı kuru bir geveng çalısını sürüklüyor gibiydi. Rüzgâra kapılmış kuru çalı, taşlara çarpıyor, ağaç boylarını yokluyor, dere koylarına giriyor, duruyor, inliyor... Bazen akan bir su oluyordu, yalnızlıktan uluyan bir yaban hayvanı, ne bileyim, bazen karlar ortasında kalmış bir karaca sürüsü... O çaldıkça insanlar birbirine sokuldu...

Sabaha kadar kılam çaldı Doğanay, öyle güzel çalıyordu ki bildiği, duyduğu hayatı bir masal anlatıyormuş gibi dillendiriyordu. Bir ara uyumuşum babamın kucağında, uyandığımda gün neredeyse ağaracaktı, ateş sönmüştü. Odada sadece meşe odunundan kalma sıcak kül kokusu vardı. Ozanla beraber o odun külüne kapandılar. Hıçkırdılar, burunlarını çektiler, saz, ocak, ozan, babamlar hepsi bir olup adeta dumanların çekip gittiği ocak bacasından süzülüp kayboldular sandım.

Ozan bir hafta kadar köyde kaldı. Bir hafta onu paşalar gibi ağırladılar. Babam her gün onu alıp bir tepeye götürdü. Onlar köyün hangi tepesine gidiyorsa, ben de peşlerindeyim.

Bir sabah, köyün batı yakasında iki dere çatağının gelip gümbürtüyle birbirine karıştığı, yıkılmış duvarları öylece duran bir viran yerine götürdü bu kör ozanı babam. Orası biz çocukların oyun yeriydi, yıkılmış duvarların orta yerinde koca bir değirmen taşı bulunurdu; o değirmen taşına sarı sarı yılanlar, yeşil kertenkeleler ve bazen de kurbağalar gelip tünerdi. Yeşil keselerini şişirerek "gwark, gwark" diye sesler çıkarırlardı.

Elinde çaputa sarılı sazı ile ozanı, yıkılmış bu mahalleye getiren babam,

"Husen burası," dedi.

Ozan, yıkılmış duvarlarını bir bir elledi.

"Su kanalları nereden geliyor?" diye sordu.

Babam, kör adam görüyormuş gibi eliyle su kanallarını tarif etti.

"Burası çarşıları olur Husen, biz yetişmedik, o zaman bu köy yüz elli haneden fazlaymış, nalbantı, değirmeni, kumaşçısı, terzisi hepsi varmış. Aha gel, gel sana konağı göstereyim." Ozanın elinden tutup bir tarlanın içinde yürüdü.

"Aha," dedi, "Bu karşıdaki Rayber-e Sed Ağa'nın konağı."

Konak bir kayalığın üzerine kurulmuştu. Ermeni taş ustaları tarafından yapılmış bu konak 1938 sonrası ayakta kalan, benim

çocukluk yıllarıma da eşlik eden tek yapıydı. Diğer köy, iki derenin çatağına kurulmuş Ermeni mahallesi gibi yıkılmıştı.

Rayber-e Sed Ağa'nın konağının hemen karşı tepesinde, biraz daha yüksek dağ yamacına kurulmuş başka bir konak daha vardı. Güney tarafını tutan, yıkılmış bir kilise duvarıydı. Neredeyse on yetişkin erkeğin ayakta kalan o duvarlara belki altın vardır umuduyla balyoz salladığını da hatırlarım ya! Ne kadar da güçlüydü; bir taşı yerinden oynatmak için saatlerce uğraşmışlardı da bana mısın dememişti! Sonrasında o duvarı destek alan bir ev yapıldı, iki katlı, önünde kocaman bir çardak balkonu olan, kanatlanıp aşağı Kuling vadisine doğru uçacakmış gibi duran bir ev. Babam ozana yıkılmış o kilise yerini de tarif etti.

"Kiliseleri bu tepedeymiş."

Ozan da biliyordu,

"Ali Ekber'in evi oraya mı yapıldı?" dedi.

Ozanın elini tutmuş babam onu adeta sürükler gibi arkasından çekti. Ama ozan ille de kayalığın başına kurulan konağı sordu,

"Cevdet Sunay Paşa geldiğinde bu konakta mı kalmış?"

Çocukluğumuzun dillere destan bu konağına dair o kadar çok hikâye dolaşırdı ki, sanırım bundan ötürü konak ve kurulduğu kayalık ziyaret kabul edilmişti. Her gittiğimde yüksek tavanlarına bakardım; içimi bir korku alırdı.

Orta direk işlemeleri askerler tarafından kazınmıştı, ama dikkatli bakınca, bir karaca sürüsünün ayaklanıp yürüdüğünü, şahmeranların, garip garip insan siluetlerinin birbirine sokulduklarını fark etmemek mümkün değildi. Duvarlarını kaplayan kalın sıvaların altında, dediklerine göre, Tevrat, İncil, Kuran hikâyeleri bir bir resmedilmiş. Cevdet Sunay Paşa bu konağı görür görmez nutku tutulmuş. Kilise tepesine çıkıp bakmış, aşağı dereye inip bakmış. Karışmayın duvar işlemelerine, yazıktır, demiş. Sunay Paşa'nın candarmaları işlemelerin üzerini kalın sıvalarla kapatmış. Bütün köyü ateşe veren askerler bu konağı yakmamışlar. Konağın sahibi Hatun, Çorum sürgünü sonrası gelip konağa yerleşmişti, hiç unutmam tunç bir karyolası vardı kadının, ne zaman gitsek o karyolada

oturur halde bulurduk onu. Biz çocuklara hep aynı soruları sorar, 38'de öldürülen çocuklarından hangisine benzediğimize dair tahminler yürütürdü.

"Şuna bak, şuna, aynı benim Aleyder'im..." Bizim kalın sıvaların altındaki şekilleri merak ettiğimizi o kadar iyi bilirdi ki, "Bu duvarda Hz. Ali efendimizin resmi vardı, acemden gelen nakkaş üç ayda yaptı, aha bakın nasıl da belli oluyor..." Gelinine seslenirdi, "Gel Altun gel, Hazreti Musa'nın elindeki baston da belli oldu." Bakardık, ne İsa ne de Musa görünürdü, hele Hazreti Ali, yay gibi kaşlarıyla bulutlara karışmışmış zülfükârı, gözleri her bir şeyi görünüyormuş. Bir şey gördüğümüz yoktu elbet, ama biz çocuklar da onun kadar görür, hatta ondan daha iyi tarif ederdik birbirimize o resimleri. "Bak bak, karaca geyiğinin çangallı boynuzu," derdik, yalandı, hayalden tarif ederdik. Onun gelinine, "Altun çocuklara biraz kavurma getir," demesiyle hayalimizde var ettiğimiz resimler de yok olup giderdi.

Bu kör ozanın köyümüzü ziyaret ettiğinin birkaç yıl sonrası, konak şiddetli bir yağmurla yıkıldı. Kuzey duvarı kayalık yardan uçup gitti. Hal böyle olunca, anlatıla anlatıla bitirilemeyen duvarlara işlenmiş hikâyeli resimler de gün yüzüne çıktı. Ee, yağmur ne bilir korkuyu, sıva altına saklananı açığa çıkardı; alçı taşına işlenmiş o güzelim resimler uzun bir süre oyunlarımıza eşlik etti.

O gün, evlerimizin sırtına vurdu babam ve ozan, dereler içinde terk edilmiş köyümüzün mezrası vardı, oraya gittik. Onlar önde ben arkada, ozanın çaputlara sarılı sazı gene elinde, babama dahi vermiyor taşıması için.

1938 sonrası kısa bir dönem bir ailenin yerleştiği bu küçük köy de biz çocukların oyun yeriydi. Her şey yıkılmıştı, duvarları yılanlar çıyanlar doluydu, ama yıkılmış pagan yerinin önünde bir kara erik ağacı vardı, 1938 öncesi burada yaşayanlardan kalmaydı. Salkım saçak yer tutardı.

Babam ozana tarif etti sağı solu, tarlaları, yıkılmış evlerin üstüne şemsiye olmuş Gola Ostoro Dağı'nın bereketini anlattı. Bu

köyün ilerisinde artık hayatın bittiği yerde, derin ormanlar içinde, üç dört hanelik terk edilmiş bir köy daha vardı. Ermeni Mık'ın evleri derdik oraya. O kadar korkunçtu ki, sanırdınız tanrı yeryüzünü terk etmeden önce en son nefesini gök kubbeye burada üfleyip de çekip gitmiş. Öyle ıssızdı.

Gözleri görmeyen, sazı eline alınca bir su olup akan bu tuhaf adamın o derin ıssız vadiye götürülmesini çok istiyordum. Biz çocukları dahi ürküten bu terk edilmişliğin ortasında ne derdi acaba?

Döndük, bir dere yatağına girdik, söğüt ağaçları, fokurdayan pınar sularını geride bırakıp bizim evlere geldik. Akşama büyük bir misafir vardı, bu misafir bitmek tükenmek bilmeyen masallar anlatan Usuv Ali dediğimiz bir komşumuzdu. Onun masallarının bittiğini hiç kimse duymamıştı. İki üç gün sürerdi de sonu gelmezdi masalın. Ama o akşam, yıllardır beni yok eden o akşam... masal bitti. Sesi karnından gelen, kızdığında çocuklarını büyük bir acımasızlıkla döven ve onlara o kızgınlık esnasında Zazaca dilinde, "Bozuk Ermeni Cinsi" diye küfürler eden bir amcaydı Usuv Ali. 38 öncesi Ermeni oldukları anlaşılmasın diye Pir Kasım tarafından sünnet edilmişlerdi, ama bu büyük bir günahtı, üzerinde değil konuşmak, söz dahi edilmezdi.

Akşam Usuv Ali geldi, ateş harlandı, evimizin batı tarafındaki misafir odasının duvar diplerine minder niyetine yataklar serildi. Yemekten sonra, o yataklara oturduk. Nefesler tutuldu ve Usuv Ali'nin sonu gelmez masalı başladı. Masal arasında istemeye istemeye uykuya dalmışım, kalktığımda afalladım. Usuv Ali masal anlatırken uykuya daldığım çok olmuştur, ama ne zaman uyansam masal devam ediyordu; oysa o akşam, o akşam başka bir şey oluyordu. 1938'de aldığı süngü izleriyle hayatta kalan Ali Kadir, belden yukarısını soyunmuş üzerine çevrilmiş lamba ışığında vücudunu kalbur gibi delip geçmiş süngü izlerini gösteriyordu hıçkıran insanlara...

Ali Kadir Amca, hem benim isim babamdı ve hem de ben doğduktan sonra ilk onun kucağına verilmişim. Benim için manevi bir

efsunu vardı bu adamın. Pipo içerdi, günatımında bir duvarın dibine oturur, günbatımına kadar tütün içerdi; onu o akşama kadar duvar dibine oturup köyü izleyen tembel bir adam olarak düşünürdüm hep. Alevi dedelerine özgü bıyıkları içtiği tütünden kulakmemelerine kadar sararmıştı.

Niye gelmişti bizim eve böyle gece vakti, üstünü niye çıkarmış, bu insanlar niye ağlıyor, hıçkırıyordu, hiç aklım almadı...

Ya masal, masala ne oldu? Küçük kardeş, büyük şehre vardı mı, kardeşlerini buldu mu? Ali Kadir Amca'nın o akşamki sözleri aradan bunca yıl geçtiği halde hep kulağımda kaldı.

Uyandım," dedi, "ateş gibi sızlıyor omuzlarım, Xıde Murt benim üzerime devrilmiş, mübarek taş gibi ağır. Yıldızları fark ettim, gökyüzü silme yıldızdı, bir kız çocuğu annesini çağırıyor, ağlıyordu. Xıde Murt'tan kurtuldum. Herkes ölmüştü, iniltinin geldiği tarafa gittim, dokuz-on yaşlarında bir kız çocuğu ölülerin içinde oturuyordu, eline bağlı ipi, ölmüş annesinin kolundan çıkaramıyordu. Beni görünce korktu. Korkma, dedim, ipi elinden çıkardım. Elini çözer çözmez, kalkıp ormana yürüdü..." Sesi karıncalandı, bir çocuk gibi hıçkırdı Ali Kadir. "Yıllardır," dedi, "o kız çocuğu bu ormandan çıkıp gelecekmiş gibi bekliyorum."

Odadakileri unutmuş kendi kendine konuşur gibiydi. "Gelmedi..." dedi, "Gelmedi..."

Bütün gün duvar dibine oturup pipo içen bu adamın, nedense o akşamdan sonra köyü izlediğine değil, o kızı beklediğine inandım. Yıllar önce büyük ölüm ânında ölmüş annesinin kolundaki ipi çözen bu adam, ormana giren o kız çocuğunu bekliyordu.

* * *

Köylülerin Pir Usen dedikleri, resmi ismi Hüseyin Doğanay olan bu ozan bir hafta evimizde kaldı, çaldı, söyledi. Gözleri gören bir insandan daha güzel tarif etti duyduğu hayatı. Sonra da bir sabah çekip gitti. Hiç unutmam bir tepeye çıkıp onun gidişini izledim.

Babam soru dolu bakışlarımı anlamış olmalı ki, bir boşluğa konuşur gibi:

"O patikaya girdi mi gider," dedi.

Kim bilir hangi patika onu hangi köye, hangi hayata götürüyordu...

—

Üç Dersim

Murat Yalçın

İlki, gülkurusu bir şafakta babaannemin dizinde dinlediklerimdir.

Babası dağda vurulmuş. O yıllarda, Dersim taraflarından gelen eşkıya köyleri basıp cam çerçeve ne bulurlarsa söküp götürür, otlaklardaki davarı önlerine katıp dağlarına sürer, direnen olursa da gözlerini kırpmadan hemen oracıkta öldürüverirmiş.

Yakın köylerde bunlar olunca, sürüye nöbetleşe koruculuk etmeye başlamışlar. Sıra Merdangil'e, yani adı bana verilen babaannemin babası Şahin Ağa'ya geldiği gün saldırı olmuş: Bayıra yayılmış sürünün ardından Danzutun Düzü'ne çıkarlarken yukarıdan kurşun yağmuruna tutulmuşlar. Şahin Ağa, küçük bir mağaranın ağzındaki kayayı kendine siper etmiş. "Ordu gelse ona bir şey olmazmış" ama işte yanına gelemeyip de kurumuş dereciğin ortasında kalan Çoban Hasan'ın "Vuruldum dayı!" diye haykırışı sonu olmuş. Deli dolu, "celalli" biriymiş; duramamış yerinde, gözü kararmış... "Gaflet!" Hiç affetmemişler. Kafasını kaldırır kaldırmaz alnının çatına kurşunu yiyip yıkılmış mağaranın içine.

Yetim kalışını işte böyle anlattı, içine doğduğum güneç ayvanda. Sonra, yüreğine çöken gam bulutunun havalanmasını beklercesine sustu. Başımı dizine koyup karanfil desenli mindere uzandım yeniden, "ılgıt ılgıt esen seher yeli"yle üşüyen sırtımı yün hırkasıyla örttü. Uykulu gözlerimi diktiğim doruklardan güneşin yükselişini izledim.

(Dağın tepesine yaklaştık. ((Kimler?)) Aşağı doğru baktım,

dönüp. Korktum, baktığım yere düştü bedenim. Çarpıldı kayalığa. Kurda kuşa yem oluşumu izledim. Yeter, dedim. Sonrasını içim kaldırmadı. Kıvrım kıvrım salınmış bir yolun başında bulduk kendimizi. ((Kimleriz?)) Dereye inen dik yamaçlarda sekili bağlar, meyve bahçeleri, koskoca apak "kuzugöbeği" mantarlar, bahardaki çalımı kalmamış, gövdesi kavlaşmış akça çınarlar, işaret parmağımla itip devirdiğim içi toz olmuş kemikkurusu gövdeli ardıçlar, yamaçlardan yukarı doğru uzanan patlamış, çatlamış kayalardan kopup sırtlardan dereye akmış taşlar. Günün ağarmasıyla belirdi kara bulutlar. Sararıp ışıklandılar: Dağın arkasında güneş. Gizliyor ışıklarını. Ama önünde fener alayı... Yağmur ışığı yollara düşmüş. Yollara değil, yerlere. Bulaşık yerlere. Yaşlı, sölpümüş duygular geliyor gene. Kabarmıyor göğsüm. Eski yağmurlardan kalma bir su ölüsü. Üstünden atladık. ((Kimlerdik?)) Dudağımda bir ıslık ezgisi...)

Dizine dayalı kulağım katlanmıştı, doğrulup sordum: "Şahin dedemizle Hasan çobanımız orada öldülerse onların nasıl öldüğünü size kim anlattı?"

"Tüfek sesleri yankıyınca bütün köy ayaklanıp gittik. Durulur mu hiç? Hemen, yarım saatte vardık hayvanlarla. Gördüklerimi herkes gördü ama yaşadıklarımı kimse bilmez! Bayılıp düşmüşüm babamın üstüne, kan gölünde yüzen o güzel yüzüne eğilince... Cansız bedenini katıra yüklediler. Otlara, meşelere sürtünen ayaklarından, parmaklarından ayırmadım gözümü. Köye nasıl vardık, o dönüş yolu hepten çıkmış aklımdan..."

Çobanı köye getirmemişler. Vurulduğu yere gömmüşler. Gel zaman git zaman, "Çoban Hasan" demişler oraya... Bir kez geçmiştim: Danzutlar'ın aşağısında, Şanudun Deresi'ne inen sarp patikanın dirseğinde bir taş yığını... Leş yiyenler açmasın diye iri kayaları küskülerle kaldırıp mezarın üstüne dizmişler, tümsekleşmiş; handiyse bir anıtmezar olmuş orası çobana.

Adım ondan miras: Şahin Merdangil. Çabuk tutuşmam, sertleşmem ona çekmişmiş. Bilmiyorum, öyle derler. "Öfkeyle kalkan zararla oturur" sözü bana hep onu anımsatır. Sanki o salt bana ders

olsun diye öyle ölmüştür. Başka bir nedeni kalmamıştır varlığının. Ne tuhaf! Cinlendiğim, şahinlendiğim –"şah inlediği"– anlarda donup kalışım, durgunluk sularına dalışım ondan; alnımın çatısından vurulma kaygısından belki de.

Babaannem kısa bir suskunluktan sonra gene o türküyü çığırmaya başladı. Bir ip canbazını izlercesine dikkat kesildim; tam "bu kez ağlamadan tamamını söyleyecek," derken, olmadı gene, içindeki duygu zembereği türkünün orasında boşalıverdi.

Hep böyle olurdu: Sakin sakin konuşur, anlatımı ballanınca yutkunur, sözü türküye bağlar, türkünün sonunu getiremeden kavlaşmış yaraları dağlanıp ağlar, sonra da, "Aptesimi bozdurdunuz bana, tövbe yarabbi!" diyerek dinleyenleri suçlar, gözlerini silerek musluğun başına giderdi, ağır aksak.

Dilinden düşürmediği türkünün "Yavrumu uçurmadan yuvam dağıttı felek" sözüydü yüreğini yakıp göynüten, aptesini bozan.

İkincisi, dedemle geçirdiğim uykusuz bir gecenin sabahıdır.

Ekmek gibi adamdı dedem, iyiydi yani. Derdi gücü bağa bahçeye dadanan domuzlardı.

Ondan bundan topladığı –birçoğu ölmüş adamlara ait– eski giysileri sırıklara geçirip fötr şapkalı, keçe paltolu, ceketli, gömlekli beyefendiden korkuluklar dikerdi bahçelere. Gören de şaraplı-tulumpeynirli kokteyl partide bir araya gelmiş bilge kişiler ayaküstü dünya meselelerini görüşüyorlar sanırdı üzüm bağlarında.

Kalın kara camlı ilaç şişelerini ağızlarından bağlayarak yaptığı hevenkleri alçak dallara asardı. Duyan da koyun sürüsü yayılmış sanırdı tarlalara.

Sebze bahçelerine, arpa tarlalarına naylon ipler gerer, domuz yolaklarına birbirine bağlı kurusıkı tüfekler kurardı. İpe karga konsa topu birden ateş alırdı. Duyan da eşkıya basmış sanırdı köyü.

Bir gece, gocuklarımızı sırtımıza geçirip köyün kuzeyindeki Kızıltepe'nin yamacına yürüdük; yaya kırk dakikada varılabilen, bir yanı bağ bir yanı bahçe Salbaşı'na dadanan domuzu vurmaya...

Gözenin başındaki bir yanı yıkık hınzana yerleştik. Dut kurusuyla ceviz içi yedik. Ay ışığının kalaylı aydınlığında sırt sırta verip beklemeye koyulduk, kulaklarımız kirişte.

"Sen uyu istersen, sabaha karşı gelir gelirse..." Bir dindar huşusuna, bir filozof suskunluğuna büründü kaldı sonra, zifiri karanlıkta.

Gecenin kesifleştirdiği ot kokuları fitil fitil sokuldu burnuma. Esridim.

(Bir esinti ırgalıyor, birbirine düşürüyor kayısı fidanlarının narin dallarını. Çakır ayaz. Ufuklar ağarıyor. Doruklar ıpıldamaya hazır. Geceden geceye başka göklere göçen kara bulutların izleri yerli yerinde... Gönülsüz kararsız iki bulut, söyleşmekten gecikmiş. Badem çiçekleri patlamış taş sınır duvarları boyunca. Karanlığı söküyor aklıkları. Gecenin nemi parlıyor yapraklarda. Gövdeler tek tek seçiliyor. Beyaza kesmiş dallar. Oynaşıyorlar. Gün dikilecek. Saatler sonra. –Hemen değil, daha çok erken, serindeyiz henüz.– İğde dallarına doluşacak serçeler. Bir ağızdan çıldırtacaklar yaprakları. Uzakta, hozanların arasında, gümüş bir yılan gibi kıvrılan derenin kıyısında kuşlarını bekleyen bir aksöğüt, dallarını suya indirmiş, vakit bilemekte. Koçanların köpüğünde oradan oraya sıçrayan çelik yaylar, dere balıkları, çok uzak... Çok uzak ama gözümün önündeler işte. Yeryüzü aydınlanırken gözlerim kararıyor. Uykunun karanlık mahzenlerine doğru sürükleniyor yorgun bedenim. Gözlerim açık olmasına açık ama etim kemiğim uykuda.)

"Aha, çıktı işte!"

Salık veren ince sesi bir kertenkele hışırtısıyla geçti kulaklarımdan. Ispazmoza tutuldum.

Kulağıma fısıldarcasına söylendi, gözleri domuza mıhlı: "Görüyor musun? Bak, meşenin yanından iniyor... Melun!"

Küt işaret parmağının gösterdiği yerde koca bir karaltı, bir heyula. Arka ayakları üstünde kayarak inmekte bayırdan; çalıdan yapılmış derme çatma çite gıldır gıldır taş yuvarlayarak.

Göğsüm kabardı, ağzım kurudu.

Hınzana direklik yapan ağaca dayadığı çiftesini kavradı. Em-

niyeti açıp horozu çıt diye kaldırdı, namluyu taşlı bayıra doğrulttu.

Dizlerimin üstünde geri çekildim. Bakar gibi yapıp bakamıyordum. Kulaklarımı avuçlayıp kaldım.

Dişlerinin arasından mırıldandı: "Yaklaşsa biraz daha... Bu mesafeden zor!"

Uykumu anımsadım; az önce kucağındaydım, gitti. Başka, bambaşka biriyim şimdi: Tetikteyiz. Tüfeğin arkasında tek yürek... Kurusıkı değil bu, patladı mı öldürür. Öldürsün diye patlar ancak. Tetikteki parmağındayım, parmağıyım, çekecek şimdi, ellerim kulaklarımda, dehşet öncesi, geçmek bilmeyen zaman, geceden daha uzun, çok uzun, çok da uzak, ama hemen şimdi, şimdi olacak, patlayacak, patladı mı vuracak, vurdu mu dünyam değişecek, bütün dünya başkalaşacak, bir can çıkacak, bir soluk eksilecek, bir et kokacak... Ama önce barut kokacak, namlu tütecek...

Patlama gecikince gözümü kulağımı açıp baktım: Horozunu usulca indirip emniyete aldığı çifteyi ağacın gövdesine dayadı. Eski yerine oturdu. Azarlarcasına, gözlerini belerterek konuştu: "Gitti! Görüyor musun? Kokumuzu aldı sanki namussuz, çark etti... Biraz durup gideriz. Uykusuz kaldın sen de. Peşim sıra gelme dedim, dinlemedin kerata. Bir çeyrek saat daha duralım bakalım... Dönüp gelmezse, geçmiş olsun..."

Yeni güne uykusuz başlamanın ağırlığını ilk yaşayışımdı bu. Yokuş aşağı köye dönerken hasta gibiydim: Yolu ezber etmiş ayaklarım, gövdemin altında yuvarlanıyordu; sanki bir hayvanın üstünde gidiyordum, arada bir sendeleyerek.

Omzunda çiftesi söylenip duruyordu gene kendi kendine. Ama bu kez kesintili, soluk soluğa: "Bu hınzırlar 38'den sonra peydahlandı... Vakta ki dağ taş demeden bombalandı... Ayı, domuz yatağı oldu her yer... Ne vahi bir işti yarabbi! Tayyarelerle geldi hükümet... O yaz Malkara'da askerdim... Dönünce anlattılar, Danzutlar'ın enginden geçmiş Dersim'i bombalayan tayyareler... Ne olduysa işte ondan sonra oldu: Bütün hayvanat bu yana aktı... İnlerini, yuvalarını bırakıp göçtüler... Geyik mi ararsın canavar mı, domuz mu ararsın ayı mı? Hepsi... Düzen bozuldu, berhava oldu can-

lar... Hayvanlar yolunu şaşırdı... Sürüler halinde geldiler... Evvelden de vardı ama böyle, bu kadar değil... Sürüler musallat oldu şimdi... Öldürmekle bitmez, kovmakla gitmez... Ne tüfek dayanır ne fişek... Ne eti var ne sütü... Öldürüp bıraksan bir ay kokar... Mikrop yuvası... Allah vere de yarın da gelmeye... Gelir, bak gör... Ne inatçı, ne hindir bu melunlar, bilmezsin sen!"

Dere gürültüsüne, serçe cıvıltılarına, ayaklarımızın altında kayan çakıl seslerine karışan sözleri kulağıma yağarken yeni okuduğum *Bremen Mızıkacıları* masalını düşünüyordum: Hayvanların dayanışmasını, hırsızları korkutup kaçırmalarını... "Tutunayım derken tükeniveriyor ömür işte, n'aparsın..." dedi en son, boyun eğmişin sesiyle. Bu da bir masal sözüydü sanki. Ne tuhaf, her şey masalmış meğer o zamanlar!

Sonra, durup bana döndü. Aydınlık yüzünde bitkin bir gülümseme.

"Ne o, yoruldun mu yoksa? Hiç sesin çıkmıyor..."

"Yoo!"

"Korkmadın değil mi?"

"Yoo, ne korkacağım?"

"Dudağın uçuklamış ama kerata!"

Nasıl gördü dudağımdaki uçuğu, anlayamadım? Beni bile görmediğini düşünüyordum oysa domuz bürüyen gözlerinin. Yanılmışım. Ondan sonra, arkasından gitmenin koltuğumun altında sıcak bir ekmekle eve dönme duygusu verdiğini, iyileşip dirildiğimi, bacaklarımı geri kazandırdığını dün gibi anımsıyorum.

Üçüncüsü, çocukluğumun yazında uzun sürmüş bir gündür.

Purlu taş duvarındaki kırmızı teneke levhaların birinde beyaz harflerle MUHTARLIK, öbüründe KÖY ODASI yazan hanın altındaki ahır kapısında üç kır at: renkli palanları duvar dibinde, başları boyunlarına asılı yem torbalarında, yularları hatıla sıralı demir halkalara bağlı. Her yanları çizik, bacakları kan revan! Sarplardan, yol iz silinmiş meşeliklerin içinden, çalı çeperin arasından, yar kıyıla-

rından, yalçın kayalıkların diplerinde buz gibi coşan akköpüklü derelerin genişleyip sığlaşan yerlerinden geçip koçanlara bata çıka, taşlara çarpa çarpa, taşlı inişlerde kaya kaya çıkıp gelmişlerdir.

Bizde at ne arasın? Varsa yoksa eşek, katır, keçi... Beş-on inek, birkaç öküz belki... Başka hayvanın, hele koyunmuş, atmış, bunların gezeceği yerler hiç değil. O yüzdendir ki, kentlerde kenar mahalleye gelmiş lüks otomobilin çevresinde dolanan görmemiş çocuklar gibi, biz de atlardan ayırmazdık gözlerimizi. Yorgun gövdelerinin orası burası ama özellikle karınları, durgun suya taş atılmışçasına seğirdikçe, işaret parmaklarımızı uzatarak birbirimize gösterip gösterip gülüşürdük.

Hayvancılıkla geçimini sağlayan çadırlı Kürtlerindir bu atlar, Munzur'un eteklerinde –bahardan güze– kona göçe yaşayan; "güzey" denilen güneş almayan yalmanlardaki buzlu kar keseklerini kıl heybelerdeki koyun sütünden yapılmış peynir kalıpları basılı tenekelerin üstüne doldurup civar köylere inerler.

Hayvanlarının yükünü boşaltıp henüz ahıra bağlamışken başlarına üşüşen köylüler ıslak tenekeleri kapışırlar. Kazandıkları paraları destesiyle şalvarlarının derin ceplerine indirir, köy odasında sunulan bir sini dolusu tabağı kaşla göz arası sıyırır, sofra başında bir süre cıgara tellendirerek dinlenirler. Sonra, boşalan heybelerini kavun karpuzla doldurup atlarının sırtına vurur, ikindi yaklaşırken de yola düşerler; karanlık bastırmadan çadırlarına varmak, en azından yolun çoğunu gitmek için.

Şalvarlı, kuşaklı, yelekli, uzun ceketli iriyarı bu adamların omuzları, yüzleri geniş, kemiklidir; süt-ter-tütün kokusu salarlar. Kara lastik ayakkabılarla kara şalvarlarının dar paçaları arasında beliren beyaz yün çorapları, kemerli burunlarının altından fışkıran tütün sarısı posbıyıklarıyla takımdır.

Hep bu kartal yüzlü koca adamların aynalı tabakalarını çıkarıp nasırlı parmaklarının ucuyla cıgara sarışlarını karşılarına geçip büyük bir merakla izler, ancak sihirbazlara duyulabilecek bir hayranlıkla dolardı içim. Önce mızıka çalarcasına dudaklarına dayayarak dillerinin ucuyla kâğıdını ıslatıp yapıştırdıkları cıgarayı ağaçtan

yonttukları ağızlıklara geçirmeleri, avuçlarında alevleniveren fitilli çakmakla tutuşan cıgaranın tütmesi, saldıkları duman kokusu, geniş siperlikli kasketlerinin gölgesindeki iki karanlık çukurun içinde ışıldayan yaslı gözlerini –hava durumunu anlamak için– göğe dikişleri, bunları vakarla yaparken arada bir önlerinden gelip geçene dalgın bakışları... Bunların hepsi büyülerdi beni.

Bu gururlu, gamlı konuklara giderayak arkadaşlık duyar, köyün dibindeki dereye kadar peşlerine düşer, sonra durur, taş köprüden geçip kızıl değirmenin üstündeki dönemeçte gözden yitmelerini beklerdim... Atlarını haylayışları, uzaktan uzağa, içime dokunurdu.

Onların, o yaralı atlarla o yorgun adamların hayatımdan çıkışının saldığı kederi neyle dağıtacağımı bilemeden, eğlentili bir oyunun sonuna gelmişçesine başım önde, kös kös eve dönerdim.

Ömürlerini, çocukluğumun şimdi bir moloz yığını olan evinde, yerinde yeller esen o güveli berhanede geçiren dedemle babaannem, nicedir ıslak gövdeli bir acıbademin serininde baş başa uyumaktalar. Bense, bacaklarındaki yara bereden süzülen kanla ojeli toynakları üstünde sabırla duran o kır atların kara gözleriyle söyleşmekteyim, toz döndüren avluda. Öte yandan, kulaklarımdaki kemik borazan sesleri hiç kesilmiyor; şunca yıldır kamusal dudaklarda çalıp duruyor.

—

Sabiha

Karin Karakaşlı

NERDE ÇALIŞIYORSUN dedi mi eş dost, yuvarlayıveririm lafı. "Havaalanında temizlik işlerine bakıyorum," derim, olur biter. Ekmeğimi kazandığım yer haktır, emeğim var. Ama Eyşa öyle deyince, kaldım işte. Günün en güzel saati, kahvaltı edeceğiz birlikte. Hayata dağılmadan cümleten birbirimizi gördüğümüz tek zaman. Sonra Eyşa işe gidecek, Cem'le Rıza okula. Ben de kendi yoluma.

"Bugün epeyi mesai var temizlikte. Genel kontrol yapacaklar," diyesim tuttu. Çay bardağından başını kaldırdı Eyşa. Yirmi üç yıllık kızım değil de, bir yabancının gözleri sanki karşımda. Buz tutmuş gözleri. Bana öyle baktığını hatırlamam. "Onun akıttığı kanı bir ömür temizlesen bitmez," dedi.

Taş yemiş gibi oldum böğrüme. El dediğin kıyar insana, orasını anladık da, senin canından kanından olan evladın kıyar mı hiç! Elim karnıma gitti, kollarımı önümde kavuşturdum. O da gördü sanki taşı o an. Ağzı açık kaldı. Bir şey diyecek oldu, elimi kaldırdım havaya. "Yetişir," dedim, "Daha bir söz söyleme."

Kapıyı çarpmışım arkamdan. Hiç yapmam. Eşyalarımız uysaldır, hoyrat sesler çıkmaz hiçbirinden. Ama çarptı işte kapı. Oğlanların ikisinin de ellerinden tuttum sıkı sıkı. Başka gün olsa hemen bağırır kaçarlar yanımdan. Okula kadar olan yolu yalnız başlarına yürümek en büyük keyifleri. Ama bugün ses etmediler, korktular besbelli. Biri elimi tutsun istedim, ondan sıktım avuçlarını. Ama yetmedi.

Kızımla karşılıklı dolmaya dün gece başlamıştık aslında. Öyledir, küslük bulut gibi birikir, bir köşede ilk şimşeği bekler. Oturma eylemine gidecek ya bu akşam, onu anlatıyordu heyecanla. Gözleri çakmak çakmak. "Her perşembe daha kalabalık oluyoruz Galatasaray'ın önünde anne, bir görsen." Katliam emrinin verildiği 4 Mayıs'a kadar her perşembe toplanacaklar. Yaşananlar bilinsin, devlet temiz bir özür dilesin, o dönem kaybolan çocuklar bulunsun, sürgün aileler yerine yurduna dönebilsin istiyorlar. *Canê maê Ke bê goni bê keten şiyê Tariê mare ra u roştiê*, diye yazmışlar kocaman. "Toprağa düşen kefensizlerimiz, toprağı aydınlatan ışığımızdır..."

O benim aydınlık yüzlü kuzum. Asıl ışık onun yüzünde. Ana yüreği işte, korkuyorum elde değil. Işığını karartmasınlar. "Aman kızım dikkat et ne olur," diyorum. Yüzü kararıyor hemen. "Ben ne anlatıyorum, sen ne diyorsun? Korkmaktan başka bir şey bilmez misin?"

Sustuk sonra. Meyve soyarım, birlikte kıvrılır yeriz her akşam, biraz dizilere bakar, kıkırdarız. Yapmadık hiçbirini. Sonra işte o şimşek, bu sabah kahvaltı sofrasında çaktı. Şimdi yollardayım yine mecbur. Servisin camından bakınca öylece su gibi akıyor ağaç, araba, artık ne varsa. Sanki ben ileri gitmiyorum da, dünya geri gidiyor. Öyle geldi bana. İkide bir de gözüm doluyor. Hırslanıyorum da kendime, insanda biraz gurur olur, zırlama diye... İş iyi geldi bugün. El çalışınca kafa da avunuyor. Arada tuvalet paspası bitince şöyle bir kenara yaslanıyorum da etrafıma bakıyorum. Sırtım ağrımış, durunca çıkıyor acısı. Öyle azıcık dayanıp önümden gelip geçenleri seyrediyorum. Araba gibi insan geçiyor önümden. Bir tek onun siyahbeyaz resimleri hep öylece duruyor işte.

Ne ilk görüşüm onu, ne de son. Ama bugün kızımla arama girdi ya, yaşayan birine bakar gibi bakıyorum. Bana bunu yapmayacaktın Sabiha... Geçmişimi aldın da, bugünüme dokunmayacaktın.

Yüzümü çevirdim o koca resimlerden. Kafeteryada oturanlara bakındım bir an ve o zaman fark ettim o kadını. Benim gibi Sabiha'nın resimlerine bakıyor uzun uzun. Sonra da yazıyor habire. Genç

sayılır ama yüzü yaşlanıyor baktığında, yazdığında. Nasıl istedim bilmeyi neler yazdığını?

Ah be Sabiha... Böyle yazasım varmış sana. Mekânındayım, göğün ve yerin ortasında. Adınla bilinen şu havaalanında. Birazdan uçağım gelecek, beni uzaklara götürecek. Ama son durak senken, ne kadar gidebilmiş sayılırım. Onun için yazasım var sana. Seni ardımda bırakmadan, çıkılacak yol, varılacak yer yok. İşte karşımda duruyorsun. Siyahbeyaz ölümsüzlüğünün içinde, en ışıltılı halinle duruyorsun hem de. Ölümlüler acıların çizgileriyle kaplanırken, sen inadına parlıyorsun. Başında beyaz pilot kasketin, yüzünde o ışıklı gülümseyiş. Genç, güzel bir kadın olarak duruyorsun karşımda. Derken elinde, boyuna yakın bombayla görüyorum seni. Fransa yapımı hafif bombardıman uçağı Bréguet 19'muş tayyaren. Onun önünde, sevdiğin birine sarılır gibi poz vermişin bombayla.

O bombayı ve daha nicesini bırakıverdin aşağı. Kader çarkının tersine döndürülüşü gibi hayatı, biliyor musun? Bir düşünsene, gerçekten de dünyaya Ermeni bir aileden gelmişsen, kırım yıllarında kendilerine sığınan Ermeni ailelerini teslim etmeyen Dersim ahalisinin başına dünyayı yıktın.

Ama olur mu hiç? Sen ki çağdaş Türk kadınının simgesisin, Ermeni demek hakaret sayıldı sana. İnsan kendi sahip olduğu kimliğin küfür olarak algılanacağına inanmak istemez elbet. Allah biliyor ya, niyetimiz iyiydi. Antep asıllı Ermenistanlı bir kadın senin yeğenin olduğunu, Atatürk'ün seni Şanlıurfa'daki Cibin yetimhanesinden aldığını iddia ediyordu. Sonra yakın arkadaşın olan bir Ermeni tarihçi, senin de Ermeni olduğunu bildiğini, Bursa'daki yetimhaneden evlat edinildiğini, Beyrut'taki akrabalarınla görüştüğünü anlattı. Çekinmişsin, istememişsin bilinmesini.

İşte belki de tutup bir ucundan bütün o çekindiklerini yazmış olduk. Sen bilmezsin bizim gazeteyi, küçüktü ama dünyası kocamandı. Senin göklerin kadar engin. Hem Türkçe hem Ermenice yayın yapar, her hafta okurlarla buluşur. O düşü kuran adam iste-

di ki 1915 bir tek ölenler üzerinden değil, sağ kalanlar üzerinden konuşulsun. Acıyı dağlamadan paylaşmanın bir yolu olsun. Bir kapı aralansın sayende.

Meğer ne çok kar toplamışsın bir ömür. Kapı bir aralanınca sanki çığ oldun, başladın üstümüze doğru yuvarlanmaya. Her şeyi yanımda getirdim bugün, hepsini buraya sana yazacağım. O kupürleri, belgeleri zarfının içine koyacağım. Sende kalsın, benden çıksın. Ancak o zaman hafifler yük. Haber başka gazetelerin manşetlerine taşınınca, Genelkurmay'dan bir açıklama geldi. Haber üstüne bildiri görülmüş şey değil ama çok görülmemiş şeylerin başlangıcı oldu senin hikâyen zaten. Tek tek saydım, bildiride tam on sekiz kez Türk sözcüğü geçiyordu. "Atatürk'ün manevi kızı Sabiha Gökçen, Atatürk'ün Türk Milletine bir armağanıdır. Kendisi Türk Silahlı Kuvvetlerinin ilk kadın savaş pilotu olarak, Türk Havacılığının onursal bir ismidir. Sabiha Gökçen aynı zamanda Atatürk'ün Türk Kadınının Türk toplumu içinde bulunmasını istediği yeri gösteren değerli ve akılcı bir semboldür. Böyle bir sembolü, amacı ne olursa olsun, tartışmaya açmak, milli bütünlüğe ve toplumsal barışa katkısı olmayan bir yaklaşımdır..."

Barış için çıkılan yol mayın döşeli çıktı. Meğer sana dokunmak, elini kızgın sobaya götürmekmiş. Kampanyalar, davalar derken bir gün geldi öldürdüler düşleri gerçeklerden büyük o adamı. Anlayacağın, son bombanı da bizim üzerimize attın. Yine dünyaları yıktın birilerinin başına. Tek fark, bu kez konuşulması bütün yaşananların. Umutların ve yıkımların.

Şimdi çok şey bilinir oldu artık. Gençler bazen anlamıyor. Sanki hep böyle konuşuldu sanıyor Eyşa. Anlatamıyorsun ki nasıl sustular. Onlardan biri de benim canım Gülizar anamdı. Susana hürmet edilir, demek ki anlatamadıkları var. Terteley Dêrsımi olduğunda altı yaşındaymış, ana baba, kardeş cümle akrabaları öldürülmüş. Kendisine acıyan bir komşu Eskişehir'e kaçırmış onu. O dönem Dersim sürgünleri çok Eskişehir'de. Kendi gibi sürgündeki babamla orada tanışmış, sığınmışlar birbirlerine. Derken İstanbul,

yeni bir ocak, sıfırdan bir aile. Ama nasıl korkmuşsa, nasıl unutası varsa artık, hiç anlatmadı o günleri bizlere.

Öyle dalından, kökünden kopmuşa döndük. Dilimizi konuşacağımız köylere yerleşmek yasak, bir aileden dört kişiden fazlasının aynı yere gitmesi yasak. Yasaklar bitince 50'lerde dönenler olmuş ama anam bir daha ayağını basmadı. "Dersim içimde," derdi, o kadar. Türküsünü söylerdi yanık sesiyle. Bizi güzel okuttu. Derslere yardımı olmazdı pek ama dilini öğretti, ninnisiz, bayramsız, yemeksiz komadı bizi. Genç kaybettik babamı. O zaman işte kendi aralarındaki o gizli fısıltılar da dindi. İyice sustu anam. Bir bacağını altına alıp kapının dışına attığı iskemlede öylece otururdu. Sigara verirdim eline. O da parmaklarımı öperdi. Böyle anlaşırdık. "*Mı Kilıtê Kou kerde vınd*," derdi çok dertlenince. "Ben dağların anahtarını kaybettim."

Güzel anam, benim anahtarını kaybedeceğim dağım bile olmadı. Ben de biliyorum şimdi. Halk, çoluğuyla çocuğuyla dağlarda mağaralara sığınmış. Köyleri yakmışlar. Sonra o tepelerdeki mağaraların bazıları betonla kapatılmış, bazılarının ağzında ateş yakılmış ki dumandan zehirlensin, boğulsun ahali. Açıkta olanları da vurmuşlar hep, Harçik suyu kızıla boyanmış. Öylece ortada kalan cesetlerin kokusundan durulmamış.

İnsanın aklına bunlar hep gece vakti üşüşür en çok. Dün gece gözümü kırpmadım. Gölgeler değişti tavanda, ben aynı kaldım. Anamı özledim koca kadın halimle, yanımda olsa da başımı kucağına yaslayayım. O da "Oy Sarem," diye diye sevsin saçlarımı, öylece koynunda uykum gelsin istedim. Bulamadım ne anamı ne uykumu. Pencereyi açtım.

"Sare camı aç," derdi anam. "Hava buz gibi soğuk, dellendin mi Gülizar?" diye takılırdım. Ama sonra onu öylece ayakta durmuş, eli boğazında kesik kesik nefes alırken görünce bütün pencereleri ardına kadar açardım. Arada olurdu böyle. Nefes darlığı mı var diye şüphelendiydim de, bir şey çıkmamıştı. O ses, o koku bırakmadı ki anamın peşini. O da böyle geceleri ölümü yeniden bildi.

Attığın 50 kiloluk bomba Keçizeken köyünü ve kuzeye doğru kaçanları vurmuş, misal. Ama sen her şeyi bir masal edasıyla anlatıyorsun. Ne bombalardan bahis var, ne ölenlerden, ne de sürgün edilenlerden. Kahramanın hep iyi...

"Keşif yapılıyordu, ordunun da istihbaratı vardı. Biliniyordu bu kötü kişilerin nerede olduğu. Çoluk çocuk olan yerleri doğrudan tahrip etmek insanlık dışı olurdu. Böyle bir şey olmamıştır... Nihayet oradaki insanlar da bizim insanlarımızdı. Ama her zaman bu gibi haller olabiliyor her yerde... Yaşadıkları yerler iptidai idi, konut denecek halleri yoktu. Onları daha iyi bir yaşama kavuşturmak için başka yerlere yerleştirdiler. Atatürk'ün gayesi buydu. Daha insanca yaşamalarını istiyordu Atatürk."

Genelkurmay Başkanlığı Osmanlıca ve Türkçe olarak uçaklarla bölge halkının üzerine bildiri atmış. Sen uçağının içindeyken görmemişindir. "Cumhuriyet hükümeti sizi şefkat ve merhamet kucağına almak, sizi mesut etmek istiyor," diye başlayıp "... dediklerimizi yapmazsanız her tarafınızı sarmış bulunuyoruz. Cumhuriyetin kahredici orduları tarafından mahvedileceksiniz. Devlete itaat gerektir," diye son buluyor. Kahredici sözü tam isabet, kahroluyor herkes. Dersim'in iptidai konutları yıkılınca güzel Tunceli oluyor. Islah ediliyor, uygarlaşıyor resmi anlatıma göre. İyi de sen o barbarlığı hiç mi görmüyorsun? Hiç mi sormuyorsun?

Çok sordum kendime. Bunca kötülük nasıl edilir? Kötülük olduğuna inanmadan edilir herhal. Bir görev ki yapılacak, oralar temizlenecek. İnsandan saymıyorlar. Sen de saymıyorsun Sabiha. Anamı bilmiyorsun ki...

Madalya da vermişler sana hem sonradan. Ama uzun süre kimse bilmemiş neden verildi bu madalya sana. Dersim'den haber alınmıyor ki, orası dünya gözüyle cehennem artık. Ne kaderse, ölü toprağı seriliyor bütün kırımların üstüne. Ne kadarını ne zaman bilir

oluyorsun sen, o da belli değil. Üniforman örtüyor senin de üzerini.

O çok bilinmezli hayatında anne baba yok. Hesapta ağabeyin izin verince evlat edinmiş Atatürk seni. Okuyorsun yıllarca ama önceleri dünya üzerinde ilgini çeken bir şey yok gibi. Derken bir gün o dönem yeni kurulan Türk Kuşu'nun açılış töreninde Rus öğretmenlerin planörleriyle yaptıkları gösterilerden etkilenip denemişsin gökleri. Sonrası bir tutku hikâyesi. Kurslar, diplomalar peş peşe gelmiş. Eskişehir Askerî Tayyare Okulu'ndaki tek kadın sensin. Dersim Harekâtından da kimsenin seni haberdar ettiği yok, olağanüstü hareketliliği fark edince sen sorup soruşturuyorsun. Uçağa atladığın gibi Çankaya'da huzurdasın. Coşkun, kararlılığın ikna edici besbelli. İyi de kadınsın ne de olsa, ya mecburi iniş-le teslim olman gerekirse? "Hiç merak etmeyin, ben kendimi onlara canlı olarak teslim etmem." Atatürk kendi silahını vermiş bunun üzerine, ya düşmana ya kendine sık diye. Öpüp başına koyuyorsun. Öncen yok, sonran yok, bir tek O'nunla var oluyorsun.

"Bursa'da bir eski zaman avlusundan nasıl kopup, İstanbul'da bir Dolmabahçe Sarayı'nda nasıl noktalandığımı düşünüyorum... Kaç yıldır bu dünyadayım? 1913'ten bu yana bir hesap edin... Ama bu sürenin ne kadarını yaşadığımı sorarsanız, kısadır ömrüm... Hem de çok kısadır... Döner derim ki size: '1925'ten 1938'e hesap edin!' Fakat bu kısa ömre çok şeylerin sığmış olduğunu şimdi çok daha iyi anlıyorum..."

Hiçbir şey konuşmuyorsun sonradan. Atatürk'ün vasiyeti uyarınca bir ev kiralanmış sana ve oraya kendi deyişinle "dünyada iğreti yaşayan bir insanın psikolojisi ile" sığınmışsın. O zaman acaba iğreti yaşamaya mahkûm bırakılanları anlamış mısındır? İki koca kırımın katmerli suskunluğuna bürünen hayatını en çok bulutlara mı anlatmışsındır?

"Uçmak çok güzel, bambaşka bir duygu. İfadesi zor, ancak uçan hissedebilir... İnsan yalnızca uçuşu düşünüyor. Daha yüksek irtifa-

lara çıkayım, daha hızlı gideyim diye fevkalade hisler içinde oluyor."

Bir nevi özgürlük tarifi bu. Aşağıda kısıtlayan ne varsa, kuşbakışı bakmak hayata, üstüne çıkmak her şeyin. Anlatmadığın her şey koca bir sır. Yine de bildiğim bir kırılma ânın var. Askeri üniforma ile katıldığın Cumhuriyet balosunda Mareşal Fevzi Çakmak'ı kadınların resmen asker olabilmesi için ikna etmeye çalışmışsın, ama nafile. İşte o zaman ilk kez farklı, ilk kez isyanlı duyuluyor sesin:

"Bunca çalışmadan, bunca başarıdan sonra, askerlik alanında da erkeklerle eşit haklara sahip olabileceğimize o kadar inandırmıştım ki kendimi. Ama işte düşle gerçek yine karşı karşıya gelmiş, düş yerini gerçeğe terk etmişti..."

Böyle işte Sabiha. Gün gelir kurduğun düşle, yaşadığın gerçek birbirine uymaz olur. Bize senin gerçeğin diye anlatılanlar hakikatin miydi bilemedim. "Erişilmeze eriştim," dediğin adamı sonsuza kadar kaybettiğinde kırılmış olmalısın. Subaylık kariyerini yapamadığında, uçaklarından uzak kaldığında kırılmış olmalısın. Ama sanki en çok da simge diye üzerine geçirilen bir ağın içinde balık misali elinden kayan hayatını yitirdiğinde kırılmış olmalısın. Böyle düşündüğümde, sen de bir insana, bir kadına dönüştüğünde sanki daha katlanılır oluyor her şey.

Bugün artık bende birikmiş bütün hakikati bil istedim. Söz yerini bulmak içindir, zamanını bekler sabırla. Mektubu buraya bırakıyorum. Her kimin ihtiyacıysa o okusun, sana seni anlatsın diye.

Elimden tek gelen budur. Mınas parov, Hoşça kal Sabiha.

Her yolcu gibi o da kalktı sonunda. Ama her yolcunun yapmadığı bir şey yaptı. Yavaşça bir zarf iliştirdi senin fotoğrafına. Hemen o tarafa yürüdüm, aldım zarfı. Bir de baktım, Sabiha Gökçen'e yazıyor üzerinde. Kader var, kaçılmaz. İşarettir yaradandan. Bunca anarsam seni, olacağı budur. Aldım zarfı yanıma. Dönüş yolunda

okudum, okudum. Kendi de yolcu olan kadınla konuştum içimden.

Akşamüstü eve vardığımda, anahtarı bile çevirmeden, "Annem?.." diyen sesini duydum. Eyşa boynuma atladı. "Özür dilerim, çok kırdım seni. Öyle demek istememiştim." Baktım, titriyor bir yandan da. "Geçti kızım," diyorum. "Hadi ağlama artık. Bu akşam eyleme gidiyoruz, gözlerin şiş olmasın." Eyşa'nın ıslak gözlerinde iki minik nokta parlıyor. "Sen de mi geliyorsun?" "Geliyorum tabii, hemşeriyiz unuttun mu?"

Gülüyor güzelim benim. "Eyşa," diyorum, "bir de bilet ayarlasana kızım. Memlekete gidelim." Hare hare gözleriyle bakıyor bana. Eliyle yüzümü seviyor. Onun can bulduğu an, acım diner. Ancak böyle diner. Akşam anamın ağıdını okurum Zazaca, kemikleri ısınır, ruhu güler. Sabiha, sana yazılan mektubu da alıp Munzur Vadisi'nin içlerine yürüyeceğiz kızımla. İbibik kuşuna sözüm var. Bana sormuştu: *Dik Sileman a mo harde Dewresu de waneno/ wano:-sima mi e'ta teyna caverdane sone koti?* İbibik kuşu derviş toprağına gelmiş ötüyor/ diyor ki: Siz beni burada yalnız bırakıp nereye gidiyorsunuz?

Hâlâ boş kalan köylere bakacağız. O kuşa diyeceğim ki, biz bir yere gitmedik, bırakmadılar ki kalalım. Ama bak buradayız yine. Irmağın yanındaki Anafatma'da ibadet edip adak adayacağız kızımla. Şu Munzur'un suyundan bir avuç içeceğim Gülizar anam ve bütün ölmüşlerim için. Kutsaldır o sular, her derdi şifalandırır. Azıcık da yanımda getireceğim dönüş yolunda. Yüzüne süreceğim usulca senin.

Elimden tek gelen budur. *Xatır be to*, Hoşça kal Sabiha.

—

Kaju

Murat Uyurkulak

Mersin mebusu merhum Fikret Cemal Gözen'in anlattığıdır...

Atamız güreşe düşkündü, çünkü güreş ata sporumuzdur. Bazan canı sıkılır, kışladan iki cabbar asker çağırtır, karşısında güreştirirdi. Alın çürüten elenseleri, boyun kütleten kafakolları, bel çatırdatan kündeleri vecd içinde seyrederdi.

Güreş esnasında hiç ses çıkarmaz, kınalı koçlara hiç karışmaz, müsabaka bittiğinde hediyelerini verip pehlivanları gönderirdi. Güreş çekişmeli geçmiş de uzun sürmüşse, hediye nispeten kıymetli olurdu. Biri fazla kuvvetli ve kurnaz olup rakibini bir çırpıda tuşa getirmişse daha mütevazı hediyeler beklerdi askerleri. Güreş kısa da sürse uzun da, galibe ve mağluba aynı hediye verilirdi. Birbirinin tıpkısı ikişer çift yün çorap mesela... Veya aynı markadan, eşit cevelli birer saat!

1936 yılının güneşli bir eylül günüydü. Atamızın sıhhatinin henüz yerli yerinde olduğu vakitlerdi. Kışlada iyi güreş tuttuğu bilinen iki asker köşke çağrılmıştı yine. Biri sarı, öteki karaydı. Sarı olan kara, kara olan ela gözlüydü. Boyları denkti lakin, ikisi de deve gibi güzeldi.

Ve tutuştular. Bir müddet kol tutmalarla birbirlerini yokladılar. Sonra sıra nafile bel dalmalara geldi. Bu safhada sarının acar, karanın sakin olduğunu müşahede ettik. Sarı beş elense çekiyorsa, kara bir elense çekiyordu. Sarı on hamle ediyorsa, kara üç hamle edi-

yordu. Kara her hamleden rahatça sıyrılıyor, sarıyı boşa düşürüyor, lakin anlık sersemliğinden faydalanıp rakibini yakalamıyor, yakalayıp yere çalmıyor, ona toparlanması için fırsat veriyordu.

Ata'nın yüzünde garip bir ifade belirmişti. Sarıdan ziyade karayı seyrediyordu artık. Onun sarının etrafında adeta vals eder gibi dönmesini, rakibinin açık verdiği anlarda hafifçe geriye çekilip beklemesini dikkatle takip ediyordu.

Limonlu sodasından bir yudum alıp bana döndü ve memnuniyetsiz bir ifadeyle, "Nasıl iş bu, ne yapıyor bunlar?" dercesine başını sallayıp gözünü kırptı.

Saygıyla eğilip, "Zannedersem yormaya gayret ediyor paşam," diye fısıldadım.

"Ne yorması yahu, alenen dalga geçiyor bizimle," dedi.

Sustuk. Bir müddet daha güreşi seyrettik. Değişen bir şey olmadı, kara valsine devam etti. Bir noktada, yine hamle eden sarı tökezleyip yere kapaklandı. Kara, nefes nefese yüzüne sıvanmış tozu toprağı temizleme gayretindeki rakibinin doğrulmasına bir kez daha müsaade edince, Atamız dayanamadı artık. O aşina olduğumuz nidasıyla, "Öyppp!" diyerek ayağa fırladı.

Atamızın nidasını işiten delikanlılar güreşi bırakıp derhal hazrol vaziyetine geçti. Ata eliyle işaret edip sarıyı çağırdı yanına.

Sarı geldi, çıplak ayaklarını birbirine çarpıp selam çaktı ve Atamızın bir şey demesine fırsat vermeden, boğuk bir sesle, "Kaçak güreşiyor komutanım!" diye şikâyetamiz ünledi.

"Eyvah eyvah," dedim içimden, şimdi Ata'nın asabı taşacak, kim bilir neler söyleyecek, neler yapacaktı.

Lakin öyle olmadı. İnsan sarrafı Atamız, ışığı ölgün gözlerinden, ıslak dudaklı susak ağzından, sarının iriliği nispetinde aptal bir kızan olduğunu idrak etmişti. Gülümsedi Ata, "Peki çocuğum," dedi. "Buralara kadar zahmet ettiğin için sağol. Git şimdi içeride hediyeni bekle." Sarı bir selam daha çakıp, sevine sevine köşke yollandı.

Kaldık karayla baş başa.

Ata bir müddet ona baktı. Karanın yüzünde zerre endişe ifade-

si yoktu, o da çekinmeden, doğruca Ata'ya bakıyordu.

Nihayet Atamızın ağzından tek kelimelik bir sual çıktı:

"Sebep?"

Kara hiç ikiletmedi, yekten cevap verdi:

"Anası hasta, parayı o alsın, memleketine göndersin diye..."

Anlık bir sessizlik hâsıl oldu, Atamızın yüzünden neye yoracağımı bilemediğim bir gölge gelip geçti.

Tekrar sual etti:

"O vakit bıraksaydın da deviriverseydi peşin peşin, niye oyaladın bu kadar? Matrak mı geçiyorsun sen bizimle?"

Yine yekten geldi cevap:

"Dediler ki bana, ne kadar geç olursa, mükâfat o kadar çok olur..."

Ata'nın haşmetli kaşları çatıldı, adeta aslan misali kükredi:

"Sana akıl verenler, demedi mi ki para vermez o, ayrıyeten mağlup da galip de aynı hediyeyi alır..."

Kara cevap vermedi bu kez, gözleri Ata'nın şimşek çaktıran gözlerinde, öylece durdu.

Ata suallerine devam etti:

"İsmin ne senin? Nerdensin?"

Kara, kısa künye okudu:

"Ali Haydar, Dersim!"

Ata'dan bir "Öyppp" daha yükseldi:

"Dersim de neymiş! Dersim değil, Tunceli, Tunceli!"

Arkasını dönüp gitmeden önce emretti:

"Yıkın bunu falakaya!"

Giderken gülümseyerek ilave etti:

"Lakin fazla vurmasınlar, yarın köşkte vazifeye başlayacak..."

* * *

Cumhurbaşkanlığı genel sekreteri merhum Yunus Fikret Baydar' ın anlattığıdır...

Atamız rakıya düşkündü, çünkü rakı milli içkimizdir. Etrafına topladığı kalabalıkla beraber, sabahlara kadar bir yandan içer bir yandan sohbet ederdi. Bu yüzden pek çok kez karısının, manevi evlatlarının ve en yakın silah arkadaşlarının tenkitlerine maruz kalmıştı. Lakin Atamız tenkitten hoşlanır, tenkit edenlere hiç kızmazdı.

Beni de o yüzden severdi, söyleyeceğimi hiç uzatıp dolandırmaz, fikrimi dosdoğru beyan ederdim. Bir gün kendisine, "Yataktan sofraya, sofradan yatağa, bu böyle olmaz paşam. Sıhhatinizi düşünmüyorsanız, bu milleti düşünün, bizi erkenden yetim bırakmayın," deyince hiç kızmamıştı mesela. "Memleket içki sofrasından idare edilmez," istikametinde bir söz sarf ettiğini duyduğu başvekilini düşürmesi ise istisna sayılmalıdır.

Atamızın sofrası ecnebi misafirlere de her daim açıktı. Şurup gibi bir ekim akşamı, Hindistan başsefiri, güzeller güzeli kızı ve yakışıklı damadıyla birlikte köşke davetliydi. Bahçeye hazırlanan mükellef sofraya oturuldu, sohbete başlandı. Atamız içki faslında çok yemez, kulüp rakısını soda ve beyaz leblebi eşliğinde yudumlar, sabaha karşı sofra kaldırılırken kuru fasulyesini yiyip öyle yatardı.

İşte o akşam, sohbetin peşrev safhasında, Hint sefirinin kızı çantasından bir torba çıkartıp, "Gazi hazretleri, size bizim diyarlardan seveceğinizi ümit ettiğimiz bir yemiş getirdik," diyerek masanın göbeğine koyuverdi. Atamız nazikçe gülümseyerek teşekkür etti ve yemişi servis etmesi için sofracısı Celâl'e başıyla işaret verdi.

Miktarı çok olmadığı için küçük kâseler içinde sofraya taksim edilen bu yemişin ismi kaju, namı diğer, maun fıstığıydı. Kâseden bir adet kaju alıp inceleyen Atamız, yamacında oturan manevi kızına, "Enteresan bir şeye benziyor, değil mi Saliha? Ana rahmindeki cenin gibi," diyerek fıstığı ağzına attı, atmasıyla da tıkanması

bir oldu. Tuzlu irice yemiş, her nasılsa Atamızın çiğnemesine fırsat kalmadan, dilinden doğruca nefes borusuna kaymış, boruya enlemesine yerleşmişti.

Atamızın mosmor kesilip çırpınmaya başlaması üzerine paniğe kapılan ahali topyekûn ayağa fırlayıp ne yapacağını bilmez halde feryat figan ederken, köşk muhafızlarından onbaşı Ali Haydar koşa koşa geldi ve kocaman kollarıyla Atamızı göğsünün alt kısmından sararak sertçe silkeledi. Kaju nefes borusundan kurtulup dışarı fırlarken, Atamız derin bir nefes alarak sandalyesine yığıldı.

Bu talihsiz kazanın ardından Hintli sefir, kızı ve damadı, suikasta teşebbüs iddiasıyla tevkif edildi ve bir hafta sorgulandıktan sonra serbest bırakıldı. Kaju ise on yıllar boyu ithalatı men edilen mamuller listesinin en tepesinde yer aldı...

* * *

Köşk sofracısı merhum Celâl Pranga'nın anlattığıdır...

Saliha, Ali Haydar'a düşkündü, çünkü gönül fermana sağırdır. Kaju vakasından sonra Ali Haydar'a rütbe ve muvazzaflık teklif edilmiş, fakat o memleketine döneceğini söyleyerek kabul etmemişti.

Ali Haydar'ın ret kararına en çok üzülen Saliha'ydı. Fahri babasının hayatını kurtarmasından sonra bu yakışıklı, heybetli, cesur askere daha dikkatli bakar olmuş, baktıkça da ruhunda bir tuhaf haller olmuştu.

1937 yılının 21 Mart günü, sabaha karşı, sofrayı toplamış, bahçenin kuytu bir köşesine çektiğim sandalyede, bir bardak çay refakatinde, bir yandan yorgunluk atıyor, bir yandan da maliye vekili Suat Ağar'ın güzel eşine yeni yazdığım ve onun buğulu gözlerinin menziline asla ulaşmayacağını bildiğim şiiri içimden tekrarlıyordum.

"Bir aşkı âleme sebepsiz duhul..." mısraında, köşkün bahçeye açılan kapısından Ali Haydar'ın çıktığını gördüm. Üzerinde sivil

kıyafetler vardı. Önce böyle giyinmesine şaşırdıysam da, hatırladım: Yarın tezkeresini alacak, memleketine dönecekti.

Ali Haydar ters çevrilip yemek masasının üzerine kapatılmış sandalyelerden birini aldı, yere koydu, üzerine yerleşti. Geniş sırtını arkaya yasladı ve bir müddet uzaklara dalıp gitti. Ne düşünüyordu? Saliha'yı mı, memleketini mi, istikbalini mi, yoksa sevdiğini mi? Saliha'nın alakasına karşılık vermemesinin sebebi arkada bıraktığı bir gönül meselesiydi, öyle tahmin ediyordum.

Ali Haydar derin düşüncelerden sıyrılıp cebinden Ata'nın kaju vakasından sonra hediye ettiği gümüş kakmalı çakmağı çıkardı. Yerdeki kuru dallarla yaprakları ayaklarının dibine toplayıp küçük bir yığın yaptı. Çakmağı çakıp yığını tutuşturdu, önünde cüce bir ateş peyda oldu.

Derken köşk kapısında Saliha zuhur etti. Ağır adımlarla ve küskün bakışlarla Ali Haydar'a doğru yürüdü. Konuşmalarını bulunduğum yerden rahatlıkla duyabiliyordum:

"Nedir o ateş Ali? Beni yaktığın kâfi gelmedi mi?"

Ali Haydar başını ateşten kaldırıp kederle gülümsedi:

"Bayramdır... Böyle işte ateş yakarız."

Saliha ikinci suali etti:

"Ne bayramıymış o?"

Ali Haydar cevap vermedi, başını eğip tekrar ateşe daldı.

Saliha da bir sandalye çekti masadan, Ali Haydar'ın tam karşısına yerleştirdi, oturdu.

Aralarında ateş, yüzlerinde dans eden yalımlar, birbirlerine baktılar.

Saliha elini uzatıp Ali Haydar'ın yüzüne dokundu, sağ yanağının üzerinde hayli belirgin duran beş kuruş büyüklüğündeki lekeyi parmağının ucuyla usul usul okşadı.

"Hep soracağım unutuyorum, nedir bu leke?"

Ali Haydar yine cevap vermedi.

"Ali, gitme..."

Bir müddet sustular.

Saliha tekrar etti:

"Gitme Ali, beni bırakma..."

Bir müddet daha sustular.

Saliha ısrar etti:

"Yarın yaş günüm... Gidersen doğduğum gün öldüğüm gün olacak Ali..."

Ali Haydar o vakit cevap verdi:

"Şark çıbanı..."

Saliha ümidi tükenmiş bir halde, elini Ali'nin yüzünden çekti, kalbinin üzerine koydu ve dedi:

"Dağlamalı bu çıbanı."

—

Pepuk Kuşu

Gaye Boralıoğlu

ÇOCUKLUĞUMUN GÜL KOKUSU, korkularımın sessiz kuytusu, saklambaç oyunum... benim babaannem. Ben sokakta oynarken, sen pencerede belirip çatallanan sesinle, çıkarabileceğin her tonda adımı çağırırdın ya, Muraaat, Muraaaaat, Murat diye, işte o ses hep kulağımda. Gülerdin de, dudağının kenarında hep bir hüzün kalırdı. Bana bakardın ya, esasında gördüğün bir kara noktaydı. Şimdi karşımda oturuyorsun; mahzun, masum. Bir çocuk gibi. Yüzündeki derin çizgilerde ben kendimi arıyorum babaanne... Gözlerindeki karanlıkta kendi boşluğumu. Tebessüm ediyorum, sen de sevin diye. Öyle, karşılıklı birbirimizi iyi edelim diye. Düşündüm de, gülümsemek yakışmaz bana hiç. Zaten beceremem de. Gülme, vallahi denedim aynada kaç sefer. Lakin en fazla, dudakları gerilmiş aksi bir surat oldu gördüğüm. Gülümsemeyi hiç beceremedim ben babaanne; niye?

Sana bir şey söyleyeyim mi? O gittiğinden beri akşamları hep aynı saatte bir ateş düşüyor bana. Önce ayaklarıma vuruyor, sonra bacaklarımdan karnıma doğru tırmanıyor. Sular döküyorum üstüme soğuk soğuk, buzlar koyuyorum bedenime kâr etmiyor, gitmiyor o melun ateş... oturuyor, çörekleniyor üstüme, sabaha kadar. Anca güneşin ışıklarını görünce kaçıyor şeytan. Kaçıyor da nereye? Kim bilir ruhumdaki hangi deliğe saklanıyor? Sinsi sinsi, bir köşede ertesi geceyi bekliyor. Zamanı gelince yine çıkıyor ortaya. Sen, o kocaman güzel elini üstüne bastırsan, sönerdi belki. Susardı. Bir an bile olsa ferahlardım, olurdu. O gittiğinden beri babaan-

ne, ben harap oldum; terk edilmiş bir okulun duvarı gibi çöktüm kaldım. Son bir güç bulup kendimi buraya, senin yanına atmasam, ne olurdu bilmiyorum.

Üç aydır İda Dağı'nın eteklerinde oturmuş, babaannemi seyrediyorum. İkimiz de zaman içinde yolculuktayız. Ben, her gün geçmişten gelen bir başka hayaletle cebelleşiyorum; onun kokusu, onun bakışı, fena bir kavga, bir sesleniş, gündoğumu, günbatımı, mavi rüzgâr, çöl sancısı, kırık vazo, kurumuş gül, kenarı sararmış kül tablası... Babaannem ise her gün bir gölgeden kurtuluyor; önce okumayı yazmayı unuttu, sonra şarkı söylemeyi, saçlarını örmeyi, annemi unuttu. En son babamı unuttu, bir de adını. "Sabiha senin adın babaanne," diyorum ona... "Bak söyle... Sa-bi-ha..." Duruyorum, soruyorum. "Adın neydi babaanne?" Dönüyor, "Sabiha," diyor, "Benim adım Sabiha ya." Seviniyoruz beraber. Ellerimizi çırpıyoruz. "Sabiha, Sabiha," diye bağırıyoruz. Aradan birkaç saat geçiyor. Tekrar soruyorum, "Adın neydi babaanne?" Yüzünde kaybolmuş bir çocuğun ifadesi, susuyor. Üstelersem kızıyor. Kalkıyor yerinden, aşağıdaki koca çınarın kovuğuna saklanıyor. Öldür Allah çıkmıyor oradan. Akşama kadar uğraşıyorum. Dil döküyorum, ter döküyorum işe yaramıyor. Sonra karanlık çökünce, bir telaş çıkıyor çınarın kovuğundan, eve giriyor. Camın kenarına oturuyor, pervaza tutunup yüzünde katı bir endişeyle dışarıyı seyre koyuluyor.

Hatırlıyor musun babaanne, Çanakkale'deki evimizdeydik o zamanlar. Dedem yeni ölmüştü. Tuhaftır, onun ölümü seni sandığım kadar etkilememişti. Güçlü durmuştun, yıkılmamıştın. Sadece, "Kurtarın beni bu şehirden," demiştin, "Ben istemiyorum burayı artık, bir köycük bulun, beni oraya koyun." Annem, babam, herkes itiraz etmişti. Onlar şehirden ayrılamazdı, eh ben de birkaç sene sonra üniversiteye İstanbul'a gidecektim... "Tek başına bir köyde nasıl yaşarsın, anne?" demişlerdi. "Yaşarım," diye direnmiştin, "Karışmayın bana," diye azarlamıştın annemi, babamı. Azarı yiyince suratlarının aldığı hal nasıl da hoşuma gitmişti, gizli gizli nasıl göz kırpmıştık birbirimize, hatırlıyor musun? Sonra hepimiz

arabaya doluşup civarda keşfe çıkmıştık. Arabayı babam kullanıyordu, biz seninle ikimiz arkada oturmuştuk, yan yana. O köy senin, bu köy benim gezmiştik... Kimini deniz kenarında diye sevmiyordun –sahi sen denizi niye hiç sevmedin babaanne?– kimini ağacı yok diye... Kimini karanlık diye sevmedin, kimini bakımsız diye... İda Dağı'nın etrafını tavaf ettik, gönlüne göre bir köy bulabilmek için. Akşamla birlikte omuzlarımıza da umutsuzluk çökmüştü ki ben, şuradan gidelim, deyip bir patika yola soktum arabayı. Babam ne kızmıştı, hatırlıyor musun babaanne. Arabamız daha yeniydi ya, küt küt altı taşlara vurunca hep bana küfretmişti. Sen elimi tutmuştun sıkı sıkı. Gözlerini kısıp havayı koklamıştın uzun uzun. İşte o yolun sonunda, karşımıza birbirine yaslanmış iki tepe çıkmıştı. Arasından da çağıl çağıl bir ırmak akıyordu. Irmağın iki yanında küçük taş evler vardı. Ortadaki meydanda koca bir çınar ağacı. Sen işte o çınar ağacının yanında arabayı durdurmuştun. Bir masal köyüne benzeyen bu diyara şöyle bakıp, "Tamam," demiştin, "Gidin siz." Annemle babam kıyameti koparmışlardı. "Burası çok uzak, kuş uçmaz kervan geçmez, nasıl geliriz, gideriz, şudur, budur..." Sen başını çevirip, "Kuş uçmaz mı, en güzelinden uçar, kervan da geçmeyiversin, ne yazar," demiştin. Daha da başka kelâm etmemiştin. Bunun hastalığı var, hırsızı var, karı var, kışı var, diye korkutmaya çalışmışlardı seni. Ah, babaanne, senin inadın, annemlerin çaresizliği ne komikti. Bin dereden su getirdiler de, sen, Nuh dedin peygamber demedin. "Benim kanım çok kırmızıdır, korkmam bişeycikten," dedin. Burası, diye tutturdun. Mecburen muhtarla konuşup epeydir boş olan imamın evini kiraladılar sana. Birkaç hafta içinde de eşyalarınla birlikte getirip bıraktılar seni, bin bir tembih edip döndüler şehre.

Babaanne, ben her tatil senin yanına geldim. Senin dinginliğine, sessizliğine, sırlarına sığındım. Sen benim elimi tutarken, ben her yaz büyüdüm. Birlikte bakla ektik bahçeye, yuvarlak taşlardan yol yaptık kapımızın önüne. Oğlakları sevdik, kedilere süt verdik. Öyle, bir göz kırpmasıyla anlaştık seninle.

Şimdi, senin dünyanda ben, yalnızlığı öğrenmek istiyorum.

Yalnızlığı, insansızlığı. İçime çöken bu ayrılık acısının bir benzerinin daha başıma gelmesine dayanamam çünkü. Keşke kelimelerin olsa bana söyleyecek. Eskisi gibi nasihatler etsen, "Oğlum," desen, "dünya dardır, içine sığayım istiyorsan kendini su yolu gibi belleyeceksin. Taşların üzerinden, çalıların arasından usul usul akmayı bileceksin. Kayayı seveceksin, ağaca tutunacaksın. Bu dünyada insandan insana ne hayır gelmiş, sen kendi özüne sığınacaksın." Ben de kaldırsam kafamı, utansam acımdan. Gitsek beraber, çınar ağacının dibinde mum diksek, hep yaptığın gibi.

Sıranın bana gelmesinden korkuyorum babaanne, beni de unutmandan korkuyorum. Oysa unutan ben olmak istiyorum. Yaşadıklarımdan, acılarımdan, zihnimin her bir köşesine tırnaklarını geçirip içimi kanırtan anılarımdan, onun peri misali başımda dolanan, rüyalarıma giren imgesinden kurtulmak istiyorum. Sabah uyanayım ve bütün üzüntülerden, sıkıntılardan azade biri olarak hayatıma devam edeyim istiyorum. Sense geçmişinin üzerine kapanmış, derin bir kazı yapıyorsun sanki. Zihnini temizliyorsun. Bugünden geriye doğru anılarını bir bir gözden geçirip çınarın dibinden akan ırmağa atıyorsun. Sen unuttukça altından uzun zamandır ellenmemiş taze anılar çıkıyor. Gençliğinin ayrıntılarından söz ediyorsun bazen, çocukluğunun olmadık hikâyelerini anlatıyorsun. Sonra onları da unutuyorsun. Zaman çemberinin iki ucunda canbazlık ediyoruz ikimiz de.

İki gündür yüreğime hiç tanımadığım bir ağırlık çöktü. İki gündür ağzını açıp tek kelime etmedin. Biri kırmızı, biri beyaz iki ipi birbirine dolayıp duruyorsun. Gözlerinden İda'nın bulutları görünüyor yalnızca. Küçük vadimizde hiç ses yok... hiç... Meğer sessizlik ne sağır edici bir gürültüymüş. Dayanılması ne zor bir felaketmiş. Bir kelime söylesen... tek bir kelime... Adın ne babaanne? Sana peynir getireyim mi? Gel koca çınara gidelim. Babaanne, beni ilk kez okula götürdüğün günü hatırlıyor musun? Elimden tutmuştun hani, böyle. Elinden tutuyorum. Parmakların avucumun içinde hiç kıpırdamadan duruyor. Cevap vermiyorsun. Razıyım, bağır çağır istersen bana, ilkokul öğretmenini, Hamideler'in Ayşe'

yi, Nahide Teyze'yi anlat. Çağlanın nasıl yeneceğini, tarhananın nasıl yapılacağını söyle. Kilimin tozundan, camın kırığından yakın. Süt iste, ekmek iste, bir şey iste. Vazgeçtim her şeyden, sen dilediğin herhangi bir kelimeyi söyle; bu dünya yüzündeki herhangi bir kelimeyi!

Gözüme uyku girmiyor bir zamandır. Kıpırdanmanı bekliyorum, ağzından çıkacak sözcüğü bekliyorum. Bize ilaç olacak bir ışık gözlüyorum. Sen, yalnızca iki ipi birbirine dolayarak dağlara bakıyorsun. Şimdi ikimiz de aynı zamandayız. Hiç bitmeyecek gibi bir anda... senin geçmişin, benim geleceğimle şişmiş kısa bir hayat diliminde. Koltuğunun altındayım. Sıcaklığının dibinde. Ayrılırsam her şey bitiverecekmiş gibi geliyor. İki ipi birbirine doluyorsun ya durmadan, o kırmızı ip ben miyim? Beyaz olan da sen? Yoksa tersi mi? Biz ikimiz, birbirimize dolandık işte şimdi. Sonsa, ben varım bu sona.

Böylece, kendimi hazırlarken yoksunluğa, senin ağzın aralanıyor, bir kelime dökülüyor: "Pes..." Fırlıyorum yerimden, "Ne dedin babaanne," diyorum, "Söyle bana, gözünü seveyim bir daha söyle, ne dedin?" "Pesar..." diyorsun babaanne. "Pesarê." Umutsuzca yığılıyorum olduğum yere. Anlamsız bir kelime. Darmadağın olmuş zihninin köşelerinde kalmış birkaç hecenin tesadüfi birleşimi. Yine de bu heceler bana can veriyor. Gidip güzel bir çorba hazırlıyorum. Kaşığın ucuyla yavaş yavaş sana da içiriyorum. Yan yana oturuyoruz. Akşam çöküyor üstümüze. Sonra sen kalkıyorsun yerinden, telaşla peşinden seğirtiyorum. Irmak boyunca yürüyorsun. Bir kaya parçasına alnını dayıyorsun "Dızgun Bava," diyorsun. Yanağımı okşuyorsun taa içime bakarak, başını gökyüzüne çevirip yakarıyorsun: "Ya Xizir, Xiziro kal! Ti ya ke suyarî yê, Astorê Qirî ya, ti ya ke Xizirê saata tenga ya, Her ca de, her tım hazır û nazır a, Birese îmdadê ma!"

Anlamadığım bir dilde konuşuyorsun babaanne. Daha önce hiç duymadığım bir dilde. Bak, korkudan gözlerim yaşardı. Bacaklarımda derman kalmadı. Ne yapayım ben şimdi? Kimlere, nasıl sorayım? Bir mucize mi gerçekleşti? İçine şeytan mı girdi? Ye-

niden doğum mu, erken ölüm mü, nedir? Aklıma bin tane acayip düşünce hücum ediyor. Başa çıkamıyorum bunlarla. Omuzlarından tutuyorum seni, başını göğsüme yaslıyorsun. Kısa, küçük soluklarını duyuyorum. Kendiminkileri onlara uyduruyorum. Biz, kısa, küçük soluklar alıp vererek birbirimize dolanmış evimize doğru yürüyoruz seninle. Sen bana yaslanıyorsun, ben sana. Bir kırmızı ip, bir beyaz ip. Evimize giriyoruz. Biraz toparlanınca söylediğin sözlerden aklımda kalanları bir kâğıda yazıyorum. Kimseye soramıyorum babaanne, nedendir bilmem, anneme babama bile söyleyemiyorum bir şey... O kelimelerde bir sır olduğunu biliyorum. O sırra ulaşabilir miyim ben? Sen kulağıma, benim anlayabileceğim dilde kelimelerle, o sırrı fısıldar mısın?

Karanlık bir uykunun pençesinde, sabaha kadar dönüp duruyorum. Sabah uyanıyorum, bakıyorum ki, sen çoktan kalkmış giyinmişsin. Hem de en güzel elbiseni, kırmızı, küçük çiçekleri olan pazen entarini giymişsin. Uzun zamandır ellemediğin saçlarını iki yana örmüşsün. Başına yemeniler dolamışsın. Ocağa çay koyuyorsun. Fırlıyorum yataktan. "Babaanne," diyorum, "Nasıl kalktın sen, nasıl giyindin, niye bana haber vermedin? Dur, yorma kendini, ben yaparım." Gülümsüyorsun bana, küçük bir kız çocuğu gibi omuz silkiyorsun. Ben de gülüyorum, ben de omuz silkiyorum aynı senin gibi. Sonra gidip ocağın yanına, yere oturuyorsun. Olduğun yerde, bir ileri bir geri sallanmaya başlıyorsun. Ağzında bir tekerleme... "Pepû... Kekû... Kam kerd? Mi kerd... Kam kişt? Mi kişt... Kam şut? Mi şut... Ax! Ax! Ax!" Böyle söylüyorsun. Durmadan söylüyorsun. "Babaanne sus," diyorum endişeyle. "Gel çınara gidelim, mum yakalım," diyorum. Dikkatini başka yöne çekmek istiyorum, ama sen vazgeçmiyorsun. Yüzünde gülümseme, tekrarlıyorsun durmadan... "Pepû... Kekû... Kam kerd? Mi kerd... Kam kişt? Mi kişt... Kam şut? Mi şut... Ax! Ax! Ax!" Sonunda ben de yanına oturuyorum aynı senin gibi. Birlikte söylemeye başlıyoruz... "Pepû... Kekû... Kam kerd? Mi kerd... Kam kişt? Mi kişt... Kam şut? Mi şut... Ax! Ax! Ax!"

Orada ne kadar kaldık bilmiyorum. Bir süre sonra sustun sen.

Ben de sustum. Ortak sessizliğimize gömüldük. Seni yerden kaldırdım, sedire oturttum camın önüne. Sen gene pervaza tutundun, durdun öylece.

Derken, bir gün, ben karar verdim babaanne. Seni komşulara emanet ettim, söylediğin bütün o kelimeleri temize çektim, şehre indim. Eski çarşının içinde çaresizce dolanırken, küçücük bir dükkânın kirli sarı duvarına asılı bir tabelada bir ipucu buldum; dorukları kayadan, gizemli bir dağ resmi. Altında kargacık burgacık harflerle, Dızgun Bava, yazıyor. İşte ben o ipucuna tutundum, ah, o ipin ucunda, bir kuyunun dibine indim.

Meğer sen Pepuk Kuşu'nun ülkesinden koparılmış bir garip çocukmuşsun. Meğer sen, bir felaketin biçâre kurbanıymışsın. Meğer sen, bu küçük köyde, memleketini düşlemişsin. Dızgun Bava diye şu zavallı kaya parçasına alnını dayamışsın. Pesarê diye yağlı ekmek istemişsin benden. Hızır'ı imdada çağırmışsın da ben anlamamışım. Birlikte Pepuk Kuşu'nun şarkısını söylemişiz: Pepuu... Kekuu... Kim yaptı? Ben yaptım... Kim öldürdü? Ben öldürdüm... Kim yıkadı? Ben yıkadım. Vah! Vah! Vah!

Koca çınarın dibindeki mumlar, belki de kaybettiğin anan, baban, amcaların, teyzelerin, dayıların için yaktığın ağıtlardı. Eskimiş kilimden söktüğün kırmızı ile beyaz ipi birbirine dolarken belki de hastalığın geçsin diye dua ediyordun. Hastalığın geçsin diye... hatırlamak için mi dua ediyordun, yoksa unutmak için mi? Bileydim, sana en güzelinden, en parlağından ipek ipler alırdım be babaanne! İkimiz karşılıklı geçer, hastalıklarımız iyi olsun diye, şu dağın suyu canımıza değsin diye birlikte dua ederdik. Oysa ben kalktım, sana nelerden söz ettim... Sevdaymış, acıymış, kadermiş; terk edilmişim, yalnız kalmışım... aman, ne gam! Şimdi kendimden utanıyorum. Sana bahsettiğim, incir çekirdeğini doldurmayan acımdan, yaşadığım sancılardan utanıyorum. Sevdamdan utanıyorum. Senin büyük suskunluğun benim omuzlarımda şimdi.

Sabiha, senin gerçek adın değil, değil mi babaanne? Kim koydu sana bu adı? Kıyımı yapan komutanlardan biri mi? Nüfus memuru mu? Yoksa seni besleme diye Dersim'den koparıp Çanakka-

le'ye getiren subay mı koydu? Sabiha... Yalan değil mi? Senin adın yalan.

Babaanne, katman katman soyulan hafızanın ortaya çıkardığı bu dil, şimdi benim dilim. Irmağa attığın bütün anılarını birer birer topluyorum. Hiçbir bilginin, hiçbir yalanın, en ağır hastalıkların unutturamayacağı bir geçmişim oldu benim de. Hesabını kimden, nasıl soracağımı bilemediğim bir kıyımın kurbanıyım ben de. Seni ömrün boyunca susturan korkunu devraldım. Senin yalan kimliğinin tanığı, gizli dünyanın sırdaşıyım ben. Ya Xizir, Birese îmdadê ma! Ah Hızır yetiş imdadıma!

Yer taşlarını birlikte dizdiğimiz verandada, çardağın altında oturuyorsun. Yanı başında henüz sönmemiş mangalın külleri oynaşıyor. Tatlı bir meltem yüzünü okşuyor. Gözlerin belirsiz bir bilgiye tutunma telaşında. Yanına geliyorum, dizlerinin tam dibine sığınıyorum. Aklımdan geçen binlerce soruyu sormuyorum. Günlük, sıradan kelimeler öylesine anlamsız ki, bir tanesiyle bile seslenemiyorum sana. Küçük vadimizde kayıplarımızın solgun sesleri yankılanıyor. İçim ürperiyor. Akşama doğru cesaretimi topluyorum, ellerini tutup bir kez daha soruyorum: Söyle babaanne, adın ne? Yüzünü bana dönüp en saf gülümsemenle mırıldanıyorsun... "Nameyê mi Xece."

—

Yıllar Önce Ben Bir Meydandaydım

Sema Kaygusuz

BİR YIL KADAR ÖNCEYDİ, Hüseyin abinin berber dükkânındaydık. Kekil Dede'nin dilinin çözüldüğü gün, işte o gündür. Hüseyin abi, Kekil Dede'nin ense kıllarını tıraş ederken, sanki elinin altındaki kelleye her türlü fikri kolayca sokuşturacakmış gibi sırf laf olsun diye dedi ki, "Kekil Dede, sen ipsiz sapsız yapayalnız adamsın. Gel seni rahmetli Hüseyin'in Gevher'iyle evlendirelim. Birbirinize can yoldaşı olursunuz."

Ben Kekil Dede'yle Hüseyin'in gerisinde bir sandalyeye tünemiş, aynadan akseden bu iki adama bakıyordum. Berber Hüseyin böyle deyince, Kekil yüzünü kaldırıp sorunun cevabını bana verecekmiş de ben aslında bir halt anlamayacakmışım gibi derin bir nefes alıp, nasıl desem, sanki böyle tükürürcesine, yok yok... az sonra diyeceklerine gücenircesine acayip şeyler söylemeye başladı. Sen şimdi ne anlatmak istediğimi tam anlayamıyorsun biliyorum. Ben sana bir cümlenin daha havaya katılmadan kokuştuğu bir saniyeden bahsediyorum aslında. Dediğim gibi Kekil Dede hafifçe başını kaldırdı, gözünü gözüme dikerek konuşmaya başladı:

"Yıllar önce ben bir meydandaydım. 12 yaşındaydım daha. Askerler çevremizi sarmıştı. Qawume, Textêxel köylerindeki bütün Demenanlıları bir araya getirdiler. Orada bir kadın vardı. Bebeğini gerdan gibi boğazına sarmış. Gücü yetse yutacak, ağzında saklayacak. Örtüsü geriye kaymış, alnından çenesine doğru altın perçemler sarkıyordu. Köyün muhtarı çoluk çocuk herkesi asker-

lere teslim etti. Sonra bir cayırtı koptu, kızlar oğlanlara, bebeler dedelere karıştı. O kadın ölünce, hiçbir kadın kalmadı dünyada. Bütün kadınlar öldü. Sen şimdi tutmuş on ikisinde dul kalmış adama kadın lafı ediyorsun."

Hüseyin abiyle ben o sıra ne duyduğumuzu sahiden anlamadık. Uzak diyarlardan garip isimler kulağımızda çınladı sadece. Gözümün önünde bazı sahneler canlandı canlanmasına ya, onlar da sinema gibiydi. Şaşırdık anlayacağın. Gel gör ki kulaklarımıza kadar şaşırdık. Kekil Dede'nin söyledikleri ciğerimize işlemedi. Sen şimdi gaddar diyeceksin bana... Halbuki gaddarlığımdan değil, cahilliğimden anlayamadım ben Kekil Dede'yi. Bir de, bizim buralarda kahvelerde bir sürü avcı hikâyesi anlatılır. O hikâyeler çok acıklıdır biliyor musun, hiç dayanamam yine de dinlerim. Avcılar, anlattıkları hikâyeler daha da acıklı, daha da heyecanlı olsun diye domuzlardan birer kabadayı, geyiklerden genç kadınlarmış gibi söz ederler. Allah günah yazmasın biz de bön bön dinleriz. Kekil Dede'yi dinlerken de aynen böyle oldu.

Berber Hüseyin'i hiç sorma, o benden çok afallamıştı. Elindeki tıraş makinesini aynı yere sürtmekten Kekil Dede'nin ensesi kana kesmek üzereydi. Öyle kalakaldı adam. Ne askeri, ne köyü, bu adam ne sayıklıyor, kafası karıştı. Soru soracak da ne soracak, onu bilemedi. Baktı ki bizden ses yok, Kekil Dede kalktı yerinden, ceketini sırtına geçirip çıktı gitti. O günden sonra epey bir süre kendisini görmedik.

Biz bu Kekil Dede'nin bir tek Kekil'ini bilirdik zaten. Dede kısmını kendimiz koyduyduk. Bunun dışında ne yurdunu bilirdik, ne soyunu sopunu. Ta yirmi yıl öncesinden tanırım ben dedeyi. Havsa'ya adım attığı ilk günü hâlâ hatırlıyorum. Bizim bu Havsa terminaline iner inmez şoförlerin kahveye gelmişti. Ben o vakitler merkezle Cumhuriyet Mahallesi arasında dolmuşçuluk yapıyordum. Derhal gözüme kestirdim amcayı. Elinde küçük bir bavul, sırtında emekli memurların giydiği türden manşetli bir pardösü vardı. An-

ladım bunun yabancı olduğunu. Oturdum yanına, sordum, kimlerdensin, kime geldin? Hiçbir şey anlatmadı. Ucuz bir otel sordu önce. Ne kadar kalacaksın, dedim. Çok kalacağım, dedi. Benim halamdan kalma iki göz bir evim vardı, virane bir şey. Boş ver oteli, biz sana ev bulalım, dedim, daha ucuza gelir. Böylece iki battaniye bir yorgan, bir küçük tüp, hanımın kullanmadığı kap kacak ne varsa hepsini toplayıp Kekil'i benim eve yerleştirdim. O zamanlar altmış yaşlarındaydı herhalde. Gerçi sesi altmış yaşındaydı. Eline ayağına, yumruk yemiş gibi şiş gözlerine bakınca seksenlik duruyordu. Kekil evi tuttuğu ilk gün bir yıllık kirayı peşin ödedi. Benim hanım peşin parayı görünce ertesi gün koşa koşa Kekil Dede'nin yanına varmış. Ben, demiş, evi temizleyeyim, camları sileyim, böyle toz içinde pis pis oturma diye. Aman bu Kekil ne aksi adammış meğer. Benim Esma'yı, sana ne kadın benim pisimden, sakın bir daha gelme, diye kovalamış. O zaman anladık ki bu yabani adama pek ilişmemek lazım, başı sıkışınca illaki kendi gelecektir. Gel gör ki hiç de öyle olmadı.

Yaz geçti, kış geçti, Kekil hâlâ insan içine çıkmadı. O zaman huylandım biraz. Adama sorgusuz sualsiz ev verdik, kaçak rakı mı yapıyor, esrar mı satıyor, silah mı saklıyor, durduk yerde başımıza iş açmayalım. Bir pazar Esma'nın yaptığı otlu gözlemeleri alıp Kekil'in eve gittim. Eve girince bir de ne göreyim, mahallede kuyruksuz kulaksız ne kadar kedi, uyuz köpek, kör sakat ne bulduysa eve doldurmuş. İçerisi acı acı kokuyor. Gözlemenin kokusunu alınca kediler omuzlarıma kadar sıçramaya başladı. Eşya diye bir şey kalmamış zaten, perdeden divan örtüsüne her şey lime lime. Yerlerde gazeteler, etrafta öbek öbek fiyonk makarnalar, barlanmış su kapları. Esma görse aklını kaçırır. Kokuyu duymayayım diye ağzımdan nefes almaya başladım. Kedileri durdurmaya Kekil höt! diye haykırınca hayvanlar sağa sola kaçıştı, sonra gözlemeyi lokma lokma dağıttı hepsine. O günden sonra bir daha eve adımımı atmadım. Kekil nedir necidir diye soranlara da delinin tekidir, diyerek geçiştirdim hep. Aslında ben anladıydım o zaman bunun ne ızdıraplı biri olduğunu, hatta sana diyeyim, ızdıraba ihtiyacı vardı

Kekil'in. Etrafında ağlayan, inleyen varlıklar olsun istiyordu. Rahatsız etmemek için bir daha da yanına gitmedim.

Aylar sonra Kekil nihayet çarşıya inmeye başladı. İnsan bu, sıkılmasa şaşardım. Bekledi bekledi köpekler dile gelmedi tabii. Nemrutluğuna aynı nemrut, kimselerle selamlaşmadan kahveye uğruyor, ben selam verirsem selam veriyordu. Sonra fark ettik ki bu Kekil sadece insana değil, devlete de yaklaşmıyordu. Nüfus sayımı olduğunda memura kapıyı açmazdı mesela. Muhtarlığa gitmezdi, oy vermezdi, postaneye uğramazdı, kaymakamlığa, belediyeye, bankaya girmezdi. Arada bir Edirne'ye gider, peşin parayla geri dönerdi. Bir sürü söylenti dolanırdı hakkında. Kimisi onun İstanbul'da deri dükkânları olduğunu, kimisi ise Kütahya'dan bulduğu Bizans definelerini Yunanlılara satarak kaçakçılık yaptığını söylerdi. Kimse yüzüne karşı bir şey soramazdı Kekil Dede'nin. Bir kez olsun tek bir cenazeye, düğüne, sünnete, cuma namazına gitmişliği de yoktu. Gittiği tek yer kahveyle meyhane. Oyun oynayanların, sarhoşların, televizyona dalanların arasına sessizce karışır, birileri onun varlığını fark edince "Hadi eyvallah," deyip uzaklaşırdı. Bir tek benimle, bir de berber Hüseyin'le muhabbet ederdi. Anlattığı şeyler karman çorman olurdu hep. Bir dediği bir dediğini tutmazdı yani.

Diyeceğim bu Kekil Dede, tam yirmi yıl geveledikten sonra, işte o gün berberde ilk kez tamı tamına bir şeyler söylediydi. Ama böyle boşluğa söylemiş gibi oldu, Hüseyin abiyle ikimiz aklımızı başımıza devşirip iki çift bir şey soramadık. Kekil Dede çekti gitti. Anlattıkları aklımdan çıkmıyordu. Birkaç hafta kadar sonra bir de ne göreyim, Kekil Dede çarşıya inmiş topallaya topallaya yürüyor. Sağ bacağı öbürüne göre daha kısa duruyordu. Ama nasıl topallıyor anlatamam, topallamak mizacından bir parça, çok eskiden gelen bir halmiş de kendiliğinden oluyormuş gibi. Vardım yanına, dedim hayrola, gel seni doktora götürelim. Küfretmeye ramak kala suratıma baktı. Dedi, kör müsün evlat, ben hep topal bir adamdım böyle. Haydaaa! Dedecim, dedim, sen hiçbir zaman topal değildin. Topal

bir adam olsaydın sana Topal Kekil derdik değil mi? Gözleri doldu o zaman. Yemin ederim konuşurken çenesi titriyordu.

"Bir değirmen vardı, bizi orada değirmenin arkasındaki kayalığa sürüp üç sıra halinde arka arkaya dizdiler. Ben en arkadaydım. Büyük amcam Mustafa ön sıradaydı. Askerler tüfekleriyle karşımıza geçtiler. Allahın işi, ölümü düşünmedim o zaman. Arkamdaki ırmağın çağıltısını duydukça susuzluktan kavruluyordum. İçin için, oh be, dedim ölücem de susamayacağım, açlığı duymayacağım artık. Askerler omuz omuza iyice yanaştılar birbirlerine. Bir yüzbaşı vardı, küçücük gözlü, bize değil de askerlere bakıyordu, gezdire gezdire ateşleyin, dedi, hep aynı yöne kurşun sıkmayın. O sıra ön sıradaki Mustafa amcam yanındakilere seslendi. 'Önce bizi vuracaklar, ateş ettiklerinde kendimizi arkaya devirelim ki arka sıradakiler altımızda canlı kalsınlar. Düşünün ki Kerbela yoluna şehit gidiyoruz.' Hiç unutmuyorum, bir asker vardı sağ cenahta. Mustafa amcamın Kürtçesinden Kerbela kısmını anlamış olacak ki ağlamaya başladı. Omzunda süngülü tüfek, başını kabzaya dayamış gizlice ağlıyordu. Sonra tar tar tar taradılar. Bir kurşun elime işaret etmiş. O sıra sıcağı sıcağına hissetmedim. Mustafa kirvesinin üstüne, kirve benim üstüme devrildi. Sülalemin altında kaldım. Tar tar tar sesler kesildi. İnleyenler vardı hâlâ, ben inlemedim. Yüzbaşı kimseyi sağ bırakmayın diye emir verdi. Tiz bir sesi vardı gâvurun... Askerler hepimizi tamamıyla öldürmek için süngülerle giriştiler. Süngü kurşundan daha acıdır. Allah düşmanıma vermesin. Süngü saplandığında en yiğit delikanlı ol çığlık atmadan duramazsın. Yer gök inliyordu zaten. Yaralıları delik deşik edip kayalıkların üstünden Munzur'a attılar. Üstümdeki ölüler bir bir kalkıyordu. Bir baktım, aha o ağlayan asker! Ölü numarası yaptıysam da anladı sağ olduğumu, göz ucuyla yüzbaşıya baktı, sonra öbür askerlere. Süngüyü uyluğuma saplayıp bir tekmeyle beni aşağı yuvarladı. O günden beri topallıyorum işte."

Yalan söylemeyeyim, ben o zaman duyduklarıma inanmadım. İnanmadım da, başka yerlerim inanmaya başladı. Gözlerim inanıyordu, burnum inanıyordu, Kekil'i dinlerken yaktığım tütün, tütündeki köz bile inanıyordu, ama ben inanmıyordum. O gece sabaha kadar uyuyamadım. Kekil'in anlattıklarını bir tek berber Hüseyin'e anlattım. Berber Hüseyin de inanmadı. Zaten anlamadı da. Kekil Dede bizim için dünyanın öbür ucundan gelen biriydi. Ne derse desin yabancı, ne anlatsa hikâye, zaten o uyuz hayvanların arasında hayatı hayat değil, bir türlü Havsa'nın bir yerine, toprağın üstüne yerleştiremiyorduk adamı. Bu baraj meselesi yüzünden Tunceli'de Munzur diye bir akarsu olduğunu biliyorduk da, Kekil'in on ikisinde oralarda ne oldu ne bitti bilmiyorduk.

Epey bir zaman sonra, Kekil Dede'yi terminalde gördüm. Yine Edirne'ye gidip gelmişti herhalde. Sağ elinde pis bir sargı vardı. Dedim, Kekil Dede eline ne oldu? Önce ana avrat küfretti. Ekmek kadar aklın yok! Benim elim paramparça lime lime sallanıyor, bilmiyor musun?

Ayakta zor duruyordu konuşurken. Saç baş dağınık, gözler iyice kanlanmış. Kusura bakma dede, dedim mecburen. Doğru ya kurşun eline gelmişti senin. O zaman yumuşadı biraz, söylene söylene uzaklaştı. Sonra terminalin ortasında durdu. Otobüsten inenler, valizlerini çekenler, sanki bir ağacın etrafından dolanır gibi değmeden aşıyorlardı Kekil'i. Muavinler haykırıyor, büfeci Cemal televizyonun sesini sonuna kadar açmış at yarışı seyrediyor, otobüsler dönüyor, dolanıyor, park ediyor. Böyle bir hengâmenin içinde öylece duruyordu Kekil Dede. Hani biraz daha dursa, beklese, az kaldı görünmezleşecek. Derken geri dönüp topallaya topallaya yaklaştı.

"En ağırıma giden, içime en çok dokunan köpekler oldu biliyor musun?"

"Köpekler mi?"

"He ya köpekler. Köpekler aç kalınca cesetleri yemeye başladılar. On günde alıştılar insan etine. İnsan yedikçe insanlaştılar sonra. Bakışları, sesleri değişti hayvanların. Sonra ölülerden sıkı-

lınca canlı insanları yemeye kalkıştılar. Ormanda pusu kuruyordu deyyuslar, mağaralarda saklanan insanları bekliyorlardı."

Kekil'in koluna girdim, ağır ağır yürümeye başladık. Konuştukça ağırlaşıyordu. "Bir asker vardı... ağlayan bir asker. Munzur'a atmıştı beni. Kayalığa kök tutmuş bir ağaca takıldım, dört gün dört gece o kayanın altındaki gediğe saklandım. Su içime işlemiş, ağrıdan kuduruyorum. Suya yakınım ama bir damla su geçmiyor boğazımdan, Munzur kan kesmiş, amcalarım içinde yüzüyor, nasıl içeyim? Sonra sürüne sürüne bir kovuk buldum kendime. Tam yirmi beş gün bir dirhem arpa yemeden orada yarı baygın günleri saydım. O gördüğüm söğütler, kavaklar, hepsi de eloğluydu artık. Karayılanlar, çıyanlar, karıncalar aklımdan gitmiyor. Leşten pay almaya kımıl kımıl bir afet kaynıyor üstümde. Hâlâ o karıncaların verdiği acıyı duyar gibiyim. Kerpeten çeneleriyle canımdan can kopardılar. Günler sonra göğsümde bir ağırlık hissettim. Büyük bir köpek yaramı kokluyor, burnuyla etimi ırgalıyordu. Bir can geldi bana, bir kızgınlık. Bütün hırsımı o köpekten almaya, nasıl ki bir hayvan hasmına dalarsa aynı öyle, hayvanın boğazına atladım. Ya ben onu haklayacaktım ya o beni! Hayvan hırlıyor, ben böğürüyorum. Derken hayvan bir can acısıyla ıyk ıyk ıyk geriye sıçradı. Bir baktım o beni süngüleyen asker başımda duruyor. Elindeki süngüyü hayvana saplamış. İşte o vakit, ben kendi kederimi o askerin gözlerinde gördüm. Karıncaların yarı yarıya kemirdiği, çıyanların yurt tuttuğu, köpeklerin leş saydığı bir bedene bakıyordu. Elinde süngüsüyle, Azrail mi, Cebrail mi bu yüzüme bakan, kimdir bilemedim. Türkçe, açım, dedim, o kadar açtım ki her dilde söyleyebilirdim açlığımı. Asker göğsünden kuru ekmek çıkardı. Vermeden önce mecidiyem var mı yok mu onu sordu. Asker de etten kemikten bir insandı işte. Ne köpek kadar vahşiydi, ne çıyanlar gibi dalgın, basbayağı bildiğimiz insan. Kuşağımda sakladığım bir buçuk mecidiyeyi uzattım. O da bana ekmeği uzattı. Aldım mı, almadım mı, yedim mi, yemedim mi hâlâ hatırlamıyorum. Ekmeğe uzanırken gözlerim kararı, kendimden geçtim."

Kekil Dede'den duyduğum son sözler bunlar oldu. Konuştukça tükeniyordu. Kolumdan çıkıp beni hafifçe geriye itti. Kendi başına yalpalayarak uzaklaşmaya başladı. Çocukluğunda aldığı bütün yaralar yeniden açılıyordu yürürken. O böyle ağır ağır giderken içim nasıl ezildi anlatamam.

Birkaç gün sonra köpeklerin ulumasıyla uyandık. Kekil'in köpekleri Cumhuriyet Mahallesi'nin tepesine çıkmış durmadan uluyordu. Niyeyse hemen anladım Kekil'in öldüğünü. Sabaha karşı evine vardığımda kasabanın kuyruksuz, bacaksız ne kadar kedisi varsa hepsi birden battaniye gibi Kekil'in üstüne uzanmıştı. Bir tek başı gözüküyordu adamın. Kirpikleri çapaklı, ağzı hafif aralıktı. Allah'ın işi, o vakit Kekil'in yüzü çok değişik geldi gözüme. Ölünce bambaşka biri olmuştu adamcağız. İnsanın yüzü gevşeyince bütün anılar siliniyor mu ne, Kekil'in kederinden bir nebze bir şey kalmamıştı.

Ölüm raporunu vermek için gelen belediye tabibinin eve girmesiyle çıkması bir oldu. Çoktan ölmüş bu, adı ne? Kekil... Soyadı? Bilmiyoruz... Olmaz, dedi, ne yapın edin nüfus cüzdanını bulun. Cenazeciler Kekil'i çarşaflara sarmalayıp belediyeye götürdüler. Biz de Esma'yla ağzımıza tülbent bağlayıp evin içinde nüfus cüzdanı aramaya koyulduk. Çekmeceler, yatak altları, dolap içleri, bakmadığımız yer kalmadı. Sonra aklıma geldi. Bu Kekil Dede'nin yirmi yıl önce küçük bir bavulu vardı, muhakkak onun içindedir. Kiler dolabının içinde en geride, gazete yığınlarının altından çıkardık bavulu.

Bir sürü kâğıt, eski Türkçe mektuplar, zarflar... Nüfus cüzdanı iç astarda, Adana'daki üç evin tapusuyla birlikte bir kesekâğıdının içindeydi. Nüfus cüzdanındaki fotoğraf çok eskiydi. Kırk yaşlarında iriyarı bir adamken çektirmiş. Hiç de öyle anlattığı gibi süngülenmiş, sakatlanmış, hayvanlara yem olmuş bir ızdırap yoktu suratında. Adı Nusret Karaman. Doğum yeri Adana merkez. Kekil'den eser yoktu yani. Yer yarılmış da içine girmiş, Kekil diye biri sanki hiç olmamıştı.

Sonra sahtiyan bir kılıfın içinde onlarca fotoğraf bulduk. Bu Nusret Bey'in hanımı varmış meğer, kucağında bebekleriyle bir banka oturmuşlar. Arkada şelale manzarası. Başka bir fotoğrafta, futbolcular iki sıra halinde poz vermişler. Vay vay vay Nusret Karaman... Adana 19 Mayıs Spor Kulübünde futbol oynamış demek, en ortaya dikilmiş, iyice şişirmiş göğsünü. Başka birçok aile fotoğrafı, büyüyen oğullar... kucaklanan torunlar... rakı sofraları arka arkaya... Sahtiyan kılıftan çıkan son fotoğrafsa ikiye katlanmıştı. Kat yerinden neredeyse yırtılmak üzere. Bir grup asker omuz omuza vermiş gülümsüyorlar. Süngüleri toprağa batırmışlar. Nusret Karaman asker arkadaşına iyice yanaşmış puslu gözlerle ileriye bakıyor. Bir meydanda on iki yaşında bir oğlanla göz göze gelmemiş henüz. Henüz Kekil'den haberi yok. Resmin arkasında ise özenli bir el yazısı: *Dersim 1938, Bütün Kürtleri hakladık.*

—

Dedemin Madalyası

Yavuz Ekinci

EFLATUN KAFE'DE OTURUYORDUK. Rengin aniden dönüp bana baktı. O böyle bakınca onu ailemle tanıştıracak olmanın tatlı heyecanı kapladı içimi. Bugün onu ailemle tanıştırıp "İşte âşık olduğum ve evlenmek istediğim kadın bu," diyecektim. On beş gün önce evlerine gidip ailesiyle tanışmıştım. Sürekli gülümseyen ve küçük bir çocukmuş gibi Rengin'in üzerine titreyen annesi beni sevmişti. Ama babası bana karşı mesafeliydi. İkide bir gençliğin yozlaştığından dem vuruyor, eskiye, –şimdi kaybolmuş olan kendi kuşağındaki devrimci ruha– özlem duyuyordu besbelli. Doğrusunu söylemek gerekirse öğretmenlik yaptığı yıllarda aldığı sürgünlerle baş edemeyip emekli olmuş birinden de bu tavır beklenirdi. "Bu ülke adam olmaz, bu ülkeye gerçek bir devrim lazım!" diyordu sürekli.

Kafenin fısıltılı ortamında Rengin'le göz göze geldik. Ailemle tanışacağı için tedirgindi. Saçlarına fön çektirmiş, burnundaki hızmayı ve kaşındaki "piercing"i çıkarmıştı. Yırtık kotunun yerine etek, salaş tişörtünün yerine ise bir gömlek giyinmişti. Böylelikle hayat ağacı, kuş ve balık dövmeleri bir maviliğin altına hapsedilmişti. Rengin de bu komik durumun içine hapsolmanın huysuzluğunu yaşıyordu. Arada bir mavi gömleğinin kollarını ve yakasını çekiştirip, "Dövmeler görünüyor mu? Saçım nasıl olmuş?" diye soruyordu. Bütün iyiniyetli cevaplarıma rağmen o yine de inanmamış gözlerle bana bakıp, "Of, bunaldım bu kıyafetin içinde," diye yakınıyordu.

Sıkıntıdan bir balon gibi şişen Rengin, üzerine çöken gerginliği hafifletmek için aniden yerinden fırladı, kafenin okuma bölümündeki raflardan aldığı üç-beş gazeteyle yerine çöktü ve okumaya koyuldu. Rengin, ayaklı bir ajans gibiydi. Benim gazete okuma ve haber izleme alışkanlığım yoktur. Bugüne kadar özel olarak televizyonun karşısına geçip haber izlediğim gün sayısı bir elin parmakları kadar azdır. Gündeme olan ilgisizliğime rağmen metroda, vapurda, otobüste başka birinin gazetesini göz ucuyla takip etmeyi seviyordum. Gazetesini kaçamak bakışlarla okuduğum kişi aslında dönüp gazeteyi bana uzatsa en fazla spor ve magazin sayfalarına bakıp gazeteyi ona geri verirdim. Rengin bu huyumu çok iyi bildiğinden "Git kendine gazete al," diye gülerek çıkışır ama benim bir gazeteyi baştan sona okumayacağımı bildiğinden, kimi ilginç haberleri benimle paylaşır. Bir keresinde gazeteyi okurken kahkahalarla gülmüş ve gülmekten yaşaran gözlerini silerek "Şu habere bir bak. Adam deli, noter ondan da deli," demişti. Haberde İstanbul'da yaşayan bir adamın gördüğü rüyayı noterde onaylatması anlatılıyordu. Adliyenin önünde habercilere poz verme sebebi ise bir meyvesuyu şirketinin televizyon kanallarında yayınlanan reklamının gördüğü rüyayla aynı olmasıydı. Şirketi rüyasını çalmakla suçluyordu.

Rengin birden başını kaldırıp bana baktı ve öfkeyle gazeteyi yüzüme tutarak "Şunların yaptıklarına bir bak! İnanılır gibi değil. Bunların insanlıkla alakaları yok. Vicdansızlar! Şu başında şapkası olan askere bir bak. Utanacağına keyifle sırıtıyor," dedi bir çırpıda. Yüzüme yakınlaştırdığı gazetedeki fotoğrafa bakınca birden dedemle göz göze geldim. İrkildim. Midem bulanmaya başladı. Panik, şaşkınlık ve korkuyla elim masada duran fincana çarptı. Fincan önce masanın üzerinde yuvarlandı, ardından yere düştü. Masalarda oturan diğer müşteriler bana bakınca bir an tedirginleşip korktum. Sanki birazdan kafede oturanlar beni tanıyacak ve işaretparmaklarını bana doğrultup birbirlerine beni işaret ederek, "İşte o! Duvar kenarındaki masada oturan adam. Albay Rıfat'ın torunu!" diyeceklermiş gibi paniklemeye başladım. Ufalıp yok ol-

mak için oturduğum sandalyede büzüldüm. Diğer masalarda oturan müşteriler bakışlarını üzerimden çekip tekrar hikâyelerine dönünce derin bir oh çektim. Fotoğrafı görür görmez üçünü de hemen tanıdım. Şen şakrak ve neşeli olan Tahsin Amca, bize her geldiğinde dolaptan albümleri indirip fotoğraflara bakardı ve kimi günler de beni kucağına oturtup askerleri tek tek bana tanıtırdı. "Bu deden Rıfat, bu da Mustafa ve bu da Pilot Necmi..." Her defasında iç geçirerek, "Ah ah, yaşlandık," derdi. Sonra teker teker tanıttığı askerleri parmağıyla işaret edip kim olduklarını sorardı. Ben onların isimlerini söyledikçe sevinçle öpüp kucaklardı beni. Öyle ki bir keresinde çok kalabalık bir asker grubunun içinde önce dedemi ve sonra da Tahsin Amca'yı parmağımla gösterince keyiften dört köşe olmuş, elini cebine atıp çıkardığı parayı bana uzatarak, "Git mahalledeki bütün arkadaşlarına benden gazoz ısmarla," demişti.

Kafe çalışanı gülümseyerek yüzüme ve gazeteye bakınca onunla göz göze gelmemek için başımı önüme eğip fırça hareketleriyle yerde sürüklenen kırık cam parçacıklarına baktım. Birden babaannemin benim için kurduğu cümleler kulaklarımda çınlamaya başladı. "Oğlum dedesine çekmiş. Onun da kaşları gür, kirpikleri uzun... O da dedesi gibi yakışıklı..." Onun sesi kulaklarımda büyüdükçe alnıma binlerce çivi çakıldı ve ağzıma paslı demir tadı doldu. Dedeme benzemiyordum. Hayır, ona hiç benzemiyordum. Yoksa ona benzememeli miydim? Zaten annem de babaanneme itiraz eder, ısrarla dedeme değil dayım Cemal'e benzediğimi söylerdi. Babaannem buna sinirlenir ve öfkeyle yerinden fırlayıp beni tuttuğu gibi dedemin salondaki duvarda asılı büyük fotoğrafının altına götürür, "Yüzüne, gözüne, ağzına, burnuna ve gür kaşlarına iyice bir bakın! Şimdi bu çocuk Rıfat'ın tıpatıp aynısı değil mi?" diye sorardı. O günlerde gizliden gizliye evin duvarlarında asılı, dedemin üniformalı fotoğraflarına bakıp ona benzediğim için içten içe sevinip gururlanırdım. Annemin beni benzettiği dayım Cemal'e benzemeyi hiç istemiyordum. Çünkü onun evde ne büyük bir fotoğrafı ne de Atatürk'ten aldığı kocaman bir madalyası vardı.

Bir keresinde gizlice dedemin odasına girip madalyasını sakladığı yerden almış, defterimin arka sayfasının altına koyup kurşunkalemle üzerini karalayarak bir kopyasını çıkarmıştım. Ertesi gün sıra arkadaşıma defterimdeki madalyanın kopyasını gösterirken öğretmene yakalanmış, "Dedem bunu savaşta kazanmış," deyince öğretmen yumuşamış ve şaşkınlıkla Atatürk'ün imzasına bakıp, "Dedene bu madalyayı Ulu Önder Atatürk mü vermiş?" diye sormuştu. Gururla, "Evet öğretmenim!" demiştim. "Bu çok kıymetli bir madalya," deyip madalyanın kopyasını çıkardığım sayfayı defterimden dikkatle keserek etrafını süsleyip sınıf panosuna asmıştı. Madalyanın ortasındaki büyük imza sınıftaki duvara asılı Gençliğe Hitabe'nin, okulun girişindeki Atatürk fotoğrafının, duvardaki "Türk, öğün, çalış, güven!" cümlesinin altında ve ders kitaplarında da vardı. O imzayla her karşılaştığımda göğsüm kabarır, dedemin madalyasıyla daha çok gururlanırdım. O günden sonra öğretmenim ve sınıf arkadaşlarım için ayrıcalıklı bir öğrenciye dönüştüm. Artık her 23 Nisan, 29 Ekim ve 10 Kasım günlerinde sınıf adına şiirleri ben okuyordum.

Dedem son zamanlarda yorgundu. Bir akşam beni kırmamış, taklit oyunu oynamayı kabul etmişti. Gargamel gibi sesler çıkararak bana doğru gelirken birden yüzüstü yere düşmüştü. Düşme taklidi yaptığını düşünerek kahkahalarla gülmüştüm. Onun kalkıp bana doğru gelmesini bekledim ama o yerinden hiç kıpırdamadı. Sanki ruhu alınmış bir beden gibi orada öylece yatıyordu. Yanına gidip elimdeki kuş tüyüyle kulaklarına dokunup aslanpençesi gibi ellerinin kıpırdamasını bekledim ama nafile... Dudaklarımı kulaklarına dayayıp "Hadi dede! Hadi kalk artık. Gidip birlikte *Şirinler*'i izleyelim. Hadi dede!" dedim. Başını çevirip gözlerine bakmaya çalıştım ve işte o an alnındaki kanı gördüm. Annem ve babam koşup odaya geldiklerinde o hâlâ yerde yüzüstü yatıyordu. Ambulans çağrıldı, beyaz önlük giymiş adamlar dedemi alıp hastaneye götürdüler. O gece çok korkmuştum. Anneme sokulup, "Dedem iyileşecek mi?" diye defalarca sordum. Annem her zamanki umutlu bakışlarıyla yüzüme bakıp, "Deden iyileşecek," diyordu ama sesi bu-

ğulu çıkıyordu. Söylediklerine kendi de inanmıyordu. Dedemin düşüp bayıldığı gecenin sabahı babam, dedem gibi asker olan İsmet Amcamı ve İtalya'daki büyükelçilikte çalışan Ülker Halamı arayıp dedemin hasta olduğunu haber verdi. Bir hafta sonra dedemi hastaneden çıkardılar fakat artık o eskisi gibi değildi. Birçok kişiyi hatırlamadığı gibi artık benimle ne taklit oyunu oynuyordu ne de *Şirinler*'i izliyordu. Beni ara sıra hatırlıyor olsa da annemi, babaannemi, Ülker Halamı ve İsmet Amcamı hatırlamaz olmuştu. Sırtüstü yattığı yerde, kolları iki yana sarkmış onları ilk kez görüyor gibi şaşkınlıkla yüzlerine bakıyordu. Bazen bulunduğu yerde doğrularak kurumuş gözkapaklarını kırpıştırır, odadakilerin yüzlerine korkuyla bakıp kimi zaman ağlamaklı, kimi zaman da gülerek kopuk cümlelerle hikâyeler anlatırdı. İçine cin girmiş gibi huzursuzdu.

Ziyaretine gelenler odadan çıktıklarında cin çarpmışa dönüyorlardı. Kimileri, "Rıfat tam delirdi," diyordu. Kimileri de, "Yahu Rıfat'a ne olmuş böyle? İnsan bu kadar şeyi uydurabilir mi?" diye sorular sorup şaşkınlıkla anneme ve babama bakıyorlardı. Onlar bu fısıldaşmalar eşliğinde evden çıkınca geride kalan aile bireyleri düşüncelere dalıyordu. Bir keresinde babamla annemin konuşmalarına kulak misafiri olmuştum. "Gelenlere olur olmaz şeyler anlatıyor. İnsanları diri diri yakıp gömdüğünü, evleri ateşe verdiğini, cesetleri suya attığını, kadınları süngülediğini, şakilerin başlarını kestiğini söylüyor. İnsanlar onun bu anlattıklarına inanıyorlar. Kırk yıllık aile dostumuz Selim bile böyle düşünüyor," demişti babam. O günden sonra babam dedeme ilaçlar içirip onu uyutmaya başladı. Dedem bir gece vakti uykuda öldü. Duvardaki fotoğrafları, dolaptaki elbiseleri, çekmecelerdeki notları ve vitrindeki madalyaları yerli yerinde durdu.

Rengin'le bizim eve gitmek için hazırlanırken gözüm önce dedemin fotoğrafına takıldı daha sonra da evdeki fotoğraflarını hatırladım. Rengin ya duvardaki fotoğraflara bakınca dedemi tanırsa ya da babam ailemizin tarihini anlatırken kendini tutamayıp gidip dedemin o kocaman madalyasını getirip avucuna bırakırsa. Veya Rengin şüpheye düşüp gazetedeki fotoğrafı duvardaki fotoğraflar-

la karşılaştırıp o askerin dedem olduğunu öğrenirse... İşte bütün bu düşüncelerle boğuşurken dedeme olan hayranlığımın yerini kopkoyu bir boşluğa bıraktığını hissettim ve Rengin'in fotoğraftaki askerin dedem olduğunu öğrendiğinde her şeyin mahvolacağından endişe ediyordum. Benim yozlaştığımı düşünen babasının o askerin torunu olduğumu öğreneceğini düşündükçe nefesim kesiliyordu. Soğuk soğuk terliyordum. Annemi aradım. Konuşma bittiğinde kaçamak bakışlarla Rengin'e, Cemal Dayımın ölüm döşeğinde olduğunu, annemle babamın onu bu akşam ziyarete gideceklerini söyledim. Yemek yarın akşama kalabilir miydi? Teklifimi hemen kabul etti. "Gidip bu elbiseleri üstümden çıkarayım. Boğuldum," dedi ve eve gitmek için ayaklandı.

Rengin'den ayrılınca cadde ve sokaklarda amaçsızca yürüdüm. Kimi zaman sanki bütün bakışlar üstümdeymiş gibi irkiliyordum. Kahvehanelerden yükselen televizyon sesleri, arabaların korna sesleri beynimde yankılanırken binalar adeta üzerime düşüyordu. Eve vardığımda gece çökmüştü. Kapıyı annem açtı. Yalnız geldiğimi, telaşlı ve tedirgin olduğumu görünce bir şeylerin yolunda gitmediğini anladı. Hiç konuşmadan kanatları kırılmış bir kuş gibi içeri girip salona geçtim. Evdeki her şey yerli yerindeydi. Dedemin duvardaki büyük fotoğrafının önünde durup yüzüne, gözlerine, dudaklarındaki gülümsemeye, başındaki şapkaya, omzundaki apoletlere ve göğsündeki madalyaya gözümü dikip öylece bekledim. Odama geçip yatağıma uzandım. Gözlerimi kapatıp uyumaya çalışırken fotoğraftaki adamın yüzü, kapalı gözleri, gür bıyıkları gözlerimin önünde beliriyordu. Bir sağanağa yakalanmış gibi üstüme kesik başlar, kesik kulaklar, yanık etler, kopartılmış parmaklar ve süngülerle delik deşik olmuş cesetler yağıyordu. Yüzlerini seçemiyordum ama bir süre sonra hepsi dedemin birlikte poz verdiği adamın yüzüne dönüşüyordu.

Yataktan kalktım ve masamda duran gazeteyi önüme çekip tekrar tekrar dedemin fotoğrafına baktım. Dedem ve Tahsin Amca öne çökmüşlerdi. Dedemin başında bir kep var, Tahsin Amca'nın başıysa açık... İkisinin ortasında dedemin albümündeki fotoğraf-

lardan tanıdığım "Pilot Necmi" duruyor. Dizleri üzerinde çökmüş olan bu üç asker kesik bir başı bir kupayı tutar gibi tutmuşlardı. Arkalarında, ayakta duran iki askerin yarı bedenleri görünüyordu. Omuzlarına koydukları elleriyle kutlama yaparcasına poz veren bu üç askerin sevinçlerine ortak olmuşlardı. Dedem ve Tahsin Amca saçlarından tuttukları kesik başla objektiflere poz verirken alnı açık başın gözleri kapalıydı.

Fotoğrafın altındaki haberin devamını okudum. Başbakanın özür dilediği ve arşivlerin açıldığı söyleniyordu. Haberin detayında Dersim Harekâtı'nda insanların mağaralarda diri diri yakıldığını, öldürülenlerin Munzur Nehri'ne atıldığını, erkeklerin toplatılıp bir arada süngülendiklerini ve yetim kalan küçük kızların subaylara hizmetçi olarak verildiği yazıyordu. Tüylerim ürperdi. Bütün bunları düşündükçe içimde bir şeyler üst üste yere çakılıp kırılıyordu. O kör mağaralarda yananlar çığlık çığlığa ağlaşırken dedemin tıpkı ömrünün son günlerindeki gibi kahkahalarla güldüğünü düşündüm, utançtan gözlerim doldu. "Bir mermi kaç para!" deyip meydana topladığı adamları kurşuna dizmek yerine, mermilere kıyamayıp askerlere, "Onları süngüleyin!" emrini veren komutan yoksa dedem miydi? Başımı okşayan elleriyle insanları öldürüp Munzur Nehri'ne attığını hayal edince mideme bir sancı saplandı. Haberi okudukça dedemi, Tahsin Amca'yı ve Pilot Necmi'yi hatırladım ve onları hatırladıkça onlara olan hayranlığım tutuşan kuru otlar gibi yanıp yok olmaya başladı. Dayanamıyordum. Sanki karnıma ardı ardına çuvaldızlar saplanıyordu. Sancılar içinde kıvranıyordum. Dedemin saçlarından tuttuğu kesik başın yüzü âdeta gözkapaklarıma yapışmıştı. Sabaha kadar gözüme uyku girmedi. Önce bir sokak ötedeki camiden okunan ezan sesi duyuldu ve ardından yavaş yavaş gökyüzü aydınlandı. Rengin'in akşam bize geleceğini ve dedemin evdeki fotoğraflarını düşündükçe sıkıntıdan midem kasılıyordu. O gelmeden dedemin bütün fotoğraflarını duvardan nasıl indireceğimi düşünüp durdum. Bütün bu düşünceler ve sıkıntılar içinde kıvranırken yerimden doğrulup odadan çıktım. Annem geceliğiyle salonda oturuyordu, yüzüne bakıp "Rengin ak-

şam bize gelecek," dedim. Dedemin duvardaki büyük fotoğrafının önünde durdum ve onu yerinden indirmeye çalışırken çerçeve elimden kayıp yere düştü. Babam telaşla salona girdi ve "ne oldu" dercesine yüzüme baktı. "Akşam eve Rengin gelecek," dedim. Babam şaşkınlıkla "İyi de ne alaka, neden indiriyorsun fotoğrafı?" diye sorunca, cevap verecek takati bulamadım kendimde. Bunun yerine odama geçip masama bıraktığım gazeteyi getirip dedemin manşetteki fotoğrafını ona gösterdim. Babasıyla göz göze gelince önce şaşırdı, ardından gazeteyi yere fırlattı ve yüzüme bakıp kendinden emin bir şekilde, "Ben onunla gurur duyuyorum," deyip dedemin odasına doğru yürüdü. Biraz sonra karşıma geçip o meşum büyük madalyayı bana göstererek, "Babam vatanı için Tunceli'de savaştı ve o harekâta katıldığı için ona bu madalya verildi. Babam dün de kahramandı, bugün de kahramandır ve yarın da kahraman olacaktır," deyip madalyayı elime tutuşturdu. Madalyayı var gücümle avcumda sıktım. Sonra alıp yine baktım. Önce ortasında hilal ve yıldız olan yüze baktım, ardından da "TUNCELİ 3. ORDU MANEVRASI HATIRASI. 26. VIII. 1938" yazısını defalarca okudum. Babamın öfkeli yüzünü, dedemin saçlarından tuttuğu gür bıyıklı adamın kapalı gözlerini ve kırık camlar arasından bakan dedemin kendinden emin bakışlarını da yanıma alarak evden çıkıp doğruca mezarlığa gittim.

—

Çifte Sultanlar

Seray Şahiner

YAN YANA DİZİLDİLER. Yaşları 12 ile 30 arasında değişen sekiz kadın. Toz zerreleri dallı güllü elbiselerine konup çiçeklerini soldurmuştu. Karşıya bakıyorlardı. Birazdan yükselecek sesin altını çizmek istercesine, çıt çıkarmıyorlardı. Elleri sahipsiz gibi iki yana sarkmış olsa da duruşları dikti. Başlarını hafifçe aşağı yukarı sallıyorlardı. Hazırlanıyorlardı. Sıranın başında duran, yanındakilere başıyla işaret verdi. Yavaşça el ele tutuştular. Parmakları birbirinin arasından geçti. Baştaki, karşılarında durana, hazır olduklarını bildirmek için yavaşça gözlerini kapatıp açtı. Karşılarında duranın eli düğmeye uzandı. Sessizlik bozuldu...

"Rabbilalemin, okumuş olduğumuz Kuran-ı Kerim'i ahirete intikal etmiş olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşlarının ruhuna hediye eyledik, ikram eyle!"

"Âmin!"

"Rabbilalemin, özellikle bugün buraya toplanmamıza vesile olan, rahmet-i rahmana tevhi ettiğimiz Haydar Çet ruhuna hediye eyledik, ikram eyle ya Rab!"

Dersimligilin Haydar öleli, bir hafta oluyordu. Cenazesi, cemevinden kaldırılan otobüsle köyüne götürülüp gömülmüş, ailesi İstanbul'a dönmüştü. 7'si için Haydar vesilesiyle okunan Kuran-ı Kerim'i, hocanın adlarını saydığı, "merhum Haydar Çet'in akrabaı tahakkukundan ahirete intikal etmiş olan; annesi Sultan, babası Hasan, kardeşleri, Ayşe ve Hatun'un ruhlarına da hediye" eylemişlerdi.

Dersimligilin Haydar, gençliğinde başka bir köyden göç etmişti köylerine. Yanında ne ailesi ne de bir parça eşyası vardı. Bu sebeple, bir önceki nesilden olup da duvarda fotoğrafı bulunan tek kişi, Atatürk'tü. Yanında daha büyük bir çerçevenin içinde, elinde Zülfikâr kılıcıyla Hazreti Ali'nin tasviri bulunuyordu.

İstanbul'daki evlerine Hazreti Ali tasvirleri asmaya başlayalı çok olmamıştı... Komşuları, onların "asıllarını" bilmemeliydi. Durum eski keskinliğini yitirdiyse de hâlâ semtten semte değişiyordu. Misal, yediği pilav üstü tavuğun üzerine serpmek için karabiber isteyen Cemile'ye ters ters bakan Sakine Hanım, Aksaray'da oturdukları yıllar boyunca, mezhebini gizlemişti; komşuları öğrense, ne bir bardak su vereni olurdu, ne de elinden bir kap su içen. "Ta Kerbela'dan beridir..."

Sene 94 olmuşsa da, Sakine Hanım, ancak birkaç yıl önce Bahçelievler'de nüfusunun neredeyse tamamı kendi köylülerinden oluşan bir mahalleye taşındıklarında Ali'nin resmini asabilmiş; çerçevesinin kenarına çocuklarının düğün, torunlarının vesikalık fotoğraflarını iliştirerek aile tablosunu tamamlamıştı. Çerçeveye düğün fotoğrafı yerleştirilmeyen –Yezid'e kaçmıştı zamanında– "macır" kızı Fidan, şu sıra kocasıyla Aksaray'da oturuyor, Alevi olduğunu komşularından hâlâ saklıyordu; ramazanda sahur zamanı saati kurup lambaları yakıyor, bir saat sonra söndürüyorlardı.

Sakine, Haydar'ın vitrine konmuş gençlik fotoğrafına bakarak, "Haydar kirve, ne olurdu burada olaydın da gene anlatıp güleydik," dedi.

"Ne günlerdi ha Sakine?" dedi Haydar'ın karısı Zühre, "Fatik Bibi'yi nasıl kızdırırdık..."

Zühre yine gözyaşı dökmeye başladı. Sabah daha iyiydi. Pilavın pişirilmesi, tavukların didilmesi, Haydar'ın giysilerinin fakir fukaraya verilmek üzere ayrılması... Evden bir ölü çıktığını unutturmuştu. Zühre, Haydar'ın ceketini poşete yerleştirirken, yakasına takılı DSP rozeti gözüne ilişmiş, çıkarıp, yıllardır çekmecede duran CHP rozetinin yanına koymuştu.

Sakine'yle Zühre uzun uzun sarıldı.

"Allah razı olsun Sakine, sen de hasta hasta kalktın geldin."

Sakine Hanım, Samatya'dan Kocamustafapaşa'ya yürüyüp, Sümbül Efendi Camisi'ne girdi. Tülbentini başına bağladı. Bu cami, Sakine Hanım'a huzur verirdi. Caminin bahçesindeki Sümbül Efendi Türbesi'nin önünde dua etti. Türbenin iki-üç adım ötesinde, Çifte Sultanlar'ın mezarları vardı. Fatiha okuyan kadınlara katılıp ellerini yüzüne sürdükten sonra mezarın yanındaki ahşap kulübenin önüne gitti. Kulübenin içinden çıkan iki büyük selvi ağacı, çatıyı delerek, birbirine sarılmış halde göğe uzanıyordu. Tek vücut olmuş iki ağaca kederle bakarak dua etti. Tekrar Çifte Sultanlar'ın mezarları önüne geldi.

Çantasından bir kutu kesmeşeker çıkardı, kapağını yırttı. Gelip geçenlere kutuyu uzatmaya başladı. Türbeden çıkan bir kadın, bir tane kesmeşeker aldı,

"Ölmüşlerinin canına değsin," deyip ilerledi.

Çifte Sultanlar'ın mezarı başında dua eden bir kadın gelip yanında durdu. O da çantasından bir kutu kesmeşeker çıkardı, Sakine Hanım'a uzattı. Sakine Hanım, bir tane alıp, "Allah kabul etsin," dedikten sonra, kendi kutusunu yeni gelen kadına uzattı. Tanışmıyorlardı. Gerek de yoktu. Onları burada buluşturan Hazreti Hüseyin'in kızlarıydı; Çifte Sultanlar.

Hazreti Ali'nin oğulları Hasan, Hüseyin, Kerbela'da Yezid tarafından şehit edilmiş. Beraberlerinde bulunan çok sayıda kimse, bu kırımda kurban gitmiş...

Kıssayı anlatan burada durur, önemle nefes bırakırdı:

Hüseyin efendimizin kızları Fatma ve Sakine sağ kalmış. Babaları şehit düşmüş, sahipsiz iki bacı ne yapsın? Kırımdan kurtulan diğerleriyle, asker himayesinde Şam'a nakledilip orda uzun süre esir tu-

tuluyorlar. İki bacı, oradan da kaçıyor, Ashab-ı Kiram ordularına hizmet ederek buraya kadar geliyorlar. Şimdi kabirlerinin bulunduğu yerde yaşarlarmış. O zaman İstanbul'da bir Rum tekfuru var; Fatma ile Sakine'yi oğullarına istiyor. Fatma ile Sakine istemeyince, kabul etmeleri için bir mühlet veriliyor. İki bacı, bir kuytuda birbirine sarılıp yakarıyorlar, "Ya Hızır ya Ali, bizi yanına al, zalim eline bırakma," diye... Mühletin sonunda onları almaya gelenler, kızların yerine birbirine dolanmış iki selvi ağacı buluyor... Sonrasında Sümbül Sinan Hazretleri yerlerini belli etmiş.

Sakine Hanım sabah evden çıkmadan, hazır mevlüde gitmişken şekeri okutur, Sümbül Efendi Camisi'nde lokma yaparım diye düşünerek, kutuyu çantasına koymuştu. Böyle kuru kuruya şeker dağıtacak kadın değildi Sakine Hanım. Şimdi köyde olsalar, helva kavurup dağıtırdı.

Gençliklerinde İstanbul'a çalışmaya gidip, yıllarca tutumluluk kelimesinin hakkını vererek bir ev alan hemen tüm köylüleri gibi, emekli ikramiyelerini köylerinde ev yapmak için harcamış, kışları İstanbul'da, yazları köyde geçirmeye başlamışlardı.

"Ölmüşlerinin canına değsin," dedi bir kadın, şekerini almış ilerliyordu.

Sakine Hanım, elindeki kutuya baktı, ikinci sıraya yeni geçmişti. Göz ucuyla yanında şeker dağıtan kadınınkini kontrol etti. Türbeye girip çıkanlar, kendisinden sonra geldiği halde türbe kapısına daha yakın yer tutan o kadının uzattığı şekeri alıp, Sakine Hanım'ı es geçiyordu. Değil şeker, Kerbela'da su dağıtsa kâr etmeyecek nursuz kadınla fırsatını bulup yer değiştirebilse, şekerleri daha çabuk dağıtabilecekti.

Bu yaz köyde hastalanıp yataktan kalkamayınca, kocası İstanbul'a getirmişti. "İstanbul'a gidip de ne, Erzincan'daki doktorlar da aynı fakülteleri okumamış mı?" diye diretirdi ya Sakine Hanım, bu sene pek huzur yoktu köyde, anarşi vardı. Teröristler köylerini gezip pek beğenmiş, hatta muhtara da, "Köyünüz gerçekten cennete benziyor, lakin ağacı kıt, yemişi koruk, suyu az. Biz burada barına-

mayız," dememişler miydi? Sık sık gelen askerler de köylerini beğendiklerini söylemiyor muydu?

Köyün yaşlıları, nihayet bir sefa sürmek niyetiyle yaptırdıkları evlerinde pek rahat uyuyamamıştı bu sene. Devletin koruculukla görevlendirdiği erkekler, geceleri, döşeklerin altından silahlarını alıp nöbete gidiyordu. Akşam misafirlikleri, zurnacı Gülali'nin harmanda çalıp köylüyü halaya toplamaları, eşekle çaya gitmeler azalmıştı. Evden ne kadar az çıksalar o kadar iyiydi: Silahlar zimmetliydi. Köyde su kıttı, hemen herkes bahçe suvarma sırası için kavga etmiş, hasım sahibi olmuştu. Biri düşmanlığına silahı çalar da, Allah vermeye...

Her ne kadar ismiyle cennete benzediği tescil edilmişse de, köyleri daha ziyade Adem'le Havva'nın cennetten kovulduktan sonraki hali gibiydi artık, ıssızlaşıyordu. İlkin yazları gelen gençler ayağını kesti, öğretmenler başka yere tayinini istiyordu, köye atanan imam bile kaçmıştı. Caminin anahtarı, Kumburgilin Cafer' deydi. Cafer, caminin hoparlörüne bağlı teybe, cumaları ezan, perşembeleri semah, deyiş kasedi koyuyor; mikrofonla, icarın hangi harmanda dağıtılacağını bildiriyor ve köye erzak satan kamyon geldiğinde ajans geçerek camiyi bir nevi radyo istasyonu olarak kullanıyordu. Cafer, her kesimden dinleyiciye hitap etmek için elinden geleni ardına koymadıysa da, köylü tek kanallı yayından sıkılınca çanak antenler çoğaldı. Televizyonda görüyorlardı da, Allah muhafaza, anarşi kötüydü.

"Allah kabul etsin!"

Sakine Hanım, başını türbeden yana çevirdi; kapıya yakın şeker dağıtan, fırsatçılığından sebep, sevap kazanacağına günaha giren kadının kutusu boşalmıştı. Kadın cennetteki yerini sağlamlamak için geldiği camiden cehenneme bir adım daha yaklaştığını bilmeden uzaklaşırken; Sakine Hanım, bir-iki adım sağa kayıp hak ettiği yeri buldu.

Kılıksız bir kız çocuğu gelip kesmeşeker kutusuna uzandı, bir avuç alıp hızla uzaklaştı. Sakine Hanım irkildi. Uzaklaşan kıza baktı: Siyah saçları arkadan örülüydü, 7-8 yaşlarında ancak vardı.

Kendine büyük gelen basma eteği ayaklarına dolanarak, lastik terliklerini sürüye sürüye yürüyordu. Lokma niyetine dağıtılıyordu bu şekerler! Taneyle alınmalıydı ki daha çok eve gitsin, öyle her gelen bir avuç alsa!.. Kız, elini rasgele daldırdığından kutuda bir çukur oluşmuştu. Sakine Hanım, kenardan aktararak tekrar sıralı hale getirdi şekerleri. Yanına şeker kutusuyla başka bir kadın geldi. Birbirlerine ikram ettiler.

Beş dakika geçmedi, "şeker hırsızı" yanındaki kadının önüne gelip bir avuç aldı. Sakine Hanım, kızın yüzüne baktı. Kara gözlerini ona dikti kız da. Kutuyu gayri ihtiyari geri çekti, o esnada türbeden çıkan bir kadın elini uzatınca, mecburen kutuyu ona yaklaştırdı. Kadın bir tane alıp "Allah kabul etsin" demeye kalmadan, kız yine elini daldırıp bir avuç şekerle uzaklaştı. Sakine Hanım, kızın arkasından söylendi:

"Avuç avuç alınır mı?"

"Anaları sahip çıkmıyor ki," dedi yanındaki kadın, "kopup kopup geliyorlar köylerinden. Sal çoluk çocuğu sokağa, oh! Çaya atmaya şekerin yok, nene gerek İstanbul..."

Kız hızla uzaklaşıp caminin kapısına vardı. Sakine Hanım, elindeki kutuya baktı, dibi görünmüştü. Lokma dağıttığını unutmuş, şeker hırsızını takip ediyordu gözüyle. Gitmiyordu da kız, karşıdan inat inat bakıp gıcık veriyordu. Giyimce kendine benzeyen bir genç kızla konuşuyordu. Ablası olacak. İki bacı ellerindeki şekerleri bir naylon poşete dolduruyordu. Sakine Hanım sinirle şekerleri yine sıraladı, bitmek üzereydi. Kız tekrar geldi, elini uzattı, Sakine Hanım kendine mukayyet olamayarak –artık güneş yanığı mı yoksa kaç vakittir yıkanmadığından mı Allah bilir– kızın kavruk tenli eline hafifçe vurup kutuyu geri çekti.

Kız, ablasının yanına varıp Sakine Hanım'a öfkeyle baktı.

"Şunların kılığına bak," dedi Sakine Hanım, "İstanbul'u da kendilerine benzettiler."

Bir an önce burdan kurtulmak istedi ya, şekerleri bitmemişti. Kutuya elini uzatan bir kadına,"Al kardeş al," dedi, "ne kaldıysa, çoluk çocuğuna verirsin, okunmuş şeker!"

Camiden çıkınca, el ele tutuşmuş, şeker poşetiyle uzaklaşan iki bacıyı gördü. Meydana varıp otobüse bindi.

Yan yana dizildiler. Yaşları 12 ile 30 arasında değişen sekiz kadın. Toz zerreleri dallı güllü elbiselerine konup çiçeklerini soldurmuştu. Karşıya bakıyorlardı. Birazdan yükselecek seslerin altını çizmek istercesine, çıt çıkarmıyorlardı. Elleri sahipsiz gibi iki yana sarkmış olsa da duruşları dikti. Başlarını hafifçe aşağı yukarı sallıyorlardı. Hazırlanıyorlardı. Sıranın en başında duran, yanındakilere başıyla işaret verdi. Yavaşça el ele tutuştular. Parmakları birbirinin arasından geçti. Baştaki, karşılarında durana, hazır olduklarını bildirmek için yavaşça gözlerini kapatıp açtı. Karşılarında duranın eli düğmeye uzandı.

Bu sessiz hazırlık birkaç saniye sürmüştü. İşareti alan düğmeye bastıktan sonra başlayacak sesler, on dakika devam edecek, sonra ortalığa yine derin bir sessizlik hâkim olacaktı. Kısa süreliğine. On dakika sonra onlar hâlâ aynı yerde olacaktı. Dizildikleri yerden bir adım ilerlememiş olarak.

Karşılarında duran, düğmeye bastı ve sessizlik bozuldu... Konfeksiyon atölyesinde masaya bırakılmış makaslar, makinelere bağlı iplikler, tepsiye dizili çay bardakları, müzik sesiyle titreşmeye başladı. El ele tutuşmuş sekiz kadın, diz kırıp hafifçe yaylandı. Teybin düğmesine basan Nevin, mendilini alıp sondakinin elini tuttu. Halay başının adı Hatice'ydi. Mendilini havaya kaldırıp titretti, başıyla işaret verdi, halay başladı. *Diz kır yaylan, diz kır dikleş.* Oturduğu overloğun başından onlara bakan Fidan, halayı böyle yorumluyordu ama onlar nasıl halay çektiklerinin farkında değildi.

Fidanlar, atölyeyi açalı üç-dört ay oluyordu. Şu anda halaybaşı, halay çekmediği zamanlarda ustabaşı olan Hatice, bu dükkâna alınan ilk işçiydi. Haftasına, köylülerini de getirip işe yerleştirmişti. Bir ay sonra, Hatice, "Paydoslarda kendi kasetlerimizi çalabilir miyiz?" dedi. İşçilerin içinde overlok iplerini takmayı bilen tek kişi olduğundan nazı geçiyordu. "Olur," dedi Fidan. Kasedi teybe taktılar. Çalan türküyü biliyordu Fidan: "Le Hanımey". Türkünün

giriş kısmı bitip sözler başlayınca, "Aa türküyü Kürtçeye çevirmişler," dedi. "Ay akşamdan ışıktır"ı, "Hele yar zalım yar"ı da "çevirmişlerdi" meğer... İşçiler o gün bugündür, çay paydoslarında çay içmeyip, dinlenmeyip halay çekiyordu.

Sakine Hanım'a tarif edilen yer burasıydı ya içerden gelen müzik sesine bir mana veremedi. Yanlış mı gelmişti? Kapıyı itti. Evet, atölye burasıydı ama... Halay çeken bir dizi kadın da neyin nesiydi? Halay neyse de bu çalan! Tövbe yarab!.. Gözü kızını aradı, Fidan onun geldiğini görüp eliyle kenardan dolaş işareti yaptı. Sakine Hanım, Fidan'ın yanına gidip oturdu.

"Kızım bunlar kim?"

"Yeni işçiler."

Bir halaya bir teybe baktı,"Ama bunlar Kürt!" dedi.

"Aa, nerden anladın?"

"Duymuyor musun çaldıkları türküyü?"

"Sen Kürtçe biliyor musun ki?"

Sakine Hanım kınayarak,"Ben nereden bileceğim?" dedi. "Eskiden Kürt komşularımız vardı, kulağıma çalınmış... Bunlar niye halay çekiyor?"

Fidan omuz silkti:"E çay paydosu!"

"E çay içsinler!"

"Maaşlarını veremedik zaten, akşama mesai var. Ne isterlerse yapsınlar. Türkü işte..."

"Yasak değil mi? Biri duysa falan!"

"Kim duyacak, artık el arabalarında bile satılıyor bu kasetler."

"Korkunuz da yok, görmüyor musun televizyonda Kürtleri, neler yapıyorlar!"

Hatice, kendileriyle ilgili konuşulduğunu fark etmişti. Ayağı aksadı, ritmi kaçırdı. Yanındakinin ayağına bakarak uymaya çalıştı, *diz kır yaylan, diz kır dikleş.*

"Her işiniz oyuncak," dedi Sakine Hanım. "El kadar dükkânda tepin ha tepin... Tozu dumana katıyorlar."

"Yok," dedi Fidan, "baksana bunların halayı bizimki gibi değil. Ne öne ne yana bir adım atmıyorlar ki toz kalksın."

"He," dedi Sakine Hanım. "Bu Kürtlerin halayları da kaderlerine benziyor. O kadar ter döker bir adım ilerleyemezler."

O esnada diğer overloğun önündeki iş teknesinden, bir yaşında var yok, sarıca bir baş uzandı. Hatice, kadının bir bebeğe bir kendilerine ters ters bakıp patrona bir şeyler söylediğini fark etti. *Diz kır yaylan, diz kır dikleş.* Yanındakilere gözüyle kadını gösterdi. Nevin teybi kapattı. Elleri çözüldü.

Bebek ağlamaya başladı. Hatice kucağına aldı. Kızlar Sakine Hanım'ın yanına gitti. Nevin,"Annen mi Fidan abla?" dedi.

Fidan başıyla onayladı, Nevin atılıp elini öptü. Bebek ağlamaya devam ediyordu.

"Dükkânda bebek mi bakılır?" dedi Sakine Hanım.

Hatice memesini çıkarıp çocuğun ağzına dayadı. Bebek diliyle memenin ucunu itti. Hatice tekrar memeyi verdi, bebek susmuyordu. Sakine Hanım nefes boşalttı:"Düğün salonu mu anaokulu mu belli değil! Sanki bakabiliyorlarmış gibi deste deste doğuruyorlar."

Hatice sertçe baktı. Fidan annesine sus manasına işaret etti.

"Ne kaşını gözünü oynatıyorsun, köylerinde nasıl tarlaya bebek götürüyorlarsa burada da dükkâna getiriyorlar. Ondan sonra, ne kolay İstanbul!"

Bebek nihayet sustu. Nevin dikkat dağıtmak için, çay doldurup uzattı.

"İstemez istemez," dedi Sakine Hanım beğenmez bakışlarla.

Nevin'in yüzü asıldı, üstelemedi. Ellerinden bir şey yiyip içmezlerdi.

"Nerelisiniz?" dedi Sakine Hanım.

"Batmanlıyız teyze."

Sakine Hanım dik dik baktı. Hatice, memesinde çocuğuyla onu izliyordu. Bu bakışı tanıyordu. Bu, köylerine gelen askerlerin bakışıydı. Büyük kızının İstanbul'daki yeni öğretmeninin veli toplantısındaki bakışı. "Ev sahipleri Doğululara ev vermiyor," diyen emlakçının bakışı. Zar zor bulup birkaç aile sığıştıkları bodrum katındaki evlerinin pencere korkuluklarına tırmanan çocuklarına, so-

kaktan geçenlerin attığı bakış...

Hatice, uyuyan çocuğunu tekneye yatırdı. Sakine Hanım'ın elini öpüp,"Hoş geldin teyze," dedi.

"Kızım oturaydınız ya köyünüzde, hem kendinizi kepaze ediyorsunuz, hem buralarda çoluk çocuğunuz heder oluyor."

"Kendimiz gelmedik teyze," dedi Hatice. "Köyümüzü yaktılar."

Hatice, "kovuldum mu?" manasına Fidan'a baktı. Fidan, bir annesine bir Hatice'ye baktı.

"Hadi," dedi, "yarına iş teslimi var."

Sakine Hanım hırsla kalktı, Fidan'a,"Anan ölsün de sen bunlara miras kalasın inşallah!" dedi işçileri işaret ederek. Bir hışım çıktı dükkândan.

Önce camideki kız, sonra atölyedekiler... Eve bir an önce kendini ataydı, daha da tövbe ki çıksın! Yusufpaşa otobüs durağına vardı, oturup beklemeye başladı. Evden çıkmasa iyiydi ya, Dersimligilin Haydar'ın 7'sine gitmese olmazdı. Eskinin hatırı vardı. Sakine bu yıl hastanede yatarken, Haydar kendi de hasta haliyle ziyarete gelmemiş miydi?

"Ne oldu da bu kadar fenalaştın kirve?" demişti Haydar dizlerini ovarak.

"Köyde hastalandım. Ali zorla getirdi İstanbul'a. Bir buçuk ay ne demek yahu bir griplen?"

"İnşallah kısa zamanda çıkarsın. Ali nasıl?"

Sakine gülümsedi.

"Maşallahı var, zaten ben senelerdir onun grip olduğunu hiç görmedim. Senede 30 kilo pekmez yiyor. Her sabah bir kâse pekmezi kaşık kaşık yer. O pekmez çok iyi, ben her sene pekmez yapıyorum ama," sözün burasında elini pekmez kâsesine batırır gibi sallayıp dilinin ucuna götürdü Sakine, "Aha böyle yapamam."

"Ben de bal almışım," dedi Haydar.

Sakine, yüzünü ekşitti. Köyde arı kovanları yoktu ama istediği ağaçtan dut sallayabiliyordu.

"Ben çok iyiydim Haydar, aslında 30 doğumluyum da geç yaz-

dırmışlar, herkes söylüyordu, ne kadar genç duruyorsun diye. Eski Sakine nerde, eski Zühre nerde... O ne güzel günlerdi, her gün gezerdik. Zühre bir gün gelmiş bizim eve, kaynanam sağ o zaman, biz ilen oturuyor. Zühre diyor ki, 'Sakine haydi gidek falangile.' Çocukları kaynanama bırakalım diye kaynanama diyor ki, 'Bibi, tu zona nezona? Ahmet merdo!'"

Sakine de Haydar da kahkahayla gülmeye başladı.

"Çıkıp gidiyoruz, Zühre başka bir gün geliyor, yine kaynanama diyor ki, 'Bibi, tu zona nezona? Pırço merdo!' Kürtçe söylüyor, diyor ki Zühre, Pırçogilden biri ölmüş, Sakine'yi bırakırsan gidek onlara, 'Vah vah!' diyor kaynanam, 'karı ortada kaldı! Gidin gidin!' Halbuki gezmeye gidiyoruz ne ölmesi!"

"Biri ölmüş deyince ses çıkarmıyor he mi?"

"Zühre her hafta geliyor, birini öldürüyor. En son kaynanam anladı, dedi 'senin akraban çok herhalde. Götverenin dölü, sen beni mi kandırıyorsun, her gün biri ölüyor!' Ooo ne küfürler ne küfürler, Zühre gülüyor..."

İkisi de gözlerinden yaş gelerek gülüyordu.

"Ah ah," dedi Haydar, "eskiden neşe vardı, huzur vardı, şimdi aklıma geliyor da, bak o kadar senedir birbirimize dokunmadık, bir kötü söz söylemedik değil mi?"

"Neler oldu neler..."

"Hey gidi gençlik. Hey gidi günler!"

Bu Haydar'ı son görüşüydü.

Sakine Hanım, otobüs durağından ayrıldı, sağa sola bakınıp bakkal arandı.

Sakine evine doğru bayır aşağı yürüyordu; ablası, annesi ve annesinin kucağında kardeşiyle. Hayvanları komda tuttuklarında asker keyfi el koyduğundan keçilerini otlatmaya dağa götürüyor, gece de bir mağaraya saklıyorlardı. Sütlerini sağmış dönüyorlardı ki annesi durdurup, öteyi işaret etti. Asker gelmiş, makineyi kurmuş, kadınları bir araya topluyordu. Sakineler sığındıkları ağaç duldasından izliyordu.

Yan yana dizildiler. Bebekten ihtiyara pek çok kadın. Toz zerreleri dallı güllü giysilerine konup çiçeklerini soldurmuştu. Birazdan yükselecek seslerin altını çizmek istercesine, çıt çıkarmıyorlardı. Karşıya bakıyorlardı. Elleri sahipsiz gibi iki yana sarkmış olsa da duruşları dikti. Başlarını hafifçe aşağı yukarı sallıyorlardı. Hazırlanıyorlardı. Askerler onları ikişerli ayırarak ellerini arkadan bir diğerininkine bağlayıp oturttu. Başlarındaki asker, makinenin yanında durana hazır olduklarını bildirir gibi yavaşça gözlerini kapatıp açtı. Karşılarında duranın eli düğmeye uzandı.

Bu sessiz hazırlık, birkaç dakika sürmüştü. İşareti alan düğmeye bastıktan sonra başlayacak sesler bir süre devam edecek, sonra ortalığa yine derin bir sessizlik hâkim olacaktı. Kısa süreliğine. Sesler kesildiğinde onlar hâlâ aynı yerde olacaktı. Dizildikleri yerden bir adım ilerlememiş olarak.

Karşılarındaki düğmeye bastı, sessizlik bozuldu... Mermi sesleri... Sakineler korkuyla köylülerinin ölümünü izliyordu. Askere görünmeden buradan uzaklaşmaları lazımdı.

Irmağın kenarına varmışlardı. Üç kız bir ana. Babası daha önce öldürülmüş, amcası asker tarafından alınmıştı. Kimsenin ölülerine ağlamaya hakkı yoktu. Askerler, seslerini duyup onları bulabilirdi. Sakine'nin kardeşi ağlamaya başladı! Annesi susması için fısıltıyla yalvardı bebeğine. Susmadı. Memesini çıkarıp bebeğin ağzına dayadı, bebek itti memeyi; tekrar dayadı sussun diye. Susmadı. Annesi, Hızır'ı, Ali'yi, Allah'ı çağırdı. Gelmediler. Annesi, Sakine ve Fatma'ya uzaklaşmalarını söyledi. İki bacı ilerlerken Sakine dönüp baktı, annesi bebeği suya bastırıyordu. Sustu. Askerler görünmüştü. Annesi kızlarını hesap edip ters yöne kaçtı. Asker yetişti, süngüyü taktı. Annesi, sustu. Başka kadınlar, bebekler de sustu.

Sakine ve Fatma sağ kalmıştı. Sahipsiz iki bacı ne yapsın? Ses çıkardıkları an yakalanırlardı. Ablası korkuyordu, askerin kadınlara "fenalıklar yaptığını" duymuştu. İki bacı bir kuytuda birbirine sarılıp içlerinden yakardı, "Ya Hızır, ya Ali bizi yanına al, zalimin eline bırakma," diye. Süngüsüyle dalları aralayan asker, ablasıyla göz göze geldi, süngüsünü yere dayadı. Fatma, hemen öldürülme-

yeceğini anlayıp daha da korktu. Başıyla Sakine'ye işaret verdi, iki bacı el ele kaçmaya başladı. Fatma'nın ayağı takıldı, düştü, kaç işareti yaptı kardeşine... Sakine, ablasını bir daha görmedi.

Sakine gözünü açtığında, başında askerler vardı. Tren istasyonuna götürdüler. Kırımdan kurtulan diğerleriyle, asker himayesinde şehir merkezine nakledildi.

Bir yüzbaşıya evlatlık verdiler Sakine'yi. On yıl sonra amcası gelip buldu onu. Zamanında Bursa'ya sürülmüş, af çıkıp köylerine dönmeleri serbest olunca, yeğeninin izini sürmüştü.

Köylerine döndüler: Erzincan'a. Halbuki onlar Dersim'in bir köyünden ayrılmıştı. Devlet, köylerini Erzincan'ın bir nahiyesine bağlamıştı. Sonradan, adını da değiştirip cennete benzediğine işaret eden Türkçe bir isim verdi köylerine. Artık Kürt değillerdi, Dersimli de değillerdi. Köylerinde "Dersimli" olarak anılan tek kişi, hâlâ Tunceli'ye bağlı bir köyden bu köye sürülen Haydar'dı.

Sakine Hanım, atölyeye girdi. Fidan, fark edip yerinden kalktı, işçiler tedirgince Sakine Hanım'ı izliyordu. Sakine Hanım, Hatice'nin yanına geldi, çantasını açıp bir poşet çıkardı, Hatice'ye uzattı:

"Tu zona nezona? Haydar merdo!"

Poşeti overloğun masasına bırakıp dükkândan ayrıldı. Hatice tedirgin, poşeti açtı. İçinden bir kutu kesmeşeker çıktı.

—

Kalan

Murat Özyaşar

BAK BURADA: Gidip bir kuyuya dökmüş sesini.
Vaktiyle dövülmüş, zamanı geldiğinde kır edilmiş, çokça kırılmış o sesini. Bundanmış ve benim çok sonra anlamam gerekmiş; onun neden ve hep kayıp bir heceyle konuştuğunu. Kimsesiz kaldım değil de "Kimsiz kaldım," deyişini. Kayıp hecenin cümlemize bir leke olduğunu. Çok, çok sonra anlamam gerekmiş bana kalanın suspus bir ses olduğunu. Onun aslında kayıp bir heceyle değil, kayıp hecesine konuştuğunu.

O sararmış fotoğraftan söz açılmasını istemez, bu konuda tek kelime etmezdi. Zaten annem ve babam da pek üzerine gitmez, soru da sormazlardı. Bense merak, hayret ve hayranlıkla bakardım ona. O, fotoğrafı susardı sadece. Sonra sonra anladım, onda her şeyin aslında bir ima olduğunu. İçin için bilirdi çünkü, konuşsa ağıda dönecekti her sözcük ağzında. Oysa yakarışları denese dili sustan azat edecekti. Etmezdi. Konuşursam sustuklarım incinir diye susardı sanki. Durmadan susardı. Sustukça o, satır satır bir defter olurdu alnı. Altı çizili cümleler yol yol olur, gider kapısı hep açık duran geçmişte biterdi. Geçmiş, yani günbegün devam eden bugün. Alnından başladım ben onu okumaya, o katran katran cümlelerden, durmadan ve hep, yola ve kuyuya dökülen.

İki kere annemdi dediğim fotoğrafı ise bu: Ben yatağa uzanmış, alnımda ateşler, ağzımda bayat bir tat. Onunsa dizlerinde battaniye, elleri saçlarımda, dilinde çok eski bir masal. Ananne, derdim ben ona, ananne. Ananne dedikçe ben, o önce annem olur, par-

makları gümüşten bir tarağa döner, saçlarımda dolaşırdı dolaştıkça. Şefkat ve merhamet nedir anlar, tüm kalbimle sadece ananne diye sayıklardım o ara. O ise uzun uzun susar, sonra o uzun uzun sustuğu yerlere gider, artık saçlarına mı, masal anlatan sesine mi kar yağar, anlamazdım. Yaş almış, ömür vermiş biri olarak dönerdi ordan, çokça ihtiyar. O çok yorulmuş sesiyle masal mı anlatır, kendisi mi bir masal olur, bilmezdim. Bildiğim şu ki, anannem olduğuydu birdenbire, bıçak gibi bir sızının gelip diline dolandığı. Ben ananne diye sayıklardım sadece, ananne. Sayıkladıkça ben, o bana su olur, o çokça sustuğu yerden bir cümleyle varırdı yanıma: "Ben de bir kazım a canım," derdi bana, "ben de bir kazım."

Kazın masalını anlatırdı sonra.

Bir yokuştan ağır ağır iner gibi, ipliği iğneyle çözer gibi, tane tane anlatırdı. Saçları kınalı, gün görmemiş gibi bembeyazdı boynu. Çilleri vardı sonra, altın dişleri. O anlattıkça gün geceye döner, gece kara keser, aydınlanırdı dünya. Kedi arkadaşım Fırfır da o ara gelirdi yanımıza. Ayakucumda biter, mır mırı değil de dır dırı kesilir, bir sıcaklık sarardı tüm vücudumu zamanla. Fırfır'ın sıcaklığı, anannemin sesi, kar yağan bir pencere olurdu dünya. Cânım cânım dökülürdü ağzından:

Kazlar ömürlerinde bir kez evlenirlermiş. Eşlerden birinin başına bir şey gelir yahut ölürse, ötekisi bir daha evlenmezmiş. Ateş yağar, nehir dururmuş o vakit. O inler, dağlar dinlermiş. Yüreğine Munzur Dağları kadar bir ağırlık çökermiş sonra. Dünya ona dar gelir, dara çekilir gibi bir hal alırmış yüzü. Kimsiz kalır, koca: Tenha bir yer olurmuş. Öyle yapayalnız kalırmış dünyada. Eşin ölümü küçük bir kıyametmiş, kıymet bilmek gerekmiş, der, yutkunur, sonra bir daha yutkunurdu. Yutkundukça o, ben de yutkunur, gözlerim büyür de büyür, dilimin ucuna gelen her ne ise sakınırdım ondan. Sanırdım anlar, işte o zaman dünya bana ağır gelir, incecik omuzlarıma çökerdi. O bir yandan da başımın altındaki yastığı, üzerimdeki simli kalın yorganı düzeltirdi. Odanın tavanında ışığın gölgeleri... Gözlerimi kapasam kurtulurum sanırdım, bakar kalırdım karanlığa böyle çok zaman. Büyümenin, suçlu olmanın sancı-

sı tutardı beni. Zalim zalim, derdim kendi kendime. Sonra birdenbire gözlerim pencerenin güzelliğine tekrar varır, kar lapa lapa yağar, "Kar içinde yanan karı anlardım" o zaman. O uzun uzun susar, ben acaba anladı mı diye tekrar tedirgin olur, Fırfır'ın kabarmış tüylerini fark ederdim. O ise yüzüme bakar, bana mı kendisine mi söylediğinin farkında olmadan, "Ben de bir kazım a canım, ben de bir kazım," diye sayıklardı bütün dalgınlığıyla.

Ben yüzüm kızarır, dilim tutulur, adımlarım bir ileri iki geri, istemeye istemeye sabahki suçuma dönerdim. Sabah banyoda iki hamamböceği görmüş, birini öldürmüş, öbürünü elimden kaçırmıştım. *Ya öteki onun eşiyse? Fırfır da yemiş olabilir onu. Yapar mı? Ama onlar kaz değil ki, onlar hamamböceği, onlar hamamböceği*, diye diye, tırnaklarımı kemirerek kendimi ikna eder, yağan kardan ürpererek tekrar varırdım yanına. Varınca anlardım ancak, durmadan kar yağar, Fırfır horlardı. Gözkapakları oynuyordu Fırfır'ın. "Bak," derdi, "Fırfır rüya görüyor, hadi sen de uyu, güzel bir rüya da seni görsün."

Saçlarım ellerinde, masal biter, uykularım bölünürdü benim. Uzadıkça uzamış cümleler beni uykumdan eder, o, benim ve cümlelerin üstünü örterdi usulca. Böyle olunca, kendisi yok rüyası ortada bir zamana açardım gözlerimi. Sabahına saçlarımı örer, siyah önlüğümün düğmelerini ilikler, gocuğumun fermuarını çeker, dolağımı boynuma dolar, "Kışın kırkındayız, dikkat et, üşütme," der, Zazaca dünyanın en güzel duasını ederdi bana: "Heq to qedîm kero sirra serdine nêro serê to" ("Hak seni kadim eylesin, esintinin soğukluğu başına değmesin") diyerek hayata, sokağa ve okula gönderirdi beni.

Bak bunda, çokça üşümüşüm bu fotoğrafta:
Kuş ölüsü vardı sokakta. Dünden kalma çerçöp. Ortalık tuzdu, buzdu ve kar. Anannemin sözleri kulaklarımda. Daha mı çok üşüyorum, ne! Kuş ölüsü, ölü kaz, hamamböceği... Ama benim ellerim vardı. Bahçeden içeri geçebilir, ağacın dibinde bir yer kazabilir, mezar yapabilirdim ona. Yaptım. Oh be, içim rahat. Şaşırarak

okuduğum Fatiha'yı baştan bir daha aldım. Ellerim tüy ve çamur. Yüzüme sonra sürsem ellerimi, Allah büyüktür, kabul eder, *gayril mağdubi aleyhim ve leddâlliyn. Amin.* Annem görmesin ellerimi, sonra çok kızar. Bunu anlatmalıyım Besra'ya. Öteye beriye dağılmış ekmek parçalarını üç kez öpüp başıma koyduktan sonra *Bismillâhirrahmânirrahîm* diyerek bir duvarın üstüne koydum: Nimettir, öyle derdi anannem. Nimettir, dedim ben de içimden onun sesiyle. Bunu da anlatmalıyım Besra'ya. Ama ananne ve kaz, ben ve hamamböceği, Fırfır'ın ağzında ölü kelebek. Tereddüt ettim bunu anlatıp anlatmamakta. Yürüdüm. Okul yolu düz değildi. Demek ki yalanmış, dedim. Yine de yürüdüm, soluk soluğa vardım sınıfa: "Geç kaldığım için özür dilerim örtmenim." "Geç otur, bir daha olmasın." Geçtim, oturdum. Üşüyordum. Harita çiziyordu öğretmen karatahtada. Besra da üşüyor, soluğu havada buharlaşıyordu. Ellerimizi hohluyorduk. Neyse ki biri kalktı, sobaya birkaç parça odun attı. "Birazdan ısınır," dedi öğretmen. *Kuş da ısınmış mıdır? Isınmıştır, ısınmıştır.* Gözüm haritada bulunduğumuz şehri aradı, Besra benden önce fark etti, bana da gösterdi. Ordan komşu şehirlere geçtik, kâğıt gemilerle denizlere vardık. Tir tir titriyordu Besra, sonra "Ne mutlu tir tir titriyorum diyene," dedi. Sağ dirseğimle böğrüne bir tane geçirdim. "Kız sus örtmen duyarsa fena olur valla," dedim. Öğretmen duymadı, Besra sordu: "Denizler donmasın örtmenim?" Bir kahkaha sardı tüm sınıfı, Besra "Ama ben ciddiyim," dedi. Ev ödevi verildi, "Haritanın aynısı evde de çizilecek," dedi öğretmen. Teneffüs oldu sonra, sandım ki nefes alma vakti geldi: Bahçede durmadan koşan çocuklar, koşup düşenler, düşüp ağlayanlara bakıp gülenler, birbirine çelme takanlar, gol goool diye bağıran oğlanlar, yakantop, saklambaç, ip atlamaca, çelik çomak... Sanırsın bahçede kuş cıvıltıları, onları topa tutan avcılar... Sabah olanları anlatmaya çalıştım Besra'ya. Dinlemedi, "Sonra anlatırsın," dedi. Onun da aklı oyunda. "Taş tutuyorum, bilmezsen ebe olursun," dedi. Bilmedim, hep bilmedim. Ben "Taş sol elinde," demişsem, sağ elini açar: "Bak taş burada," derdi. Meğersem Besra, iki eline de taş koyuyormuş, sonra sonra anlattıydı bunu bana.

En çok sakladığım fotoğrafı ise bu: Çıkıp gidecekmiş gibi duruyor çünkü bu fotoğraftan. Ve evet, bak unutmuşlar çocukları devletten uzak tutmayı burada.

Vaktiyle okula gitmiş anannem. Marşlar ezberletilmiş çok zaman, antlar içirilmiş ona. Ezber bir dille hatmetmiş tüm sayfaları. Tüm soruları da o yıllardan kalma. Ben okuldan dönmüş, dizlerimi karnıma çekip haritayı çizmeye çalışırken başucumda durdu, bir ezberi tekrar eder gibi, sağ işaretparmağı havada sallanadura: "Türklerin anayurdu neresidir ve göç kollarını sayınız?" dedi bana. Canımı sıktı. Bitişik kaşları, incecik bacakları, sarkık memeleri, sonra tel tel bıyıkları... Canımı sıktı. Burnu da biraz fazla mıydı, ne! Bir de yemek yerken ağzını şapırdatması çileden çıkarırdı beni. Durup dururken, aynen yazıldığı gibi okuyarak "a pencil, kapı mıydı, pencere miydi?" diye sordu. "İkisi de değil, ikisi de değil anane," diye köpürdüm ben ona. "Bir de a pencil değil, pensıl diyeceksin," dedim ben ona. "Hadi ordan, hiçbir şey bilmiyorsun sen," dedi. Defterime eğildi, "O çizdiğin dağlara biraz rüzgâr değsin, ancak o zaman eğri büğrü olur o dağlar," diye ekledi.

Bak bu: Aya taparkenki hali. Her sabah kalkar, duvarları öper, "Ya Ana Fatma!" diye dua ederdi. "Ana Fatma," dediğiyse ay. Ve bu da: Evimizin perşembe hali, helva kokardı ortalık. Dediğine göre onun, helva kokusuyla anıldıklarını duyarmış ölenler. Duydukça bizim evi korur, evin görünmez koruyucuları olurmuş onlar.

İşte, en korkunç inandığım fotoğrafı ise bu:
O gün kardeşimin beşiğini tıngır mıngır sallarken bir yandan da elindeki fotoğrafa uğrun uğrun bakarken yakaladım onu, dilinde bir ezgi, hangi Kamer'e söylendiği belli değil: "Emrê mi canê to..." ("Ömrüm sana can olsun.") Acısı büyüktü, gözyaşlarını akıtmayı unutacak kadar. Ben de baktım fotoğrafa, ilk defa. Siyahbeyaz, zamanın kötü, günün güzel, vaktin daraldığı bir anda çekilmiş o sararmış fotoğrafa. Gidip gidip sustuğu o fotoğrafa. Herkes fotoğra-

fa girmeye çabalamış sanki, bir ağaç gölgesi düşmüş hepsinin üstüne, yüzleri gölgeli. Yarım kalmış birisi en köşede, köpek var bir de fotoğrafta, ailenin en sevgili üyesi gibi en önde. Onların düğün fotoğrafıymış. Eşi Kamer on dördündeymiş, kendisi de. Fotoğrafın arkasında bir not, titrek bir el yazısıyla düşürülmüş yer ve zaman: Kalan/1937. Baktım annem yok ortalıkta, "Sonra n'oldu?" diye sordum. Boynuna sarıldım. Sıcacıktı. Yüzümü avuçlarına aldı. Saçlarıma, yanaklarıma uzandı elleri. Kardeşim tekrar ağlamaya başladı o ara. Babam anneme seslendi, sesi televizyonun sesine karışarak, "Altını pislemiştir zaar," dedi. Annem, "Yok yok, acıkmıştır," dedi, koşar adım geldi mutfaktan, elleri ıslak. Su damlıyordu parmaklarından, eteğiyle sildi ellerini. Anannem fotoğrafı hırkasının cebine koydu, tekrar yanaklarımda, yüzümde gezindi elleri. Annem altını değiştirip kardeşimi emzirdi, kardeşim hâlâ ağlıyordu. Bir ara annem, sinirden kardeşimi fırlatacak gibi oldu, "Ocağın altını kısar mısın," dedi bana. Televizyonun sesi kısıldı, babam geldi içerden, kardeşim kollarında ileri geri yürüdü, bir o yana bir bu yana salladı durdu kardeşimi. Ağlaması kesilmedi, "Gazı var herhalde," dedi babam. Annem, "Bir de hastaneye mi götürsek," dedi, "belki de sünnet tutmuştur, sünnet tutunca böyle ağlarmış çocuklar." Ben içimden *ölecek galiba*, dedim. Sonra korktum. "Kamer ölcek ananne, n'olur ölmesin ananne," dedim.

"Korkma," dedi. Örgülerimi çözmeye başladı. İnsana o iyi gelen sesiyle "bakma sen onların dediğine," dedi, "bir bebek beşiğinde durup dururken ağlıyorsa, acıktığından derler, yok altını pislemiştir derler. A canım, inanma sen onlara. Tüm bunlar insanı ağlatmaz, acıktığı yahut altını pislediği için ağlar mı insan, insan dediğine yakışır mı bu?" dedi.

Kamer hâlâ ağlıyordu. Annemlerde bir telaş.

Yarısı çözülmüş örgülerim, onun şefkatli elleri, bana iyi gelen sesi...

"İnanma sen onlara, bakma sen onların dediğine, herkes bir peri kardeşiyle gelir dünyaya. Onlar gökte yaşarlar, ikizimiz değildirler, bize benzemezler, ama kardeşimizdir onlar. Ağlıyorsa beşi-

ğinde durup dururken bir bebek, bil ki peri kardeşi onun saçını çektiği içindir, gülüyorsa bebek bil ki peri kardeşi onunla eğleniyordur. Eğer vakti gelir de ölürse o kişi, peri kardeşi cesedi almaya gelir ve gökyüzüne gömmek üzere götürür. Bunu unutma, e mi," diye ekledi. "Gökteki mezarlar üzerine yemin ederim ki, bu böyledir," dedi sonra. Tel tel çözülmüştü örgülerim, eliyle değil, sesiyle çözmüş gibiydi. *Hamamböceğinin mezarı gökte midir şimdi? Ya kelebek? Toprağın altındaki kuş?*

"Benim de var mıdır peri kardeşim," dedim. "Vardır, herkesin vardır, senin de," dedi. "Dünya Ana, lütfen çocuğun aklını karıştırma," dedi annem kapı ağzında. Apar topar hastaneye gittiler sonra. Kamer hâlâ ağlıyordu. Benim aklımı karıştıransa anne ve babamın ona "Anne," dememeleri, "Dünya Ana," diye seslenmeleriydi. Anneme soramazdım, kızardı, "Olur olmaz işlere burnunu sokma," derdi. Ona sorsam, susar, sonra kesin masal anlatırdı bana. Bazen ben de bu evin kızı değilim diye düşünmüyor değildim hani.

Aradan günler geçti, günler zaman oldu, benim aklım kaç gündür, bir hayli zamandır peri kardeşimde. "Ama ben hiç görmüyorum peri kardeşimi ananne," dedim öfkeyle. Ellerimi avuçlarına aldı, ordan saçlarıma uzandı, bir bir çözmeye çalışırken örgülerimi, "A canım, sen ona sahip olmak istiyorsun, onun için görmüyorsundur," dedi, ardından "Sahip olma, sahip çık ona, o zaman görürsün peri kardeşini," dedi bana.

Bak bu son: "Susanlara hiçbir şey sorulmaması gerektiğini" öğrenmemişim daha. Ah ki bilmedim, başka bir dile mecbur ettim onu. Benim şimdi her şeyi bilmem, ah, onun sustuğu kadar konuşmam, neyi değiştirir ki! İyisi mi dedim, gidip ben de bir kuyuya yankılayayım sesimi. Gittim, harf harf indim oraya. O kayıp heceye vardım sonunda. Derinden derine kuyudan duyduğumdur, ben feci inandım, sen de inan. Kuyunun bana döküldüğüdür: Onlar, yani Dünya ile Kamer, biri birine kesin döner.

—

Ziyaret

Jaklin Çelik

HASTABAKICI, odanın her bir köşesine sinmiş ölü hücre kokusunun yarattığı ruhani huzmeyi çoktan kanıksamıştı. O huzmenin yarattığı huzuru bölen tek şey, havada asılı duran kesif idrar kokusuydu. Kokular her yere sirayet etmişti... Lekeli çarşaflara, içine son dem solukları çekmiş yastıklara, karyola demirlerine, sineklerin lekelediği çıplak lambaya, özünü kaybetmiş çilli yer karolarına, duvarın her ölümde bir ton daha solan mavisine kadar. Hastabakıcı, odanın olanca sıradanlığında ölümün taşıyıcısı olmakla, kendi hayatına devam etmek arasında gidip geliyordu. Yirmi beş yılını bu hantal çarkın dişlileri arasında öğüttükten sonra, tren çoktan kaçmıştı. Geride kalan yıllar dişe dokunur bir kazanç da bırakmamıştı. İhtiyar hastanın, kemikleri erimişçesine yatağa yığılmış bedenine tiksintiyle baktı. Hemşirenin yaşlı adamın kolunda, muhtemelen son devridaimlerini yaparken yakaladığı damardan yere sıçrayan kanı çamur rengi paspasla silip geçti. Kan damlasının bir kısmı karyolanın altında kırmızıdan pembeye çalan bir gökkuşağı oluşturdu. Paspas sapının çarptığı serum şişesinin boşlukla askı arasındaki hızlı gidiş gelişleri, yerini hafif salınışlara bıraktı. Hastabakıcı, küt parmaklı elleriyle üstünkörü savurduğu paspası, ayrık duran iki ayağının ortasında dikleştirerek durdu. Yoğun bakımdan postalanmış ihtiyar hastanın yüzünde yanaklarından yayılan pembemsi bir huzur vardı. Saçları bembeyaz, ama bıyıkları siyahtı. Bir türlü akıl erdiremiyordu bu duruma. İnsan vücudundaki kılların bir kısmı beyazlıyor, ama bir kısmı ilk günkü renginde kala-

biliyordu. Kafasını umutsuzca iki yana salladı.

"Allah'ın işine karışılmaz..."

Onu gereksiz yere meşgul edip sonra da anlamsızlığa yuvarlanacak bu düşünceyi çabucak kovdu zihninden. Zaten mesele de bu değildi. Asıl mesele bu ihtiyarın kiminin kimsesinin olup olmamasıydı. Acaba zengin miydi? Zengin bile olsa ona neydi ki? Yaptığı hizmeti takdir edip kendisine üç kuruş bahşiş verecek halde değildi. Ama gene de her gün üç fasıl uğrayıp, ortalığı silip, sondasını ve alt bezini değiştirirken küçük bir umut taşımayı ihmal etmiyordu. Bir yakını ortaya çıkmazsa, haybeye çalışmış olacağını biliyordu. Ama bir refakatçi varsa, bu işin peşini bırakmayacaktı. İhtiyarın yüzündeki pembelik, yakında öleceğinin işaretiydi. Niye çabucak gebermezdi ki böyleleri! Eskiden olsa böyle düşündüğü için vicdanı sızlardı. O zamanlar acemiydi. Kötücüllüğün zemininde kök salmamıştı daha, katılığı yapmacıktı. Geçen yıllar her türlü yapaylığı söküp almıştı içinden. Hastanede pişmişti o. Ölen birine "geberdi" demek zor gelmiyordu artık. Doktorlar da hastalarına böyle bakmıyorlar mıydı? Ölen hasta için "ex" oldu deyip işin içinden gönül rahatlığıyla çıkıyorlardı. Üstelik bunu demek için yüklü de bir maaş alıyorlardı. Oysa beş parasız, devletin bakımına muhtaç, ayaklanıp evine gidemeyecek ve bir gün kimsesizler mezarlığına şutlanacak, muhtaç sefillerin olanca pisliğini ve zahmetini o çekiyordu. Bu adam da bir daha canlanmayacaktı. Canlansa bile göz ucuyla işaret edeceği bir pantolon cebi yoktu. Gene de parayla imanın kimde olduğu bilinmezdi.

Sararmış bıyıkları altında kuruyan dudakları arasına bir sigara tutuşturmanın vakti gelmişti. Parmaklarını mavi gömleğinin cebinde gezdirdi. Kirli beyaz terliklerini sürüyerek odanın içinde bir daha dolandı. Son kez karyolanın altına sürüp geri çektiği paspası bulanık suya daldırırken önce sondaya sonra yine seruma çarptı. Şişe bir kez daha hızla vurdu demir askıya. Bu kez yanında asılı duran dolu yedeğine çarpıyordu. İhtiyarın bir daha açılmayacakmış gibi duran gözleri hafifçe aralandı. Bakışlarını sesin geldiği yöne çevirdi.

At toynaklarının toprağı dövüşünü andıran sesler taşın, ağaçların, otların içinde geziniyordu. Uğursuz kuş çığlıklarının eşlik ettiği patırtılar kulak hizasına inmiş bir sis bulutu gibi insanların içinden geçerken ağır ağır siliniyordu. Geride belleğin irin bağlamış kursağından yayılan kasvet kalıyordu. Sesler, bir sonraki yağmur ertesi yeniden çökecekti insan ruhlarına. Ritmin ruhani büyüsü altındaki insanoğlu, korkusunun kaynağını görmezden geliyor, Tanrı'nın lütfuyla cezası arasındaki belirsizliği kabulleniyordu. Bin bir rivayetle süslenmiş ölüm, yetişkinler için lütuf, ergenler için cezaydı.

Fırat Nehri kıyısında kadınlar, yağmurla çoğalan suyun ortasındaki taşa bakıyorlardı. Tarih yüzüyordu suyun üstünde. 1938'in ölülerinden arta kalan tek yetime ağlaşıyorlardı. Belden aşağısı balık Anahit çıplak memeleriyle oturduğu kayanın üzerinde saçlarını örerken, o yetimin acısını unutmak için ondan çocuk dilenen kadınları suya vurduğu kuyruğuyla selamlıyordu. Bulutlar Fırat'ın üzerinden geçerken, doğurganlık tanrıçası Anahit'in kuyruğundan sıçrayan su damlalarını çekiyorlardı kendilerine. Anahit her şeyi görüyor, duyuyordu. Sineklerin gözünü, karıncaların ayak seslerini ve toprağa düşen tohumun pıtırtısını. Köyün ilentisi bir mırıltı halinde rüzgârın ıslığına karışıyor, o ise sabır üflüyordu çocuk dilenen yüreklere.

Yetim Hasan, dinen yağmurdan arta kalan toynak seslerine kulak verdi. Ses, bir yalnızlık çemberine evriliyor, onu mıknatıs gibi kendine çekiyordu. Ayakları toprağın balçığına bata çıka koştu. Kapısı, penceresi sökülmüş bir harabenin önünde durdu. Burası, kime ait olduğu bilinmeyen dinden imandan çıkmış bir ziyaretti. Hasan'ın kulağı içerden gelen tıngırtıları duyuyordu. Kubbesi çökmüş ziyaretin kapısı çalı çırpıyla örtülmüştü. Gökyüzüyle baş başa kalmış bu mekânda kaynayan ruhların, onlara çobanlık eden emek-

tarların, kılı kırk yaran bir geçmişten sıyrılıp, yaralı bir kursak üzerinde kıpırdanışlarını hissediyordu. Hasan meraklı bakışlarını dökecek bir delik buldu. İçerideki yağmur suyu birikintisinin üzerinde birbirine değerek oynaşan kafataslarını gördü. Kör bakışlı, boş burunlu, dehliz ağızlı kafalar, kimi yan yatmış, kimi dik, ağırlıklarınca birbirlerine tutunarak su üzerinde dengelenmeye uğraşıyorlardı. Onların tokuşmalarına ahalinin çağrısı eşlik etti:

"Hasan! Hasan! Hasan!"

Her yere bakıldı. Ağaç tepelerindeki kuş yuvaları, derin yarlar, dipsiz kuyular... Ama kimse o tarafa, ölümün yanına gitmeye cesaret edemedi. Şimdilik... Hasan uyandı. Rüzgâr, Hasan'ın yüzündeki güneşin yakıcı soluğunu ötelerken, kadın ağıtlarını da taşıyordu yetim kulaklarına. Yüzlerce kafanın üzerinde oynaştığı su çekilmiş, kafalar bir dahaki yağmura kadar toprağa çökmüştü.

Hastabakıcı odaya girdiğinde yaşlı adamın yüzünü gördü. Yarılmış dudaklarının iki yanına kanlı çizgiler oturmuş, alt ve üst dudağın sınırlarını iyice belirginleştirmişti. O yokken kendine mi gelmişti ne? Üzerindeki pikeyi kaldırıp ayağına dokundu, başparmağını sıktı, tepki yoktu. Sonda, yarıya kadar koyu sıvıyla dolmuştu. Allah kahretsin, çıkar yenisini tak. Altını temizle. Bok içinde yüz, üç kuruş paraya... Gücü kuvveti yerindeyken ne kokuya aldırıyordu ne de bedenin ağırlığına. İşini hızlıca yapıp gözünü hasta yakınlarına dikiyordu. Amaç refakatçilere, ona olan muhtaçlıklarını hatırlatmaktı. Ona muhtaç olmak, doktora, hemşireye muhtaç olmakla aynı şey değildi. Çünkü, burada muhtaçlığın değerini belirleyen oydu. Herkesin ihtiyacı gücüne göreydi. Ne kadar güçlüysen, o kadar muhtaç olurdun. Kişi güçlendikçe merhamet hissi zayıflardı. Şartlar eşitlenmeliydi. O düştüğünde, kim giderecekti ihtiyacını? Kanı beş para etmez, pislik hastabakıcının teki. Kuruş koklatmazdı ailesi. Kılını bile kıpırdatmayacaktı öteki hastabakıcılar onun için. En nihayetinde düşeceği yer, adı üstünde devlet

hastanesiydi ve ilerde devletin hastabakıcısına muhtaç kalacağı korkusuyla kahroluyordu.

İhtiyarın belli belirsiz kıpırdayan dudaklarına baktı. Başucuna gidip gözkapaklarından birini kaldırdı. İncecik deri, toza ve örümcek ağına bulanmış bir sahne perdesi gibi koyverdi kendini. Paspasın sopasına yaslandı. Bir an ihtiyarın serumunu, sondasını söküp atmak geçti içinden. Böyle yaşanır mıydı? Bakıcısına bahşiş verecek kimsesi olmadan öylece yatmaya ne hakkı vardı? Durdu. Adam, düşüncelerini okumuş gibi gözlerini hafifçe aralayıp kapattıktan sonra inledi:

"Köyüme götürün beni."

Hastabakıcı gözlerini faltaşı gibi açtı. Konuşmuştu ve bir talepte bulunmuştu. Vay vay vay!

"Kimin kimsen yok mu ihtiyar?"

Böyle sorduğuna pişman oldu. Bu adama sorulacak asıl soru, "Paran nerde?" olmalıydı. Koku ve korku gibi soru da havada asılı kaldı. Oldu beyim, biz ömrümüzü burada sizin gibilere paspas edelim, bir de size gömülmek için yer beğendirelim. Herkes ölecek. Ne bu şımarıklık! Allahın nezdinde herkes birdir. Bu fütursuz istekler O'nun da hoşuna gitmez. Moruk. En nefret ettiğim şey, ölüm döşeğindeki birinin benden bir şey istemesi. Ha, de ki al şu parayı, o zaman olur. Ama sen, kimin kimsen yok, kim bilir nasıl bir hayat sürdün, etrafında kimseyi bırakmadın, kaç gündür ne arayan, ne soran... Sonra da köyüne gitmeyi iste. Hastabakıcının, geniş ağzının içindeki dişetlerinin diplerinde karanlık bir gülüş dolandı. Doluşup durun İstanbul'a. Yiyin için, zevkini sefasını sürün, sonra da doğduğum köye gömün beni... Oldu beyim. Sen dua et bir yakının çıksın, yoksa kimsesizler mezarlığı ne güne? Öfkeden kızarmış suratıyla yaşlı adamın kulağına eğildi.

"Yok ihtiyar, bundan sonra köy yok!"

Anahit bereketlendirmişti kadınların rahimlerini, erkeklerin tohumlarını. Hasan, bebek sesleriyle tanıştı. Anahit'ten çocuk dileyenler azalmıştı. Ziyaretten gelen sesleri bastırı-

yordu çocuk ağlamaları. Hasan, kafataslarını göstermek için bebeklerin ayaklanmalarını bekliyordu. İrili ufaklı kafalar, su üzerinde dans ederlerken bir gün... Cesaretini toplayıp Hasan'ın peşine düştü kadınlar ve erkekler. Ziyaretin zemininde oynaşan kafalarla karşılaştılar böylece. Ağlayıp sızlandılar kapının tam önünde. Sonra da Tanrı'nın adını kalplerinden geçirmeden, Hasan'a geçmişin yolunu gösteren güce serzenişte bulundular. Ardından ziyareti günlerce kardıkları çimentolu harçla bir kez daha gömdüler. Harç kurukafaların dehşete açılmış göz çukurlarından giriyor, işitmesiz sağır dehlizlerinden geçerek, yanındakinin son çığlığını öğün yapmış bir ağzı dolduruyor, bir boşluktan diğerine akıyordu. Ahali, ziyaretin kapısını tahtalarla, taşlarla kapatıp kıblesiyle birlikte yoksaymayı şiar edindi.

İhtiyar hareketsiz yatıyordu. Başucunda elli yaşlarını süren bir kadın bekliyordu. Adamın eti çekilmiş ellerini avuçları içinde tutuyor, kendi canını onunkine katıyordu. Göz göze geldiği hastabakıcı, ona saygıyla bakıyordu. Bu ufak tefek adam kolundan tuttuğu kadını sandalyeye oturttu. Küçük çaplı bir ölü soyucudan çok bir vaiz gibiydi artık. Hayat işte, hepimizin başına gelecek. İnsanın ailesi gibi var mı? Kız çocukları da ayrıca düşkün olur babaya. Elindeki paspasla her tarafı sildi. Sonra sondayı değiştirdi. Altını temizledi bir güzel. Bütün işleri bitirdikten sonra kadına baktı. Kadın da üzgün gözlerle onu takip ediyordu. Allah kahretsin. Şimdi ne diye öyle bakmıştı ki kendisine? Parası yok diye mi yoksa babasının içler acısı hali yüzünden mi? Cehennemin dibine, üç kuruş parası olmaz mı insanın cebinde? Bir dahaki sefere hiçbir şeye dokunmamaya kararlıydı. Öylece kalsın her şey görelim. Ekşimiş bir suratla odayı kolaçan etti. Kadın babasının soğumuş bedeni üzerine abanmış sessizce ağlıyordu. Ona bakarken koparılamamış bahşişin yarattığı kederle karışık öfkesi elinde bir aksesuar gibi duran paspasın sapından akıyordu.

"Her şey boş!"

Kadın, kelamı duymadı bile. Gözleri ve burnu ağlamaktan kızarmıştı. Eliyle babasının beyaz saçlarını okşadı. Hastabakıcı kadına baktı. Beklediği bahşişi almamış olmak bir yana, kendini zorlayarak da olsa gösterdiği tek cümlelik teselli, böyle bir zamanda, insanlık adına önem arz etmeliydi. Ama nafile. Bunların ailece çivileri çıkmıştı. İnsanoğlu nankör! Düştüğün duruma bak. Kadına yaklaştı. Kaç gündür babasının ağzından tek kelime duymayı bekleyen kadına onun mirasını vermeye karar verdi. Artık kendine saklamasının bir anlamı yoktu. Her şey zamanında yapılmalıydı. Serumun demirini ayağıyla itti. Biri boş diğeri yarım duran şişeler dengesizce birbirine çarptı. Boşta duran hortumlar yere düştü. İsteksiz mırıldandı:

"'Beni köyüme götürün,' deyip durdu..."

Anahit gördü onları. Kendisinden dilendiklerini nasıl gömdüklerini. Çocuk arzusu düşürdü erkeklerin yüreklerine. Ardından gömdükleri sayısınca kafatası düşürdü kadınların rahimlerine. Cezalandırılacakları günün ertesinde aynı kayaya oturacağı o zaman gelene kadar koyverdi kendini Fırat'ın suyuna.

—

Yasak Ülke

Gönül Kıvılcım

KAR GÜNLERDİR hiç durmadan yağıyordu. Yapraksız, neşesiz dallar biriken kara dayanamayıp aşağı doğru eğilmişlerdi. Arabalar buz tutmuş rampalarda kızak gibi kayıyor, çarpacakları yeri buluyorlardı hemen. Benim onunla karşılaşmam da böyle oldu.

İzin günümdü. Program falan yapmamıştım. Karda uzun uzun yürüyecektim. Yolların buz pistine döndüğünü hesaplamamıştım sadece. Tünelden sonra girdiğim sokaktan sola kıvrıldım, derken bir sağ, tamirhaneye benzeyen bir yerin önünden geçtim ve bir manav; biraz daha devam edip yokuşu indiğimde önce bir virane karşılayacaktı beni, oradan Galata Kulesi'ne doğru devam edecektim. Botlarım izin vermedi. Tabanları düz olmadığı halde feci kayıyorlardı. Bir-iki denemeden sonra tam geri dönmek üzereydim ki, koluma birinin girdiğini fark ettim.

"Durun ben yardım edeyim," dedi.

Siyah bereliydi. Kıvırcık saçlarının bereden taşan kısımlarını kar beyazlatmıştı. Gerildim, ister istemez. Ama kar yağıyordu ve hayat bizi kendi yatağına doğru çekiverdi.

On dakika sonra Galata'da, küçük karanlık bir bistrodaydık. Hasan, günlerce gezsem yolumun düşmeyeceği az insanlı bu bistronun sahibiydi.

Bir kahve içip kaçacaktım aslında. Şöyle köpüğü üstünde bir cappuccino. Laf lafı açtı. Oturduğum semti sordu önce. Kurtuluş, dedim.

"Peki sen?"

Benim için kıyısından geçtiğim bir semt olmaktan öte bir şey

ifade etmeyen Zeytinburnu'nda yaşıyordu. Kurtuluş'un ona ifade ettikleri ise Madam Despina'nın Meyhanesi ile sınırlıydı. Gitmemiştim. Yılların İstanbullusu olsam bile, korunamayıp yıkılan Galata surlarının en yüksek noktası olan kuleye de çıkmamıştım.

"Boşver, zaten herkes geldiği yeri görüyor oradan," dedi.

"Nasıl yani?"

Kulenin manzaralı balkonuna çıkmışız da dürbünle ufka bakıyormuşuz gibi uzaklaştık oturduğumuz masadan. Hasan, şimdi, yüzlerce kilometre ötede, doğuda, dağlık bir arazinin aşağısına kurulmuş, yemyeşil o ilçeyi işaret ediyordu. Bizans'ın kalbinde doğmuştu, ama ruhu çok uzaklardaydı.

İnsanın doğmadığı yer yazar mı hiç kaderini? Parlak yeşil gözlü kurtarıcım, o sırada gelen müşterilerle ilgilenmek üzere konuşmayı keserek ayağa kalktı. Kadının beresini çıkarışını, adamın sandalyeye çöküşünü, gözlüklerinin buğulanışını izledim. Hasan tekrar yanıma döndüğünde henüz her şey toprağın altındaydı. Kelimeler, resimler, gözyaşları.

Anneannesi sözgelimi, sürgün yeri Bursa'nın dağlarına adını seslenmemişti daha. Zerya. Beş yıllığına yollandığı yeni köyde dağlar ismini geri vermeyecekti. Yankısız, tarihi yutan bir köydü Zerya'nın evini, bahçesini, mezarlarını yitirdikten sonra vardığı. O güzel sesiyle isimsizliğine ağıtlar yakıyordu Zerya Ana.

"Biz lawike deriz, ağıttır; anneannemi hâlâ cenazelere çağırırlar. Trafik kazasında kaybettiği yeğeninin cenazesinde aralıksız beş saat söyledi."

Zerya Ana, gidip sırrını bir kuyuya fısıldamamıştı henüz. Yeraltından yolunu bulup, kuyudan kuyuya geçerek torunu Hasan'ın kulağına ulaşacak sırrını.

Ailecek başka bir yerden geliyorlardı.

Her şeyin, tandırları havalandıran rüzgârların bile çekip gittiği bir yerden.

Hasan Dersimliydi.

Ve Zerya önce Erzincan'a, oradan Ankara'ya oradan Bursa'ya savrulduklarında dört yaşındaydı. Memleketin batısını doğusunu kuzeyini güneyini bilemeyecek kadar küçüktü kalbi. Arkeolojik bir kazıya katılmak gibiydi Hasan'la konuşmak.

Geçmişe uyanıyordu Hasan. Ruhu o başka yerde dolaşıyordu. İstanbul'un bir semtinde, Zeytinburnu'nda doğduğu halde Dersimli olduğunu, bir yere yerleşememesinden biliyordu. Bir de soğanı sevememesinden.

"Kendi evim oluyor, ama gidip orda kalamıyorum. Arkadaşlarda kalıyorum, hatta sokakta kaldığım da oluyor. Dayımlarda da böyle bu."

Sürgünde tiksinmişti Zerya Ana soğandan. Yoksulluk ve ayakta kalma içgüdüsü kusana kadar soğan yedirmişti. Bu tiksinti kendi çocuklarına geçti, onların çocuklarına. Oysa yıllar önce soğan bu kadar acı bir lokma değildi. Ve alıştıkları her şeyi geride bırakarak yola çıktıklarında Harşi henüz talan edilmemişti. Harşi, yani köyleri.

Hasan, geçmişe kötü bir kader gibi yanaşmadı yalnızca. Sabahları uyandığında Zerya kadından gördüğü gibi gitti, gün ışığının ilk değdiği yeri öptü. Güneşin bereket getirdiğine inanıyordu o da. Gündoğumunda, cesur dudaklarıyla güneş ışığının ilk vurduğu yere dokunuyordu.

Üşüyordum, bu sefer bir çay söyledim. Çay bardağı tanıdıktı ve avucumu ısıtıyordu. Ben sıcak çay bardağına yapışmışken, Hasan önce Bursa'ya sonra Isparta'ya uzayan aile hikâyesini anlattı. Anneannenin sürgünde hastalanan ve köyü izinsiz terk edemedikleri için iyileşemeyen erkek kardeşini, kendi annesini, Zeytinburnu'ndaki çocukluğunu.

Anneannesinin sırrını bir kuyuya fısıldadığından habersizdi Hasan. Ama kuyular, sırlar kadar derin, baş döndüren kuyular çağırıyordu onu. Bağırdı mı insanın sesini hapseden kuyular. Zerya kadının, yalnız zamanlarında halini anlatmak için yanına vardığı

hepsi birbirinden derin kuyular. "Anneannem nereye gider böyle," diye diye merak edip, peşine düştüğünde farkına varmıştı Hasan. Zerya Ana derdi derinleştikçe elindekiyle yetinmiyor, daha derin kuyular arıyordu. Ve bulduğu her kuyu ötekinden dipsizdi.

Anneannesinin izinde Hasan da kuyuları öğrendi. Çocukluğunda, Zeytinburnu'nda, kömür işletmelerine ait alanda depolar vardı ve bir sürü kuyu. Kendi gibi Dersimli bir arkadaşıyla kuyuların başına geçiyor, yarı beline kadar sarkıyor, gözlerini suya dikerek kuyunun içini seyrediyorlardı. Fazla bakınca, bir müddet sonra, yavaş yavaş girdaplar oluşuyordu kuyunun içinde. Hasan o kuyuları unutmadı. Yıllar sonra Hz. Ali'nin hayatını okuduğunda, gitti o da kuyulara ağladı.

Sürgün bitmiyordu çünkü. Çocukluk bitiyor, ilk gençlik bitiyor, sürgün bitmiyordu. *Bugün benim yeşil bağım kurudu...* Annesi türkü söylüyordu. Sonra Kürtçe ezgiler... Ardından Kürtçe söylemeye yeltendiği için genç bedeni darmadağın ediliyordu. Hasan hiç uyumadan sokaklara kaçtığında, güneş bir kuyuya vuruyordu. Anneannesinin sırrından habersiz, gitti öfkesini o kuyuya bağırdı.

Bu bağrış sırasında Hasan'ın beklemediği bir şey oldu. Türünü bilmediği, renkli bir kuş havada döndü, geldi kuyunun başına kondu. Çok değişik, gerdanı kızıl bir kuştu. Katar katar uçtu geldi aynı kuştan. Kuşlar ses çıkarmadan, kıpırdamadan dinliyordu Hasan'ı. Derken hepsi sözbirliği etmiş gibi kanat çırptı, Hasan'ın söylediklerini alıp havalandı.

Avaz kuşu.

"Orta ikideydim," dedi Hasan. "Bir asker kızı gelmişti sınıfa. Dersten sonra birlikte basket oynamaya giderdik. Öyle bir yakınlaşmamız olmuştu işte. Bir gün spora giderken, Balıkesirlilerdi onlar, bana sorduğunda, ben, Dersim Tunceliliyim, dedim. Bir daha görüşmedi benimle, selam bile vermedi."

"Sürgün, derin bir yarık," dediğimi duyuyorum. Evet bunlar benim sözlerim. Ama Hasan'ın da olabilirdi.

Bursa'dan sonra Isparta'ya yollanan, otuzundan sonra Türkçe öğrenip hemşireliğe başlayan Zerya Ana'nın torunu Hasan. Onu daha iyi tanıyorum saatler geçtikçe. Ya da tanıdığımı sanıyorum. Kazıdan henüz çıkmamış onca resim, gözyaşı varken ne kadar tanıyabilirim ki?

Bistrodayım. Hasan'ın suratına bakıyorum. Anneannesi Düzgün Baba'nın varlığına inanıyor. Hayvanları koruduğu düşünülen, adaklar adanan Düzgün Baba'ya. Canlı çok değerli onun inancında. Buna yılan dahil, ayı, hepsi dahil. Zerya Ana, köye gittiğinde yolunu kesen ayılarla sohbete başlıyor diğer Pülümürlü hemşerileri gibi. Ayı kutsal çünkü inançlarında. O yol vermiyorsa eğer, siz onun yoluna girmişsiniz, demektir. Böyle gün kararana kadar beklediği çok oluyor anneannenin.

Hale bere. Halimiz yaman. Hasan'ın en sevdiği ezgi var şimdi dudaklarımda. Onun Dersimli kalbinin tenha sokaklarını ezberliyorum.

Bu arada... Geçmişten, kendi geçmişimden bir isim. Caner'i hatırlıyor ve gülüyorum ve her şeye rağmen hâlâ gülebildiğim için seviniyorum. Caner, ilk gençliğini Grup Yorum dinleyerek geçirmiş, sürgünden başka yaraları olan bir arkadaş. O meşhur dizeleri konserlerde arkadaşlarıyla hep birlikte söylüyor.

Çıkıp Dersim dağlarında
Türkü söylemek var ya

Kalbi insanlığa açık Caner'in, cesur maceralardan yana, ama Dersim'i bilmiyor. Şarkının bir bölümünü, "Çıkıp Mersin dağlarında türkü söylemek var ya..." diye mırıldandığını itiraf ediyor. Kendini savunmak için de, internet mi vardı o zaman, olsa da Dersim mi yazacaktı, yasaktı işte her şey deyip geçiştiriyor.

Bunu Hasan'a anlattığımda birlikte gülüyoruz ilk defa.

Henüz çok şey toprağın altında.

"Keşke ben de başkaları gibi, iç rahatlığıyla Haliç'te durup Ayasofya'ya, kirli hava tabakasının altında kalmış tarihi yarımadaya bakabilseydim," diyor Hasan. "Her şey bir hikâye olsaydı. Bu şehir, bu tarih, geçmiş, Yavuz Sultan Selim, büyük seferleri, çıkarılan fetvalarla katlettikleri. Ta ki..."

Ta ki... Gerçek topraktan kazılana kadar.

"Benim bir kardeşim daha var."

Güneş, yatak odamın oksit sarısı duvarlarına dokunuyor ilkin. Hiç kimseye söyleyemediğim sırların çatlattığı dudaklarımla öpüyorum duvarları. Ben kadınım. Adım Nadya. Adım Zerya da olsa, Hüma da olsa, Nadya da olsa kadınım. Bağışlanmak için çocuklar getiriyorum dünyaya. Sonra oturup, çocuklarımın hayatı için başkalarına yakarıyorum.

Ben kadınım ve sevmemem gereken bir adama sevdalanıyorum. Adı Nadya, diyor adamın ailesi. Üstelik çocuğu da var. O çok güzel de olsa, çok alımlı da olsa, sırf adından dolayı o kadın yasak sana. Adam Türk, benim adım Nadya ve başım dara düştüğünde mutfağa kapanıp, bildiğim tek şeyi yapıyor, Tanrıyla konuşuyorum.

Bunca kırılmadan sonra insan nasıl tutunur hayata diye soruyorum ona. Hasan'a rastlamadan bir gece önce, dur durak bilmeden içiyorum, cesur olmasını beklediğim adam onu affetmemi istiyor, ben kusana kadar içiyorum, önemi yok diyorum, neyin önemi var ki diye sorarak içimden, seni hiç unutmayacağım. Ama ailemi ezip geçemem diyor, önemi yok diyorum son bir defa.

Sonra Hasan giriyor koluma... Duvarları bir türlü ısınmayan o bistroda otururken, tanıdık bir güzergâhtan deniz kıyısına iniyoruz. Ben, Hasan'ın anlattığı, bu taş basamakları, merdiven boyunca yıkılacakmış gibi eski evleri, sessizce meyve zamanını bekleyen incir ağaçlarını tanıyorum. Yalnız, denize varmadan, incir ağacının hemen arkasında, eski eşyaların, berjer koltukların sağa sola atıldığı daha önce fark etmediğim bir bahçe ve bahçenin ortasında benim bilmediğim bir kuyu var. Kuyunun başında Hasan,

anneannesinin sırrını fısıldıyor bana.

Zerya Ana Dersim'i hiç unutmamış. Yasak ülkeyi.

Altı kardeşmiş onlar. Kardeşlerden biri sürgünü hatırlamamayı seçmiş. Başka biri olmayı. Isparta'dan gizlice İzmir'e kaçmış, aileyi reddetmiş. Dersim adını ağzına almamış. Ta ki...

"Bir gün artık kullanılmayan bu kuyunun başında oturmuş, çocukluğu, çocukluğumun girdaplarını düşünürken, iki renkli kuş geldi, kuyunun başına kondu. 'Benim bir kardeşim daha var' diye seslendiğini duydum kuyunun. Anneannemin sesiydi. Yanılıyor olamazdım, ben anneannemin sesini bilirdim. Ama bu imkânsızdı; bildiğim kadarıyla anneannemin başka kardeşi yoktu. O zaman Zerya Ana'nın kayboluşlarını hatırladım. Çok eskiden yuttuğu bir sırrı geri veriyordu susuz kuyu. Gittim, Zerya Ana'yı aradım deli gibi. Bulduğumda çektim kolundan, kuyunun başına getirdim. Sesi duymamış gibi yaptı önce. Yorgundu anneannem. Sırrını başka birinin sırrıymış gibi dinliyordu. Kaç kez tekrarlandı bilmiyorum, nihayet elimi tuttu birden ve 'Evet, benim bir kardeşim daha var,' dedi. Bütün o zamanlar boyunca gelip onu dinlememi bekleyen kuyunun başındaydım. Kendi avazım anneannemin avazına karışmıştı.

"Bu hadisenin üstünden altı ay geçti geçmedi. İzmir'deki kardeş ölüm döşeğinden haber yolladı: 'Biz Dersim'den geldik. Benim bir kardeşim daha var...'"

Avaz kuşları yeniden havalanmıştı.

Bu kadarını duymak yetmişti aslında. Artık gidebilirdim. Hesabı ödemek istedim. Kalkarken,

"Yakında burdan gidiyorum," dedim.

Beklemiyordu, bir şey söyleyemedi.

"İstanbul'un kalabalığı fazla geliyor, küçük bir şehre yerleşmeye karar verdim."

Daha fazla açıklama yapmamı bekliyordu. Bütün her şeyi bir çırpıda nasıl anlatabilirdim ki? "Anlatırsın," dedi, yürekli ol dercesine. "Ortasından memleket geçen bir hikâyeydi," diye başladım söze. Ona rastladığım yerden, uzun parmaklarından, bende bıraktı-

ğı izden bahsettim çekinerek. "Şimdi ben de yerleşemiyorum. Birlikte yaşadığımız eve, mesela, giremiyorum," dedim. Susuyorduk. Neler düşündüğünü merak ediyordum. Irmaklar akıyordu bu ülkenin doğusunda. Fırat, Dicle, Munzur. Anneannesi yıkanmıştı belki o sularda. Çocukluğu belki. O suların serinliği vuruyordu şimdi yüzüme. Hasan'ın sakallı yanaklarına küçük veda öpücükleri konduruken, saatlerdir kafamı meşgul eden soruyu ona sordum.

"Peki Hasan, bir gün gerçekten gidersek mezarlarımızı ne yapacağız?" dedim.

Hasan, sohbetin başında kendisinden dinlediğim bu cümlenin tekrar sorulmasından şaşkındı. Mardin'de, boşaltılan bir köyde konuştuğu yaşlı kadının sorusu gelmiş, bistronun orta yerine düşmüştü.

Bundan sonra muhtemelen hiç görmeyeceğim yeşil gözlerinin nemlendiğini fark ettim. İçeride şimdi sadece bir müşteri vardı. Mekânın kapanmasına az kalmıştı.

"Bilmiyorum," dedi Hasan, "gerçekten bilmiyorum."

—

Ekber, Sen...

Barış Bıçakçı

MUNZUR'A BAKARKEN yalnızca kendi hayatın kadar bir hayatı düşünebiliyordun; insanın yaşadıklarının dışında bir geçmişinin olabileceğini bilmiyordun. Daha on yaşındaydın. Tek istediğin sana fazla yavaş gelen zamanı hızlandırmak, kıştan beri beklediğin şeye kavuşmak için çocukluğun kuru gürültüsüyle bekleyişin sıkıntısını bastırmaktı. Bu yüzden, 86 Dünya Kupası bittikten sonra bir süre daha Valdano olmayı sürdürdün. Fırsatını bulduğunda topu Cabrini'nin sağından atıp solundan geçiyordun. Kaleciyle karşı karşıya kalınca, şutunu çekmeden önce usturuplu bir biçimde durakl ıyordun; zavallı Dasayev bir tarafa yatmak zorunda kalıyordu. Gol attığında, Battiston ve Brehme'yle birbirinize sevinçle sarılıyordunuz.

Top aşağıya, Munzur'un kıyısındaki sazlığa kaçtığında yeniden kendiniz oluyordunuz. Topu ararken dip dibe, hep beraber sazlığa giriyordunuz; varlıklarından emin olduğunuz ama hiç görmediğiniz canavarları kaçırmak için çığlıklar atıyor, gülünç sesler çıkarıyordunuz. Diğerlerine göre belki bir yabandomuzu belki de bacağınıza atlayıverecek bir gelincikti bu canavar, senin içinse karaya çıkmış, ağzını ölmek ya da öldürmek üzere açmış büyük bir balık.

Güneş battığı halde oynamayı bırakmadığınız bir akşam, top sazlığı da aşıp Munzur'a düştüğünde, bu kez hep beraber kıyı boyunca koştunuz. Elinizden başka bir şey gelmiyordu. Sonra durdu-

nuz. Bu güçlü kuvvetli suyun topu döndüre döndüre sürüklemesini, uzaklaştırmasını seyrederken, çaresizce seyrederken, yaşamadığın şeyleri de hatırlayabileceğini ilk kez hisseder gibi oldun. Sırtında soğuk bir el dolaştı. Ama üzerinde durmadın, çocuktun. Top karanlığın içinde kaybolmuştu.

Sonraki günler balık avıyla oyalandın, ağustosa daha iki hafta vardı. Sabahın erken saatlerinde birkaç arkadaş Munzur'un kayalıklı kısımlarına gidiyordunuz. Yem olarak taşların altında bulduğunuz solucanları, çalılara gizlenmiş çekirgeleri ya da kayaların suya bakan yüzlerinden topladığınız suböceklerini kullanıyordunuz. İğneyi parmaklarının ucunda kıpırdayan bu canlılara geçirirken ürperiyordun. Ama oltayı suya sallayınca her şeyi unutup gözlerini iyice kısarak suyun derinliklerine bakıyordun, bakıyordun... Balığın sudan çıkarken parlayan, renklenen pulları, bu bir anlık cümbüş, sana beklediğin şeyi ve daha beklemen gerektiğini hatırlatsa da, ağustosa kadar bir misinanın ucunda oyalandın.

Ağustosun ilk günü bir tepeye çıktın, Munzur boyunca uzanan karayolunu gözlemeye başladın. Gözünü kapatıyordun. Sonra açıyordun. Açtığında yolda olsunlar istiyordun. Ama yol boştu. Baban, "Daha üç gün var," dediği halde tepede beklemekten vazgeçmedin. Çünkü bekleyiş artık canını sıkmıyordu, hoşuna gidiyordu. Kavuşma ânı yakındı. Oturmuş yolu seyrederken taşların, otların, ağaçların ve dağların da seni seyrettiğini, koruyup kolladığını hissediyordun; atalarının da hep hissettiği gibi.

Biri turuncu diğeri lacivert iki otomobili Pertek sapağından önce fark edemedin. Akşam güneşi her şeyi zaten bu iki renge boyamıştı: ışıklı yerler turuncu, gölgeler lacivert. Otomobiller Pertek sapağını geçtiğinde önce metalik parıltılar gördün sonra beklediğin şeyin ilkel, uzak biçimleri yavaş yavaş belirmeye başladı. Eve doğru koştun, lastiklerin evin önündeki çakılda çıkardığı sesten başka bir şey duymuyordun.

Sonrası kıştan beri düşlediğin gibiydi. İki teyzen, enişte lerin seni kucakladılar. Üç küçük kuzenin şaşkın şaşkın etrafa bakarken sen onları öptün. Plakalarını hayranlıkla incelediğin otomobillerin

bagajlarından bavullar, çantalar çıkarıldı. Herkesin elinde renkli naylon torbalar, çikolata, şekerleme paketleri ve tenekeden meşrubat kutuları vardı.

Sana beyaz bir spor ayakkabısı getirmişlerdi, kot pantolon, birkaç tişört ve bolca çikolata. Sonraki günleri çikolata yiyerek, teneke kutudan meşrubat içerek, tişörtleri koklayarak, spor ayakkabını bütün arkadaşlarına göstererek ve ablana getirilen "walkman"i kurcalayarak geçirdin. Akrabalar gelip gidiyordu. Ev kalabalıktı, şenlikliydi. Düzgün Baba'ya çıktınız, adak adadınız. Gözelere, Kutuderesi'ne pikniğe gittiniz, bol bol yüzdünüz. Mutluydun.

Ama bir gün her şey birdenbire yavaşladı, soldu ve eskidi; birdenbire.

Mutsuzdun. Teyzenlerin gelmesini beklediğin günleri, o heyecanı yeniden yaşamak istiyordun. Zaman geriye doğru gitsin, her şey yeniden başlasın istiyordun. Olmadı. Canının iyice sıkıldığı bir gün, sönmüş heyecanını evin içinde odadan odaya hırsla tekmeledin durdun, yine de durulmadın. Teyzenlerden para istedin. Annen kızdı, küçük teyzen parayı ne yapacağını sordu. Futbol topu alacağını söyledin. Başka bir şey söyleyemezdin, Munzur'a düşen topu düşündün ve futbol topu alacağını söyledin. İstediğin parayı vermediler. Israr ettin, yine reddettiler.

Mutfağa koştun.

Ekmek bıçağını kaptığın gibi kuzenlerinin oynadığı odaya daldın. Kapıyı ardından kapattın, sürgüyü çektin. "Para verin bana!" diye bağırdın avazın çıktığı kadar, "Vermezseniz çocuklarınızı keserim!"

Annen ve teyzenler ne olduğunu anlamak için gelmiş telaşla kapıyı açmaya çalışıyorlardı.

"Para istiyorum!" diye bağırdın tekrar. "Vermezseniz çocuklarınızı keserim, size 38'i yaşatırım!"

Dışarıdakiler iyice telaşlandılar, annen ağıt yakar gibi adını söylemeye başladı. Kuzenlerin sana, elindeki bıçağa korkuyla bakıyordu. En büyüğü ağlamaya başlayınca diğer ikisi de birbirine sarılıp yaygarayı kopardı. Onlara doğru döndün. Çığlık atıp diva-

nın köşesine sindiler. Kapıya yaslandın, "Size 38'i yaşatacağım!" diye bağırdın.

Dışarıdakiler kapıyı açman için yalvarıyorlardı; çıkman için, nereden?

—

Biyografiler

Ahmet Büke

1970 yılında Manisa'nın Gördes ilçesinde doğdu. Öyküleri *E edebiyat*, *Adam-Öykü*, *Eşik Cini*, *Özgür Edebiyat*, *Hece* gibi edebiyat dergilerinde yayımlandı. 2008'de *Alnı Mavide* (Kanat) kitabıyla Oğuz Atay Öykü Ödülünü, 2011'de *Kumrunun Gördüğü* (Can, 2010) kitabıyla Sait Faik Hikâye Armağanını aldı. Kısa öyküler yazmayı sürdürüyor.

Ayfer Tunç

1964'te Adapazarı'nda doğdu. Üniversite yıllarında çeşitli edebiyat ve kültür dergilerine yazılar yazmaya başladı. Yayıncılık, gazetecilik, senaristlik yaptı. Sait Faik'in öykülerinden oluşan *Havada Bulut* adlı senaryosu TRT için filme çekildi. Orhan Kemal'in *72. Koğuş* adlı romanını sinemaya uyarladı. Roman, öykü, yaşantı türünde yapıtlar yazdı, yazıyor. www.altkitap.com sitesinde e-kitapları bulunuyor. Kitaplarından bazıları: *Taş-Kâğıt-Makas* (YKY, 2003), ve hepsi Can Yayınları'ndan çıkan *Evvelotel* (2006), "*Ömür Diyorlar Buna*" (2007), *Bir Deliler Evinin Yalan Yanlış Anlatılan Kısa Tarihi* (2009), *Suzan Defter* (2011).

Ayhan Geçgin

1970'te İstanbul'da doğdu. ODTÜ Felsefe bölümünü bitirdi. *Kenarda* (2003), *Gençlik Düşü* (2006) ve *Son Adım* (2011) adlı romanları Metis Yayınları tarafından yayımlandı. İstanbul'da yaşıyor.

Ayşegül Çelik

H.Ü. İktisadi ve İdari Programlar bölümünü ve Ankara Üniversitesi DTCF, Tiyatro bölümünü bitirdi. Televizyon, sinema ve sahne için drama ve çocuk programı yazarlığı yaptı. Radyo oyunları TRT tarafından ödüllendirildi. 2002-2007 yılları arasında, AÜ Devlet Konservatuarı'nda, Dünya Edebiyatı dersleri verdi. Oyun uyarlamaları Devlet Tiyatroları tarafından sergilendi. *Şehper; Dehlizdeki Kuş* (YKY, 2008) adlı öykü kitabıyla, Notre Dame de Sion Edebiyat Ödüllerinde mansiyon, *Kâğıt Gemiler* (YKY, 2010) adlı öykü kitabıyla Yunus Nadi Öykü Ödülünü aldı. 1980 yılında İzmir'den Ankara'ya gelmişti, halen orada yaşıyor.

Barış Bıçakçı

1966'da Adana'da doğdu. Kitapları İletişim Yayınları'nca yayımlanıyor: *Herkes Herkesle Dostmuş Gibi* (2000), *Veciz Sözler* (2002), *Aramızdaki En Kısa Mesafe* (2003), *Bizim Büyük Çaresizliğimiz* (2004), *Baharda Yine Geliriz* (2006), *Bir Süre Yere Paralel Gittikten Sonra* (2008), *Sinek Isırıklarının Müellifi* (2011).

Behçet Çelik

1968'de Adana'da doğdu. İlk öyküsü 1987'de *Varlık*'ta yayımlandı. 1989'da Akademi Kitabevi Öykü Başarı Ödülünü kazandı; *Gün Ortasında Arzu* (Kanat, 2007) kitabıyla 2008'de Sait Faik Hikâye Armağanına, *Diken Ucu* (Can, 2010) kitabıyla da 2011'de Haldun Taner Öykü Ödülüne değer bulundu. *İki Deli Derviş* (Yazılı Günler, 1992), *Yazyalnızı* (Yazılı Günler, 1996), *Herkes Kadar* (İletişim, 2002), *Düğün Birahanesi* (Kanat, 2004) adlı öykü kitaplarının yanı sıra *Dünyanın Uğultusu* (Kanat, 2009) ve *Soluk Bir An* (Can, 2012) adlı romanları ile *Sınıfın Yenisi* adlı ilkgençlik romanı (Günışığı, 2011) yayımlandı. Adana üzerine yazılmış yazılardan oluşan *Adana'ya Kar Yağmış* (İletişim, 2006) adlı bir de derlemesi bulunmaktadır. "Çok Tanıdık, Çok Bildik" adlı öyküsü ABD'de yayımlanan *Istanbul Noir* adlı kitapta, "Soğuk Bir Ateş" adlı öyküsü de Hollanda'da yayımlanan *Stad en Mens* adlı kitapta yer almıştır.

Burhan Sönmez

1965'te Haymana'da doğdu. İlk ve orta eğitimini Polatlı'da tamamladı. İ.Ü. Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra bir süre avukatlık yaptı. Çeşitli gazete ve dergilerde kültür, siyaset ve din üzerine yazılar yazdı. Uzun yıllar yurt dışında (Britanya) kaldı. Halen İstanbul'da ve Cambridge'de yaşamaktadır. İlk romanı *Kuzey* 2009 yılında (İthaki) yayımlandı. İkinci romanı *Masumlar* (İletişim, 2011) o yıl Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Sedat Simavi Edebiyat Ödülüne değer görüldü.

Cemil Kavukçu

1951 yılında İnegöl'de doğdu. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Jeofizik Mühendisliği bölümünden mezun oldu. 80'li yılların başlarından bu yana birçok sanat ve edebiyat dergisinde öyküleri yayımlandı. 1987 yılında *Patika* (Varlık) ile Yaşar Nabi Nayır Öykü Ödülünü, 1995 yılında da *Uzak Noktalara Doğru* (Can) ile Sait Faik Hikâye Armağanını kazandı. *Başkasının Rüyaları* (Can) adlı kitabı, Türkiye Yazarlar Birliği'nin 2003 Yılının En İyi Öykü Kitabı ödülüne değer bulundu. 2009 yılı Sedat Simavi Edebiyat Ödülü *Angelacoma'nın Duvarları*'na (Can, 2005) verildi. Öyküleri Fransa, Hollanda, İngiltere, İsviçre, Meksika, Slovakya'da yayımlanan seçkilerde yer aldı. *Başkasının*

Rüyaları ile *Gamba* (Can, 2008) Almancaya çevrildi. Kavukçu'nun on iki öykü kitabının dışında üç romanı, altı çocuk kitabı ile otobiyografik anlatı türünde bir yapıtı vardır.

Gaye Boralıoğlu

1963'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde felsefe eğitimi gördü. Gazeteci, reklam yazarı ve senaryo yazarı olarak çalıştı. Çeşitli dergi ve gazetelere siyaset, edebiyat ve sinema ile ilgili makaleler yazdı. İletişim Yayınları tarafından, ilk kitabı *Hepsi Hikâye* 2001 yılında, fotoğraflar üzerinden kurguladığı romanı *Meçhul* 2004 yılında, son romanı *Aksak Ritim* ise 2009 yılında yayımlandı. *Hepsi Hikâye* Kürtçe ve Arapçaya çevrildi. *Aksak Ritim* ile 2011 Notre Dame de Sion Edebiyat Ödülü mansiyonunu kazandı.

Gönül Kıvılcım

Boğaziçi Üniversitesi'nde iktisat eğitiminden sonra yüksek lisansını Norveç'te kitle iletişim dalında tamamladı. Yurtdışında Alman televizyonunda görev alan Kıvılcım yurda döndükten sonra *Radikal* gazetesinde ve NTV Radyo'da çalıştı, yabancı televizyonlar için belgesel türünde çalışmalarına devam etti. İlk öykü kitabı *Kasaba ve Yalanlar* 2001 yılında Can Yayınları tarafından yayımlandı. Daha sonra *Jilet Sinan* (Can, 2002), *Parçalı Aşklar* (Everest, 2004), *Yaşayan Tanıklarla Karaköy* (Heyamola, 2010), *Suç Sarayı* (Destek, 2012) yayımlandı. Kıvılcım'ın *Küle Gömülü Hayaller* adlı oyunu 2012 yılında Devlet Tiyatroları repertuarına alınmıştır.

Hakan Günday

1976'da Rodos'ta doğdu. 2000 yılında Om Yayınları'ndan çıkan ilk romanı *Kinyas ve Kayra*'dan sonra tümü Doğan Kitap'tan yayımlanan *Zargana* (2002), *Piç* (2003), *Malafa* (2005), *Azil* (2007), *Ziyan* (2009) ve *Az* (2011; Dünya Kitap Yılın Telif Kitabı Ödülü) romanları yayımlandı. Kitapları çeşitli dillere çevrildi.

Hatice Meryem

1968'de İstanbul'da doğdu. Üniversitede maliye eğitimi aldı. Üç buçuk yıl bankacılık yaptıktan sonra Londra'ya gitti. İstanbul'a dönünce *Öküz* ve *Hayvan* kültür sanat dergilerinde çalışmaya başladı. O yıllarda Yaşar Nabi Nayır Gençlik Ödülleri öykü yarışmasında dikkate değer bulundu. 2000 yılında ilk öykü kitabı *Siftah* (Varlık), daha sonra hepsi İletişim Yayınları'ndan *Sinek Kadar Kocam Olsun Başımda Bulunsun* (2002), *İnsan Kısım Kısım Yer Damar Damar* (2008), *Aklımdaki Yılan* (2010) adlı kitapları yayımlandı. *Sinek Kadar Kocam Olsun Başımda Bulunsun* hem Ankara Devlet Tiyatrosu hem de bir özel tiyatro tarafından sahnelenmektedir. Aynı kitap Almanca ve Romenceye çevrilmiştir. *Feminist Amargi* dergisinin yazarlarındandır.

Haydar Karataş

1973 yılında, Tunceli'nin Hozat ilçesine bağlı Haçeli köyünde doğdu. Köyünde okul olmadığından, henüz altı yaşındayken, babası onu sırtına alıp, 1938 yılında askeri kışla olarak kullanılmış bir binada bulunan yatılı okula götürdü. O zamana kadar yalnızca Zazaca konuşan Karataş, burada Türkçe öğrendi, kendi deyimiyle üç ay dilsiz dolaştı. İstanbul Kocasinan Lisesi'nde okurken sol fikirlerle tanıştı ve pek çok kez gözaltına alındı. 1992 yılında tutuklanarak Türkiye'nin çeşitli hapishanelerinde on yıl, dört ay hapis yattıktan sonra, 2002 yılının haziran ayında Gebze Cezaevi'nden tahliye edildi ve ülke dışına çıktı. İlk romanı *Gece Kelebeği* (2010), İletişim Yayınları tarafından basıldı.

Jaklin Çelik

1968 yılında Diyarbakır'da doğdu. İlk kitabı *Kum Saatinde Kumkapı* 2000 yılında Aras Yayıncılık tarafından yayımlandı. Yayımlanan diğer kitapları: *The Stories From The Sandgate* (*Kum Saatinde Kumkapı*, İngilizce çeviri, öyküler, Çitlembik, 2001, ABD); *Yılanın Yolu* (öyküler, Aras, 2003); *Öykülerle ABC* (fabl, Adam, 2004); *Kaçak Yolcu* (gezi-inceleme, Çitlembik, 2005); *Jyanê Lı Îstasyonê Dest Pê Kır* ("İstasyonda Başladı Hayat", öyküler, Kürtçe seçki, Lîs, 2007); *Öfkenin Şenliği* (İletişim, 2011; Kürtçe çeviri *Şahiya Hêrsê*, Lîs, 2012). Öyküleri İsveç, Romanya, Ermenistan, Almanya ve Kore'de çeşitli edebiyat dergilerinde yayımlandı.

Karin Karakaşlı

1972'de İstanbul'da doğdu. Boğaziçi Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu Mütercim Tercümanlık bölümünü bitirdi. 1996-2006 yılları arasında *Agos* gazetesinde sayfa editörlüğü, köşe yazarlığı ve yazıişleri müdürlüğü yaptı. *Can Kırıkları* (Doğan Kitap, 2002) ve *Başka Dillerin Şarkısı* (Varlık, 1999) adlı öykü kitaplarının yanı sıra *Müsait Bir Yerde İnebilir miyim?* (Doğan Kitap, 2005) adlı bir romanı, köşe yazılarını topladığı *Cumba* (Doğan Kitap, 2008) adlı bir kitabı ve *Türkiye'de Ermeniler: Cemaat-Birey-Yurttaş* (Günay Göksu Özdoğan ve Füsun Üstel ile birlikte, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009) adlı bir çalışması bulunuyor. 1994 Gençlik Kitabevi Öykü Yarışmasında üçüncülük, 1995 Gençlik Kitabevi Öykü Yarışmasında birincilik kazandı ve 1998 Yaşar Nabi Nayır Gençlik Ödülüne değer görüldü. Günışığı Kitaplığı tarafından gözden geçirilerek yeniden yayımlanan gençlik romanı *Ay Denizle Buluşunca*, Karakaşlı'nın 1997 Bu Yayınevi Roman Yarışmasında mansiyona değer görülerek yayımlanmış ilk kitabıdır.

Murat Özyaşar

1979'da Diyarbakır'da doğdu. *Ayna Çarpması* (Doğan Kitap) adlı ilk kitabıyla 2008 Haldun Taner Öykü Ödülü ve 2009 Yunus Nadi Öykü Ödülünü aldı. Bu kitap *Bîr* (Doğan Kitap, 2011) adıyla Kürtçeye çevrildi.

Murat Uyurkulak

1972'de Aydın'da doğdu. İzmir'de yetişti. İstanbul'da yaşıyor. Tümü Metis Yayınları tarafından yayımlanan *Tol* (2002) ve *Har* (2006) adlı iki romanı, *Bazuka* (2011) adlı bir hikâye kitabı var. Eserleri çeşitli dillere çevrildi.

Murat Yalçın

1970'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji bölümünü bitirdi. 2000'den bu yana *Kitap-lık* dergisini yönetmektedir. İlk yazısı 1986, ilk öyküsü 1989'da yayımlandı. Kitapları: *Aşkımumya* (YKY, 1995), *Hafif Metro Günleri* (YKY, 1998), *İma Kılavuzu* (YKY, 2003), *Şen Saat* (Defne, 2006), *Kesik Hava* (YKY, 2009), *Kontrol Kalemi* (2011, e-kitap).

Sema Kaygusuz

Edebiyat dünyasına öyküleriyle adım atan yazar, yayımladığı öykü kitaplarıyla Varlık Dergisi Yaşar Nabi Nayır Ödülünü (1994), Cevdet Kudret Edebiyat Ödülünü (2000) aldı. 2006 yılında yayımlanan ilk romanı *Yere Düşen Dualar* (Doğan Kitap) çeşitli dillere çevrilerek Fransa'dan aldığı iki ödülle birlikte Balkanika Edebiyat Ödülüne değer görüldü. İkinci romanı *Yüzünde Bir Yer* (Doğan Kitap, 2009), Avusturya KulturKontakt kurumu tarafından onurlandırıldı (2011). Kaygusuz, DAAD kültür programı tarafından seçilerek 2010 yılı boyunca Berlin'de ağırlandı. Son kitabı *Karaduygun* 2012 yılında Doğan Kitap tarafından yayımlandı.

Seray Şahiner

1984 yılında Bursa'da doğdu, İstanbul'da büyüdü. İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik bölümünden mezun oldu. 2011'de Marmara Üniversitesi, Sinema Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını tamamladı. *Hayvan* dergisi ve *Birgün* gazetesinde çalıştı. Garsonluk, konfeksiyonda el işçiliği ve makinecilik yaptı. Can Yayınları tarafından 2007 yılında *Gelin Başı*, 2011'de *Hanımların Dikkatine* adlı öykü kitapları yayımlandı. Bu kitabıyla 2012 Yunus Nadi Öykü Ödülünü aldı. Öyküleri İstanbul Şehir Tiyatroları ve Tiyatro Boyalıkuş tarafından sahnelendi.

Şule Gürbüz

İlk romanı *Kambur* (1992) ve öykü kitabı *Zamanın Farkında* (2011) İletişim Yayınları; *Ne Yaştadır, Ne Başta Akıl Yoktur* (1993) adlı oyunu ve *Ağrıyınca Kar Yağıyor* (1993) adlı şiir kitabı Mitos Boyut Yayınları tarafından yayımlandı. Şule Gürbüz halen mekanik saat ustası olarak çalışmaktadır.

Yalçın Tosun

1977'de Ankara'da doğdu. Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı üniversitede Özel Hukuk Doktorası'nı tamamladı. Öyküleri, edebiyat yazıları ve röportajları *AdamÖykü*, *Notos*, *kitap-lık*, *Roll*, *Radikal Kitap* ve *Taraf Kitap* dergilerinde yayımlandı. *Anne, Baba ve Diğer Ölümcül Şeyler* (YKY, 2009) ve *Peruk Gibi Hüzünlü* (YKY, 2011) adlı iki öykü kitabı vardır. İlki Notre Dame de Sion Edebiyat Ödülüne değer görüldü.

Yavuz Ekinci

1979'da Batman'ın Kozluk ilçesinin Yedibölük köyünde doğdu. Dicle Üniversitesi Siirt Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümünü bitirdi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Türk Dili ve Edebiyatı alanında yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. İlk öykü kitabı olan *Meyaser'in Uçuşu* 2004 yılında (Cadde) çıktı. *Sırtımdaki Ölüler* (Doğan Kitap, 2007) öykü kitabıyla Haldun Taner Öykü Ödülünü, *Bana İsmail Deyin* (Doğan Kitap, 2008) öykü kitabıyla da Yunus Nadi Öykü Ödülünü aldı. 2010 yılında yayımlanan *Tene Yazılan Ayetler* (Doğan Kitap) romanı daha sonra Kürtçeye çevrildi (*Ayetên Li Can Nivîsandî*). Yönetmen M. Tayfur Aydın, "İncir" adlı öyküsünü *Reç-İz* adıyla sinemaya uyarladı.

—

Bir Dersim Hikâyesi

"Onca uygarlığın kurulduğu, dağıldığı, el değiştirdiği; onca dilin, dinin, inancın, kültürün yaşadığı, çatıştığı, iç içe geçtiği zorlu bir coğrafya burası. Ve her geçen gün biraz daha öğreniyoruz bu topraklarda her inkârın ardında yakın ya da uzak tarihli bir toplu mezarın yattığını... Toprağa yalnızca ölülerin değil, hakikatlerin, dillerin, kültürlerin, kelimelerin gömüldüğünü...

"Kendisi farkında olsun ya da olmasın bu ülkede herkesin bir Dersim hikâyesi vardır. İlle de içinde olmaları gerekmez. Bazen bir ucunun kendisine değdiğini bile bilmeden yaşayıp gitmişlerdir. Ben de bu kitap için yazarlardan bunu istedim: Bir Dersim hikâyesi anlatmalarını..."

—Murathan Mungan

THG
0858576
FZL

Metis Edebiyat | Öykü
ISBN-13: 978-975-342-872-9

9 789753 428729

Metis Yayınları
www.metiskitap.com